

T.C.
TÜRK ALMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YENİ MEDYA ÖZNELERİNİN İFADE HÜRRİYETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burak ORHAN

DANIŞMAN

Dr. Engin ARIKAN

İSTANBUL, Temmuz 2023

T.C.
TÜRK ALMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YENİ MEDYA ÖZNELERİNİN İFADE HÜRRİYETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burak ORHAN

(208105012)

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih :

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Engin ARIKAN

Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Berke ÖZENÇ

Dr. Öğr. Üyesi Muzaffer DÜLGER.....

İSTANBUL, Temmuz 2023

T.C.
TÜRK ALMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YENİ MEDYA ÖZNELERİNİN İFADE HÜRRİYETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burak ORHAN

(208105012)

DANIŞMAN

Dr. Engin ARIKAN

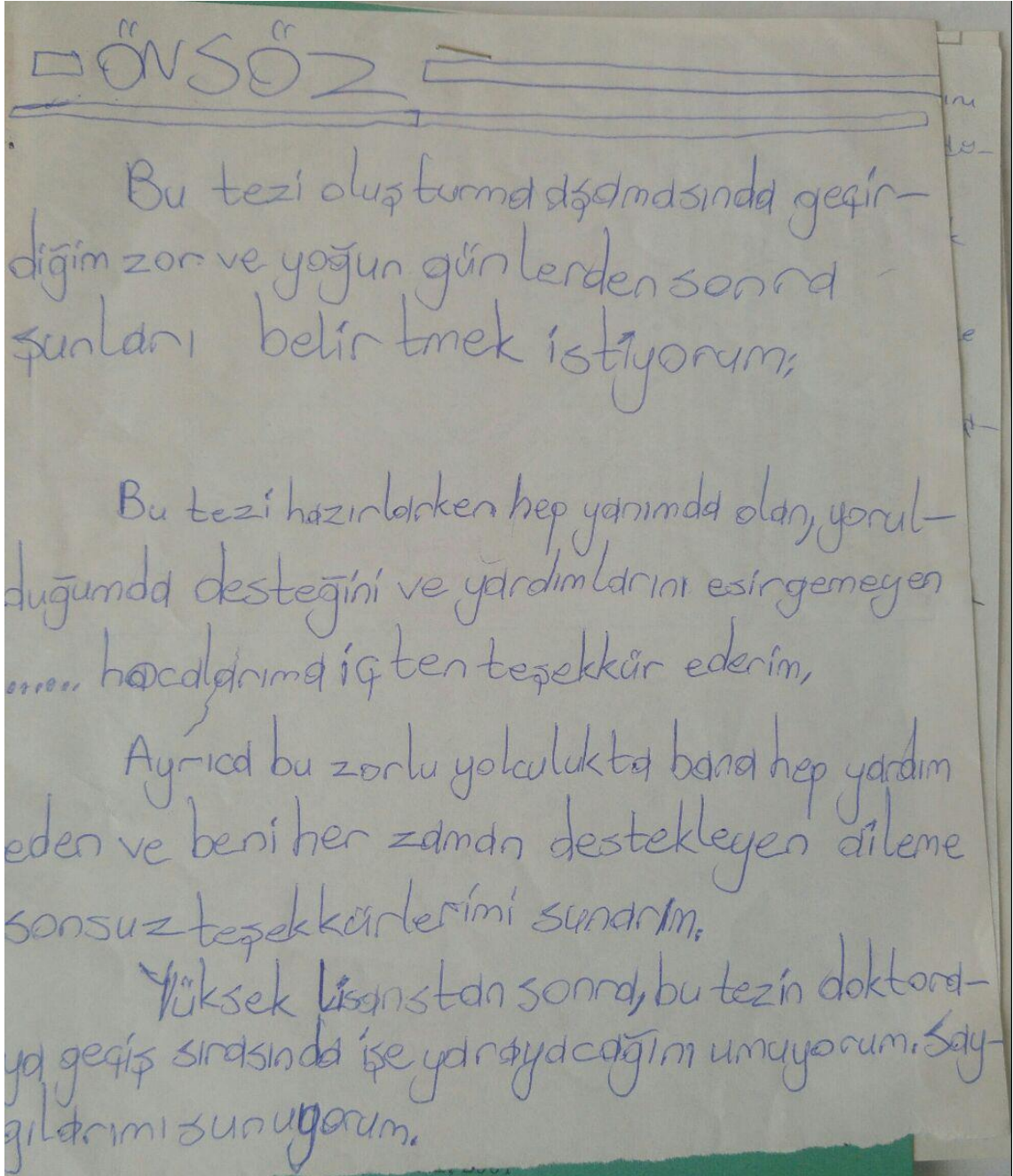
İSTANBUL, Temmuz 2023

ÖNSÖZ

Yüksek lisans öğrenimimin ders aşamasından beri, akademiye günlük hayatın çetrefilli meseleleriyle harmanladığı multidisipliner çalışmalarıyla bana ilham olan, öğrenimimin tez aşamasında da yapıcı eleştirileriyle beni her zaman teşvik eden; gıpta ettiğim bilgi birikiminin yanı sıra güler yüzünü hiçbir zaman esirgemeyen, tez çalışmamda dair sorularıma en efektif çözüm yollarını gösteren tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Engin Arıkan'a emek ve sabrı için teşekkürü bir borç bilirim. Akademik ve entelektüel gelişimim için en büyük desteği veren, bana hukuki eğitimimin yanı sıra nasıl bir akademisyen olunması gerektiğini de yaşatarak öğreten, en yoğun anlarda bile kıymetli zamanını ayırıp tez çalışmamı okuyarak geliştiren kürsü başkanım Sayın Doç. Dr. Berke Özenç'e teşekkürlerimi sunarım. Bu tezin çalışma alanındaki nitelikli kütüphanesini bana her zaman açık tutan, alana dair bilgi, fikir ve görüşleriyle çalışmamı besleyen kürsü hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Esra Yılmaz Eren ve ders aşamasından beri Avrupa hukuk sahasındaki yeni medyaya dair gelişmelere dikkatimi çekerek tez aşamasında da çalışma konuma olan ilgi, görüş ve katkılarıyla destek veren Sayın Doç. Dr. Tolga Candan'a minnetlerimi sunarım.

Hem somut hem manevi desteklerini her zaman hissettiğim kürsü arkadaşım ve yol göstericim Araş. Gör. Nurdan Özçelik başta olmak üzere; örnek alınası tez çalışmasıyla ışık olan Araş. Gör. Başak Berkün, çalışma arkadaşlarım Araş. Gör. Ceren Hilal Günaydın, Araş. Gör. Merve Bengisu Karataş, Av. Rabia Şahan, Üçüncü Kâtip İlknur Aydın, Av. Metin Bingöl, Araş. Gör. Eylül Yağmur Coşan ve Araş. Gör. Gülnihal Dündar'a içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca "Dijital Video İzleme Platformlarının Üretüketici (*Prosumer*) ve İzleyici Perspektiflerinden Niteliksel Olarak Karşılaştırılması ve Analizi" adlı çalışmasıyla, "*prosumer*" terimine Türkçe karşılık olarak "üretüketici" tabirinin kullanılabileceği bilgisini edindiğim Araş. Gör. İpek Kesici'ye teşekkür ederim.

Elbette, sonsuz sevgilerini daima hissettiğim biricik annem Meryem, babam İlyas, ağabeyim Uğur ile akademik rol modellerim ablalarım Dr. Nurdagül Orhan ve Dr. Canan Orhan Gönül'e teşekkürlerimin en güzelini ayırmak isterim. Onların tez çalışmalarına öykünerek henüz dokuz yaşında bir çocukken yazdığım önsözün fotoğrafını aşağıya ilıstirmenin anlamı benim için çok büyük.

Burak Orhan

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

ÖNSÖZ.....	İ
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
KISALTMALAR VE SEMBOLLER	VIII
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: YENİ MEDYA	6
1.1. YENİ MEDYANIN TANIMI.....	8
1.1.1. Alternatif Medya Çalışmaları.....	8
1.1.2. Çağdaş Medya Çalışmaları	12
1.1.3. Yeni Medya Kuramları	16
1.1.4. Yeni Medyanın Yenilikleri	19
1.2. YENİ MEDYANIN KAPSAMI	24
1.2.1. Karşılıklı Etkileşimlilik.....	24

1.2.2. Yakınsama.....	25
1.2.3. Kişiselleştirilebilme.....	27
1.2.4. Eşzamanlılık.....	27
1.2.5. Yeni Medya, Yeni Televizyon	28
1.2.6. Yeni Canlı Yayın.....	30
1.2.7. Eğitim ve Kültür.....	32
1.2.8. Oyun ve Yazılım	35
1.2.9. Gündelik Yaşam.....	36
1.3. YENİ MEDYANIN HUKUK İLE İLİŞKİSİ.....	39
1.3.1. Yeni Medyanın Ana Akımlaşması	39
1.3.2. Yeni Medya Sahipliği	40
1.3.3. Yeni Medyanın Fikri Mülkiyeti	42
1.3.4. Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler: Yeni Medya Okuryazarlığı	43
1.3.5. Yeni Medya, Yeni Hukuki İhtilaflar	46
1.3.6. <i>Lex Lata</i> ve <i>Lex Ferenda</i>	51
BÖLÜM 2: YENİ MEDYADA ÖZNELER.....	54
2.1. YENİ MEDYA, YENİ BASIN	55
2.1.1. Alternatif Basın Geleneksel Basına Karşı.....	55
2.1.2. Kolaylaştırıcı Olarak İnternet.....	57
2.1.3. Yeni Kitle İletişimi.....	60
2.1.4. Blog Örneği.....	65
2.1.5. Yeni Basında Yakınsama	67
2.2. YENİ MEDYA ÖZNELERİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ.....	69
2.2.1. Üretüketici.....	69
2.2.2. Kullanıcı Üretimi İçerik	72
2.2.3. Katılımcı Medya.....	76
2.2.4. Vatandaş Gazeteci	78
2.2.5. Vatandaş, Gazeteci Mi?	79
2.2.6. Kararlar Işığında.....	81

BÖLÜM 3: YENİ MEDYA VE İFADE HÜRRİYETİ..... 83

3.1. İFADE HÜRRİYETİ..... 85

- 3.1.1. İfade Hürriyetinin Kapsamı..... 85
- 3.1.2. İfade Hürriyetinin Sınırlama Rejimi 87
- 3.1.3. İfadenin Yöneldiği Kesimin Önemi 88
- 3.1.4. Basın Hürriyeti 92
- 3.1.5. İnternet Ortamında İfade Hürriyeti 96

3.2. MEDYADA İFADE HÜRRİYETİ..... 99

- 3.2.1. Medyanın Temel İlkeleri..... 99
- 3.2.2. Medyanın Toplumdaki Misyonu..... 101
- 3.2.3. Medyada İfade Hürriyetine İlişkin Uluslararası Temel Metinler..... 102
- 3.2.4. İçerik Temelli Düzenleyici Rejim 104
- 3.2.5. İçerikten Bağımsız Düzenleyici Rejim 107
- 3.2.6. Kararlar Işığında..... 108

3.3. YENİ MEDYADA İFADE HÜRRİYETİ 111

- 3.3.1. Yeni Medyanın İfade Hürriyeti Alanına Getirdiği Yenilikler..... 111
- 3.3.2. İfade Hürriyeti Bağlamında Yeni Medyaya Özgü Kavramlar 113
- 3.3.3. Yeni Medyanın Ortaya Koyduğu İfade Düzlemi 116
- 3.3.4. Yeni Medyada İfade Hürriyetinin Gerçek Mekâna Etkisi 117
- 3.3.5. *Mutatis Mutandis* 119
- 3.3.6. Yeni Medya, Yeni Yasa 121
- 3.3.7. Kararlar Işığında..... 122

SONUÇ..... 130

KAYNAKLAR 136

ÖZET

Yeni Medya Öznelerinin İfade Hürriyeti

Bilişim teknolojilerinin ve eşliğinde internetin gelişimi, medya ve iletişim alanında büyük çaplı dönüşümlerin fitilini ateşlemiştir. Bu sürekli değişim ve gelişim hali giderek artan bir ivmeyle durmaksızın devam etmektedir. Günümüzde kablosuz bağlantı sayesinde mobil teknolojiler de çeşitlenerek yaygınlaşmaktadır. Bugün eriştiğimiz noktada yeni medyanın diğer alanlarla birlikte hukuku da etkilediği yadsınamaz bir gerçektir.

Bu tez çalışmasının ana ekseninde, özellikle Türkçe literatürde geniş anlamıyla hakkında oldukça az çalışma yapılan yeni medya yer almaktadır. Gerçekten de yeni medya üzerine söylenmiş sözlerin ekserisi, yeni medyayı salt sosyal medyadan ibaret olarak ele alan çalışmalardan oluşmaktadır. Yeni medyanın yalnızca zamansal veya teknolojik olarak değil; söylem ve yöntem olarak da “yeni” olduğunu hatırdan çıkarmadan girilen multidisipliner karakterli bir hukuk tezi olan bu çalışmada, yeni medyanın karşılıklı etkileşimli doğasıyla tesir ettiği ifade hürriyeti ele alınmıştır.

Bu çalışma kapsamında, yeni medyaya etraflı bir tanım getirme gayesi eşliğinde, yeni medyanın hukuk alanında yol açtığı etkiler nazara alınarak ve kimlerin yeni medya öznesi oldukları tespit edilerek yeni medyada ifade hürriyetinin kullanımı incelenmiştir. Bu çaba esnasında, yeni medyaya dair iletişim kuramının tarihsel gelişimi, ifade hürriyetinin temelleri, doktrinindeki yaklaşımlar, temel hukuki metinler ve mevzuattan destek alınmıştır. Bu çalışmada özellikle yeni medyada ifade hürriyetine ilişkin içtihat ışığında yol alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: yeni medya, ifade hürriyeti, basın, kamu bekleşisi, üretüketici, vatandaş gazeteci, internet, yakınsama, karşılıklı etkileşimlilik.

ABSTRACT

Freedom of Expression of New Media Subjects

The development of information technologies and the internet has fuelled large-scale transformations in the field of media and communication. This state of constant change and development continues unceasingly with increasing momentum. Today, thanks to wireless connectivity, mobile technologies are also diversifying and becoming widespread. At the point we have reached today, it is an undeniable fact that new media affects the law along with other fields.

The main axis of this thesis is the new media, about which there are very few studies, especially in Turkish literature. Indeed, most of what has been said on new media consists of studies that deal with new media only as social media. This study, which is a law thesis with a multidisciplinary character, attempted by keeping in mind that the new media is "new" not only temporally or technologically, but also in terms of discourse and method, deals with the freedom of expression affected by the interactive nature of the new media.

Within the scope of this study, the use of freedom of expression in the new media has been analysed by considering the effects of the new media in the field of law and determining who are the subjects of it, with the aim of providing a comprehensive definition of the new media. In this effort, the historical development of communication theory on new media, the foundations of freedom of expression, approaches in the doctrine, basic legal texts and legislation have been taken as sources. This study is guided especially by the case law on freedom of expression in the new media.

Keywords: new media, freedom of expression, press, public watchdog, prosumer, citizen journalist, internet, convergence, interactivity.

KISALTMALAR ve SEMBOLLER

#	: Hashtag (Etiket)
&	: Ve
@	: Kuyruklu a
§	: Paragraf
§§	: Paragraflar
5G	: 5 th generation mobile telecommunication service (5. nesil mobil telekomünikasyon hizmeti)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AG/A.Ş.	: Die Aktiengesellschaft (Anonim şirket)
Age	: Adı geçen eser
Agk	: Adı geçen karar
AYM	: Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
Çev.	: Çeviren
DVD	: Digital versatile disc (Sayısal çok amaçlı disk)
EC	: European Commission (Avrupa Komisyonu)
Ed.	: Editör
Et al.	: Et alia (ve diğerleri)
EU/AB	: European Union (Avrupa Birliği)
FATİH	: Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi
G8	: Group of Eight (Sekizler Grubu)
GmbH/LLC	: Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung/Limited Liability Company (Limited Şirket)

HBO	: Home Box Office
IMPRIMATUR	: Intellectual Multimedia Property Rights Model and Terminology for Universal Reference (Evrensel Referans için Fikri Multimedya Mülkiyeti Hakları Modeli ve Terminolojisi)
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
İHAM	: İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi
İHAS	: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
m.	: Madde
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NetzDG	: Netzwerkdurchsetzungsgesetz (Sosyal Ağlarda Hukukun Uygulanmasını İyileştirme Yasası)
No	: Numara
S	: Sayı
s.	: Sayfa
San.	: Sanayi
SCOTUS	: Supreme Court of the United States (Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi)
StGB	: Strafgesetzbuch (Alman Ceza Kanunu)
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
Tic.	: Ticaret
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
U.S.C.	: United States Code (Amerika Birleşik Devletleri Yasaları)
v.	: Versus (-e karşı)
VCR	: Videocassette recorder (Videokaset kaydedici)
WIPO	: World Intellectual Property Organization (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü)
ZDF	: Zweites Deutsches Fernsehen

GİRİŞ

20. yüzyılın yaygın ve etkili bir medya biçimi olarak gazetenin, içeriğinin ötesinde dağıtımını da başlı başına toplumsal bir etki yaratmaktaydı. Düzenli olarak çıkarılan bir gazeteyi sırf dağıtım işlevi bile fiili bağların kurulmasına yardımcı olmaktaydı. Bu işlev, sadece gazetenin fiziksel dağıtımını sağlamakla kalmayıp deneyim ve kaynak alışverişine de yol açmaktaydı.¹ Aynı şekilde teknolojinin geldiği nokta ve durmaksızın süren gelişimi göz önüne alındığında, 21. yüzyılın yeni medya içeriklerinin de yayılım ve dağıtım ortamı olan internet üzerinde sırf varlığı dahi, dış dünyaya yadsınamaz çapta etkiler yansıtmaktadır.

Tarihsel gelişim boyunca, bireylerin toplum içinde var olurken edindikleri yetiler ve kullandıkları araçlar, dış dünyayı algılama biçimlerini de değiştirmiştir². Teknolojik gelişmelerle güçlenen, konvansiyonel ve yeni medyanın yakınsadığı bir ortamda kendilerini bulan katılımcıların siyasete ve kültüre müdahil olma talebi artmaktadır. Bu durum ifade hürriyetine olan ihtiyacı ve hürriyet korumasından beklentileri yükseltmektedir³. Bireysel seslere, iletişim kuramcısı Marshall McLuhan'ın benzetmesiyle, adeta bir amplifikatör cihazı gibi yükselme gücü veren bir kamusal seslenme sistemi olarak basın⁴, internetin etkisiyle seviye atlayarak toplumdaki bireylerin sesini çok daha yüksek sesle daha geniş bir alana yaymaktadır. Yeni medya aynı zamanda birbirinden uzak bireyler arasında karşılıklı etkileşimli iletişim imkanlarını da görülmemiş bir biçimde artırmaktadır⁵.

¹ LENİN Vladimir İlyiç, **Ne Yapmalı?**, Çev.: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara 2004, s. 181.

² BENJAMIN Walter, **Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit: Drei Studien zur Kunstsoziologie**, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 2003, s. 14.

³ JENKINS Henry, **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**, New York University Press, New York 2006, s. 18-24.

⁴ MCLUHAN Marshall, **The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man**, University of Toronto Press, Toronto 1962, s. 197; MCLUHAN Marshall, **Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu**, Çev.: Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 323.

⁵ MCQUAIL Denis ve WINDAHL Sven, **Communication Models for the Study of Mass Communications**, Routledge, New York 2013, s. 209.

Gelinen noktada hayatın kılcal damarlarına kadar nüfuz etmiş olan yeni medyanın hukuk ile etkileşim içerisinde olmaması mümkün görünmemektedir. Yeni medyada ifade hürriyetinin kullanımı şöyle dursun; internete erişimin başlı başına temel bir insan hakkı olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Ne var ki bu çalışmada katılan görüşe göre bir alanda gelişim gösteren teknoloji, kendi başına bir hak olmaktan ziyade; temel hak ve hürriyetlerin kullanımını kolaylaştıran veya mümkün kılan bir unsurdan ibarettir. Örneğin, yüzyıllar önce geçim sağlamak için bir ata sahip olmak çok önemliydi. Ancak bu durumda temel hak ve hürriyet olarak kabul edilmesi gereken, bir ata sahip olma hakkı değil; geçimini sağlama eksenindeki çalışma hürriyetidir⁶. Aynı şekilde internet ve yeni medya bağlamında da odak noktası asli unsur internete erişim değil; bu vasıtayla ifade hürriyetinin kullanımınıdır.

Hukukun uygulanması noktasında önem kazanan tartışma, yeni medya evreninde kimlerin hangi hukuki niteliğe dolayısıyla da bu eksende hukuki korumaya sahip olduğudur. Zira yeni medya, kendine özgü yapısı ve nitelikleriyle, konvansiyonel medyadan oldukça farklılaşmıştır. Konvansiyonel medyada üreticiden tüketiciye doğru dikey bir akış söz konusuken; yeni medya kullanıcılarında üretici ve tüketici sıfatları aynı bünyede birleşmiş durumdadır. Bu da ifade hürriyetinin örneğin basın hürriyeti gibi özellikli kollarında hukuki tartışmayı büyütmektedir. Çünkü çok geniş bir kapsama sahip olan yeni medya kullanıcıları yelpazesinde, bu öznelerin hukuki nitelikleri, yararlandıkları hukuki koruma statüsünü de doğrudan etkilemektedir.

Bu noktada, Harvard Üniversitesi bünyesindeki Berkman İnternet ve Toplum Merkezi'nde 2009 ve 2014 yılları arasında yürütülen Dijital Medya Hukuku Projesinin nicel sonuçlar sağlayan somut faaliyetlerini anmak faydalı olacaktır. Projeye bağlı Çevrimiçi Medya Hukuk Ağı bireysel ve nispeten kurumsallaşmış vatandaş gazeteciler için *pro bono* hukuki destek sunmaktaydı. Bu hizmetten faydalanmak isteyenler genellikle kamu yararını ilgilendiren konularda özgün içerikler üreten yeni medya öznelerinden oluşmaktaydı. Basın hürriyeti kapsamında gazetecilere tanınan hukuki koruma anlamında savunmasız olan bu kesimin destek talepleri, iş faaliyetine dair mali hukuki yükümlülüklerin yanı sıra genellikle ifade hürriyetinin kullanımını noktasından yola

⁶ CERF Vinton G., "Internet Access Is Not a Human Right", **The New York Times**, <https://www.nytimes.com/2012/01/05/opinion/internet-access-is-not-a-human-right.html>, Erişim Tarihi: 1/6/2023.

çıkıyordu⁷. Buradan hareketle bu tez çalışmasında, yeni medya öznelerinin hukuki niteliği ve ifade hürriyetini kullanımları irdelenecektir.

Özellikle Türkçe literatürdeki yeni medyaya dair çalışmalarda, yalnızca sosyal medya alanına ağırlık verildiği görülmüştür. Hukuk ve yeni medya ilişkisini inceleyen çalışmalar ise neredeyse hepten yeni medyayı salt sosyal medyadan ibaret olarak ele almaktadır. Ne var ki yeni medyanın kapsadığı alan sosyal medyadan çok daha geniştir ve genişlemeye devam etmektedir. Günümüzde yeni medya televizyon, canlı yayın, eğitim, kültür, oyun, yazılım ve gündelik yaşama dair pek çok farklı alanda varlık göstermektedir. Dolayısıyla yeni medya okuryazarlığı da giderek daha fazla değer kazanan bir meziyet haline gelmektedir.

Bu nedenle bu çalışmada öncelikle yeni medyanın ne olduğu etraflı biçimde ortaya konacak ve hukuk ile ilişkisi araştırılacaktır. Bu kapsamda, yeni medyaya daha açıklayıcı ve kapsayıcı bir tanım getirmek amaçlanacaktır. Yeni medya yalnızca teknolojik açıdan değil; uygulayıcılarıyla, yöntemleriyle ve söylemleriyle de yenidir. Bunun için yeni medya kavramına, Frankfurt Okulu'nda filizlenen eleştirel medya çalışmalarındaki tarihsel köklerinden yola çıkılarak bilişim teknolojileri ve internet olgusundan da beslenen bir tanım ortaya konacaktır. Alternatif medya çalışmalarının yanı sıra, çağdaş medya çalışmaları ve yeni medya kuramlarından da faydalanılacaktır. Yeni medya kavramının karşılıklı etkileşimlilik, yakınsama, kişiselleştirilebilme ve eşzamanlılık gibi öz nitelikleri onu tanımlamakta yardımcı olacaktır.

Basın faaliyeti de yeni medya eşliğinde büyük bir dönüşüme uğramaktadır. Yeni medya kullanıcıların alternatif ve amatör karakterli basın faaliyeti, konvansiyonel medyadaki geleneksel basın faaliyetinden oldukça farklıdır. Her şeyden önce internet, yeni medyadaki basın faaliyetinde çok önemli bir kolaylaştırıcılığa sahiptir. Bu sayede konvansiyonel medyadakinden çok farklı bir kitle iletişim modeli oluşmuştur. Bloglar gibi kullanıcı üretimi içerikten beslenen yeni medya biçimleri bunun örneğidir.

Yeni medyanın etkilediği alanlardan biri de hiç şüphesiz hukuktur. Konvansiyonel medyayı egale ederek gittikçe ana akım hale gelen yeni medya, sektördeki sahiplik

⁷ HERMES Jeffrey P. ve SELLARS Andrew F., **The Legal Needs of Emerging Online Media: The Online Media Legal Network After 500 Referrals**, The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University, Cambridge 2014, s. 1-2.

ilişkilerinden fikri mülkiyet hukukuna kadar birçok açıdan hukuku ilgilendirmektedir. Böylesi bir etkileşim elbette yeni hukuki ihtilaflar da ortaya çıkarmaktadır. Bu anlamda yürürlükteki hukuk oldukça yetersiz kalmakta, yeni medyayı tabiri caizse bir kağıt hızında takip etmektedir.

Bu noktada, yeni medyadaki öznelerin hukuki niteliğinin belirlenmesi önemlidir. Zira yeni medya kullanıcıları, yeni medyanın yapısı gereği aynı anda hem üretici hem de tüketici niteliğini haizdirler. Bu durum neticesinde ortaya çıkan kullanıcı üretimi içerikler, yeni medyaya katılımcı karakterini de kazandırmaktadır. Örneğin yeni medya basınındaki vatandaş gazeteciler, bu nitelikteki kullanıcılardandır. Bu bağlamda bu çalışmada vatandaş gazetecilerin tam anlamıyla birer gazeteci olup olmadıkları tartışılacaktır. Bu tartışma önemlidir; zira hukuk düzeni basın mensuplarına kamu yararına faaliyetlerini yürütmelerinin temini için hukuki korumalar sağlamak ve aynı zamanda görev ve sorumluluklar da yüklemektedir. Bu nedenle bu meseleyi kapsayan temel unsur olan ifade hürriyeti bu çalışmada ayrıca incelenecektir.

Bu doğrultuda temel hukuki metinler yardımıyla ifade hürriyetinin kapsamı, sınırlama rejimi ve ifadenin yöneldiği kesimin sınırlamaya etkisi yeniden hatırlanacaktır. Medyanın etik ilkeleri ve toplumda üstlendiği misyon nedeniyle, konvansiyonel medyanın geçer akçe olduğu dönemlerde de ifade hürriyetinin kullanımı büyük önem arz etmiştir. İfade hürriyetinin yeni medyadaki görünümü ise bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Yeni medya sayesindeki gelişmelerin ifade hürriyeti alanına sağladığı kendine has yepyeni kavram ve terimler bulunmaktadır. Bu şekilde yeni medya, ifade hürriyeti düzlemini giderek genişletmekte ve bunun gerçek mekâna yansımaları çoğalmaktadır.

İfade hürriyeti ve önemli bir bileşeni olarak basın hürriyetinin internet tabanlı yeni medyadaki durumu, toplumdaki bireylerin hayatını doğrudan etkilediği ölçüde akademik çalışmalar ekseninde de incelenmeye değerdir. Bu çalışmada savunulacak olan görüş, yeni medya öznelerinin kamu yararını ilgilendiren basın faaliyeti karakterli kullanıcı üretimi içerikleri bağlamında basın mensuplarına sağlanan ifade hürriyeti kapsamındaki hukuki korumalardan yararlanmalarınıdır. Elbette yeni medya özneleri ilgili faaliyetlerinde basın mensubu olarak nitelendirildikleri zaman, yalnızca bahsi geçen hukuki korumalardan faydalanmayacaklardır. Bu kişiler aynı zamanda hukuk düzeninin basın

mensuplarına atadığı görev ve sorumluluklara da tabi olacaklardır. Bu durum, editoryal denetimden yoksun yeni medya öznelerinin bir çeşit özenetimi yoluyla medyanın temel etik ilkelerine daha fazla özen göstermelerini sağlayacaktır.

Böylelikle yeni medyanın toplumsal ilerlemeye katkı sağlayan kendine has niteliklerinden ödün vermesinin beklenmediği bir yaklaşımla, ifade hürriyetinin uygulama alanı kamu yararına genişletilmiş olacaktır. Bu bağlamda bu çalışmada, alana dair yürürlükteki hukuki düzenlemelerin yetersiz olduğu da savunulacaktır. Mevcut mevzuat yeni medya alanına, kimi zaman eğreti terimlerle uyarlanarak uygulanmaktadır. Bunun yerine yeni medyanın doğasına uygun biçimde alana özgü yeni yasama faaliyeti gerekmektedir. İfade hürriyetine ilişkin ihlal iddialarının çoğu, bahsi geçen hukuki boşluklardan ileri gelmektedir.

Bu multidisipliner çalışmada amaçlananlar doğrultusunda öncelikle iletişim kuramına ve özellikle de yeni medyaya dair akademik kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kapsamda çoğunlukla İngilizce ve Almanca eserlerin tercih edilmesinin nedeni, Türkçe literatürde yeni medyanın çok dar anlamda ele alınmış olmasıdır. Bununla birlikte, medyada ifade hürriyetine dair uluslararası temel hukuki metinlerin yanı sıra bazı ulusal hukuk sistemlerinin yeni medya alanındaki gelişmeleri içeren yahut gözden kaçıran düzenlemeleri örneklenmiştir. Türkiye, Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yanı sıra bilgisayar oyunlarına dair yasal düzenlemelerde çığır açan Güney Kore'nin iç hukukundaki mevzuattan faydalanılmıştır. Elbette bir hukuk tezinin olmazsa olmazı mahkeme kararlarıdır. Medyada ifade hürriyetine ilişkin temel ilkeleri ortaya koyan, yeni medya öznelerinin hukuki niteliğine dair nüveler içeren ve doğrudan yeni medyada ifade hürriyetine ilişkin güncel kararlar şeklinde üç grupta Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi içtihadından yararlanılmıştır.

Yeni medyayı ortaya çıkaran, bugünkü haline getiren ve halen de gelişimini sürdürmesini sağlayan toplumsal, bilimsel ve teknolojik gelişmeler bütününden oluşan terakki ile ifade hürriyetinin kıymetlerini hatırlatarak tutarak girilen bu çalışma, akademik yazında bir boşluğu doldurmaya adaydır.

BÖLÜM 1: YENİ MEDYA

Yeni medyanın ne olduğu veya olmadığı sorusu tartışmaya bir hayli açık ve yanıt arayışı süregelen bir sorudur. Literatürde kabul gören bazı yeni medya tanımları yalnızca bilgisayar teknolojilerine odaklanırken, bazıları ise bu teknolojilerin kullanıldığı kültürel bağlamlara dikkat çekmekte ve ağırlıklı olarak da internet⁸ vurgusu yapmaktadır⁹. Bu çalışmada ise yeni medya kavramına, eleştirel medya çalışmalarındaki tarihsel köklerinden yola çıkılarak onu yeni kılan günümüz teknolojileri ile internet olgusundan beslenen bir açıklama getirmek amaçlanacaktır.

Bu kapsamda, bu bölümde ilkin yeni medyaya bir tanım getirmek amaçlanacaktır (1.1.). Bu çaba esnasında sırasıyla alternatif medya çalışmaları (1.1.1.), çağdaş medya çalışmaları (1.1.2.) ve yeni medya kuramlarından (1.1.3.) yararlanılacaktır. Ardından yeni medyanın getirdiği yeniliklerden söz edilecektir (1.1.4.).

Daha sonra, yeni medyayı açıklamak için salt tanıma başvurmak yetersiz kalacağından yeni medyanın kapsamı incelenecektir (1.2.). Bunun için yeni medyanın

⁸ “İnternet” sözcüğünün yazımı ile ilgili, Almancada isimlerin tümünün büyük harfle başlaması nedeniyle bu hususta bir tartışma söz konusu değildir. İngilizcede ise sözcüğün yazımına büyük harfle başlanmasına ilişkin zamana, kurumlara ve yazarlara göre değişkenlik gösteren tercihler ve süregelen bir tartışma mevcuttur. Türkçede de yabancı kökenli bu sözcüğün yazımı, 2000’li yılların başında ilk harf tercihi olarak I/İ şeklinde tartışılmıştır. (AKALIN Şükrü Haluk, “İnternet mi, İnternet mi?”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, <https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/7.php>, Erişim Tarihi: 1/12/2022.) Daha sonra ise özel ad ve cins adı ekseninde bir büyük/küçük harf tartışması yürütülmeye devam edilmiştir. Günümüzde benim de katıldığım baskın görüşe göre sözcüğün yazımına küçük harfle başlanması tercih edilmektedir. Türk Dil Kurumu sözcüğün yazımına küçük harfle başlamaktadır. (Türk Dil Kurumu, “internet”, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 1/12/2022; Türk Dil Kurumu, “genel ağ”, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 1/12/2022.) Kamu medya kuruluşları olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ve Anadolu Ajansı, bu çalışmanın konusunu oluşturan yeni medya platformlarında sözcüğü küçük harfle yazmaktadır. Yine Resmî Gazetede yayımlanan mevzuatta da sözcüğün yazımına küçük harfle başlanması yeğlenmektedir. (Örneğin: Resmî Gazete, 23/5/2007, S: 26530, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun) Bununla birlikte güncel Anayasa Mahkemesi içtihatlarında da sözcüğün yazımına küçük harfle başlanmaktadır. (Örneğin: AYM, Cihat Aydoğmuş Kararı, Başvuru No: 2019/3078, Karar Tarihi: 3/11/2022, §§ 5, 19; AYM, A Dokuz Televizyonu Dijital Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş. Kararı, Başvuru No: 2017/28986, Karar Tarihi: 6/10/2022, §§ 10, 11.) Tüm bu veriler ışığında, bu çalışmada da sözcüğün yazımına küçük harfle başlanması tercih edilecektir.

⁹ DEWDNEY Andrew ve RIDE Peter, **The New Media Handbook**, Routledge, Oxfordshire 2006, s. 8.

karşılıklı etkileşimlilik (1.2.1.), yakınsama (1.2.2.), kişiselleştirilebilme (1.2.3.) ve eşzamanlılık (1.2.4.) özellikleri incelenecektir. Ardından yeni medyanın günümüzde kapsadığı televizyon (1.2.5.), canlı yayın (1.2.6.), eğitim ve kültür (1.2.7.), oyun ve yazılım (1.2.8.), gündelik yaşam (1.2.9.) alanlarına sırasıyla değinilecektir.

Son olarak yeni medyanın hukuk ile ilişkisi ele alınacaktır (1.3.). Yeni medyanın giderek ana akım hale gelişinden (1.3.1.), yeni medya sahipliğinin hukuktaki yansımalarından (1.3.2.) ve yeni medyanın fikri mülkiyet hukuku alanında yol açtığı değişimden (1.3.3.) söz edilecektir. Ardından yeni medya okuryazarlığının önemi vurgulanacaktır (1.3.4). Neticede yeni medyanın doğurduğu hukuki ihtilaflardan söz edilecek (1.3.5.); yürürlükteki hukuk ve olması gereken hukuk bahsiyle (1.3.6.) bu bölüm kapatılacaktır.

1.1. YENİ MEDYANIN TANIMI

Şunu en baştan tespit etmek gerekir ki; yeni medyanın ne olduğuna, bağlamının, kapsamının ve uygulama alanlarının sınırlarına ilişkin fikir birliği yahut yeknesak bir anlayış yoktur. Dolayısıyla yeni medyanın köklerine dair tarihsel bir araştırma hem yeni medya kapsamında tanımlanabilecek çeşitli gelişmelerin tamamını hesaba katmak zorunda kalacaktır hem de yeni medya ile ilintili olan kültürün, sanatın, teknolojinin, kurumların ve hatta konvansiyonel medya teorilerinin tarihsel gelişimini içerecektir¹⁰.

1.1.1. Alternatif Medya Çalışmaları

Bir yeni medya tanımı yapabilmek için, öncelikle yeni medyanın klasik anlamdaki medyadan ya da bir diğer adıyla konvansiyonel medyadan hangi özellikleri nedeniyle ve zamansal olarak hangi andan itibaren ayrıştığını tespit etmek gerekmektedir. Bu ayrışmayı doğuran pratikteki değişim, dönüşüm ve farklılaşmayı inceleyen kuramsal yaklaşımların zeminini, alternatif medya çalışmaları oluşturur. Alternatif medya çalışmalarının kökleri ise Almanya'daki Toplumsal Araştırma Enstitüsü'nden doğan Frankfurt Okulu düşünce akımı tarafından başlatılmış olan eleştirel yaklaşıma dayanmaktadır.

Eleştirel teori olarak da anılan bu yaklaşım ve ilintili çalışmalar bütünü iktisat, siyaset bilimi, tarih, sosyoloji, psikoloji, felsefe, estetik gibi geniş bir yelpazedeki alanların yanı sıra medya ve iletişimi de bir çalışma alanı olarak ele almıştır. Dolayısıyla Frankfurt Okulu, yeni medya tartışmalarında da bir başvuru noktası olarak kabul görmektedir¹¹. Bu ekolden Theodor Ludwig Wiesengrund-Adorno ve Max Horkheimer kültür endüstrisi savlarında hâkim ideolojinin çeşitli araçlarla görünmez kılınarak toplumsal hayatın her alanını kuşattığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla kültür endüstrisi hâkim ideolojinin apaçık savunuculuğunu yapmamakta¹²; fakat medya gibi araçlar vasıtasıyla hâlihazırda geçerli olan durumun bir alternatifinin olmadığı yanılması üretmektedir¹³. Söz gelimi bireysel bir yazgıyı işleyen bir film, bunu olabilecek en

¹⁰ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 68.

¹¹ Age, s. 282.

¹² ADORNO Theodor W., **Culture Industry**, (Ed. J. M. Bernstein), Routledge, Londra 2001, s. 10.

¹³ Age, s. 11.

eleştirel biçimde gerçekleştirse bile, ideolojiye daha baştan boyun eğecektir¹⁴. Eleştirel düşünce perspektifinden yapılacak bir tespitle, filmin odağındaki olaylar ve karakterlerin başına gelenler toplumsal bir çerçeveden izlenmeyecek ve her vakıanın aslında sınıfsal olduğu gerçeği bireyci bir bakış açısıyla göz ardı edilecektir. Böylece sanat olup biteni haklı çıkarmaya ya da boşu boşuna beklerken geçen zamanı öldürmeye yarayan bir etkinliğe dönüşecektir¹⁵.

Adorno ve Horkheimer'e göre, tüm dallarıyla kültür endüstrisi gündelik yaşamın gerçeklerini oluşturan zorlu hayat mücadelesinden ve bu keşmekeşin ardında yatan nedenleri sorgulamaktan bir kaçış vaat etmektedir. Kültür endüstrisinin ürünleri söz konusu bu gündelik yaşamı gerçekte olduğunun aksine, adeta bir cennet gibi sunmaktadır. Ne var ki bu kültür endüstrisinin görünüşleriyle ortaya çıkan bu kaçma yanılgısı, kişileri başlangıç noktasına geri götürmeye yazgılıdır¹⁶. Dolayısıyla kültürel araçlar vasıtasıyla toplumdaki bireylere sağlanan gündelik yaşamdan kaçış geçicidir ve bu kaçışın nihai varış noktası yine başlangıçtaki noktadır. Bu şekilde ortaya çıkan yabancılaşma ile söz konusu ideolojik hâkimiyetin yeniden üretimi ve sürekliliği sağlanmaktadır. Kültür araştırmacısı Douglas Kellner'e göre bunun araçlarından biri de kuşkusuz medyadır; zira kitle iletişim araçları, inandırıcı olmak için toplumsal gerçekliği yeniden üretmek zorundadır¹⁷. Kültür endüstrisi sisteminin liberal endüstri ülkelerinden çıkması tesadüf değildir. Onlara özgü olan bütün medyanın ilerlemesi kuşkusuz sermayenin genel yasalarından kaynaklanmıştır¹⁸. Bir başka deyişle liberal ekonominin aygıtları, düzenin varlığını idame ettirebilmek maksadıyla kendi medyasını oluşturup beslemektedir.

Dolayısıyla medya kavramı, hâkim ideoloji ile olan ilişkisinden ve Antonio Gramsci'nin ortaya koyduğu hegemonya kavramından ayrı ele alınmamalıdır¹⁹. Burjuva hegemonyası son derece güçlüdür ve çok fazla rezerv sahibidir. Burjuva aydınları,

¹⁴ HORKHEIMER Max ve ADORNO Theodor W., **Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar**, Çev.: Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 350.

¹⁵ Age, s. 351.

¹⁶ Age, s. 189-190.

¹⁷ KELLNER Douglas, "Critical Theory and the Culture Industries: A Reassessment", **Telos**, S: 62 (1984), s. 203.

¹⁸ ADORNO Theodor W., **Kültür Endüstrisi - Kültür Yönetimi**, Çev.: Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 62.

¹⁹ BAILEY Olga Guedes, CAMMAERTS Bart, CARPENTIER Nico, **Understanding Alternative Media**, McGraw-Hill Open University Press, Berkshire 2008, s. 15.

sayıları çok olmasına rağmen kültür söz konusu olduğunda oldukça disiplinlidirler²⁰. Eleştirel bilinç ise küçük ve kesinlikle sınırlı bir daire içerisinde sıkıştırılmıştır²¹. Buna karşın eleştirel aklın gelişimi ne kadar artarsa, olay ve olguların değerlendirileceği konum da o kadar tarafsız; başka bir deyişle çok daha tarihsel nesnellikte olacaktır²². Temeldeki bu bakış açısının üzerine inşa edilen bir yaklaşımla söylenebilir ki kitle iletişim araçları vasıtasıyla iletilen medya içerikleri de hâkim ideolojinin bakış açısını yansıtmakta ve bu ideolojinin hegemonya kurmasına hizmet etmektedir. Hatta Gramsci, Frankfurt Okulu düşünürlerinden de önce, kültürel araçların toplumda nüveleri var olan eleştirel düşüncüyü nasıl şekillendirdiğini açıklama gayreti göstermiştir: Gramsci'ye göre kamuoyunda eleştiri yok değildir; fakat bu eleştirelliğin temsilcileri yüksek tirajlı günlük gazetelerin ve popüler dergilerin editörleri veya yayınevlerindeki yayıncılardır ve kendini yayımlanmak üzere seçilen dizilerde, yabancı kitapların tercümelerinde yahut tiyatro kumpanyalarının repertuvarlarında göstermektedir²³.

Ana akım niteliğini haiz kitle iletişim araçları vasıtasıyla iletilen medya içeriklerinin, hâkim ideolojinin bakış açısını yansıttığına ve bu ideolojinin hegemonya kurmasına hizmet ettiğine işaret eden bir diğer düşünür; sosyolog ve siyaset bilimci Jürgen Habermas'tır. Habermas'a göre de "[m]edyanın yönlendirmeci bir biçimde kullanılması yeni bir nüfuz kategorisini ortaya çıkarmıştır"²⁴. Dolayısıyla medya, toplumda kitlesel bir sadakat, teveccüh ve uyumlu bir itaat üretmeye yönelik kullanılan bir güdümlenme aracı işlevi görmeye müsaittir²⁵. Bu işlev, medya üreticilerinin şirketleşerek kitle iletişim medyasının üretici kaynak olarak kamudan ayrılıp salt ticari maksadını öne çıkaran bir sektöre dönüşmesiyle birlikte daha da kuvvetlenmiştir. Kitle iletişim ağlarının özelleşmesi, ardından medya sektörüne yapılan sermaye yatırımının artması ve daha sonrasında da farklı medya biçimlerindeki yayıncı kuruluşların ticari bir örgütlenmeyle medya grubu haline gelmesiyle kitle iletişim araçlarının manipülatif etki

²⁰ GRAMSCI Antonio, **Hapishane Defterleri Cilt 1** (Ed. Joseph A. Buttigieg), Çev.: Ekrem Ekici, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011, s. 194.

²¹ Age, s.221.

²² GRAMSCI Antonio, **Hapishane Defterleri Cilt 2** (Ed. Joseph A. Buttigieg), Çev.: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2012, s. 74.

²³ GRAMSCI Antonio, **Hapishane Defterleri Cilt 3** (Ed. Joseph A. Buttigieg), Çev.: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2012, s. 174.

²⁴ HABERMAS Jürgen, **Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft**, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1990, s. 28.

²⁵ Age, s. 45.

düzeyi de yükselmiştir²⁶. Çeşitli erk mücadeleleri, manipülasyon aracılığıyla büyük karmaşıklıkların indirgenmesi maksatlı ideolojik medya içeriklerinin üretim, aktarım ve tüketimini sağlamıştır²⁷.

Dahası, Habermas'a göre de kitle iletişim araçları vasıtasıyla elde edilen toplumsal kamuoyu ve insan davranışları üzerindeki bu etki, tıpkı Adorno'nun kültür endüstrisi yaklaşımında ortaya koyduğu gibi, hâkim ideolojinin stratejik eğilimlerini mümkün olduğunca gizleyerek üretilmektedir. Son tahlilde medya üretim araçları, çeşitli çıkar grupları tarafından konu içerikleri ve katılım imkânları için mücadele edilen bir çeşit iktidar alanına dönüşmüş durumdadır²⁸.

Habermas, bu çıkarımlarını 1957 yılında Batı Almanya'da gündeme gelen emeklilik reformu örneği aracılığıyla pekiştirmiştir: Buna göre, söz konusu emeklilik reformu henüz hazırlık aşamasındayken toplumda demokratik usule uygun biçimde bir kamuoyu oluşturma süreci yaşanmamıştı. Öyle ki, reform planı olgunlaştıktan sonra konuya ilişkin yapılan kamuoyu yoklamaları, ilgili emeklilik reformunun kilit unsuru olan dinamik emeklilik kavramının toplumun hatırı sayılır bir kesiminin zihninde net bir çağrışım uyandırmadığını ortaya koymaktaydı. Toplumdaki bireyler, süreç esnasında kitle iletişim araçları vasıtasıyla medyatize edilerek içerik hakkında yeterince bilgi edinmeden konu hakkında fikir sahibi olabilecek şekilde yönlendirilmişlerdi. Bir siyasi programın kabul görerek meşru hale gelmesi için muhatap alınmak zorunda olunan vatandaşlar, karar alma mekanizmalarına etkin katılımdan bu şekilde mahrum bırakılmışlardı²⁹.

Sosyolog John Brookshire Thompson, bu durumu “*kamusal alanın yeniden feodalizasyonu*” şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre bu durum, siyaseti medya aracılığıyla depolitize edilmiş kitlelerin alkışlı onayından ibaret bir gösteriye dönüştürmektedir, çünkü halk kitleleri kamusal tartışma ve karar alma süreçlerinden tamamen dışlanmaktadır. Böylece kamuoyu, siyasetçilerin programlarını meşrulaştırmaya yetecek onayı almaları için medya aracılığıyla yönetilen bir kaynak

²⁶ HABERMAS, Age, s. 28.

²⁷ SAID Edward W., **Culture and Imperialism**, Vintage Books, New York 1994, s. 36.

²⁸ HABERMAS, Age, s. 28.

²⁹ Age, s. 325.

olarak görülmektedir³⁰. Örneğin evvelce matbaa vasıtasıyla olduğu gibi, kendi döneminin ana akım medya aracı olan televizyon da haberlerin topluma hangi biçimde aktarılacağını ve bu aktarıma verilecek tepkiyle oluşacak kamuoyunu belirleme gücüne sahipti³¹.

1.1.2. Çağdaş Medya Çalışmaları

İletişim kuramcısı Herbert Marshall McLuhan'a göre içerikten ziyade bu içeriğin aktarıldığı aracın kendisi daha önemlidir. Daha özlü bir ifadeyle, “*araç mesajdır*”³². İlginçtir ki bu savına özgü ayrı bir kitapla yazına katkı sağlamak isteyen McLuhan, kitabın baskı aşamasında bir dizgi hatasının kurbanı olmuş ve söz konusu eser *The Medium is the Message* (Araç Mesajdır) yerine *The Medium is the Massage*³³ (Araç Masajdır) şeklinde yayımlanmıştır. Daha sonra, bu hata içerdiği kelime oyunu nedeniyle McLuhan tarafından benimsenmiş ve onun iletişim kuramının bir parçası haline gelmiştir. Zira *massage* sözcüğü Türkçe karşılığı kitle olan *mass* ve Türkçe karşılığı çağ olan *age* sözcüklerinden oluşmaktaydı³⁴. Buradan yola çıkan McLuhan, kitle çağı medyası araçlarının adeta masaj niteliğinde hem kolaylaştırıcı hem de uyuşturucu etkiye sahip olduğu göndermesini yapma olanağı bulmuştur.

Benzer şekilde, medya kuramcısı Neil Postman'a göre de bir toplumda erişime sahip olunan medya ve iletişim araçları, o toplumdaki sosyokültürel çerçevenin ve bu çerçeveyi dolduran içeriğin oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir³⁵. Postman görüşlerini, bir bakıma yine Adorno'nun kültür endüstrisi kuramına yüzünü dönerek, iletişim kanalları vasıtasıyla iletilen bir mesajın ait olduğu medya biçiminin o mesajın içeriğinin önüne geçtiği düşüncesi eksenine yerleştirmiştir. Yine daha özlü bir ifadeyle, “*biçim içeriği dışlar*”³⁶. Esasen 2003 yılında vefat ederek içinde bulunduğumuz bu yeni medya çağına erişememiş olan Neil Postman bu tespiti, döneminin nispeten yeni medyası olan

³⁰ THOMPSON John B., **The Media and Modernity: A Social Theory of the Media**, Polity Press, Cambridge 1995, s. 74.

³¹ POSTMAN Neil, **Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business**, Penguin Books, New York 2006, s. 111.

³² MCLUHAN Marshall, **Understanding Media: The Extensions of Man**, The MIT Press, New York 1994, s. 7-23.

³³ MCLUHAN Marshall ve FIORE Quentin, **The Medium is the Massage: An Inventory of Effects**, Random House, New York 1967.

³⁴ ATALAY Gül Esra, “Dijital Çağda Marshall McLuhan'ı Yeniden Düşünmek: Bir Uzantı ve Ampütasyon olarak Yeni Medya Teknolojileri”, **Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi**, S: 6 (2018), s. 38-39.

³⁵ POSTMAN, Age, s. 9.

³⁶ Age, s. 7.

televizyon için ortaya koymuştur. Ne var ki bu özlü cümle, Twitter gibi 280 karakterlik yazı sınırına veya Instagram gibi 59 saniyelik video süresi sınırına sahip yeni medya mecralarında olduğu gibi, anlatım biçiminin içeriğe nazaran ister istemez ön planda kaldığı günümüz yeni medyası için halen geçerlidir. Hakeza, yeni medyanın kayda değer bir niteliği de biçim ve içeriği elektronik olarak birbirinden ayırmaya olanak tanınması olmuştur.

Bilim ve sanat tarihçisi Kim Henry Veltman, yeni medyanın bu özelliğinin köklerini bilgisayar ortamındaki ikili birimler (bitler) sisteminin geliştiricisi Claude Elwood Shannon'a³⁷ atfetmektedir. Zira Shannon'ın ana hedeflerinden biri, bir mesajın iletilmesi işlemini o mesajın ne anlama geldiğini anlamaktan ayırmaktır. Geliştirdiği ikili birimler (bitler) sistemi sayesinde dijital içerikler, anlamları anlaşılmasızın dahi salt aktarılabilir³⁸. Yeni medyanın bu temel teknik özelliğinin yanı sıra genel olarak herhangi bir medya, yapısı gereği alıcının ilgisini cezbedebilmek için bu medya biçimi aracılığıyla iletilen fikirlerin içeriğini arka plana atarak gösteri dünyasının koyduğu kurallara uymaktadır³⁹.

Eleştirel medya çalışmaları alanında daha yakın zamanlarda, medya ve iktisat araştırmacısı Edward Samuel Herman ve dilbilimci Noam Chomsky tarafından oluşturulan propaganda modeli ortaya konmuştur. Gazeteci Walter Lippman'ın ifade ettiği haliyle, "*kitleleri razı etmeye yönelik propagandanın adeta hükümetin bir organı haline geldiği*"⁴⁰ tahlilinden yola çıkan bu modele göre medya, toplumdaki belirli bazı grupların çıkarları doğrultusunda ve bu grupların yararına yönelik bir propaganda yapma işlevi görmektedir. Zira öyle ki ana akım medyanın finansman kaynağı bizzat bu gruplardır⁴¹. Bununla birlikte medya sahipliği, özellikle de ana akım medyayı oluşturan unsurların sahipliği, bu çıkar grupları ile adeta bütünleşik durumdadır. Türkiye'de de medya sahipleri ağının enerji, inşaat, kimya, sağlık, ulaşım, turizm gibi çeşitli başat

³⁷ SHANNON C. E., "A Mathematical Theory of Communication", **The Bell System Technical Journal**, S: 27 (1948), s. 379-423, 623-656; SHANNON Claude E. ve WEAVER Warren, **The Mathematical Theory of Communication**, The University of Illinois Press, Urbana 1964, s. 29-125.

³⁸ VELTMAN Kim H., **Understanding New Media: Augmented Knowledge & Culture**, The University of Calgary Press, Calgary 2006, s. 238.

³⁹ POSTMAN, Age, s. 92.

⁴⁰ LIPPMANN Walter, **Public Opinion**, Transaction Publishers, New Brunswick 1998, s. 248.

⁴¹ HERMAN Edward S. ve CHOMSKY Noam, **Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media**, Pantheon Books, New York 2002, s. xi.

sektörleri de içeren tekelci bir holdingleşmeye dönüştüğünü gözlemlemek mümkündür⁴². Herman ve Chomsky bu durumu “*tavukların tilkiye emanet edilmesi*” benzetmesini kullanarak açıklamışlardır: Medyanın kimya sektörüne ilişkin düzenlemeleri ele alış yahut göz ardı ediş biçimi, propaganda modelinin pratikteki görünüşüne iyi bir örnektir⁴³. Habercilik, neyin haber değeri taşıyıp taşımadığını tespit etmek için yakınlık ilkesinden yararlanmaktadır. Buna göre bir olayın haber değeri taşıyabilmesinin temel unsurlarından birisi, yayıncısının hitap ettiği kitleye coğrafi veya kültürel olarak yakın olmasıdır. Bu anlamda nispeten yakında olmayana dair haberlerin veriliş biçimi hayli indirgemeci, bir anlamda haber değeri taşıyan olayların çetrefilli nedensellik ilişkilerini gözden kaçıran bir bakış açısına sahiptir. Oryantalizmin kuramcısı, edebiyat profesörü Edward Said medyadaki bu oryantalist yaklaşımın modern gerçekliklerle ilgisiz, tekdüze, yabancılaştırıcı ve propagandacı bir karakterde olduğunu ileri sürmektedir⁴⁴.

Dolayısıyla haberler başta olmak üzere, çeşitli kitle iletişim araçları üzerinden aktarılan tüm medya içerikleri, medya sahipleri ve çoğunlukla bunlarla aynı veya organik bağı bulunan tüzel kişiler olan tekelci kapitalistler tarafından filtrelenerek sistematik bir propaganda aracına dönüştürülmektedir. Herman ve Chomsky’ye göre bu filtrelemede kullanılan beş temel süzgeç vardır. Bunlar;

- Ana akım kitle iletişim holdinglerinin büyüklüğü, yukarıda sözü edilen bütünleşik mülkiyeti, sermayesi ve kâr yönelimi⁴⁵;
- Kitle iletişiminin birincil gelir kaynağı olan reklam⁴⁶;
- Medyanın dayandığı bilgilerin kaynağı olarak hükümet ve iş dünyası tarafından finanse edilen sözde uzmanlar⁴⁷;
- Medyayı disipline etmenin bir yolu olarak tepki üretimi⁴⁸ (Metnin İngilizce aslında *flak* olarak geçen tepki üretimi kavramı, esasında Nazi

⁴² Mülksüzleştirme Ağları, “Türkiye Medya Sahipleri Ağı”, <https://mulsuzlestirme.org/turkiye-medya-sahipleri-agi/>, Erişim Tarihi: 17/10/2022.

⁴³ HERMAN ve CHOMSKY, Age, s. xlvi.

⁴⁴ SAID, Edward W., **Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World**, Vintage Books, Londra 1997, s. 58; SAID, Edward W., **Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?**, Çev.: Aysun Babacan, Metis Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 102.

⁴⁵ HERMAN ve CHOMSKY, Age, s. 3-14.

⁴⁶ Age, s. 14-18.

⁴⁷ Age, s. 18-25.

⁴⁸ Age, s. 26-28.

Almanya ordusunun kullandığı bir uçaksavar modeli olan *Flugabwehrkanone*⁴⁹ silahının kısaltmasından⁵⁰ esinlenilerek üretilmiş yakıştırma yollu Almanca kökenli bir terimdir. İlgili bağlamda, sermaye sahibi güç odaklarının toplumsal bir tepkiye yol açma olasılığı içeren girişimlerine karşı yapay kamuoyu oluşturma faaliyetlerini ifade etmektedir.);

- Bir kontrol mekanizması olarak antikomünizm⁵¹

şeklinde sıralanmıştır. Haberler, bahsi geçen birbirleriyle etkileşim halindeki bu süzgeçlerden ardı ardına geçirilip baskıya uygun hale getirilerek, tabiri caizse, ehlileştirilmektedir. Başka bir deyişle, neyin haber değeri taşıdığıнын ölçümünü bu filtreler yapmaktadır⁵².

Propaganda modeline dair verilen en yaygın örneklerden biri Amerika Birleşik Devletleri ve o dönemki müttefikleri konumundaki ülkelerde bulunan ana akım medyanın Vietnam Savaşı'nı ele alış biçimidir. Herman ve Chomsky, bahsi geçen savaş sırasında ana akım medyada ABD'nin Vietnam'a karşı savaşını bir saldırı eylemi olarak niteleyen bir köşe yazısı ya da bir habere denk gelmeyişlerini, "*ana akım medyanın propaganda hizmeti yürüttüğü hakkında ikna edici bir kanıt*" olarak değerlendirmişlerdir⁵³. Medyada propaganda modelinin geçerliliği savlarını, 1984 yılındaki El Salvador seçimleri ile yine aynı yılda yapılan benzer niteliklere fakat farklı siyasi güç dengelerine sahip Nikaragua seçimlerinin ana akım medyadaki yansımalarını temel alarak yaptıkları nicel ölçümlere dayalı değerlendirmelerle de desteklemişlerdir⁵⁴.

Alternatif medya çalışmaları ise yukarıda sıralanan savlarla açıklanan hegemonik politika ve bakış açılarına alternatif bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır⁵⁵. Bu bağlamda alternatif medya, insanlara ana akım medya karşısında kendilerinin de birer

⁴⁹ Duden, "Flugabwehrkanone, die", <https://www.duden.de/node/49013/revision/532774>, Erişim Tarihi: 17/10/2022.

⁵⁰ Duden, "Flak, die", <https://www.duden.de/node/48244/revision/531836>, Erişim Tarihi: 17/10/2022.

⁵¹ HERMAN ve CHOMSKY, Age, s. 29-31.

⁵² Age, s. 2.

⁵³ HERMAN ve CHOMSKY, Age, s. xxx.

⁵⁴ Age, s. 132-137.

⁵⁵ BAILEY, CAMMAERTS, CARPENTIER, Age, s. 15.

medya üreticisi olması fırsatını sağlayarak, tek taraflı bir aktarımdan ibaret olan tek doğrultulu bir akışa sahip konvansiyonel medyaya bir alternatif sunmuştur.

Konvansiyonel medyaya yüklenen propagandist görevden farklı olarak yeni medya, siyasetçiler ve bunların toplumdaki muhatapları arasındaki bilgi akışı ve iletişim biçiminde tepkisel değişiklikler ortaya konmasına vesile olmuştur. Artık yeni bir siyasi tartışma zemini oluştuğunda basın muhabirleri, halkla ilişkiler danışmanları, reklamcılar, metin yazarları, lobiciler gibi uzmanlardan oluşan bir topluluk kitlelerin tüketimi için yoğun bir şekilde mesajlar hazırlamaktadır⁵⁶. Günümüze daha da yaklaştıkça bu kamuoyu oluşturma ve propaganda topluluğuna YouTube ve Facebook'ta yayınlanan sokak röportajlarını, Twitter ve Instagram'da düzenlenen sosyal medya anketlerini, YouTube ve Twitch gibi canlı yayın ortamlarındaki açık oturumları eklemek makul görünmektedir. Böylelikle kamuoyu oluşumu sürecinde seçmenler, kendi ilk izlenim ve yorumlarını başkalarının görüşleriyle kıyaslama ve bu şekilde bir değerlendirmeye varma olanağına kavuşmuştur. Bundan böyle toplumdaki bireyler, kendi fikirlerini tartmak için, anılan çok çeşitli iletişim kanallarına başvurabilecektir. Bir yandan bahsi geçen profesyonel iletişimciler ekibi, seçmenlerin kararlarını yeni medya aracılığıyla da halen etkileme çabasıdadır ve bu faaliyetlerin onların görüşlerini ve eylemlerini şekillendireceğini ummaktadır. Öte yandan, iletişim kuramcısı Melvin Lawrence DeFleur'un tabiriyle, “[s]iyasi süreç artık gazeteler tarafından olaydan sonra kamuoyunun dikkatine sunulan konuların nazik bir şekilde tartışılmasından ibaret değildir”⁵⁷. Zira günümüzde, yeni medya vasıtasıyla kamuoyuna bilgi akışı hem hatırı sayılır ölçüde artmış hem de tek yönlü bir akıştan ziyade karşılıklı etkileşim içeren bir yapıya ulaşmıştır.

1.1.3. Yeni Medya Kuramları

Kültür endüstrisi artık yekpare bir ideolojiye dayanak oluşturmayacaktır. İstemedi ya da fark etmeden de olsa çatışma, isyan ve muhalefet unsurlarını içinde barındırmaktadır⁵⁸. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte kitle iletişim araçlarının bilgisayar ve internet tabanlı hale gelmesi sonucunda ortaya çıkan bu medya evrenine, yakıştırma yollu olarak “yeni” sıfatı verilmiştir. Dolayısıyla denilebilir ki; yeni medyanın çıkış

⁵⁶ DEFLEUR Melvin L., **Mass Communication Theories: Explaining Origins, Processes, and Effects**, Routledge, Oxfordshire, 2016, s. 107.

⁵⁷ DEFLEUR, Age, s. 107.

⁵⁸ KELLNER, Age, s. 204.

noktası, önceki medya biçimlerinin estetik amaçlarından ve temsil ettiği çıkarlardan radikal bir şekilde ayrışmayı gerektiren yeni bir tür yaratıcı değerler dizisine sahip olma iddiası taşımaktadır⁵⁹.

Çağdaş yeni medya kuramcılarının başat isimlerinden olan Lev Manovich'in "*çok sınırlayıcı*" bulduğu çekincesini koyarak aktardığı popüler yeni medya tanımına göre; yeni medyayı konvansiyonel medyadan ayrıştıran özellik, yeni medya içeriklerinin dağıtımı ve deneyimlenmesi için bir bilgisayarın kullanımının gerekliliğidir. Örneğin, blog ya da elektronik kitap gibi dağıtımı bilgisayar aracılığıyla yapılan metinler yeni medya olarak kabul edilirken; klasik anlamdaki gazete, dergi, kitap gibi kâğıt üzerinde yayımlanan basılı metinler, daha sonradan bilgisayar ortamına aktarılıp orada görüntülenebilse bile, yeni medya kategorisine dâhil edilemeyecektir⁶⁰. Yahut aynalı dijital bir fotoğraf makinesi ile çekilip fotoğraf düzenleme programlarıyla iyileştirilerek sosyal medyada yayınlanabilen bir fotoğraf yeni medya kategorisinde iken; filmli analog bir fotoğraf makinesiyle çekilen bir fotoğraf tabettirildikten sonra taranarak bilgisayar ortamına aktarılıp paylaşılsa bile, yeni medya niteliğinde değildir.

Yeni medyanın konvansiyonel medyadan farklılaştığı temel unsurlardan birinin bilgisayar ortamında dağıtım ve deneyimlenme olduğu şeklindeki yaygın kabul gören bu tanım elbette yerindedir. Fakat yeni medyayı tanımlayan yegâne unsur bu değildir. Bu temel özelliğine ek olarak yeni medya düzeninde medya biçimleri merkezi olmayan, herkese açık, ağ tabanlı ve karşılıklı etkileşimli bir yapıya da sahiptir.

Yeni medyaya bir tanım getirme çabası en belirgin kuramcılardan biri olan Denis McQuail'e göre yeni medya biçimlerinin tanımlayıcı özelliklerinin bazıları öne çıkmaktadır. Bu özellikler, yeni medya biçimlerinin bir ağ vasıtasıyla birbirlerine bağlı olmaları; hem gönderici hem de alıcı karakterli kullanıcılar tarafından erişilebilir olmaları; interaktif nitelikte olmaları; açık uçlu, değişime izin veren uyarlanabilir bir yapıda olmaları ve aynı anda birçok yerde olabilme yetileri şeklinde sıralanmaktadır⁶¹.

⁵⁹ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 280.

⁶⁰ Age, s. 43.

⁶¹ MCQUAIL Denis ve DEUZE Mark, *Mcquail's Media & Mass Communication Theory*, SAGE Publications, Londra 2020, s. 52-53.

Lev Manovich de bir yeni medya tanımı ortaya koymaya çalışırken beş temel nitelikten söz etmektedir. Bunlar sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik ve kültürel kod çevrimidir⁶².

- Hem tamamen bilgisayar ortamında üretilmiş olan hem de konvansiyonel medya biçimlerinden dönüştürülen tüm yeni medya içerikleri, bilgisayarlarca tanınarak medyanın yürütülmesine olanak sağlayan sayısal kodlardan oluşmaktadır. Medya içeriklerinin sayısal temsiline dijitalizasyon adı verilmektedir⁶³.
- Yeni medya içerikleri modüler bir yapıya sahiptir. Diğer bir deyişle yeni medya içerikleri görüntüler, sesler, şekiller gibi medya öğelerinin bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Fakat yeni medya içeriğini oluşturan bu medya öğeleri kendi başlarına da var olabilmektedirler. Örneğin, bir yeni medya filmi, ayrı ayrı da var olan görüntü, ses, efekt gibi medya öğelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Benzer şekilde, yazılardan ve içine eklenen video parçalarından oluşan bir Microsoft Word belgesinin hem kendisi bir yeni medya içeriğidir, hem de metin ve görüntüler bağımsız olarak birer yeni medya içeriğidir⁶⁴.
- Konvansiyonel medya, metinsel, görsel ve işitsel öğeleri belirli bir şablonda manuel olarak birleştiren insanlardan oluşan bir ekip işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Ancak yeni medyanın dijital temelleri, medya içerikleri oluşturma ve bu medya içeriklerine erişimle ilgili birçok süreçte otomasyona izin vermektedir. Böylece insan, üretici üretim sürecinden şimdilik kısmen gelecekte ise muhtemelen tamamen çıkarılabilecektir⁶⁵. Örneğin Adobe Photoshop benzeri görüntü düzenleme programları, görüntüleri programın kendi araçlarıyla insan müdahalesi olmaksızın otomatik olarak düzenleyebilir, kontrast aralıklarını değiştirebilir ve üzerlerindeki görsel gürültüyü (*noice*) kaldırabilir⁶⁶.

⁶² MANOVICH Lev, **The Language of New Media**, The MIT Press, Cambridge 2001, s. 44.

⁶³ Age, s. 49.

⁶⁴ Age, s. 51.

⁶⁵ Age, s. 56.

⁶⁶ Age, s. 53.

- Bir yeni medya içeriği potansiyel olarak sonsuz değişkenlikteki sürümler halinde var olabilir. Değişkenlik ilkesi modülerlik ve otomasyonla yakından bağlantılıdır. Bu sayede, içerik üretimi ve dağıtımın tüm aşamalarında bilgisayar teknolojileri ve internet ağının kullanılmasıyla yeni medya içeriğinin değişken varyasyonları tüketicinin talebi üzerine periyodik güncellemeler halinde⁶⁷ veya istenen anda ortaya konabilmektedir⁶⁸.

Yeni medyanın donanımsal olarak yükselişinin altın çağı olarak 20. yüzyılı imlemek yerinde olacaktır. Zira DeFleur'ün de tespit ettiği üzere, sanayi devriminin bilimsel ve teknolojik gelişmelere ivme kattığı 1900'lü yıllar, yeni medya araçlarının ortaya çıkışına daha önceki teknolojik gelişmelerin yaşandığı yüzyıllar ile kıyas kaldırmayacak ölçüde sahne olmuştur. Kronolojik bir akış gözetilecek olursa; sinematograf, hanelerde kullanıma uygun radyo ve televizyon cihazlarının yaygınlaşması, VCR ve DVD gibi video kayıt ve yürütme teknolojileri, karasal kablolu televizyon ve daha sonra sayısal uydu yayını, cep telefonu ve elbette interneti bu kapsamda anmak mümkündür⁶⁹.

1.1.4. Yeni Medyanın Yenilikleri

Tıpkı konvansiyonel medyada olduğu gibi, yeni medyada da medya biçimlerinin ortaya çıkıp yaygınlaşması kronolojik olarak metinden videoya doğru olmuştur. Yeni medyada ilk olarak kişisel bloglar aracılığıyla metinler kullanılmış, zamanla bu içeriklere görseller de eklenmiştir. Daha sonra Facebook gibi sosyal medya platformlarında görsellerin paylaşımı yaygınlaşmıştır. Bir süre sonra YouTube, Dailymotion, Vimeo gibi platformlarla video içerikler ortaya çıkmıştır.

Yeni medyada konvansiyonel medyadaki canlı yayın mantığından farklı olarak, karşılıklı bir gerçek zamanlılık, deyim yerindeyse bir andaşlık söz konusudur. Metin bazında gerçek zamanlılık Twitter ile kullanılabilir hale gelmiştir. İlerleyen süreçte Instagram ve Snapchat gibi uygulamalarda gerçek zamanlı görüntü paylaşımı başlamıştır.

⁶⁷ MANOVICH, Age, s. 57.

⁶⁸ Age, s. 56.

⁶⁹ DEFLEUR, Age, s. 13.

Bunu takiben Periscope ve Twitch gibi video paylaşım tabanlı kanallarda gerçek zamanlı canlı yayın video yayımları başlamıştır⁷⁰.

Konvansiyonel medyada içerik üreten, bu içeriği tüketiciye ulaştırmak için yayınlayan ve daha sonra da arşivleyen meslek erbabı insanlardan oluşan profesyoneller mevcuttur. Ancak yeni medyanın üretiminin ve bununla eşanlı tüketiminin çerçevesi, amatör nitelikteki sıradan vatandaşların medya içeriğinin oluşturulmasına, yayınlanmasına, arşivlenmesine, dönüştürülmesine ve yeniden dolaşımına katılan birer özne olmasını sağlayan yeni medya teknolojileri vasıtasıyla temelden değişmektedir.

Bireyler konvansiyonel medyada pasif durumdayken, yeni medya aracılığıyla aktif hale gelmişlerdir. Hem tüketici hem de üretici konumunda yer alan bu özneler, yeni medyanın içerik evreninin nasıl şekilleneceği ve yeni medya ortamlarının yayın akışı gibi yayın politikasına doğrudan etki eden bir konuma da yerleşmektedirler. Konvansiyonel medya ve yeni medya izleyicisi arasındaki bu temel farkı sanat ve medya kuramcısı Andrew Dewdney ve kültür ve sanat araştırmacısı Peter Ride'dan örnekleyerek açıklamak gerekirse; konvansiyonel medya izleyicisi tarafından “[b]ir sinema filmine ya da yayınlanan bir televizyon programına müdahale edilemez. Yapılabilecek tek şey sinema salonundan çıkmak ya da televizyonu kapatmaktır. Kalıp izlense de izlenirse de film doksan dakikalık seyrini dolduracaktır. Oysa bir bilgisayar programı kullanıcının araya girerek akışa müdahale etmesine olanak tanımaktadır”⁷¹.

İnternet yayıncılığı, internet televizyonu, mobil ve bilgisayar oyunları gibi her neviden içerik üreticisi yeni medya şirketleri, kullanıcılarını artık içerik üretiminde ve dağıtımında önemli iş birlikçiler olarak kabul eden bir yaklaşımı benimsemektedirler⁷². Kullanıcıların medya süreçlerinde katılımcı bir role sahip olduklarını hissetmelerinin teşvik edildiği topluluk yönetimi anlayışı, medya içeriği üretim süreçlerinde giderek daha fazla kabul görmektedir⁷³. Örneğin artık medya yapımcıları, yapımlarına tüketici tabanından gelen geribildirim değerlendirmesi yöntemi olarak, izleyicilerin veya dinleyicilerin yaptıkları yorumları aktif biçimde izlemekte ve bazen de üretici

⁷⁰ ŞAHİN Muzaffer ve ŞAHİN Gökçe, “Geleneksel Medyanın Yeni Rakibi: Yeni Medya ve Canlı Yayınlar”, **Yeni Medya Hakemli, Akademik, E-Dergi**, S: 1 (2016), s. 54.

⁷¹ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 209.

⁷² JENKINS, Age, s. 134.

⁷³ LISTER Martin, DOVEY Jon, GIDDINGS Seth, GRANT Iain, KELLY Kieran, **New Media: A Critical Introduction**, Routledge, New York 2009, s. 214.

konumundaki yapımcı sıfatlarıyla bu tartışmalara doğrudan katılmaktadırlar⁷⁴. Medya kuramcısı Henry Jenkins'in "Star Wars" serisi örneğinden⁷⁵ yola çıkarak yaptığı bu tespiti, bir sonraki içeriğin ne hakkında olacağını izleyicilere sorarak belirleyen YouTube içerik üreticilerinden bölüm içerisindeki akışın belirlenmesini izleyicilerin seyir esnasındaki tercihlerine bırakan Black Mirror adlı internet televizyonu dizisine kadar genişleterek doğrulamak mümkündür. Böylelikle kaynaktan alıcıya aktarımlar karşılıklı kazanmıştır. Yeni medyada bu etkileşimin mümkün kılınmasını sağlayan başat unsur internettir⁷⁶.

Yeni medyanın öz niteliklerinden biri olan bu katılımcı durum, sosyal medya platformlarının yanı sıra internet ortamındaki video paylaşım, internet televizyonu, sözlük, blog gibi kullanıcı yorumuna izin veren çeşitli diğer platformlarda da uygulama alanı bulabilmektedir. Kişilerin dizüstü bilgisayarlarından gazete okuyabilmeleri, cep telefonlarından bu haberlere yorum yazabilmeleri, foto muhabiri olmasalar bile bir olaya ilişkin fotoğraflarını sosyal ağlar üzerinden paylaşabilmeleri, sosyal medya üzerinden bir olayla ilgili anlık canlı yayınlar yapabilmeleri, internet televizyonu platformlarında izledikleri programların hikâye gelişimini seçebilmeleri gibi imkânlar yeni medyadaki bu aktif etkileşime örnektir.

Fakat şu gerçek göz ardı edilmemelidir ki; "[t]üm eski medya bir zamanlar yeniydi"⁷⁷. Ne var ki doğrudan gözlemlenebilir biçimdeki yeni özellikleriyle renkli televizyonun yaygınlaşmasına değin, kendi ortaya çıkış zamanlarında mevcut olana nazaran yeni olan her medya biçimi yeni nitelendirmesiyle anılmamıştır. Denis McQuail'in de tespit ettiği üzere yeni medya tamlamasının tedavüle girmesi 1960'lı yıllara tekabül etmektedir⁷⁸.

Günümüzün yeni nitelemesiyle anılan medya biçimleri ise önceki kullanımlardan niteliksel bir yönüyle ayrılmaktadır: Şu kadar ki; Lev Manovich'e göre, tıpkı 14. yüzyılda

⁷⁴ JENKINS Henry, "Digital Cinema, Media Convergence, and Participatory Culture", **Rethinking Media Change: The Aesthetics of Transition** (Ed. David Thorburn ve Henry Jenkins), The MIT Press, Cambridge 2003, s. 291.

⁷⁵ JENKINS Henry, **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**, New York University Press, New York 2006, s. 131-168.

⁷⁶ AYDOĞAN Filiz ve KIRIK Ali Murat, "Alternatif Medya Olarak Yeni Medya", **Akdeniz İletişim Dergisi**, S: 18 (2012), s. 60.

⁷⁷ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 210.

⁷⁸ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 52.

matbaa ve 19. yüzyılda fotoğrafın modern toplum ve kültürün gelişimi üzerinde devrimci bir etkisi olduğu gibi, bugün de yeni bir medya devriminin ortasında bulunmaktayız⁷⁹. Konvansiyonel medyanın kitle iletişim araçlarının aksine, yeni medyanın formları ve türleri dallanıp budaklanarak çoğalmaya devam etmektedir. Marshall McLuhan geleneksel medya içeriklerinin de sıklıkla yeni medyanın içeriği haline geldiğini gözlemlemiştir. Hem konvansiyonel medya biçim ve içeriklerinin yeni medya tarafından yeniden şekillendirildiği hem de yeni medyanın kendi kendini ürettiği bir süreç aynı anda yaşanmaktadır⁸⁰. Bunu kısaca ifade etmek gerekirse, medya hâlihazırda yeni medyaya dönüşmektedir ve bu yeni medya da deyim yerindeyse sürekli daha yeni medya olmaktadır.

Elbette bu değişim halen içinde bulunduğumuz süregelen bir durum olduğu için, konvansiyonel medyanın tüketicileri yeni medya üretiminde daha fazla söz ve pay sahibi olmak isterken, konvansiyonel medyanın üreticileri ise yeni medya içerikleri üzerinde de alışılmış hâkimiyetlerini sürdürmek istemektedirler⁸¹. Fakat yeni medya ortamının en yetkin üreticileri, internet ortamındaki büyük bilgi akışını kendi ticari medya materyalinde yer alan bilgileri güçlendirmek veya genişletmek amacıyla kullanma yetisini geliştirebilenler olacaktır⁸².

Başta da bahsedildiği üzere, yeni medyaya birkaç satırdan ibaret bir sözlük tanımı getirmek olanaklı değildir. Bu çabayı somutlaştıran girişimler de nihayetinde görünüşte birer tanım olsalar bile kapsayıcılık bakımından yetersiz kalacaklardır. Yeni medyaya tanım getirmek maksatları yazında ön plana çıkan yeni medya kuramcıları da birkaç cümlelik bir sözlük tanımıyla yetinmek yerine, belli başlı ilkeler belirleyip bu ilkeleri detaylıca açıklayarak yeni medyayı tanımlama yoluna gitmişlerdir. Bu çalışmada da yeni medya kavramına özlü görünüşlü bir tanımla yüzeysel bir dokunuşta bulunmak yerine; eleştirel medya çalışmalarındaki tarihsel köklerini temel alan ve günümüzün bilgisayar ve internet teknolojileri başta olmak üzere çeşitli diğer ayırt edici niteliklerine de değinilen bir açıklama getirilmeye çalışılmıştır. Erişilen bu noktada ise yukarıda da

⁷⁹ MANOVICH, Age, s. 43.

⁸⁰ LIEVROUW Leah A. ve LIVINGSTONE Sonia, **Handbook of New Media**, SAGE Publications, Londra 2006, s. 5.

⁸¹ JENKINS Henry, "Digital Cinema, Media Convergence, and Participatory Culture", **Rethinking Media Change: The Aesthetics of Transition** (Ed. David Thorburn ve Henry Jenkins), The MIT Press, Cambridge 2003, s. 286.

⁸² Age, s. 292.

nüveleri bulunan fakat ayrıntılı bahsi sıradaki başlığa bırakılan, yeni medyanın kapsamının ne olduğu sorusu gündeme gelmektedir.

1.2. YENİ MEDYANIN KAPSAMI

Önde gelen yeni medya kuramcılarında biri olan Lev Manovich, yeni medyaya bir tanım getirme çabasıyla öne çıkan çalışmaların müellifi olarak, yeni medyanın yaygın olarak kabul edilen tanımını “çok sınırlayıcı” bulmaktadır⁸³. Gerçekten de yeni medyadan söz edildiği zaman, salt teknolojik gelişmelerin ürünü bir dijital medya biçiminden ziyade, söz konusu medya uygulamalarının güncel kültürel bağlamdaki yansımalarını da göz önüne almak gerekmektedir. Böylesi bir yaklaşımda yeni medyayı var eden teknolojik gelişmeler ile bunların insan hayatındaki pratik sonuçları bir arada ele alınmalıdır. Söz konusu teknolojiler ile bunların yol açtığı medya pratikleri arasındaki ilişki, icattan kullanıma kadar her aşamada birbirleriyle bağlantılı olarak bütünsel bir biçimde anlaşılmalıdır.⁸⁴

Bunun yanı sıra ulus devletlerin yükselişiyle yeğlenen ve İkinci Dünya Savaşı ve sonrası süreçte zirve yapan kamu yayıncılığının, liberalizmin yeniden yükselişi ve serbest ekonomi modellerinin benimsenmesiyle birlikte terk edilmesi, kitle iletişiminin merkezi yapısını değiştirmeye başlamıştır. Aynı şekilde, medya araştırmalarında kilit bir rol oynayan etmenlerden medya sahipliğinin holdingleşme eğilimiyle birlikte uluslararası bir yapıya evrilmesi de kitle medyası mefhumunu derinden etkilemiştir. Önce dünya çapında uydu sinyalleri iletiminin yaygınlaşması ve daha sonra da çok daha sarsıcı ve dönüştürücü etkiler doğuracak olan internetin yükselişi, geleneksel olana kıyasla daha çeşitli ve geniş kapsamlı bir medya üretim ve tüketim anlayışı yaratmıştır⁸⁵. Dolayısıyla yeni medya olgusunun kapsamı, ilgili teknolojilerin gelişimine ve mevcut medyanın dönüşümüne yol açan koşulların olgunlaşmasından bunların son kullanıcı konumundaki bireye olan etkilerine kadar genişletilmelidir.

1.2.1. Karşılıklı Etkileşimlilik

Mevcut medya pratikleri üzerine yapılan çalışmalar, bilgisayar tabanlı metinsel yeni medya biçimleri ile ortaya çıkan etkileşime ve çevrimiçi çok kullanıcıli birlikte çalışma ortamlarındaki iletişime odaklanmalıdır⁸⁶.

⁸³ MANOVICH, Age, s. 43.

⁸⁴ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 20.

⁸⁵ Age, s. 26.

⁸⁶ Age, s. 22.

Etkileşim olanaklarının gelişen teknolojiyle birlikte çoğalması da yeni medya açısından kapsamı genişleten bir unsurdur. Zira etkileşim, bilgisayar kullanıcılarının bu deneyimindeki temel öğelerden biri olmakla birlikte ilgili teknolojilerin gelişiminde de veriye erişim ve iş birliği içinde üretim anlamında etki sahibidir. Yeni medyanın alametifarikası konumundaki özelliklerinden birisi olan etkileşim, yeni medya üretiminde ve uygulama sahasında geniş bir yelpazede geçerliliğe sahiptir. Etkileşim yeni medyanın kilit bir unsuru haline gelmiştir; çünkü karşılıklı etkileşim, konvansiyonel medya iletişimi ile yeni medyayı birbirinden ayırtıran önemli bir kavramdır. Karşılıklı etkileşimli olup olmama halinin ortaya çıkardığı nitelikler, analog temelli geleneksel medya ile dijital temelli yeni medya arasındaki tanımlayıcı farklılıklara isabet etmektedir. Bu bağlamda karşılıklı etkileşim, dijital medya tabanlı bazı medya biçimlerinin yeni medya olma iddiasının temelini oluşturmaktadır. Söz konusu etkileşim, medya üreticileri ile tüketicileri arasındaki ilişkiyi kökten değiştiren ve bu öznelere birbirlerine yakınlığı kullanıcı sıfatı yükleyerek yeni ifade hürriyeti alanları açan bir dizi yeni medya ortamını ortaya çıkarmaktadır⁸⁷.

1.2.2. Yakınsama

Yeni medyanın ortaya çıkışı, yerleşik ve yeni sistemlerin bir arada var olabileceği veya eski medyanın yeni işlevler geliştirebileceği ve yeni izleyiciler bulabileceği karmaşık ve öngörülemez bir süreci harekete geçirmiştir⁸⁸. Böylelikle tüm medya, bu rakip medya biçiminin taktiklerinin, tarzlarının ve içeriğinin tecrübe edildiği, sergilendiği, taklit edildiği, genişletildiği, eleştirildiği devamlılık arz eden bir ıslah sürecine girmiştir⁸⁹.

1990'lı yıllarda, yakın gelecekteki dijital çağın getireceklerine ilişkin ağırlıklı öngörü, yeni medyanın konvansiyonel medyayı tamamen devre dışı bırakacağı ve internet tabanlı yayıncılığın klasik anlamdaki yayıncılığın yerini alacağı düşüncesinden oluşmaktaydı⁹⁰. Ne var ki günümüzde birçok farklı yeni medya biçimi, henüz hiçbiri

⁸⁷ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 206.

⁸⁸ THORBURN David ve JENKINS Henry, "Introduction: Toward an Aesthetics of Transition", **Rethinking Media Change: The Aesthetics of Transition** (Ed. David Thorburn ve Henry Jenkins), The MIT Press, Cambridge 2003, s. 2.

⁸⁹ THORBURN ve JENKINS, Age, s. 10.

⁹⁰ JENKINS Henry, **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**, New York University Press, New York 2006, s. 5.

tamamen ortadan kalkmamış olan, hatta bazıları hâlâ ana akım olma niteliğini koruyan görece eski medyanın çeşitleriyle birlikte var olmaktadır⁹¹. Mevcut medya evreninde konvansiyonel medya ile yeni medyanın aynı anda var olduğu, vatandaş medyası ile kurumsal medyanın kesiştiği, medya üreticisinin ile medya tüketicisinin öngörülemez biçimlerde etkileşime girdiği bir yakınsama durumu söz konusudur⁹².

Dijital teknolojinin yapısı gereği esnek olma özelliği, farklı medya biçimleri arasındaki sözü edilen yakınsamaları mümkün kılmaktadır. Günümüz teknolojisine ait medya oynatıcı cihazlar incelendiğinde tespit edilebilir ki oyun konsolları aynı zamanda birer DVD oynatıcı işlevi görebilmekte veya çevrimiçi oyunlara ve iletişim kanallarına erişim maksadıyla internete bağlanabilmektedir. Yahut benzer şekilde cep telefonları da aynı zamanda birer oyun konsolu, metin veya multimedya tabanlı haberleşme cihazı, ses veya görüntü oynatıcı, fotoğraf makinesi, kamera ya da internet tarayıcısı niteliğini haiz olabilmektedir⁹³.

Buna paralel olarak mobil, bir diğer adıyla taşınabilir teknolojilerin ivmeli gelişimi de yeni medya olanaklarının çeşitlenmesine imkân sağlamıştır. Mobil teknolojilerin gelişim doğası, zamanla giderek daha küçük, daha kompakt ve daha taşınabilir elektronik cihazların üretilmesini mümkün kılmaktadır. Mobil teknolojilerin çok yönlü yapısı ise bu cihazların nerede, kim tarafından ve hangi amaçlarla kullanılabileceğine ilişkin tahayyülleri çoğaltıp çeşitlendirmektedir. Taşınabilir teknolojinin gelişim doğrultusu artık sadece daha fazla minimize olmaya değil, aynı zamanda 5G hizmeti veya kablosuz internet erişimi gibi her yerde kullanılabilir birlikte çalışma amaçlı ağlara yönelmektedir. Günümüzün mobil teknolojisi, kullanıcıların konumları ve hizmetlerin kaynakları fark etmeksizin kişiselleştirilmiş medya içeriklerine ve iletişim servislerine erişim sağlayan kullanıcı odaklı cihazlar ve hatta aksesuarlar olarak tasarlanmaktadır⁹⁴. Bunun bir sonucu olarak günümüzde mobil cihazlar yeni medya içeriklerinin üretimi, dağıtımı ve deneyimlenmesinde kullanıcıların sahip olduğu temel ortamların arasında yer almaktadır.

⁹¹ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 136.

⁹² JENKINS, Age, s. 2, 259-260.

⁹³ LISTER, DOVEY, GIDDINGS, GRANT, KELLY, Age, s. 256.

⁹⁴ LIEVROUW ve LIVINGSTONE, Age, s. 6-7.

Bununla birlikte günümüzde sinema yapımcılığı, televizyon yayıncılığı, basılı gazetecilik, fiziki kopya da üreten müzik şirketleri gibi konvansiyonel medyacılık sektöründeki alanların neredeyse tümü, günümüzün medya üretim süreçleri dijital teknolojiler temelli olduğu için yeni medyayla kaçınılmaz bir ilişki içindedirler⁹⁵. Yahut hiç olmazsa, bunların bir yeni medya aracı olarak kendilerine ilişik bir internet sitesine sahip olduklarını gözlemlemek mümkün olacaktır.

1.2.3. Kişiselleştirilebilme

Kişiselleştirmiş içerikler ise yeni medya sayesinde giderek daha yaygın hale gelmektedir. Bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde, kişilerin internetteki aktiviteleri izlenerek analiz edilebilmektedir. İzlemeye alınan bu aktivitelere örnekler, internet kullanıcısı olan kişinin arama motorlarındaki arama geçmişi, internet tarayıcısı uygulamalardaki gezinme geçmişi, alışveriş internet sitelerindeki tercihleri, video platformlarındaki izleme geçmişi gibi çoğaltılabilir. Bu kişiselleştirme faaliyetini profesyonel olarak yaparak kullanıcılarına buna uygun seçmece bir içerik derlemesi sunan PressReader, Ajans Press gibi medya takip merkezleri vardır. Bunun yanı sıra aynı gazetenin internet sitesinin farklı kullanıcıları için özelleştirilmiş farklı ana sayfalara sahip olması da yeni medya sayesinde mümkündür. Aynı şekilde internet televizyonu, video izleme, podcast ya da müzik dinleme maksatlı yeni medya platformlarında her kullanıcıya özel hazırlanmış kişiselleştirilmiş izleme seçeneklerine veya dinleme listelerine erişim sağlanabilmektedir.

1.2.4. Eşzamanlılık

Bahsi geçen dijital medya platformlarına yeni medya niteliği kazandıran bir diğer özellik de eşzamanlı birlikte kullanımı sağlayan karşılıklı katılım olanaklarıdır. Örneğin Amazon Prime Video adlı internet televizyonu platformunda “Watch Party”, Disney+ adlı internet televizyonu platformunda ise “GroupWatch” seçenekleri eşzamanlı birlikte izlemeyi mümkün kılmaktadır. İnternet tarayıcılarında kullanılabilen Teleparty eklentisi ile internet televizyonu platformlarında yer alan yayınlar birden fazla kullanıcı tarafından senkronize bir biçimde yürütülebilmekte, dahası çevrimiçi grup sohbeti vasıtasıyla ilgili platformlara bir yeni medya özelliği daha kazandırılmaktadır. Spotify adlı ses yürütücüsü

⁹⁵ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 12.

yeni medya platformunda ise “Blend” özelliğiyle birden fazla kullanıcı için kişiselleştirilmiş ortak çalma listeleri üretilebilmekte, uzaktan grup oturumu özelliği sayesinde de podcast ve şarkılar eşzamanlı olarak dinlenebilmektedir.

Bunların yanı sıra yeni medya metin içerikleri, bulut bilişim teknolojisi sayesinde birlikte çalışmaya izin veren Google Docs ve Slack gibi platformlar aracılığıyla iş birliği halinde oluşturulup düzenlenebilmektedir. Yeni medya öğelerinden oluşan bir sunumun öğrencilerin de düzenleme, katkı ve yorum yapabilmelerine imkân sağlayan Prezi, Canva, Google Slides, Keynote gibi platformlar aracılığıyla paylaşılması mümkündür. Keza Zoom, Google Meet, Cisco WebEx, Microsoft Teams, Element, Adobe Connect gibi interaktif görüntülü görüşme ve toplantı platformları aracılığıyla yapılan çevrimiçi derslere dair neredeyse her faaliyet yeni medya kapsamında değerlendirilebilecektir. Yeni medya içeriklerinin ana ders materyali olarak paylaşılabilmesi yahut dersin tüm katılımcılarının karşılıklı etkileşimli bir biçimde yorum, fikir ve görüşlerini paylaşabilmeleri bu faaliyetlere örnektir.

1.2.5. Yeni Medya, Yeni Televizyon

Yeni medyanın kullanıcı sayısını arttırarak kitlesel hale gelip alan kazanması, konvansiyonel medyayı da zaman içinde dönüşüme zorlamıştır. Nostaljik bir örnek olarak, karasal televizyon yayını bilgisayar tabanlı medya metinlerinden oluşan içerik yayınıyla yakınlılaştıran teletekst gösterilebilir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bu yakınsamanın biçim ve olanakları da artarak çeşitlilik kazanmıştır. Bu durum, konvansiyonel medya ortamlarında varlık gösteren yeni medya biçimlerinin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Yeni medya kapsamındaki internet televizyonu biçiminde televizyon yayıncılığı da, klasik anlamda televizyon yayıncılığını giderek daha fazla etkisi altına almaktadır. Neredeyse her televizyon cihazında varsayılan bir özellik olarak yer bulan birtakım yeni medya eklentileri günümüzde oldukça yaygın hale gelmiştir. Uzaktan kumanda üzerindeki kırmızı düğmeye basılarak interneti ağı destekli yayın akışına erişim veya yeşil düğmeye basılarak bant reklamda gösterilen ürün hakkında detaylı bilgi alınması gibi örnekler, klasik anlamda televizyon yayıncılığının internet bağlantısına sahip akıllı televizyonlar aracılığıyla izleyicilerle etkileşime geçme çabalarını göstermektedir. Yahut yine klasik anlamda televizyon yayıncılığında, izleyicilerle etkileşim kurabilmek adına

neredeşye her programı ekranın köşesinde bir Twitter etiketi ile yayınlamak oldukça yaygın hale gelmiştir. Anlık seçim sonuçlarına, küresel hastalık salgını seyrine, canlı spor karşılaşmalarına, lig fikstürlerine ve puan durumlarına dair bilgiler içeren veri setleri ve multimedya grafikler, tıpkı internetteki arama motorlarında alışılmış olduğu gibi, artık televizyonlarda da ilgili fonksiyon tuşları aracılığıyla adeta teletekstin dijital medya metni tabanlı gelişmiş bir sürümü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeni medyanın geniş kapsamının günlük hayata ve haliyle hukuki ilişkilere doğrudan temas ettiği bir diğer alan da alışveriştir. Örneğin, günümüz pazarlama stratejisinde yeni medyadan yararlanılarak bir kullanıcı izlediği bir pembe dizideki oyuncuların birinin kıyafetlerinden, mücevherlerinden veya diğer aksesuarlarından etkilendiğinde bu ürünleri anında sipariş edebilmesi hedeflenmektedir⁹⁶. 1990'lı yıllardan 2000'e geçişte hiperlink, diğer bir deyişle yeni medya metinleri arası bağlantılılık teknolojisinden yola çıkılarak *Hyper Soap Opera* adı verilen ilk projeler ortaya konmaya başlanmıştı⁹⁷. Günümüzde ise Instagram ve YouTube gibi dijital medya platformlarında tek tık veya dokunuşla, akıllı televizyonlarda ise bu cihazların uzaktan kumandalarındaki renkli düğmeler aracılığıyla izlenen içerikte yer alan kıyafet, mobilya, otomobil gibi çok çeşitli ürünler için çevrimiçi alışveriş sitelerine kolaylıkla erişilebilmektedir.

Günümüzde gelişmekte olan ve ana akım olma potansiyeline sahip olmalarına rağmen çoğu zaman göz ardı edilerek yeni medya tanımının kapsamına dâhil edilmeyen yeni medya araçlarının başlıcaları, etkileşime izin veren yeni nesil video oyunların yanı sıra; geleneksel radyo yerine podcast ve geleneksel televizyon yerine internet televizyonu platformlarıdır. 2000'lerin başından itibaren ortaya çıkan ve 2010'lu yıllar içerisinde çoğalarak çeşitlenen Spotify, Deezer, Tidal, SoundCloud, iTunes, YouTube Music, AIMP, PowerApp, TRT Dinle gibi platformlar günümüzde çokça dinlenen ve sosyal medya destekli karşılıklı etkileşimi de içeren podcast yayınlarına ev sahipliği yapmaktadırlar. Klasik anlamda televizyon yayıncılığına alternatif olan Netflix, Amazon Prime Video, HBO Max, Hulu, Disney+ gibi uluslararası ölçekteki ve Blu TV, Puhu TV, Exxen, Tabii gibi yerli internet televizyonu platformları, izleyicilerin tercihleri

⁹⁶ VELTMAN, Age, s. 115.

⁹⁷ DAKSS Jon, AGAMANOLİS Stefan, CHALOM Edmond, BOVE V. Michael, **HyperSoap**, <https://www.media.mit.edu/hypersoap/>, Erişim Tarihi: 2/1/2023.

doğrultusunda ilerleyen program içeriği ile etkileşim düzeyini yükseltmenin yanı sıra oylama ve yorum yapma gibi katılımcı imkânlar da sunmaktadırlar.

Gerçekten de yerli ve uluslararası kaynaklı birçok alternatif yayın örneği, kendilerinin yeni medya kapsamına dâhil olduklarını doğrulayan karakteristik özelliklere sahiptirler. Yeni medyanın mümkün kıldığı karşılıklı etkileşimli yapıyı ilk kez kullanarak dünyada ses getiren, internet televizyonu platformu Netflix üzerinde yayınlanan “Black Mirror” adlı dizinin “Bandersnatch” adlı bölümünde kullanıcılar yayını izlerken karakterlerin yerine kararlar alarak hikâyeyi ilerletme ve farklı sonlanan kurgular oluşturma imkânına sahip olmuşlardı. Yine internet televizyonu platformu Netflix üzerinde yayınlanan “Kaleidoscope” adlı dizinin bölümleri sırası karışık şekilde izlenebilmekte ve hikâyeye herhangi bir noktadan dâhil olan her izleyici neticede kendi perspektifinden tamamlanmış bir kurguyu izlemiş olmaktadır. Dolayısıyla yeni medyanın izin verdiği katılımcı karşılıklılık sayesinde aynı yayın, içeriği oluşturan yedi bölümün farklı permütasyonları sayısınca farklı şekilde deneyimlenebilmektedir. Video izleme platformu YouTube üzerinde yayınlanan “Eee Sonra?” adlı dizide ise ana karakterin yaşadığı durumlar karşısında ne yapacağını, her bölüm sonunda aynı zamanda birer katılımcı konumunda olan izleyiciler seçmekte ve hikâyeye buna göre farklı alternatifler halinde gelişmektedir. İnternet televizyonu platformları Amazon Prime Video ve Hulu üzerinde yayınlanan “Deep Water” adlı dizinin tanıtım fragmanında ise sözü edilen karşılıklı etkileşimlilik, izleyicinin ekrandaki buğuyu silerek yayını devam ettirmesi gibi interaktif müdahaleleri vasıtasıyla sağlanmıştı. Bu bağlamdaki destekleyici örneklere her geçen gün yenileri eklenmeye devam etmektedir.

1.2.6. Yeni Canlı Yayın

Yeni medyanın ve ona dair teknolojilerin gelişimi, canlı yayıncılığı da kökten değiştirmiştir. Özellikle kamu yayıncılığı ekolünü takip eden ve Uluslararası Radyo ve Televizyon Örgütü ile Avrupa Yayın Birliği’nin Eurovision ve Euroradio standartlarını haiz olan canlı yayıncılık anlayışı, zamanla yerini çok daha serbest ve esnek olan internet destekli canlı yayın imkânlarına bırakmıştır. Daha önceleri konvansiyonel televizyon canlı yayıncılığı için kullanılan alıcısı, vericisi, mikser konsolu, ses sistemi, aydınlatma ekipmanı ve kameralarıyla tam donanımlı bir canlı yayın minibüsü milyonlarca lirayı aşan bir maliyete ulaşabilmekteydi. Günümüzde internet bağlantısına sahip küçük

boyutlu bir kamera ile bile bir köy meydanından, bir şehir mezarlığından, otoyoldaki trafik durumundan yahut İskandinavya'daki bir tren hattından kesintisiz interaktif canlı yayınlar yapılabilmektedir.

Jürgen Habermas televizyon yayıncılığını esas alarak verdiği 11 Eylül saldırısı canlı yayını örneğinde dahi, bugün konvansiyonel medya olarak kategorilendirilen fakat zamanın görece yeni olan medya araçlarından söz ederken “[b]u yerel olayı küresel bir olaya ve dünya kamuoyunun tamamını donup kalmış izleyicilere dönüştüren kameralar ve medya da yeniydi. Çarpma, patlama, binaların yavaş yavaş çökmesi dünya kamuoyunun gözleri önünde cereyan etti. Dünya Ticaret Örgütü’nden birkaç metre uzakta, Duanestreet’teki evinin terasında ikinci uçağın üst katlarda infilak ettiğini gören arkadaşım farklı şeyler deneyimlemişti belki, ama gördüğü, benim Almanya’da televizyon ekranında gördüğümünden farklı değildi”⁹⁸ ifadelerini kullanmaktaydı. Günümüzün internet tabanlı yeni medyasında ise 5G teknolojisi sayesinde, kararlı bir internet bağlantısına sahip bir akıllı cep telefonu ile herhangi iki yer arasında ve herhangi bir zamanda, hızlı ve neredeyse gecikmesiz canlı yayın bağlantıları kurmak mümkün hale gelmiştir.

Günümüzün yeni medya canlı yayın araçları arasında bulunan bu amaca özgülümlü Discord, Twitch, Bigo Live ve sadece ses canlı yayını yapılabilen Clubhouse gibi platformların yanı sıra; esasen birer sosyal medya platformu olan Instagram, Twitter, Facebook ve TikTok üzerinden de canlı yayın yapabilmeye olanağı bulunmaktadır. Canlı yayın üzerinden oyun oynama imkânı sunan Twitch adlı yeni medya platformu, bu başlangıç noktasından yola çıkarak kullanıcılarının sanat, spor, ekonomi ve hatta siyaset gibi çok çeşitli konularda canlı yayın yapabilecekleri bir yeni medya aracı haline gelmiştir. Aynı şekilde video izleme platformu YouTube da en yaygın canlı yayın araçlarından birisidir. Söz konusu canlı yayın araçlarını yeni medya kapsamına dâhil eden başlıca özellik, bunların sohbet ve yorum özellikleriyle, yayıncılar ve izleyiciler arasında eşzamanlı karşılıklı etkileşim kurulabilmesine imkân tanımlarındır.

⁹⁸ HABERMAS Jürgen, **The Divided West** (Ed. Ciaran Cronin), Çev.: Ciaran Cronin, Polity Press, Cambridge 2006, s. 7.

1.2.7. Eğitim ve Kültür

Eğitimde yeni medyanın kullanımı ve hatta yeni medya ortamlarında yapılan eğitim, günümüzün standart eğitim anlayışı haline gelmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yeni medya araçlarının eğitimde kullanılması, Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi (FATİH) Projesi⁹⁹ ve Eğitim Bilişim Ağı¹⁰⁰ gibi girişimlerle desteklenmektedir. Projeksiyon cihazı ve internet bağlantısıyla desteklenen dokunmatik ekran özellikli akıllı tahtalar aracılığıyla eğitim materyali niteliğindeki yeni medya içeriklerinin üretilip paylaşılabilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca, öğrencilerin bilgi düzeylerini ve öğrendiklerini ölçme değerlendirme yoluyla tespit etmeye yarayan video veya animasyon içerikli, karşılıklı etkileşimli, hem öğretmenle hem de öğrenciler arasında iletişime izin veren MentalUP, Doping Hafıza, QuizGame, Mobixa gibi eğitim ve eğlence platformları da mevcuttur. Bu yeni medya biçimine İngilizce eğitim anlamındaki *education* ve eğlence anlamındaki *entertainment* sözcüklerinin birleşiminden türetilme *edutainment* adı verilmektedir. Bu neviden yeni medya platformlarının kullanımı özellikle örgün eğitimi destekleyici işlevdeki eğitim kurumlarında ve personel eğitimine ihtiyaç duyan kurumsal firmalarda oldukça yaygındır. Eğitimin temel materyali olma iddiası yadsınamayacak kitaplar söz konusu olduğunda da yeni medya ile başarılı bir iş birliği gözlemlenebilecektir. Örneğin, kare kod teknolojisi sayesinde, basılı kitapların içeriklerinden kablosuz bağlantılar aracılığıyla ilintili başka kaynak eserlere ya da video içeriklere ulaşılabilir. Gelinek noktada basılı kitapların klasikleşmiş en iyi yönleri ile elektronik medyanın yeni potansiyelleri arasında simbiyotik bir ilişki mevcuttur¹⁰¹.

Yeni medyanın kütüphaneler, müzeler ve arşivler gibi bellek kurumları üzerindeki dönüştürücü etkileri de bu anlamda incelenebilecektir. Çünkü gerçekten de yeni medya niteliğini haiz olup olmadıkları tartışmaya açılabilir örnekler az değildir. Örneğin, kullanıcıların veri tabanında bulunan arşivlere yorum yapabildikleri dijital arşiv tarama internet siteleri bu yönüyle karşılıklı etkileşime imkân tanımaktadır. Bilhassa koronavirüs pandemisine yönelik kısıtlamalar esnasında yaygınlaşan artırılmış gerçeklik teknolojisi

⁹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, FATİH Projesi, <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/about.html>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

¹⁰⁰ Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Eğitim Bilişim Ağı, <https://www.eba.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

¹⁰¹ VELTMAN, Age, s. 132.

vasıtasıyla üç boyutlu interaktif sanal turlar yapılabilen çevrimiçi müzeler mevcuttur. Yahut sergi ve müzelerin makine öğrenmesi teknolojisi kullanarak düzenli aralıklarla koleksiyonlarına dair otomatikleştirilmiş paylaşımlar yaptıkları Twitter hesapları bir diğer örnektir.

Bilim ve sanat tarihçisi Kim Henry Veltman'a göre "[s]anal nesne fiziksel nesneyle rekabet etmek yerine onu tamamlar"¹⁰². Günümüz teknolojilerinin geldiği noktada yeni medya özellikleri müzelerde efektif birer araç olarak kullanılmaktadır. Örneğin, bir müzedeki eserin nadir bir kitap olduğu senaryoda söz konusu bu kitap ister istemez belirli bir sayfası açık olarak sergilenenecektir. Bu durumun yol açacağı kaçınılmaz yıpranmadan sakınabilmek adına, ziyaretçiler için eserin yakınına konulmuş bir ekranda açık olan elektronik kitap sürümü sayesinde sayfalar sanal olarak çevrilebilir. Yeni medya metinlerinin müze ve sergilerde bu şekilde kullanıldığı dünya çapında örnekler mevcuttur. 868 yılından kalma dünyanın günümüze ulaşan en eski basılı kitabı "Diamond Sutra"¹⁰³ ile Leonardo da Vinci'nin "Codex Arundel" adlı eseri¹⁰⁴ British Library'nin Turning the Pages projesi¹⁰⁵ aracılığıyla bu yöntem kullanılarak yeni medya desteğiyle sergilenmektedir¹⁰⁶. Ayrıca yeni medya video biçimleri kullanılarak ziyaretçilerin sayfaları sanal gerçeklik gözlükleri aracılığıyla orijinal eser üzerinden çevirmeyi canlandırmaları da sağlanabilecektir. Bu iki senaryoda da yeni medya araçları sayesinde ziyaretçiler hem sergilenmeye müsait olandan daha fazlasını deneyimleyebilecek hem de eserlerin zarar görmesi önlenebilecektir¹⁰⁷.

Artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanıcı deneyimini gerçeğe yakınsatması hasebiyle yeni medyanın etkileşimli yapısına katkı sağlamaktadır. Örneğin, artırılmış gerçeklik gözlükleri sayesinde gerek bina ölçeğinde, gerekse bir müze içerisindeki bir sanat eserinde yapılmış olan restorasyonların evveli gözlemlenebilmektedir.¹⁰⁸ Yahut bir ören yerindeki antik kent kalıntılarının yaşayan çağlarında neye benzediğini

¹⁰² VELTMAN, Age, s. 132.

¹⁰³ British Library, Printed copy of the Diamond Sutra, <https://www.bl.uk/collection-items/the-diamond-sutra>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

¹⁰⁴ British Library, Arundel manuscripts, <https://www.bl.uk/collection-guides/arundel-manuscripts>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

¹⁰⁵ Turning the Pages, History, <http://ttp.onlineculture.co.uk/history/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023

¹⁰⁶ Turning the Pages, Gallery, <http://ttp.onlineculture.co.uk/versions/gallery/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023; Turning the Pages, Online, <http://ttp.onlineculture.co.uk/versions/online/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

¹⁰⁷ VELTMAN, Age, s. 133.

¹⁰⁸ Age, s. 133.

gözlemek bu sayede mümkün olabilmektedir. Bir müzede sergilenen bir nesnenin üç boyutlu görüntüleme sayesinde elde edilen yeni medya görselleri vasıtasıyla ilgili nesnenin sadece ön yüzünün değil arkasının, altının, içinin de incelenebilmesi¹⁰⁹; yahut bu nesneye ilişkin açıklamaların anlık tercümesini içeren yeni medya metinlerinin yine artırılmış gerçeklik teknolojisi ile doğrudan okunabilmesi olanaklı hale gelmiştir. Temel bir örnek olarak, yeni medya içeriklerinden oluşan sesli ve görüntülü açıklamalar içeren interaktif akıllı rehberler günümüz müzelerinde yaygın bir biçimde kullanılmakta olan yeni medya yürütücüsü cihazlardır. Dahası, bugün içerisindeki eserlerin tamamen sesli ve görüntülü artırılmış gerçeklik teknolojisi kullanılan video enstalasyonlar ile deneyimlenebildiği sergiler dahi kurulmaktadır. Bu biçimdeki tamamen yeni medya ürünü sergiler arasında ressam Van Gogh'un hayatı ve eserleri temalı bir sergi olan "Van Gogh Alive"¹¹⁰ dünya çapında popülarite kazanmıştı. Türkiye'den bir örnek olarak ressam Osman Hamdi Bey'in eserlerinin artırılmış gerçeklikle kullanıcı deneyimine sunulduğu Pera Müzesi¹¹¹ bulunmaktadır.

Yeni medya aynı zamanda 21. yüzyıla ait çağdaş ve modern sanat türlerinin bir kategorisi olarak da giderek yer edinmekte ve kabul görmektedir. Günümüzün sanat anlayışı, sanat eserlerinin görücüye çıktığı sahalarda bir dizi yeni medya pratiğinin küratörler ve kurumlar düzeyinde yeniden üretilmesine alan açmaktadır. Bahsi geçen dönüşüm, sanat kurumlarının yeni medya tabanlı enstalasyonlar içeren projeler sipariş ederek veya ağ bağlantılı arşivler oluşturarak bu yeni sanatın gelişimine katkı sağlaması yoluyla gerçekleşmektedir¹¹². Makine öğrenmesi, artırılmış gerçeklik gibi teknolojilerden beslenerek ve yeni medya metinlerini, seslerini, görüntülerini araç edinerek yeni medya tabanlı sanat üretim icra eden sanatçılara bir örnek olarak Türkiye'den Refik Anadol¹¹³ gösterilebilecektir.

¹⁰⁹ VELTMAN, Age, s. 132.

¹¹⁰ Grande Experiences, A Fresh Approach to Experiencing Art, <https://grande-experiences.com/van-gogh-live/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

¹¹¹ Pera Müzesi, Osman Hamdi Bey'in Dünyasına Yolculuk: Sanal Gerçeklik Deneyimi, <https://www.peramuzesi.org.tr/sergi/osman-hamdi-bey%E2%80%99in-dunyasina-yolculuk-sanal-gerceklik-deneyimi/260>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

¹¹² DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 25.

¹¹³ Refik Anadol Studio, About Refik Anadol, <https://refikanadolstudio.com/studio/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023; Refik Anadol, Information, <https://refikanadol.com/information/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

1.2.8. Oyun ve Yazılım

Artık oyun denilince saklambaç veya seksek yerine akla gelen bilgisayar ve konsol oyunları da, ayırt edici özellikleri dikkate alındığında yeni medya olarak sınıflandırılabilir. Video oyunlar başta olmak üzere bilgisayar ortamında üretilen ve çeşitli oyun konsolları ya da bilgisayarlar aracılığıyla oynanabilen oyunlar giderek daha fazla kuramcı tarafından bu kategoride kabul edilmektedir. Oyunların yanı sıra simülasyonlar ve sinema özel efektleri gibi bu neviden eğlence ve deneyim maksatlı medya tüketim içerikleri yeni medya kapsamında incelenmektedir¹¹⁴. Zira oyunları da arka planda oluşturan yapı, önceki bölümde değinilen ikili birimler (bitler) sistemi temelinde çalışan dijital medya metinlerinden müteşekkildir ve bu da oyunu oluşturan yazılım düzleminde bir dizi kullanıcı faaliyetini desteklemektedir¹¹⁵. Söz konusu dijital medya metinleri, kullanıcının bunları doğrudan müdahale yoluyla değiştirebildiği ölçüde etkileşimlidir. Bu anlamda, bilgisayar oyunları yapıları gereği karşılıklı etkileşimli özelliğe sahiptir¹¹⁶. Yeni medyanın etkileşimli yapısı dikkate alındığında da özellikle çok oyunculu çevrimiçi oyunlar söz konusu olduğunda, bu etkileşim yalnızca metin etkileşimleriyle sınırlı kalmayıp kullanıcıların oyun kişilikleri ve nesnelere aracılığıyla etkileşime girmesi yoluyla işlemektedir¹¹⁷. Daha da ileri giderek oyuncularının hem hikâye akışına müdahale etmelerine hem de oyun alanı içi tasarım ve geliştirme yapmalarına olanak tanıyarak etkileşim kuran oyunlar da vardır¹¹⁸. Çevrimiçi oyun platformları ile ağ üzerindeki katılımcı bir nevi sosyal medyanın yükselmesiyle birlikte, bu etkileşim tipi ihtiyacına yanıt veren yeni medya biçimleri de ortaya çıkmaktadır¹¹⁹. Bulut bilişim teknolojisine sahip Steam, NVIDIA GeForce Now, PlayStation Now, Vortex, Google Stadia gibi karşılıklı etkileşimli oyun platformları her geçen gün daha fazla kullanıcıya sahip olarak yaygınlaşmakta, yeni medya sahasında kendine yer bulmaktadır.

¹¹⁴ LISTER, DOVEY, GIDDINGS, GRANT, KELLY, Age, s. 12.

¹¹⁵ Age, s. 25.

¹¹⁶ DOVEY Jon ve KENNEDY Helen W., **Game Cultures: Computer Games as New Media**, Open University Press, Berkshire 2006, s. 6.

¹¹⁷ LISTER, DOVEY, GIDDINGS, GRANT, KELLY, Age, s. 211.

¹¹⁸ Age, s. 224.

¹¹⁹ HJORTH Larissa, **Games and Gaming: An Introduction to New Media**, Berg, Oxford 2011, s. 47, 151.

Bilgisayar teknolojilerinin yeni medyayı besleyip etkilemesi kadar; yeni medyaya olan bu katkıları bizatihi bilgisayar teknolojilerinde de yeniliklere yol açmıştır. Yeni medya metinlerinin bulut bilişim teknolojisi sayesinde iş birliği içerisinde karşılıklı etkileşimli olarak düzenlenebilmesi, bilgisayar yazılımlarının da bu yöntemle kullanıcı müdahalesine ve geliştirmesine açık hale gelmesini sağlamıştır. Zira söz konusu bilgisayar yazılımları da esasında yeni medya metinlerinden müteşekkil kodlamalardan ibarettir. Yeni medya ve bilgisayar teknolojileri arasındaki bu karşılıklı beslenmenin neticesinde ortaya çıkan ürün, açık kaynak kodlu yazılımdır. Açık kaynak kodlu yazılımlar, yeni medyanın temel ayırt edici özelliklerinden olan herkese açık ve karşılıklı etkileşimli olma halinin önemli birer örneğidirler¹²⁰.

1.2.9. Gündelik Yaşam

Veltman'a göre, “[i]nternetin paradokslarından biri, fiziksel dünyadaki tanıdık süreçlerin elektronik versiyonlarını sürekli olarak yeniden icat etmesidir”. Gerçekten de mezar ve müzayedelere öykünen açık artırmalı ikinci el satış internet siteleri buna iyi birer örnek teşkil etmektedir¹²¹. Bu örnekler dâhil günümüzün hemen hemen bütün ağ tabanlı alışveriş kanallarında yorumlar ve hatta görsel paylaşımı aracılığıyla kullanıcı etkileşimi de sağlanmaktadır. Yeni medya olgusu, alışveriş internet sitelerindeki satış kataloglarının doğasını da dönüştürmektedir. Günümüzde, çevrimiçi satış yapan şirketlerin neredeyse hepsi ürünlerini sanal birer katalog aracılığıyla sergilemektedir. Örneğin, UNIClass gibi ağ üzerindeki yeni medya metni tabanlı ürün sınıflandırma yazılımlarını kullanan sanal kataloglar yeni medyanın pazarlama ve satış sektörlerine getirdiği değişikliklerdendir. Böylece, elektronik işlemlerle tüm sipariş süreci çok daha kullanıcı dostu hale gelmektedir. Alışveriş süreci kullanıcının elektronik bir kataloğu incelemesi, yeni medya metni bir çevrimiçi form kullanarak sipariş vermesi, bu esnada hukuki bir işlem olarak elektronik kullanıcı sözleşmesini onaylaması ardından ürünün tedariki ve gönderimi şeklinde gerçekleşmektedir¹²². Kaldı ki ilgili kataloglarda bulunan ürünlerin görsellerini oluşturan katalog çekimlerinin de artık konsept ya da tarz kaygısı güden istisnalar

¹²⁰ LEVINE, Sheen S. ve PRIETULA, Michael J., “Open Collaboration for Innovation: Principles and Performance”, **Organization Science**, S: 25 (2013), s. 1414-1433.

¹²¹ VELTMAN, Age, s. 85.

¹²² Age, s. 82.

haricinde dijital fotoğraf makineleriyle üretilen yeni medya nitelikli fotoğraflardan oluştukları göz ardı edilmemelidir.

Yaşam alanlarına dair teknolojilerin yeni medyanın kapsamının genişlemesinde hayli etkili olduğu, birkaç yıl önce ütöpik bilim-kurgu konusu gibi görünüp artık yaygınlaştıkça sıradanlaşan günlük hayattan örneklerle de sarıhtır. Mutfaklardaki akıllı fırın, akıllı buzdolabı gibi akıllı ev eşyalarının giderek daha yaygınlaşması ve nesnelerin interneti aracılığıyla cihazların birbirlerine ve içerik sağlayıcısı platformlara bağlanabilmeleri, hem yeni medya içeriklerinin hem de yeni medya yürütülebilen ortamların çeşitliliğini arttırmıştır. Akıllı buzdolabından eksilen ürünün sipariş verilebilmesi ve buna karar verilirken cihazın ekranında oynatılan reklam içeriğinin ya da ürünlere yönelik kullanıcı yorumlarının süreçte etkin rol oynaması buna bir örnektir. Ya da akıllı fırında içerik üreticilerin cihazın medya platformuna yüklediği, kullanıcı puanlamasına ve yorumlarına da açık yemek tarifi videolarına göre bir akşam yemeği menüsü planlanabilmektedir. Banyolardaki duşa kabin ünitelerinde bulunan ve yeni medya platformlarına bağlanarak podcast gibi yeni medya içeriklerini yürütebilen multimedya eklentileri benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür. Metinden konuşmaya, konuşmadan metne, bulut bilişim ve makine öğrenmesi teknolojilerini kullanan Google Assistant, Amazon Alexa, Apple Siri, Microsoft Cortana gibi sanal asistan yazılımları içeren ağ tabanlı yeni medya yürütücüsü akıllı ev cihazları da yeni medya ile nesnelerin interneti iş birliğinin başarılı örneklerindedir.

Daha bilim-kurgusal girişimler olarak yeni medya içerik yürütücüsü temelli robotlara yönelik eğilimler de bulunmaktadır. Bu minvaldeki gelişmelerden biri olarak, tabiri caizse, sanal evcil hayvanlar gösterilebilir. Sony şirketinin yeni medya yürütücü özelliğiyle altı farklı duyguyu ifade edebilen robot köpeği AIBO'nun ilk sürümü sesler, melodiler, gözlerden parlayan ışık gibi araçlar kullanarak mutluluk, üzüntü, korku, hoşnutsuzluk, şaşkınlık ve öfke tepkilerini gösterebilmekteydi. AIBO'nun ağa bağlanabilen geliştirilmiş yeni bir sürümü ise kullanıcının haberleşme uygulamalarıyla senkronize olarak yeni elektronik posta ve mesajlar için bildirim yapabilmekte ve ardından metinden konuşmaya teknolojisi sayesinde bunları yüksek sesle okuyabilmektedir¹²³. Bir diğer örnek olarak Elephant Robotics şirketinin çok benzer

¹²³ VELTMAN, Age, s. 116-117.

özelliklerinin yanı sıra yazılımının açık kaynak kodlu olmasıyla da yeni medya nitelikleri taşıyan robot kedisi MarsCat gösterilebilir¹²⁴. Ayrıca yeni medya yürütücüsü ekran benzeri bir donanımla bir çeşit video enstalasyondan ibaret olan dijital akvaryumlar da içeriğin üretimi ve dağıtım şartları açısından yeni medya kapsamında değerlendirilebilecektir.

Yukarıda hayatın çeşitli alanlarına çok yönlü bir biçimde ve doğrudan doğruya müdahil olan çok çeşitli yeni medya içerik ve biçimleri tahdidi olmayan bir yöntemle sayılarak sıralanmıştır. Önceden beri saatlerden telgrafa, Gelinek noktada yeni zamanının yeni medyaları olarak kabul edilen teknolojiler daima gündelik yaşamın içine işlemiş ve mevcut kalıplara müdahale ederek bunları değişime itmiştir. Bilgisayar teknolojilerinin zaman içerisinde endüstriyel tesislerden ve araştırma laboratuvarlarından evlere taşınarak ve dolayısıyla da bireysel kullanıcıların hizmetine sunularak kişisel bilgisayarlar haline gelmeleri sayesinde daha erişilebilir olmaları bu süreçleri yoğunlaştırmıştır¹²⁵. Kısacası yeni medya, teknolojinin beslediği nitelikleri sayesinde alternatif yayın biçimlerinin önünü açmakta ve bu da geleneksel yayıncılık için hem yeni fırsatlar hem de yeni zorluklar sunmaktadır¹²⁶.

Geleneksel yayıncılık anlayışını dönüştüren ve çoğu zaman onun karşısına ciddi bir rakip olarak çıkan yeni medya biçimleri çok çeşitlidir. Dolayısıyla da yeni medyanın kapsamını salt sosyal medya platformlarından ibaret görerek daraltmak yerinde bir yaklaşım olmayacaktır. Bu çalışma kapsamında tanımlanmaya çalışılan yeni medya olgusunun kapsamı da ekseriyetle algılandığı şekliyle salt sosyal medyadan ibaret olmayıp elbette hukuki ilişkiler de dâhil olmak üzere hayatın her alanını etkileyerek günlük yaşamı değişim ve dönüşüme zorlayan ilerlemeci bir fenomen olarak ele alınmalıdır.

¹²⁴ Elephant Robotics, MarsCat Live With Future: The World's First Bionic Pet Cat, <https://www.elephantrobotics.com/en/mars-en/>, Erişim Tarihi: 6/2/2023.

¹²⁵ LISTER, DOVEY, GIDDINGS, GRANT, KELLY, Age, s. 237.

¹²⁶ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 176.

1.3. YENİ MEDYANIN HUKUK İLE İLİŞKİSİ

Günümüz medya sahasında, sektöre ilişkin beceriler ve uygulamalar üst üste binmekte ve önceden farklı biçimdeki içerikler için farklı olan üretim faaliyetleri arasındaki sınırlar bulanıklaşarak bir araya gelmektedir¹²⁷. Yeni medya teknolojilerinin yanı sıra konvansiyonel medya düzleminde de çağı yakalama ve ayak uydurma maksadıyla ortaya çıkan yeni özellikler, toplumdaki politik, sosyal ve estetik deneyimlerde derin değişiklikler yaratmaktadır¹²⁸. Bu bağlamda yeni medya evreni, pek çok hukuki sorunu da barındırma potansiyeline sahip görünmektedir.

1.3.1. Yeni Medyanın Ana Akımlaşması

Yeni medya çağını bu çağda yaşayarak kuramlaştıran bilim insanlarından olan iletişim kuramcısı Leah Lievrouw, yeni medyanın giderek ana akımlaştığı şeklindeki hâkim görüşün altını çizmekte, hatta bir adım daha atarak yeni medyanın sıradanlaştığını ve rutinleşmiş bir medya biçimi haline geldiğini ileri sürmektedir¹²⁹. Gerçekten de çeşitli yeni medya biçimleri ve içerikleri işten eğitime, eğlenceden kültüre, siyasetten sanata günlük toplumsal hayatın her alanının sıradan bir parçası haline gelmiştir ve yeni medyanın böylesine her yerde varlığı, onun toplum tarafından giderek daha da kanıksanmasına yol açmıştır¹³⁰. Her ne kadar günümüzde yeni medya biçimleri ile konvansiyonel medyanın klasik biçimleri bir arada varlık göstermekteyse de yaygınlaşan internetin kitle iletişiminde ana unsura dönüşmesiyle birlikte, yeni medyanın da ana akımlaşma eğiliminde olduğu göz ardı edilmemelidir.

Ana akım bir kimliğe sahip olma yolunda ilerleyen yeni medya, sosyoekonomik ve hukuki düzeni dönüşüme zorlamaktadır. Jürgen Habermas’a göre “[y]eni medyalarla bizatihi iletişim biçimi değişir; bu nedenle söz konusu medyalar, sözcüğün kesin anlamıyla, basının hiçbir zaman olamadığı kadar nüfuz edicidir¹³¹”. Metin biçiminden görüntüye ve sese aktarılmış medya biçimlerini tüketiciye ulaştıran elektronik araçlar,

¹²⁷ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 7.

¹²⁸ THORBURN David, BARRETT Edward, JENKINS Henry, “Series Foreword”, **Democracy and New Media** (Ed. Henry Jenkins ve David Thorburn), The MIT Press, Cambridge 2003, s. ix.

¹²⁹ LIEVROUW Leah A., “What’s Changed About New Media? Introduction to the Fifth Anniversary Issue of New Media & Society”, **New Media & Society**, S. 6(1) (2004), s. 9-15.

¹³⁰ Age, s. 10.

¹³¹ HABERMAS Jürgen, **Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft**, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1990, s. 261.

iletişimsel güçleri sayesinde toplumdaki gündelik yaşam diline oldukça etki ederek egemen birer aygıt haline gelmişlerdir¹³². Jürgen Habermas her ne kadar bu tespitlerini metin temelli bir medya biçimi olan gazeteye göre yeni medya içeriklerine sahip olan sinema, radyo ve televizyondan yola çıkarak yapmakta idiyse de aynı durum televizyon dâhil konvansiyonel medya biçimlerine nazaran günümüzdeki internet tabanlı yeni medya hakkında da geçerliliğini korumaktadır.

Yeni medyanın ana akım niteliği, geleneksel kitle iletişim endüstrilerindeki mülkiyet ilişkilerinin yeni medya sahipliğindeki ve haliyle içeriklerindeki artan kontrolünden kaynaklanmaktadır. Yeni medyanın ilk yükseliş evresinin aksine, yeni medya içerikleri artık büyük ölçüde konvansiyonel medya kuruluşlarının yeni medya girişimleri tarafından üretilip yayınlanmaktadır. Bu durum, konvansiyonel medya kuruluşlarının sermaye çıkarlarının, yeni medya içerikleri üzerinde giderek daha fazla etki sahibi olmasına yol açmaktadır¹³³. Örneğin Edward Said'in elektronik medya vurgusu¹³⁴ ile öne sürdüğü üzere, Batı kaynaklı elektronik medyanın Batılı olmayan dünyaya ilişkin haberleri ve bu haberlerin tüm yazılı kültüre yansımaları, buralara yönelik dış politika üretimini yadsınamayacak ölçüde etkilemektedir. Zira hâkim hükümet politikası ile medya yöneticilerinin çıkarları neredeyse daima örtüşmekte, gündem seçimi ve haber sunumu da bu ortaklaşma ile belirlenmektedir. Üretilen politikalar ile medya aracılığıyla yayılan içerikler karşılıklı bir uyum içerisinde birbirini beslemektedir. *“Her yorumcu ya da uzman birkaç dakikalığına potansiyel bir dışişleri bakanıdır”¹³⁵*.

1.3.2. Yeni Medya Sahipliği

Son tahlilde, iktisadi olarak ele alınıp mülkiyet yapısı incelendiğinde, medya kâr amacı güden şirketlerden müteşekkildir ve dolayısıyla da bazı gerçeklik algılarını diğerlerine nazaran yeğlemekte çıkar ilişkileri geçerli olmaktadır¹³⁶. Gerçekten de yeni

¹³² HABERMAS Jürgen, **Theorie des kommunikativen Handelns, Band 2: Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft**, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1988, s. 572.

¹³³ LIEVROUW, Age, s. 12

¹³⁴ SAID Edward W., **Culture and Imperialism**, Vintage Books, New York 1994, s., s. 6, 37, 216, 322, 323.

¹³⁵ Age, s. 322-323.

¹³⁶ SAID, Edward W., **Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World**, Vintage Books, Londra 1997, s. 69-70; SAID, Edward W., **Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?**, Çev.: Aysun Babacan, Metis Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 122.

medya biçimlerinin sahipliği gözlemlendiğinde, bunların kamu yayıncılığı organlarından ziyade ağırlıklı olarak özel hukuk kişilerine ait olan medyalar olduklarını söylemek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla medya ve iletişim kuramcısı Denis McQuail'in de vurguladığı üzere yeni medyalar, buna göre düzenlenmiş ya da bazen düzenlenmemiştir¹³⁷. Medya politikası araştırmacısı Andrew Calabrese, yeni medyanın düzenlenemez nitelikte olmadığını, tersine önceki medya biçim ve içeriklerinde olduğu gibi yeni medyanın yasal çerçevesinin de hâlihazırdaki egemen politik ve ekonomik konjonktürün ürünü olduğunu belirtmektedir¹³⁸. Calabrese'nin dikkat çektiği, Türkiye'deki Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna benzer bir işlev gören ABD Federal İletişim Komisyonunun 2003 yılındaki bir oturumunda¹³⁹ ilk kez ortaya konan durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Öyle ki, ABD'de çapraz medya sahipliğine ilişkin ısrarlı ve sıkı yasaktan vazgeçilmesine değin süren bağımsız medya sahipliğinin artış ivmesi kesilmiş ve konvansiyonel medyadaki sahiplik ilişkileri yeni medyada da cari olmaya başlamıştır.

Benzer biçimde Türkiye'de de yeni medya sahipliği ağırlıklı olarak özel teşebbüse ait olup aynı zamanda da hem medya sektörü içi hem de sektörler arası çapraz mülkiyet bağları varlık göstermektedir. Türkiye sathında da bu durumun köklerini yine konvansiyonel medyadaki sahiplik ilişkilerinde aramak yerinde olacaktır. 24 Ocak Kararları olarak anılan ve 12 Eylül 1980 darbesine giden süreçte yürürlüğe konmuş olan ekonomi politikasına dair kararlar holdingleşme eğiliminin önünü açmıştır. Medya da yükselişteki sektörlerden birisi olması nedeniyle sermayedarların ilgisini cezbetmiş ve farklı sektörlerden şirketler medya sektöründe de girişimlerde bulunmuşlardır¹⁴⁰. Birer ek girişim olarak ticari hayata başlangıç yapan medya şirketlerinin varlık ve faaliyetlerini sürdürebilmeleri, zamanla aynı holdingin çapraz mülkiyet ağlarından beslenmelerine bağlı hale gelmiştir. Holding bünyesindeki medya şirketleri, finansal olanaklar anlamındaki avantajlarını böylelikle koruyabilmişlerdir. Dolayısıyla sektörler arası

¹³⁷ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 174.

¹³⁸ CALABRESE Andrew, "Stealth Regulation: Moral Meltdown and Political Radicalism at the Federal Communications Commission", **New Media & Society**, S. 6(1) (2004), s. 106-113.

¹³⁹ POWELL Michael K., "Written Statement of Michael K. Powell Chairman Federal Communications Commission on Broadcast Ownership Biennial Review before the Committee on Commerce, Science, and Transportation United States Senate", 2003, s. 4-9, <https://docs.fcc.gov/public/attachments/DOC-235127A1.pdf>, Erişim Tarihi: 21/11/2022.

¹⁴⁰ KUYUCU Mihalis, "Türkiye'de Çapraz Medya Sahipliği: Medya Ekonomisine Olumsuz Etkileri ve Bu Etkilerin Önlenmesine Yönelik Öneriler", **Selçuk İletişim Dergisi**, S: 8(1) (2013), s. 144-163.

holdingleşme, bir yandan da medya sektörü içi bir tekelleşme eğilimini beraberinde getirmiştir¹⁴¹.

Buradan hareketle medya sahipliği düzleminde bağlı bulunduğu holdingdeki maden, enerji, inşaat, ulaşım, eğitim, sağlık, turizm gibi diğer sektör kollarından beslenen ve simbiyotik olarak bu sektörleri besleyen bir çapraz mülkiyet ağını gözlemlemek mümkündür. Bununla birlikte tasarımdan basıma, dağıtımdan satışa, kısacası üretimden tüketime her katmanda varlık gösterilmesiyle ortaya çıkan tekelleşme karakterli dikey mülkiyet yoğunlaşması da mevcuttur. Aynı zamanda iştiğal ettiği medya sektöründeki televizyon, radyo, dergi gibi farklı medya araçlarıyla topyekûn faaliyet gösteren yine teknelci nitelikte yatay mülkiyet yoğunlaşması da medya sektöründe yaygın bir biçimde görülmektedir. Günümüzde bu mülkiyet ağlarına internet televizyonu, internet haberciliği, podcast yayıncılığı gibi yeni medya biçimindeki iletişim araçlarının eklenmesiyle, konvansiyonel medyada geçerli olan mülkiyet dinamiklerinin yeni medya sahipliğine miras kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira yeni medyanın temel ortamı olan internet, “[b]üyük kârlarla kazanılıp kaybedilerek geleceğın iletişim dokusunu ortaya çıkaracak kurumsal bir savaş alanıdır¹⁴²”.

1.3.3. Yeni Medyanın Fikri Mülkiyeti

Tüm bunlarla yakından ilintili olan ve alana dair literatürde en fazla ilgiyi toplamış görünen önemli bir hukuki konu da dijital ürünlere ilişkin fikri mülkiyet hukuku çalışmalarıdır. Konvansiyonel medyaya ait kitap, müzik ve sair fikri mülkiyete tâbi ürünler, aksi söz konusu olmadıkça, yayımlandıkları ülkenin telif hakkına ilişkin mevzuatına bağlı olmaktadır. Elbette internetin ortaya çıkışı ve buna bağlı olarak da yeni medyanın yükselişi, söz konusu genel geçer durumun da kökten değişmesine yol açmıştır. Zira yeni medya ürünleri, yapıları gereği evrensel bir nitelik kazanmışlardır. Bunların üretimine, dağıtımına, alım ve satımına dair tüm unsurlar da bu yeni koşullar dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir. Zaman içerisinde oluşan yasal boşluklar ve ihtiyacı karşılayıcı düzenleme eksikliği, telif hakkı tartışmalarını mahkeme önünde de somutlaştırmıştır. Örneğın 2000’li yıllarda ABD ve Birleşik Krallık’ta sektörde başı

¹⁴¹ BULUNMAZ Barış, “Holdingleşme Ekseninde Türk Medyasında Tekelleşme Sorunu”, **Öneri Dergisi**, S: 9(36) (2012), s. 237-246.

¹⁴² KLINE Stephen, DYER-WITHEFORD Nick, DE PEUTER Greig, **Digital Play: The Interaction of Technology, Culture, and Marketing**, McGill-Queen’s University Press, Montreal 2003, s. 7.

çeken büyük film şirketleri, telif haklarına sahip oldukları konvansiyonel medya ürünlerine dair internet ortamında bireysel olarak üretilen yeni medya ürünlerine karşı harekete geçmişlerdir¹⁴³.

Dijital ortamdaki telif haklarına dönük bir diğer tartışma da açık kaynak kodlu yazılımlar üzerine yürütülmektedir. Çünkü bir açık kaynak kodlu yazılımın tabii olduğu lisans türü kapsamında telif hakkı sahibi olan taraf, diğer kullanıcılara ilgili yazılımı ve onun kaynak kodunu aynı veya farklı bir amaca yönelik biçimde kullanma, inceleme, değiştirme ve yeniden dağıtma hakkı tanımaktadır¹⁴⁴. Konuya çetrefilli karakterini kazandıran yeni medyaya dair özellik ise açık kaynak kodlu yazılımların kamuya açık bir şekilde çevrimiçi iş birliğine dayalı ve karşılıklı etkileşimli olarak geliştirilebilmeleridir. Bu nedenle de açık kaynak kodlu yazılımlara katkı sağlayabilecek potansiyel katılımcıların miktarı teoride sınırsızdır¹⁴⁵. Bu bağlamda açık kaynak kodlu yazılımlar kullanıcılarına başlıca dört hürriyet sağlamaktadır. Geliştiricisinin bilgisayar programlama diline atıfta bulunan nükteli bir sıralama ile saydığı bu özelliklerden sıfıncısı, açık kaynak kodlu yazılıma sahip bir programı sınırsız biçimde kullanma hürriyetidir. Birincisi, ilgili programı kopyalama ve diğer kullanıcılara dağıtma hürriyetidir. İkincisi, kaynak koduna tam erişim sağlanabilmesi sayesinde ilgili programı istenilen şekilde ve ölçüde değiştirme hürriyetidir. Üçüncüsü ise, ilgili yazılım temel alınarak ortaya çıkması muhtemel olan geliştirilmiş sürümleri dağıtma sokarak kullanıcı topluluğunu destekleme hürriyetidir¹⁴⁶. Kısacası, yeni medya biçimleri türedikçe yeni hürriyet alanlarının da açıldığı söylenebilecektir.

1.3.4. Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler: Yeni Medya Okuryazarlığı

Bilişim teknolojilerinin ve bilgisayar bilimlerinin gelişmesiyle birlikte internetin yaygınlaşması, birçok farklı alanda geleneksel yapı ve anlayışın geri dönüşü olmayan bir şekilde değişmesine neden olmuştur. Bu ilerleme, değişim ve dönüşümden en çok etkilenen alanlardan biri de medyadır. Bu süreç medyanın içerik, anlayış ve yöntemlerini

¹⁴³ VELTMAN, Age, s. 91.

¹⁴⁴ ST. LAURENT Andrew M., **Understanding Open Source and Free Software Licensing**, O'Reilly Media, Sebastopol 2004, s. 4.

¹⁴⁵ LEVINE ve PRIETULA, Age, s. 1414-1433.

¹⁴⁶ STALLMAN Richard Matthew, **What Is Free Software?**, <https://www.gnu.org/philosophy/free-sw.en.html>, Erişim Tarihi: 14/2/2023. Yazar, üreticisi ve savunucusu olduğu yazılım hareketinin ilkelerine uygun düşecek şekilde, yazılarını kendisine ait internet sitesinde imzasız olarak ve içeriği güncelledikçe bilgisayar programlama diline atıfta bulunan sürüm numaraları vererek yayınlamaktadır.

derinden değiştirmiş ve geleneksel ya da geleneksel medyadan yeni medyaya bir dönüşüm başlamıştır. Günümüzde bu dönüşüm süreci çok hızlı ve ivmeli bir şekilde devam etmektedir. Bu dönüşüm sürecinin içerisine doğan “*dijital yerli*”¹⁴⁷ bireyler söz konusu değişimler bütününe kolaylıkla uyum sağlarken; toplumun bu süreç başlamadan önce kendini yetiştirmiş olan “*dijital göçmen*”¹⁴⁸ kesimi buna yeterince ayak uyduramamaktadır. Bu eğilim kurumsal tabanda da kendini göstermektedir. Süreç içinde kurulan medya kuruluşları doğrudan yeni medya platformları olarak faaliyet gösterirken; hâlihazırda var olan ve yerleşik bir kurumsal kimliğe sahip olan geleneksel medya kuruluşlarının bir kısmı bir yere kadar adapte olmuş, bir kısmı ise geri kalmıştır. Bu arkadan takip etme davranışı devlet kurumlarında ve aygıtlarında da mevcuttur. İlgili mevzuatın kendisi de dijital dönüşüme henüz gerekli ve yeterli düzeyde ayak uyduramamıştır. Buna bağlı olarak, söz konusu alanlara ilişkin çağa uyum yeteneği daha yüksek nitelikte sayılabilecek niyetteki mevzuat çalışmaları ve yasal düzenlemeler ise ihtiyaçları karşılayacak düzeye erişememektedir.

Medya, eğlence sektörü, siber âlem, endüstriyel spor gibi tüketim kültürüne hizmet eden çeşitli popüler faaliyetler, bireyleri kültür endüstrisi aracılığıyla kitleye uyumlaştıran pratiklere katarken onlara yalnızca keyif değil; kimlikler ve anlamlar da sunmaktadır¹⁴⁹. Ne var ki günümüzün toplumsal ve kültürel dokusunda yeni medya her zamankinden daha önem ve anlam yüklü bir hale gelmiştir. Dolayısıyla da hem vatandaşlardan hem de devlet aygıtlarından bilgisayar ve medya okuryazarı, hatta içinde bulunduğumuz çağ itibarıyla çok disiplinli bir yapıya sahip yeni okuryazarlıklardan kaynaşmış bir alışım misali multimedya okuryazarı olmaları beklenmektedir. Deneyimlediğimiz yeni teknolojik ve kültürel ortamı getiren yeni milenyumun gereklerine uyum sağlayabilmek adına, yeni anlayış ve yaklaşımların toplumsal düzlemde benimsenmesi ihtiyacı hâsıl olmuştur¹⁵⁰. Yeni medya, doğası gereği hem üreticilerinin hem de tüketicilerinin karşılıklı eylemliliği sayesinde bir yandan bahsi geçen kültürel

¹⁴⁷ PRENSKY Marc, “Digital Natives, Digital Immigrants Part 1”, **On the Horizon**, S: 9(5) (2001), s. 1.

¹⁴⁸ Age, s. 2.

¹⁴⁹ KELLNER Douglas M. ve DURHAM Meenakshi Gigi, “Adventures in Media and Cultural Studies: Introducing the KeyWorks”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. ix.

¹⁵⁰ KELLNER Douglas M. ve DURHAM Meenakshi Gigi, “Introduction to Part V”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 451.

bağlamı kurmaktayken; diğer yandan da kendisiyle kaçınılmaz biçimde ilintili olarak teknoloji, ekonomi, politika gibi kurumlardan oluşan daha kapsamlı bir yapısal bağlamın inşasını desteklemekte ve bazen de bunlarla çelişkiye düşmektedir¹⁵¹.

Günlük yaşantıyı besleyen çok çeşitli yeni medya biçimleri her geçen gün artarak var olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte yaşanan teknolojik dönüşümün yol açtığı sosyokültürel değişimin hızına ayak uydurmak ve bu dönüşümü anlamlandırma çabası içerisindeki kuramsal çalışmalara yetişmek de giderek takip etmesi güç bir hale gelmektedir¹⁵². Küresel düzeydeki medya sahnesindeki değişim ve dönüşümün bu denli hızlı olması, alana dair uzun vadeli eğilimleri belirlemeyi de zorlaştırmaktadır¹⁵³. Çünkü bugünün kültür ortamı çok katmanlı ve karmaşık olmakla beraber, aynı zamanda gündelik yaşamda geniş bir ölçekte kapsayıcıdır.¹⁵⁴ Yeni medya ortamındaki bu değişim ivmesi ve karmaşıklık, daha özgü bir terminoloji ve nispeten daha yeni bir perspektifin konvansiyonel medyaya dair sabit bakış açıları ve eski moda yaklaşımların yerini almasını lüzumlu kılmaktadır¹⁵⁵.

Frankfurt Okulu geleneğinin çağdaş takipçilerinden düşünür Douglas Kellner ile iletişim kuramcısı Meenakshi Gigi Durham bu noktada; bilgi edinme, medya ve iletişim kanallarının altyapısal bağlantılarını ve bunların toplum üzerindeki etkilerini ortaya koyabilmek için medyanın ekonomi politikasının incelenebileceğini salık vermektedir¹⁵⁶. Zira ekonomi politik toplumsal hareketler, sosyokültürel süreçler ve devlet arasındaki karşılıklı girift etkileşimin ekonomi temelinde analizini içermektedir. Dolayısıyla medyanın ekonomi politikası devletin ve özel teşebbüsün medya üzerindeki düzenleyici faaliyetlerinin, toplumu oluşturan bireylerin medya aracılığıyla katılımının ve tüm

¹⁵¹ STRAUBHAAR Joseph, “(Re)Asserting National Television and National Identity Against the Global, Regional, and Local Levels of World Television”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 686.

¹⁵² KELLNER Douglas M. ve DURHAM Meenakshi Gigi, “Adventures in Media and Cultural Studies: Introducing the KeyWorks”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. xi.

¹⁵³ SREBERNY Annabelle, “The Global and the Local in International Communications”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 608.

¹⁵⁴ KELLNER ve DURHAM, Age, s. xi.

¹⁵⁵ SREBERNY, Age, s. 605.

¹⁵⁶ KELLNER ve DURHAM, Age, s. xxix.

bunlara ilişkin mal ve hizmetlerin üretim ve tüketiminin incelenmesini de kapsamaktadır¹⁵⁷.

1.3.5. Yeni Medya, Yeni Hukuki İhtilaflar

Sanayileşmiş kültürlerde ekran odaklı medya biçimlerinin ortaya çıkışından beri ekran karşısında geçirilen zaman, boş zamanlarda ve iş dünyasındaki dönüşüme bağlı olarak mesai zamanlarında da giderek artmaya devam etmektedir. Hem kamusal hem de özel alanlardayken ekran odaklı medyalar vasıtasıyla edinilen yahut maruz kalınan bilgi miktarı da buna paralel olarak artmaktadır.¹⁵⁸ Kültürlerin dijitalleşmesi ve internet ağı aracılığıyla birbirine bağlanması, yeni medya içeriklerinin sayısındaki hatırı sayılır artışın yanı sıra yeni medya biçimlerinin ve ortamlarının çoğalmasına da yol açmıştır. Söz konusu yeni medya biçimleri ve ortamları eşyanın tabiatı gereği hızla değişmekte ve gelişmektedir. Ne var ki, hukuk da dâhil olmak üzere, insani ve sosyal bilimlerdeki medya çalışmaları bu denli hızlı olan değişim, gelişim ve artışa ayak uyduramamıştır. Bu alanlarda daha ziyade, 20. yüzyılda revaçta olan konvansiyonel medyaya dair çalışmalar en çok ilgiye mazhar olmuştur. Günümüzde yeni medya formları araştırmacıların ilgisini cezbetmeye başlamış olsa da yeni medya günbegün daha da yenilenmeye devam etmekte ve yeni formlar ortaya çıkararak değişmeyi sürdürmektedir.¹⁵⁹

Elbette bu yeni formlar, yeni deneyimler ortaya çıkarmakta ve bu deneyimler de yeni ihtilafları beraberinde getirmektedir. Bir yeni medya biçimi olarak etkileşimli çevrimiçi oyunlar yaygınlaşarak kullanıcı sayıları arttıkça, bunların sanal alandan taşıp gerçek dünyaya etkileri de giderek daha fazla somutluk kazanmaktadır. Çarpıcı bir örnek olarak sürümleri 1998 yılından beridir yayında olan Güney Kore yapımı “Lineage” adlı çok oyunculu çevrimiçi oyun gösterilebilecektir. Zira 2009 yılında dahi Güney Kore nüfusunun yaklaşık yüzde 40’ı bu oyunu oynamaktaydı ve Seul’deki siber suç birimi aylık olarak gerçek dünyadaki en az 100 saldırı fiilinin sanal oyun dünyasındaki etkileşimlerden kaynaklandığını rapor etmekteydi¹⁶⁰.

¹⁵⁷ KELLNER Douglas M. ve DURHAM Meenakshi Gigi, “Introduction to Part III”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 200.

¹⁵⁸ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 211.

¹⁵⁹ MANOVICH Lev, **Cultural Analytics**, The MIT Press, Cambridge 2020, s. 81.

¹⁶⁰ LISTER, DOVEY, GIDDINGS, GRANT, KELLY, Age, s. 211.

Bir başka örnek incelendiğinde, “Ultima” adlı çevrimiçi etkileşimli oyunun oynanışında geliştiricisi Richard Garriott tarafından yapılan değişiklikler eski kullanıcılar tarafından kabul görüp yeni kullanıcılar tarafından yeterince benimsenmeyince, bu durumdan mustarip oyuncu kitleleri başlangıçta şikâyetlerini oyun temalı internet dergileri ve çevrimiçi forumlar gibi diğer yeni medya araçları vasıtasıyla ifade etmekteydiler. Daha sonra söz konusu şikâyetler çevrimiçi etkileşimli oyunun kendisine de yaratıcı bir biçimde aktarıldı. Hikâyesi Orta Çağ’da geçen oyunun geliştiricisinin de oyunda sanal bir karakteri ve bir de kalesi vardı. Bir grup oyuncu oyundaki karakterleri vasıtasıyla sanal bir isyan başlatarak oyunun yaratıcısının kalesine oyun içerisinde bir baskın düzenlediler. Oyunun izin verdiği oynanış özellikleri dâhilinde etrafı dağıttılar ve bir yeni medya nimeti olan etkileşimli sohbet kısmı aracılığıyla protesto sloganları attılar. Oyun dünyasına ait bu ilgi çekici örnek, yeni medyanın hukuk ile incelenmeye değer ilişkisine de bir ilki armağan etmekteydi. Taleplerinin karşılanmadığını düşünen oyun kullanıcıları, kendisi de aynı zamanda bir Ultima oyuncusu olan Avukat George Schultz vekâletiyle oyunun sahibi ve üreticisi konumundaki Electronic Arts şirketine karşı ABD’de bir tüketici davası açtılar. Ne var ki mahkeme, davacıların para iadesi ve tazminatı da içeren sonuç taleplerini reddederek bunun “[ç]evrimiçi yaratıcılık ve çok oyunculu oyun oynama üzerinde caydırıcı etkiye” sebebiyet vereceğini karara bağlamıştır¹⁶¹.

Çok oyunculu çevrimiçi oyunlarda kullanıcılar internet aboneliği ile bağlantının kesintisiz olmasını sağlamakta, bilgisayarın çalışır durumda kalması için elektrik enerjisi sarf etmekte ve bilgisayar başında hatırı sayılır zaman dilimleri harcamaktadırlar. Bu çabaları sonucunda da oyunun oynanışına katkı sağlayacak sanal yetenekler, kostümler, silahlar ve mülkler edinebilmektedirler. Zaman içerisinde bu edinimleri internet siteleri üzerinden satışa çıkarmak yaygınlaşmıştır. Başta bazı çevrimiçi alışveriş ve elektronik ticaret platformları bir oyun içerisinde üretilmiş yahut elde edilmiş sanal malların satışına izin vermemekle birlikte, ilgili girişimlerin bir pazar oluşturduğu da ortadadır¹⁶². 1996 yılına tarihlenen Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu menşeli

¹⁶¹ KLINE, DYER-WITHEFORD, DE PEUTER, Age, s. 160-163.

¹⁶² LISTER, DOVEY, GIDDINGS, GRANT, KELLY, Age, s. 217.

Elektronik Ticaret Hakkında Model Kanun¹⁶³, göz ardı edilemez biçimde artış gösteren internet tabanlı ekonomik ve ticari faaliyetleri düzenleme ve denetleme konusunda bir örnek yasama niteliği taşımaktaydı. Ne var ki hem model kanun hem de bu kanun mehz alınarak hazırlanan ve ilki 2000 yılında Hindistan’da yürürlüğe konan¹⁶⁴ diğer muktebes ulusal kanunlar ihtiyacı karşılama açısından yetersiz kalmaktaydı.

Bu konuyla ilgili ilk olarak 2007 yılında Güney Kore’de, oyun içi sanal malların gerçek para kullanılarak ticaretini yasaklayan “Oyun Endüstrisi Teşvik Yasası” değişiklikleri kabul edilmiştir¹⁶⁵. Günümüzde dünyadaki baskın yaklaşıma göre, Steam benzeri çoğu karşılıklı etkileşimli oyun platformunda yer alan oyunlar dâhilinde üretilen ya da edinilen sanal mallar gerçek para ile alınıp satılmamaktadır. Bu ürünlerin gerçek para ile ticareti, yalnız buna cevaz veren ve çoğunlukla oynanıştan ziyade bu maksat ön plana çıkarılmak suretiyle geliştirilmiş olan çevrimiçi platformlarda yapılabilmektedir.

Fakat yeni medyacılığın işleyiş biçimi konvansiyonel medyanın kitle iletişim araçları kadar profesyonel olmadığı gibi yapısı da konvansiyonel medyadaki kadar bürokratik bir organizasyona sahip değildir¹⁶⁶. Dolayısıyla yeni medya öznelerinin ayrışan niteliklerinin yanı sıra biçim ve içeriklerinin hem üretici hem tüketici olarak herkese açık olma hali, hızlı yayılım kabiliyeti ve her ne kadar artık zamanla bundan söz etmek daha az mümkün olsa da denetlemeden bir nebze daha azade oluşunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Tüm bunlar yeni medyanın hukuki rejiminin de konvansiyonel medyadan ayrı bir incelemeye tabi olması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Başlı başına devlet, başrollerden birine sahip bir medya aktörü olma niteliğini haizdir. Çünkü devlet, yaptığı düzenlemelerle ve koyduğu sınırlamalarla kolaylaştırıcı veya engelleyici karakterli roller üstlenmektedir. Devlet, medya sektöründeki paydaşların kuruluşları, yapıları, birbirleriyle ve devletle olan ilişkileri, araştırma-geliştirme faaliyetleri ve diğer ihtiyaçları için çeşitli düzenleyici kısıtlar veya sübvansiyonlar

¹⁶³ United Nations Commission on International Trade Law, **UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 with additional article 5 bis as adopted in 1998**, United Nations Publication, New York 1999, s. 3-74.

¹⁶⁴ EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 41.

¹⁶⁵ Statutes of the Republic of Korea, Game Industry Promotion Act, https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=54546&type=sogan&key=8, Erişim Tarihi: 3/3/2023.

¹⁶⁶ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 174.

aracılığıyla destekleyici koşullar ortaya koymaktadır¹⁶⁷. Ne var ki bu esnada yeni medyanın temel ortamı olarak internetin yepyeni bilgi edinme kanallarını ve karşılıklı etkileşim biçimlerini içererek büyüme sürekliliği, devletlerin ve diğer paydaşların bu alandaki politikalarının uyum sağlamak adına devamlı olarak yeniden yapılandırılmasını gerektirmektedir¹⁶⁸.

Örneğin yeni medya nitelikli çevrimiçi birçok işlemde meşruiyet sorunları hatırı sayılır bir ölçüde mevcuttur. Hem devlet açısından hem de yapılan işlemin niteliğine göre güven unsuru içermesi gerektiği hallerde karşıdaki diğer özne açısından, yeni medya öznesi bir kişinin kimlik tespiti meselesi önem arz etmektedir. Çevrimiçi alışveriş gibi sözleşmesel ilişki doğuran durumlarda bireysel ya da kurumsal öznenin, diğer bir deyişle gerçek ya da tüzel kişinin işlem yaptığı bilgisayar tespit edilebilse dahi; bu cihazın o kişiyle hukuki anlamda sorun teşkil etmeyecek şekilde bağlantılı olduğu, bir anlamda illegal bir paravan olmadığı hususu da gözetilecektir. İnternetin ilk gelişim yıllarında bu neviden sorunlara karşı, kişilerin her defasında yalnızca o işleme özgülenmiş şifrelerle platforma kullanıcı girişi yapması gibi efektif olmayan geçici çözümler geliştirilmiştir. Sonraki yıllarda ise geliştirilen çözümler ve bunlara paralel yapılan düzenlemelerle birlikte; çevrimiçi alışverişte internet üzerinden yapılan ödemelerin, kredi kartı ve banka hesapları ile elektronik posta adresi veya cep telefonu numarası gibi diğer kişisel bilgilerin eşleştirilmesi şeklindeki bir doğrulama prensibiyle çalışan elektronik cüzdan mantığı yaygınlık kazanmıştır¹⁶⁹.

Fiziksel olarak dünyada varlık gösteren ürünlerin el değiştirmesi sürecine dair hukuki yapı önceden beridir düzenlenmekte; Roma borçlar hukukundan kaim uzun bir tecrübeye dayanmaktadır. Yazılım, müzik, video gibi çok çeşitli dijital ürünler söz konusu olduğunda ise durum daha karmaşık bir hale gelmektedir. Zaman içerisinde, böylesi dijital medya ürünleri üzerindeki hakları koruma maksatlı birçok farklı önlem gündeme gelmiştir. Örneğin metin, görüntü veya ses tabanlı yeni medya ürünlerine ister görünür biçimde ister onları oluşturan arka plandaki kod dizilimine gömülü olarak sanal filigranlar eklenebilecektir. Yahut ilgili dijital nesneye dair kullanım hakları yalnızca belirli bir süre

¹⁶⁷ STRAUBHAAR, Age, s. 697.

¹⁶⁸ KAHN Richard ve KELLNER Douglas M., “Oppositional Politics and the Internet: A Critical/Reconstructive Approach”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 703.

¹⁶⁹ VELTMAN, Age, s. 94-95.

boyunca tanınabilecek; öyle ki söz konusu yeni medya ürünü, ilk kullanımdan itibaren yalnızca belirli bir süre boyunca ya da belirli bir defa adedince yürütülebilecek ve sonra kullanılamaz hale gelebilecektir¹⁷⁰.

Bu ve bunun gibi hukuki ihtilafların aşılabilmesi için çözüm üretmeye çaba gösteren birçok uluslararası mevzuat çalışması ve kurumsal girişim vardır. BM çatısı altındaki belirli bir alanda özelleşmiş örgütlerden olan Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü¹⁷¹, Avrupa çapında hükümetler arası faaliyet gösteren Avrupa Patent Organizasyonu¹⁷², Avrupa Komisyonu tarafından yürütülen ve internet üzerindeki multimedya ürünlerine dair hakların açıklığa kavuşturulmasını amaçlayan araştırma projesi IMPRIMATUR¹⁷³ gibi kurumsal yapıdaki girişimler önem teşkil etmektedir¹⁷⁴. Bununla birlikte yeni medyanın yol açtığı dönüştürücü akımın değişime zorladığı bir alan olarak mevzuat çalışmaları öne çıkmaktadır. Bu anlamda ABD'deki 1998 tarihli Dijital Milenyum Telif Hakkı Yasası¹⁷⁵ öncü nitelikli bir yasama faaliyeti olarak değerlendirilebilecektir. Avrupa Birliği'nin alana yönelik ikiz tüzükleri olan 2022 tarihli Dijital Hizmetler Yasası¹⁷⁶ ve Dijital Piyasalar Yasası¹⁷⁷ ise, önemi vurgulandığı üzere, çağın ihtiyaçlarına daha fazla yanıt verme gayesi taşımaktadırlar.

Benzer şekilde ulusal düzeyde de yeni medya alanına yönelik yasama faaliyetleri mevcuttur. Güvenlik ve gizlilik kaygılarının yanı sıra ekonomik çıkarlarının ve otoriter eğilimlerinin etkisiyle hareket eden hükümetler, kurallar ve standartlar belirleme gayreti

¹⁷⁰ VELTMAN, Age, s. 86.

¹⁷¹ World Intellectual Property Organization's The WIPO Lex Database, Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/283854>, Erişim Tarihi: 6/3/2023.

¹⁷² European Patent Organisation, Europäisches Patentübereinkommen, [https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/C990DDA768AB6170C12589480044BCEA/\\$File/EPC_17th_edition_2020_en.pdf](https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/C990DDA768AB6170C12589480044BCEA/$File/EPC_17th_edition_2020_en.pdf), Erişim Tarihi: 6/3/2023.

¹⁷³ European Commission Community Research and Development Information Service, Intellectual Multimedia Property Rights Model and Terminology for Universal Reference, <https://cordis.europa.eu/project/id/20676>, Erişim Tarihi: 6/3/2023.

¹⁷⁴ VELTMAN, Age, s. 91.

¹⁷⁵ U.S. Government Publishing Office, Digital Millennium Copyright Act, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-105publ304/pdf/PLAW-105publ304.pdf>, Erişim Tarihi: 8/3/2023.

¹⁷⁶ Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>, Erişim Tarihi: 8/3/2023.

¹⁷⁷ Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act), <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj>, Erişim Tarihi: 8/3/2023.

içerisinde giderek daha fazla dijital egemenlik elde etmeye çalışmaktadırlar¹⁷⁸. Örneğin Almanya’da yürürlükte olan 2017 tarihli Sosyal Ağlarda Hukukun Uygulanmasını İyileştirme Yasası¹⁷⁹ nefret söylemi, yalan haber ve siber zorbalık gibi konularda yeni medya platformlarına sorumluluklar yüklemekte ve ilgili şirketlere Almanya’da en az bir temsilcilik açma zorunluluğu getirmektedir. Daha sonra AB çapında cari olan ikiz tüzüklerde benimsendiği gibi Kıta Avrupası ülkelerinin ulusal yasaları da çoğunlukla dijital tabanlı yeni medya platformlarının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını sağlamak adına düzenlemeler getirmektedir. Alana yönelik Almanya mevzuatı da suç unsuru içeren yasadışı içeriklere karşı daha efektif önlemler alınmasını ve son kullanıcıya ulaşan yeni medya içeriklerinin algoritma tabanlı süzgeçten geçirilme aşamalarının daha şeffaf olmasını hedeflemektedir¹⁸⁰. Aynı yaklaşımla, Türkiye’de yürürlükte olan 2007 tarihli İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’a 2020 yılında getirilen değişiklikler de benzer kaygıları taşımakta ve ilgili şirketlere kanun kapsamındaki yükümlülüklerinin yerine getirilmesini temin için yetkili en az bir temsilci belirlenmesi sorumluluğunu yüklemektedir¹⁸¹.

1.3.6. *Lex Lata ve Lex Ferenda*

Gelinen noktada yeni medyanın hukuk ile etkileşim içerisine girmemesi mümkün görünmemektedir. Zira artık hukukun kendi uygulama aygıtları bile yeni medya ile iç içe geçmeye başlamıştır. Örneğin bir duruşma salonunda yer alan bilgisayarlar ve kameralar başta olmak üzere çeşitli ağ destekli elektronik cihazlar, mahkemeyi kaçınılmaz olarak internete ve sosyal medyanın siber aktarım ortamına dâhil etmektedir¹⁸². Dolayısıyla aleniyet ilkesinin yeni medyayı göz ardı etmeyen bir yorumuna da ihtiyaç hâsıl olmuştur. Yeni medya araçlarının mahkemelerdeki görünümüne dair güncel örneklerden birisi,

¹⁷⁸ POHLE Julia ve THIEL Thorsten, “Digital Sovereignty”, **Internet Policy Review**, S: 9(4) (2020), s. 13.

¹⁷⁹ Bundesministerium der Justiz, Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken, <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>, Erişim Tarihi: 9/3/2023.

¹⁸⁰ HELDT Amélie, “Reading Between the Lines and the Numbers: An Analysis of the First NetzDG Reports”, **Internet Policy Review**, S: 8(2) (2019), s. 3-6.

¹⁸¹ Resmî Gazete, 23/5/2007, S: 26530, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, Ek Madde 4, Geçici Madde 6.

¹⁸² DELAGE Christian, GOODRICH Peter, WAN Marco, “Introduction: West of Everything”, **Law and New Media: West of Everything**, (Ed. Christian Delage, Peter Goodrich, Marco Wan), Edinburgh University Press, Edinburgh 2019, s. 7.

ABD’de göçmenlerin gözetim altında tutulması kapsamında görülen duruşmalara hâkimin çevrimiçi uzaktan katılımı uygulamasıdır¹⁸³.

Ne var ki tüm bu etkileşim haline rağmen hukuk, yeni medyanın ortaya çıkardığı gelişmelere nazaran bir hayli geride kalmaktadır. Bu tespiti destekleyici çarpıcı bir örnek Türkiye’den verilebilecektir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun “Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma” kenar başlıklı 134. maddesinin 5. fıkrası uyarınca “[b]ilgisayar veya bilgisayar kütüklerine elkoymaksızın da, sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilir. Kopyası alınan veriler kâğıda yazdırılarak, bu husus tutanağa kaydedilir ve ilgililer tarafından imza altına alınır”¹⁸⁴ denilmektedir. Öncelikle alandaki teknolojik gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda anlamı karşılamaktan yoksun olan “bilgisayar kütükleri” tabirinin yerine bulut bilişim teknolojisini de içererek daha kapsayıcı ve açıklayıcı olan “dijital veri saklama ortamları” tabiri önerilebilecektir. Daha ilgi çekici olanı ise sistemdeki verilerin tamamının kopyasının alınarak belki de yüzbinlerce sayfayı bulabilecek ölçekteki bu verilerin kâğıda yazdırılmasını hüküm altına alan kanuni düzenlemedir. Çağın gerçeklerinden uzak düşerek kadük kalmış bu hükmün pratikte ya hiç uygulanmadığı ya da verilerin kendisinin değil de yalnızca bir listesinin kâğıda yazdırıldığı gözlemlenmektedir.

Buna karşın dünyada ve Türkiye’de de yeni medyanın potansiyellerini göz ardı etmeyip ciddiye alarak yazıldığı zamana çakılı kalma tehlikesini bertaraf eden yasal düzenlemeler de yok değildir. Örneğin ABD’deki 1976 tarihli Telif Hakkı Kanunu, “[t]elif hakkı koruması, şu anda bilinen veya daha sonra geliştirilen, doğrudan veya bir makine veya cihaz yardımıyla algılanabilen, çoğaltılabilen veya başka bir şekilde iletebilen herhangi bir somut ifade ortamında sabitlenmiş orijinal yazarlık eserleri için geçerlidir” şeklinde düzenlenmiştir¹⁸⁵. Benzer şekilde, Türkiye’de yürürlükte olan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun eser, icra, fonogram ve yapımların yayınlanmasına ve/veya iletilmesine ilişkin 43. maddesinin 1. fıkrasında “[r]adyo-televizyon kuruluşları, uydu ve

¹⁸³ CASTAÑEDA Michelle, “Virtual Judges in Immigrant Detention: The Mise-en-scène of No-show Justice”, **Law and New Media: West of Everything**, (Ed. Christian Delage, Peter Goodrich, Marco Wan), Edinburgh University Press, Edinburgh 2019, s. 169-196.

¹⁸⁴ Resmî Gazete, 17/12/2004, S: 25673, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Madde 134.

¹⁸⁵ 17 U.S.C. 102 - Subject Matter of Copyright: In General (1976), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2021-title17/pdf/USCODE-2021-title17-chap1-sec102.pdf>, Erişim Tarihi: 30/06/2023.

kablolu yayın kuruluşları ile mevcut veya ileride bulunacak teknik imkânlardan yararlanarak yayın ve/veya iletim yapacak kuruluşlar” denilmektedir¹⁸⁶. Kanunun lafzında gelecekte geliştirilme ihtimali bulunan teknolojilerin de anılarak öngörülmesi yeni medyanın hızına erişim anlamında oldukça önemlidir¹⁸⁷. Dolayısıyla hukukun ivedilikle yeni medyaya dair alanlara uyum sağlaması gerekmektedir. Böylelikle hukuk ve yeni medya arasındaki etkileşimin varlığına, yöntemine, düzeyine ilişkin neyin rasyonel olduğu ve yeni medyaya yönelik hangi hukuki yaklaşımın uygun olduğu daha belirli bir hal alabilecektir¹⁸⁸.

Yeni medya teknolojilerinin ortaya çıkışı ve gelişimi, toplumdaki daha fazla sıradan vatandaşın medya içerikleri üretmesine ve yaymasına izin veren demokratik bir alan da yaratmaktadır¹⁸⁹. Zira şu çok açıktır ki, sosyal medya dâhil tüm yeni medya platformlarında kullanıcılar tarafından her alan ve önemdeki çok çeşitli konulara ilişkin fikirler açıklanmaktadır. Gözden kaçırılmamalıdır ki bu durum hukuki boşluktan kaynaklanan birçok hukuki sorunu ve ihtilafı da beraberinde getirmektedir. Günümüzde tüm devletler hem kendi yasama faaliyetleriyle hem de uluslararası düzenlemelere katılım yoluyla yeni medyayı ve daha geniş bir ölçekte de interneti düzenlemeye çalışmaktadırlar. Farklı ülkelerde kişi hürriyetlerini önceleyen yasama çalışmalarının yanı sıra güvenlik odaklı yaklaşımlar da mevcuttur. Bununla birlikte, otoriter eğilimli hükümetlerin erişim engeli getirme ve hatta tamamen kapatma şeklinde görünür olan, interneti ve yeni medyayı kontrol altına alma girişimleri de yadsınamayacaktır. Bu noktada denebilir ki; devletlerin yeni medyaya yönelik politika oluşturma süreçleri de eş düzeyli biçimde ilerlememektedir. Dolayısıyla da bu konuya dair hukuki ihtilafların uluslararası mahkemelerin önüne yakın gelecekte daha yoğun bir biçimde gelmesi muhtemeldir.

¹⁸⁶ Resmî Gazete, 13/12/1951, S: 7981, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Madde 43.

¹⁸⁷ EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 139.

¹⁸⁸ DELAGE, GOODRICH, WAN, Age, s. 26.

¹⁸⁹ JENKINS, Age, s. 258.

BÖLÜM 2: YENİ MEDYADA ÖZNELER

Çevrimiçi iletişim olanaklarının kablosuz hale gelmesiyle, bu teknolojik gelişmelerin hızı ve ölçeği takip edilmesi güç boyutlara ulaşmıştır. İnternet tabanlı iletişim ortamının bireysel kişisel kullanıma açık halde olduğu hepi topu yaklaşık 30 yılda kat edilen mesafe geçmişteki iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle kıyaslandığında tespit edilebilir ki, gerçekten de iletişim tarihinde bu denli kapsamlı ve hızlı gelişim gösteren başka bir medya ortamı yoktur.

Bu bağlamda, bu bölümde ilk olarak yeni medya ile basın faaliyetinin de değiştiği açıklanacaktır (2.1.). Bunun için öncelikle yeni medyadaki alternatif basın faaliyeti ile konvansiyonel medyadaki geleneksel basın faaliyeti karşılaştırılacaktır (2.1.1.). Yeni medyadaki basın faaliyetinde internetin önemli rolü vurgulanacak (2.1.2.); internet sayesinde ortaya çıkan yeni kitle iletişimi tanımlanarak (2.1.3.) blog örneği ile somutlaştırılacaktır (2.1.4.). Ardından yeni medyadaki yakınsama fenomeninin yeni basın faaliyetinde de etkili olduğu açıklanacaktır (2.1.5.).

Daha sonra, yeni medyadaki öznelerin hukuki niteliği irdelenecektir (2.2.). Bunun için yeni medya kullanıcılarının hem üretici hem de tüketici niteliğini aynı anda taşıdıkları açıklanacaktır (2.2.1.). Bu sayede ortaya çıkan kullanıcı üretimi içerik tanımlanarak (2.2.2.), bunun medyayı nasıl katılımcı hale getirdiği anlatılacaktır (2.2.3.). Yeni basının kilit öznesi vatandaş gazeteci kavramı tanıtılacak (2.2.4.) ve bunların gerçekten gazeteci niteliğini haiz olup olmadıkları tartışılacaktır (2.2.5.). Son olarak yeni medya öznelerinin hukuki niteliğine dair içtihat hukukuna bir giriş yapılacaktır (2.2.6.).

2.1. YENİ MEDYA, YENİ BASIN

2000’li yıllara değin haberin üretiminden dağıtımına kadar uzanan tüm aşamaları, vericiden alıcıya doğrultusuna sahip olan deyim yerindeyse tek yönlü bir yol gibiydi. Bu tek yön tabelalı caddeye girişleri ise neyin haber değeri taşıdığına karar veren meslek erbabı profesyonel muhabirler ve editörler belirlemekteydi. İnternetin yanı sıra, beslediği ve beslendiği teknolojilerin de gelişimiyle birlikte, profesyonel çalışanlar ve onların bağlı bulunduğu medya kuruluşlarının haber değerini belirlemedeki tekeli kırılmıştır. Örneğin taşınabilir nitelikteki cep telefonlarının kameraları sayesinde, izleyiciler artık profesyonel kamera cihazları edinmeye gereksinim duymaksızın haber için ham görüntü ve hatta tamamlanmış bir haber üretebilmektedirler. Gerçekten de günümüzde savaş, felaket, doğal afet gibi nedenlerle zarar görmüş ve ulaşılması güç hale gelmiş konumlarda, oranın sakini olan izleyicilerin sağladıkları içerikler basın için bazen tek haber kaynağı dahi olabilmektedir. Bu ve bunun gibi amatör vatandaş haberciler salt ham veya editoryal haber içeriği üretmekle kalmayıp aynı zamanda internet aracılığıyla haberin dağıtım aşamasını da yerine getirebilmektedirler. Siyaset bilimci Marion Just’ın benzetmesiyle “21. yüzyılda izleyiciler haber odasını işgal etmiş” durumdadırlar¹⁹⁰.

2.1.1. Alternatif Basın Geleneksel Basına Karşı

Geleneksel basında muhabirler ve editörler, haberlik olayların durmaksızın akışı içerisinde neyin gerçekten haber değeri taşıyıp neyin göz ardı edilebilir olduğuna karar vermektedirler. Elbette gerek yayın politikası, gerek yakınlık faktörü, gerekse tamamen gözden kaçırma gibi nedenlerden ötürü basın kuruluşları birçok önemli olayı, iletiyi ve bunlara dair bazı bilgi ve ayrıntıları dikkate almamaktadırlar. Bu bağlamda aslında medya, vatandaşlar için bazen maksatlı bazen de maksatsız biçimde olayların çerçevesini çizmekte, ne anlama geldiklerini yorumlamakta ve bunların muhtemel sonuçları hakkında kanılara varmaktadır. Doğal olarak her olay birbirinden bambaşka içerik ve nitelikteki

¹⁹⁰ JUST Marion R., “What’s News: A View from the Twenty-First Century”, **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 106.

çok çeşitli yorumlara açık olacaktır. Geleneksel basında haberlerin bu bağlamsallaştırılma süreci, genellikle ana akım düşünceyle uyumlu şekilde ilerlemektedir¹⁹¹.

Basın yayın faaliyeti gören kitle iletişim araçları, konvansiyonel medyanın ilk zamanlarında baskın olan kamu yayıncılığı aracılığıyla etkili devlet kontrolü sağlamanın yanı sıra demokratik katılımcı bir toplumsal ortamın oluşumu için de gerekli görülmektedir. Bu anlayış, kamusal olaylar ve siyasi figürler hakkında topluma bilgi akışının basın yayın aracılığıyla temin edilmesinden kaynaklanmaktaydı. Ne var ki söz konusu bilgi akışının siyasi bağlantılarca, çoğu zaman da hükümetçe domine edilen yukarıdan aşağıya dikey doğrultuda bir akış olması demokratik süreç adına istenen sonucu vermemektedir. Konvansiyonel medyaya ait kitle iletişiminin yapısı erişimi sınırlandırmakta ve aktif katılım ve diyalog için uygun ortamı sağlamada yetersiz kalmaktaydı. Kamu yayıncılığı dönemini ardalayan medya pazarının ticarileşme sürecinin ortaya çıkardığı medya sahipliği manzarası da basın yayın faaliyetinin demokratik iletişim rolünü sekteye uğratmaya devam etmektedir¹⁹².

Basının faaliyetlerinin tek amacının kamuoyunu bilgilendirmek olduğu yanılgıdan ibaret eksik bir çıkarım olacaktır. Önceden beri geleneksel gazetecilik düzlemi üzerindeki bilginin yanı sıra fikir ve görüşlerin de dağıtımında toplumsal sahneyi tasarlamak, siyasi adayları veya duruşları desteklemek ve başkalarının görüşlerini etkilemek gibi birden fazla amaç olagelmıştır. Bugün de halen farklı siyasi partiler tarafından desteklenen veya çeşitli çıkar gruplarına bağlı olan gazeteler mevcuttur¹⁹³. Konvansiyonel ana akım medyanın bu tür bağlantılara sahip olduğu ülkelerde yeni medya kaynaklarına daha fazla güven duyulması da tabiidir. Çünkü buralarda siyasi bağlara sahip olan geleneksel basının bu bağları ekseriyetle siyasal iktidar ile kuruludur. Dolayısıyla da alternatif medya kaynakları, kamuoyuna dağıtılan bilgi dengesini sağlamak için ciddi bir rol oynamaktadır¹⁹⁴.

¹⁹¹ GRABER Doris A. ve HOLYK Gregory G., “The News Industry”, **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 90.

¹⁹² MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 177.

¹⁹³ FLANAGAN Anne, “Defining ‘Journalism’ in the Age of Evolving Social Media: A Questionable Legal Test”, **International Journal of Law and Information Technology**, S: 21(1) (2013), s. 10.

¹⁹⁴ Age, s. 39.

2.1.2. Kolaylaştırıcı Olarak İnternet

İzleyicilerin alternatif medyaya üretici olarak katılımını olanaklı kılan en önemli etmen internettir. İnternet ve bilgisayar teknolojilerinin sağladığı kolaylıkların amatör basın faaliyetlerine katkıları pratik ve teorik olarak gruplandırılabilir.

Hiç de uzak olmayan geçmişte internet ağlarının oluşturulması ve bunlardan yararlanmayı sağlayacak araç gereçlerin temini, bunun için gereken altyapı yatırımlarının yüksek maliyeti ve teknik olarak karmaşık yapısı nedeniyle yalnızca profesyonel ortamlarla sınırlı kalmaktaydı. Konvansiyonel medya döneminde kitle iletişim medyası kablo televizyon kanalı, uydu frekansı, radyo istasyonu gibi yapılara ve bunların çok yüksek maliyetli donanım ve lisanslarına sahip olmak durumundaydı. Benzer şekilde, basılı medya alanında da matbaa işletmelerinin dizgi ve baskı gereçleri hem profesyonel bilgi gerektirecek kadar karmaşık hem de oldukça pahalıydı. Bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaşması ise bahsi geçen maliyetleri hatırı sayılır ölçüde azaltmıştır. Böylelikle profesyonel olmayan kullanıcılar da medya faaliyetleriyle meşgul olabilmeye başlamıştır.¹⁹⁵

1990'lı yıllardan itibaren ivme kazanan teknolojik gelişmelerin getirdiği düşük maliyetli ve hatta bazen ücretsiz medya yazma ve düzenleme yazılımları sayesinde, daha evvel belki de milyon liralık maliyetlere dayanacak olan medya içeriği üretme deneyimi, blog yazan, paylaşım sitelerine görsel içerik yükleyen yüz milyonlarca kullanıcıya yayılmıştır¹⁹⁶. Günümüzde internet ortamına neredeyse her saniye arsız biçimde şarkı, fotoğraf, video ve blog yazısı gibi sayısız medya ögesi yüklenmekte; böylece bilgisayar teknolojilerinden faydalanılarak ortaya çıkan bu deneyim, toplumu internet ağı vasıtasıyla sarmaktadır¹⁹⁷.

Her şeyden önce internet, medyaya ilişkin faaliyetleri öncekine kıyasla daha ucuza yapmayı mümkün kılmaktadır. Örneğin matbaa makinesinde dizgi ve baskı yapmak profesyonel yetkinlik gerektirse de artık kişisel bilgisayarlarda bulunan kelime işlemci yeni medya araçlarıyla kolaylıkla yapılabilir. Bu imkân da yalnızca bir bilgisayar ve bir yazıcı harcamasıyla, yakın geçmişte pahalı dizgi ve baskı ekipmanlarıyla donatılı

¹⁹⁵ FLEW Terry ve SMITH Richard, **New Media: An Introduction**, Oxford University Press, Ontario 2018, s. 129.

¹⁹⁶ MANOVICH Lev, **Software Takes Command**, Bloomsbury Academic, New York 2013, s. 1.

¹⁹⁷ FLEW ve SMITH, Age, s. 129.

milyonlarca liralık bir matbaanın maliyetinden kurtulmayı sağlamaktadır. Bilimkurgu türündeki fütürist eserleriyle bilinen Cory Doctorow'un örneklediği gibi, sinemacı George Lucas'ın 1977'de Star Wars filmine yerleştirdiği aşırı pahalı sahneler, günümüzde artık sıradan bir lisenin âtıl durumdaki bir bilgisayarı yardımıyla bile rahatlıkla gerçekleştirilebilmektedir. Sonucun aynı estetik ya da kârlılıkta olması beklenemese de George Lucas'ın sanatsal yaratımı bir kenara bırakıldığında, bugünün sıradan kullanıcılarının benzer nitelikteki bir üretim için çok daha ucuza çok daha fazla olanağa sahip olduğu söylenebilecektir¹⁹⁸.

Artık cep telefonlarında olmazsa olmaz bir özellik halini alan dâhili dijital fotoğraf makineleri ve bu cihazların bilgisayarlarla kablolu ya da kablosuz bağlantılarının kolaylaşması, amatör düzeydeki kullanıcıların bile belirli asgari niteliklere sahip fotoğraflar çekmelerinin ve bunları bilgisayar ortamında ya da doğrudan düzenlemelerinin önünü açmaktadır. Bununla birlikte fotoğrafların internete yüklenmesini işlemi kolaylaştıran Instagram, Twitter, Threads, Pinterest, Flickr gibi çok çeşitli yeni medya platformları içeriğin dağıtım sürecini de kolaylaştırarak kökten etkilemekte ve dönüştürmektedir¹⁹⁹.

Bilgisayar kullanımına ilişkin temel teknik bilginin verildiği müfredatın eğitimde yaygınlaşması ve eşzamanlı olarak bilgi teknolojilerinin giderek gelişmesi, bilgi edinmeye ve öğrenmeye olan ilgiyle birlikte bu bilgilere internet vasıtasıyla kolaylıkla erişimi de arttırmıştır. Bilgi üretimi ve dağıtımında yaşanan söz konusu teknolojik atılımın bilgisayarların kişisel kullanım alanına yaygınlaşması ile birleşmesi, birçok alanda olduğu gibi habercilikte de organizasyonel değişikliklere yol açmıştır²⁰⁰.

Konvansiyonel medyada geçerli olan tek yönlü akış, vatandaşların katılım isteği ve artan müdahale kapasitesiyle karlı karşıya kalmıştır. Günümüzde neredeyse bütün çevrimiçi haber kaynakları toplumdaki bireylerin katkılarından beslenmektedir. İzleyicilerine haber detayları, hikâyeleri, yorumları gibi üretimler için alan açmakta ve

¹⁹⁸ DOCTOROW Cory, **Information Doesn't Want to Be Free: Laws for the Internet Age**, McSweeney's, San Francisco 2014, s. 85-86.

¹⁹⁹ FLEW ve SMITH, *Age*, s. 153.

²⁰⁰ JACOBS Lawrence R. ve SHAPIRO Robert Y., "Informational Interdependence: Public Opinion and the Media in the New Communications Era", **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 4-5.

editorial fikirlere katkıda bulunmaları için fırsatlar sunmaktadır²⁰¹. Örneğin cep telefonlarıyla çekilen anlık fotoğraflar, sosyal medya platformları üzerinden gerçekleştirilen oylamalar gibi yöntemlerle kamuoyundan eşzamanlı girdiler ve geri bildirimler alınabilmektedir²⁰². Neredeyse her internet haber sitesinde karşılaşılabilecek yorum ve paylaşım kısımlarının yanı sıra, konvansiyonel medyadaki haber bültenlerinde bile standart halini almış olan WhatsApp ihbar hattı ya da günün Twitter etiketi uygulamaları bunu destekler niteliktedir.

İnternet sayesinde kamusal alana yaygınlaşmış herkesçe erişime açık bir tartışma ve fikir teatisi arenası oluşturmaya yeniden yaklaşmıştır. İnsanların evlerinden hiç çıkmadan, fiziki konfor alanlarını terk etmeden, oldukları yerde ve ellerinin altındaki çoğu zaman mobil nitelikteki aygıtlar aracılığıyla düşüncelerini ifade ederek yatay doğrultuda birbirleriyle ve dikey doğrultuda yetkililerle iletişim kurabilmeleri de temelde yine internet sayesinde mümkün olmuştur²⁰³.

Akademik literatürde, ortaya çıkışından beri internetin iletişim süreçlerini demokratikleştirme potansiyeli üzerinde durulmuş; çalışmalarda internetin özellikle sosyal medya işlevinin demokratik karar alma ve katılımı güçlendirmedeki rolünün altı çizilmiştir. Teorik olarak her kullanıcının eşit biçimde yorum yapma, fikir beyan etme ve soru sorma hürriyetine sahip olması övgüyle karşılanmıştır. Çevrimiçi özelliği haiz düzlemlerin merkezi olmayan ve uçtan uca çok taraflı iletişime olanak tanıyan yapısının bunu sağladığı belirtilmiştir²⁰⁴. Tek yönlü akış yerine çok taraflı bir karşılıklı etkileşimlilik hali, internet ortamında bir arada bulunan dikey ve yatay iletişimde eşitlikçi bakış açısını teşvik etmektedir. Basın gibi bazı profesyonel faaliyetlerin amatör kullanıcılarca da icra edilebilirliği, bu tür faaliyetlerin vatandaş ve yetkililer arasındaki aracılık etkisini kırıp aracısız bir doğrudan iletişimi mümkün kılarak demokratikleşmeye katkı sağlamaktadır. Zira internet sayesinde iletinin göndericisi ve alıcısı arasındaki teknik, mali ve zamansal bariyerler azalmakta ve hatta ortadan kalkmaktadır²⁰⁵.

²⁰¹ JUST, Age, s. 113-114.

²⁰² FLANAGAN, Age, s. 1.

²⁰³ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 178.

²⁰⁴ HALPERN Daniel ve GIBBS Jennifer, "Social Media as a Catalyst for Online Deliberation? Exploring the Affordances of Facebook and Youtube for Political Expression", **Computers in Human Behavior**, S: 29 (2013), s. 1160.

²⁰⁵ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 179.

Önceleri toplumsal ve siyasi yaşama nüfuz etmesi medya ortamının niteliğine göre yıllar, aylar, haftalar, günler süren iletişim çıktıları, bugün internet ve bilgisayar teknolojilerinin ulaştığı nokta sayesinde benzetme yapmaksızın teknik olarak teoride anlamlık hale gelmiştir²⁰⁶. Ne var ki internet ortamının bir eşitlik vahası, demokratik bir kurtarılmış bölge ya da fırsatlar dünyası olduğu kanısına hemen kapılmak yerinde olmayacaktır. Dünya üzerinde cari olan sosyoekonomik yapıyı göz ardı ederek yapılan hiçbir güzelleme nesnel bir gözlem ortaya koymamaktadır. İnternetin ortaya çıkışından beri eşyanın tabiatı gereği var olan ve teknolojik gelişmeler esnasında yeni nesillerde de varlığını sürdüren ağa eşitsiz erişim gerçeği mevcuttur. Irk, cinsiyet, kentleşme gibi pek çok faktör servet bölüşümü temelinde eğitime ve teknik olanaklara, dolayısıyla da teknolojiye ve onu kullanma becerisine erişim düzeylerini farklılaştırmaktadır. Bu bağlamdaki uçurumlar dijitalleşerek 21. yüzyılda da devam etmektedir²⁰⁷.

2.1.3. Yeni Kitle İletişimi

İnternetin ve bilgisayar teknolojilerinin getirdiklerinin bir sonucu olan modern iletişim teknolojileri, gazetecilik faaliyetinin geleneksel sınırlarını bulanıklaştıran ve belki de ortadan kaldıran yeni kitle iletişim araçlarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Konvansiyonel medya araçları olan basılı gazetelerin, radyo ve televizyondaki haber eksenli programların çevrimiçi versiyonları ya onların yerini almış yahut onlara eşlik eder durumdadır²⁰⁸.

Yeni medya, siyasi ve toplumsal alana uzun süre hâkim olan ve bu nedenle de bildik olan konvansiyonel medya basınının yöntemlerinden ayrı ilkelere sahiptir. İnternet temelli olan bu yeni kitle iletişimiminin başat ilkeleri erişim, katılım, karşılıklılık ve etkileşim şeklinde sıralanabilecektir²⁰⁹.

Yeni medya vesilesiyle siyasi öznelerin tek taraflı olarak politika ürettiği, müzakere kanallarını ve tabanın fikri katılımını asgari demokratik düzeyde tuttuğu yukarıdan aşağıya tek yönlü kitle iletişiminden ayrılarak bir alternatif oluşturma zemini ortaya çıkmıştır. Yeni medya platformları aracılığıyla bilgi, yorum ve fikirlerin farklı

²⁰⁶ MAGEE James, **Freedom of Expression**, Greenwood Press, Westport 2002, s. 275.

²⁰⁷ FLEW ve SMITH, Age, s. 135.

²⁰⁸ FLANAGAN, Age, s. 1.

²⁰⁹ JENKINS Henry, **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**, New York University Press, New York 2006, s. 208.

kaynak ve kanallardan yola çıkabilmesiyle teoride tüm farklı seslere yetkililere erişim ve geri bildirim araçları sağlanabilmektedir²¹⁰.

Dolayısıyla iletişimdeki yenilikler sadece teknik imkânları ve teknolojik yetkinlikleri beslemekle kalmamış; aynı zamanda kamuoyu oluşumunda birincil etki sahiplerinden olan bilginin üretimi, dağıtımı ve tüketiminde de büyük bir dönüşüme yol açmıştır. Yeni kitle iletişimi bireysel amatör blog yazarlarından, ana akım profesyonel haber merkezlerinin internet sitelerine kadar yeni çevrimiçi haber sağlayıcılarını ortaya çıkarmıştır. Halka bilgi ve yorum temini faaliyeti, günümüzde köklü profesyonel haber ajansı kuruluşlarının ve bunlara içerik tedarik eden muhabirleri ile editörlerinin tekelinde olmaktan çıkmıştır. Simbiyotik beslenme modeline sahip yeni kitle iletişiminde hem toplumdaki bireyler kişiselleştirilmiş çok çeşitli içerik ve format arasından seçim yapabilmektedirler hem de sıradan birer vatandaş olarak kendileri de bu içerikleri üreterek kaynaklık etme kapasitesine ve motivasyonuna sahiptirler²¹¹.

Konvansiyonel medya dönemindeki kitle iletişiminde izleyiciler çeşitli niteliklerine göre gruplandırılmakta ve genellikle birbirinden ayrı bireyler olarak kabul edilmekteydi. Yeni kitle iletişimi anlayışında ise içeriklerin üretim ve tüketiminin bütünsel bir sosyal ilişkiler ağı içerisinde gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Artık kullanıcılar yayınlanan haberler hakkında etkileşimli aktif katılımı yorum yapmakta, birbirlerinden beslenerek kolektif olarak içerik üretmektedirler. Buna mukabil olarak medya kuruluşları da takipçilerinden çevrimiçi geri bildirim almakta ve kullanıcılarının ilgi düzeylerini sürekli ölçebilmektedirler. Nihayetinde ortaya çıkan, vatandaşların daha fazla müdahil oldukları ve sosyal etkileşimin yoğunluk kazandığı bir kamuoyu oluşumu sürecidir. Dolayısıyla yeni kitle iletişimi anlayışında medya kamuoyunu dikte edememekte, bundan ziyade toplumdaki bireylerle birlikte kamuoyunun bilgi edinme sürecine dair bilişsel ve duygusal tepkileriyle etkileşim içinde olduğu çok katmanlı bir yapının içinde yer almaktadır²¹².

²¹⁰ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 177.

²¹¹ JACOBS ve SHAPIRO, Age, s. 4-5.

²¹² Age, s. 10.

Alternatif medya araştırmacısı Chris Atton, yeni kitle iletişiminin kıstaslarını profesyonellik, kurumsallık ve sermayeleşme ile ilgili üç ölçütü esas alarak tanımlamaktadır:

- Yeni kitle iletişimi profesyonellikten uzaklaşmıştır: Üretici rolünü de üstlenmesi potansiyel bir katılımcı, içeriklerini yaymak için kalifiye mesleki yetkinlikler dizisine sahip olmak zorunda değildir. Örneğin basın faaliyeti için gereken beceriler haber, fikir ve yorum yazma, yayınlama ve dağıtma kapasitesinden ibarettir.
- Yeni kitle iletişimi kurumsallıktan da uzaklaşmıştır: Yeni medya kanallarının ekserisi bireysel girişimlerden oluşmaktadır. Bu yeni medya teşebbüsleri, sektör devleri haricinde, ürettikleri içerikleri büyük ölçekli medya kurumlarının karar alma pratiklerine bağlı olmaksızın kamusal alanda dolaşıma sokma olanağına sahiptirler.
- Yeni kitle iletişimi sermaye birikimine ihtiyaç duymamaktadır: Yeni medya içeriğinin üretim ve dağıtımına yönelik bir girişim için hiç olmazsa başlangıçta büyük yatırımlara gerek yoktur. Bir adet akıllı cep telefonu gibi bireysel yatırımlar ve internet bağlantısı gibi cüzi tekrarlayan maliyetler ile yeni medya içeriklerini üretip yaymak mümkündür²¹³.

İletişim teknolojilerinin gelişimi haber evreninin çeşitlenmesini beraberinde getirmiştir. Yeni medya kanalları, henüz haber içeriğinin oluşturulmasında dahi halkın katılımına imkân tanımaktadır. Yine haberlerin dağıtım sürecinde de kullanıcılar, yeni medya sayesinde arama motorlarında ilgi duydukları spesifik konu başlıklarını aratabilmekte ve güvenilir buldukları kaynakları seçerek onlara yönelebilmektedirler. Dahası kullanıcılar erişmek istedikleri bir haber içeriği için konvansiyonel medyaya ait basılı bir gazetede yapmak zorunda oldukları gibi bütün bir gazeteyi taramak yerine; o içeriğin bulunduğu haber medyasının yalnızca ilgili makalenin bulunduğu bağlantısına tıklayarak erişim sağlayabilmektedirler. E-posta bülten abonelikleri, bloglar, sosyal medya siteleri ve bunların birleşimi şeklindeki yeni medya ortamları, vatandaşların kendilerine matbu olarak sunulan içeriğe razı olmaksızın, tercihleri ve ilgi alanları

²¹³ ATTON Chris, **Alternative Media**, SAGE Publications, Londra 2002, s. 25.

doğrultusunda kişiselleştirilmiş içeriklere erişebilmelerini sağlamaktadır. Yeni medya platformları birbirleriyle de alışmalar kurarak çok çeşitli seçenekler ortaya çıkarmaktadır. Bu da çok daha geniş ve hatta neredeyse sınırsız bir içerik kütüphanesi anlamına gelmektedir²¹⁴.

Yeni medyanın kitle iletişimine kazandırdığı yeni boyutlardan biri de bilgi edinme, edinilen bilgiyi depolama ve ihtiyaç duyulduğunda geri çağırma yöntemlerine ilişkindir. Bunu açıklamak gerekirse, insanlık tarih boyunca iletileri daha kalıcı hale getirme çabası içinde olmuştur. “Başlangıçta söz vardı²¹⁵” ve fakat sözlü iletişim tamamen geçici idi. “Söz uçar, yazı kalır” metaforunun da ifade ettiği üzere, en başında bir ileti seslendirildiğinde, ardı sıra o ileti yok olmaktaydı. Bir iletiyi aktarabilmek ya da yeniden kullanabilmek için onun ezberlenmesi gerekmektedir. İlk çağların teknolojik gelişmeleri imdada yetişerek yazı ve yazının üzerine geçirilebildiği yüzeyler geliştirilmiştir. Yazının ortaya çıkması ile birlikte iletiler saklanabilir hale gelmiştir. Aktarım sorununun daha kolay aşılabilmesi amacıyla ise alfabe geliştirilmiştir.

İlerleyen çağlarda matbaa ile basılı medyanın ortaya çıkması kalıcılık süresini büyük ölçüde genişletmiştir. İçeriklerin saklanabilmesi sorunu ortadan kalkmış görünmekteydi, ancak bu kez de gerektiğinde bunları yeniden bulmak zorluk teşkil etmekteydi. Bu iş kütüphaneciler gibi bu meziyetlerde yetkinleşmiş uzmanların uhdesindeydi. Ayrıca fiziksel depolama alanları da doğal olarak sınırlıydı. Söz gelimi birtakım hususi evrak ve belirli bir ölçekteki kitap setini saklamak mümkündü. Ama bilgi birikimi arttıkça, üretilen bilgiyi saklamak fiziksel olarak zorlaşmaya başlamıştır. Elektronik medya biçimlerinin ortaya çıkması iletilerin kolayca ve hızlıca aktarımını sağlamış olsa dahi, neticede bunların saklanabildiği formatların ve depolama ortamlarının da fiziksel olması oldukça kısıtlayıcı kalmaktadır. Örneğin konvansiyonel medyadaki bir radyo yayını kesiti ya da bir televizyon programı, yayımlandıktan hemen sonra orijinal kaydın yayıncı kuruluş tarafından yeniden yayınlanması veya yayının harici cihazlarla kayda alınması haricinde dinleyici ve izleyiciler açısından temelli kaybolmaktaydı. İnternet tabanlı yeni medyanın hızı ve geniş yayılım ağı da, bilhassa eriştiğimiz bilgi çağındaki neredeyse aralıksız bir akış söz konusu olduğu hesaba katılırsa, bu denli geniş

²¹⁴ GRABER ve HOLYK, Age, s. 96.

²¹⁵ Yuhanna 1:1

ölçekli bir depolamayı imkânsız hale getirmektedir. Neticede kişisel bilgisayarların saklama maksatlı fiziksel donanımları da sınırlıdır. Ancak günümüzde bulut tabanlı depolama teknolojisi sayesinde elektronik ortamda dolaşıma sokulan her veri istendiği takdirde sonsuza kadar bile saklanabilmektedir. Saklanan verilere, arama motorlarının gelişkin indeksleme hizmetleri vasıtasıyla anında denebilecek kadar kısa sürelerde yeniden erişilebilmektedir. Bu sayede yalnızca yeni medya ürünleri değil; yeni medya ortamlarına aktarılmış eski televizyon programları, radyo yayınları, gazete küpürleri gibi konvansiyonel medya içerikleri de aynı şekilde çevrimiçi depolanabilme ve erişilebilme olanağına kavuşmuştur²¹⁶.

Süregelen teknolojik gelişmeler aynı zamanda bir tür dijital vatandaşlık biçimi de ortaya çıkarmıştır. Vatandaşların haber üretim sürecine katılımı örneği ele alındığında, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin bu katılımı artıran başat unsurlardan olduğu görülecektir. Söz gelimi, hem tamamen amatör olan kullanıcılar hem de kurumsal bağlılığı bulunmayan bireysel gazeteciler, kendi eriştikleri bilgi, belge ve görüşlerden müteşekkil haberlerini internetin çeşitli yeni medya araçları vasıtasıyla kendi adlarına ve hesaplarına oldukça düşük maliyetlerle yayımlayabilmektedirler. İlgi ve merak sahibi amatör kullanıcılar, bir profesyonel yetkinlik edinmek üzere girişimde bulunmadan bile basın alanına girebilmektedirler. Önceleri Tumblr, Blogspot ve MySpace benzeri kişisel blog alan sağlayıcıları ve şimdilerde ise Twitter, Threads, Facebook, YouTube gibi sosyal paylaşım siteleri, hangi yetkinlik düzeyinde olurlarsa olsunlar, toplumdaki bireylerin birbirleriyle haber paylaşımında oldukça önem kazanmıştır. Amatör haber sağlayıcı kişilerden beslenerek onlara maddi kazanç da sağlayan, reklam gösterme temelli kâr elde eden internet siteleri, konvansiyonel medyadaki haber platformlarının ciddi birer rakibi haline gelmiştir. Bugün artık konvansiyonel medya hem son dakika içerik kaynağı olarak hem de kendi yayınlarını tanıtmak amacıyla sosyal medya platformlarını kullanmaktadır. Medya ve iletişim alanına etkiyen yeni teknolojiler sayesinde, haberlerin artık aynılaşan üretici, dağıtıcı ve tüketici tarafları zamansal ve mekânsal kısıtlardan hatırı sayılır ölçüde azadedir. Haber içerikleri sözün tam anlamıyla günün her saniyesinde edinilebilmekte ve yayılabilmektedir. Kullanıcılar da özellikle taşınabilir medya oynatıcıları vasıtasıyla bu içeriklere hemen her yerde erişebilmektedirler. Zira cep telefonları, kişisel bilgisayarlar

²¹⁶ FLEW ve SMITH, Age, s. 150.

ve diğer kablosuz aygıtlar, asgari düzeyde kararlı bir internet bağlantısı olan her yerde iş görmektedir. Bu da konvansiyonel medyaya kıyasla çok daha fazla erişilebilirlik, kapsama alanı ve kitlesellik anlamına gelmektedir. Kesintisiz bilgi akışıyla beslenerek anlık olarak yenilenen büyük arama motorları, kişiselleştirilmiş internet tarayıcı ana sayfaları ve e-posta bülten abonelikleri, kullanıcıların sürekli olarak çevrimiçi haber güncellemeleri olarak tercih ettikleri içeriklere erişimini temin etmektedir²¹⁷.

2.1.4. Blog Örneği

Tarif edileni somutlaştırmak adına blog örneği incelenebilecektir. Bloglar, kullanıcılar tarafından kişisel bir günlük tipinde oluşturulan gönderilerin en güncel olan en üstte olacak şekilde ters kronolojik bir sırada görüntülenebildiği internet siteleridir. Bloglar birer yeni medya çeşidi oldukları için karşılıklı etkileşimlidirler. Blog yazarları internet sitesinin yanıt veya yorum özellikleri aracılığıyla oluşturdukları gönderilere ilişkin diğer kullanıcıların reaksiyonlarını beklerler ve genellikle kendileri de bunlara yanıt verirler. Yine yapıları gereği ağa bağlı olan bloglar, benzer tema ve içeriklere sahip olan diğer bloglara veya internet sitelerine bağlantılar içerirler. İlk bloglar temel olarak metin tabanlı olsa da zamanla fotoğraf, video, ses gibi multimedya içeriklerle zenginleşen bloglar yaygınlaşmıştır. Hatta yalnızca video tabanlı içeriğe sahip olan bloglara vlog adı verilmiştir²¹⁸. En popüler sosyal medya platformlarından biri olan Twitter da sahip olduğu özellikler itibarıyla esasında bir blog çeşididir. 280 karakter sınırı, aynı anda sınırlı sayıda görsel ekleme benzeri minimal tarz niteliklerine sahip olması nedeniyle, buna benzer özelliklere sahip blog çeşitlerine mini blog adı da verilmektedir.

Bloglar yaygınlaştıkça, evvelce konvansiyonel medyanın üstlenmiş olduğu bilgi kaynağı rolüne oldukça yaklaşmışlardır. Twitter örneği gibi ana akımlaşan blogların yanı sıra diğerleri de mevcut ana akım basın üzerinde önemli denetleyici işlevler görmektedirler. Yahut bireysel bloglar hükümetçe baskılanan veya kısıtlanan medya kuruluşlarına alternatifler oluşturarak kamunun haber alma hakkının devamlılığını sağlamaktadırlar²¹⁹.

²¹⁷ GRABER ve HOLYK, Age, s. 97.

²¹⁸ FLEW ve SMITH, Age, s. 157.

²¹⁹ FLANAGAN Anne, "Blogging: A Journal Need Not a Journalist Make", **Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal**, S:16(2) (2005), s. 398.

1990'ların ortalarında blog yazarlığının yaygınlaşması, konvansiyonel medyanın pasif konumdaki izleyici modelinin yanı sıra ana akım medya kuruluşlarının yeni yeni ortaya çıkan internet sitelerini de değişime zorlamıştır. 2010'lara gelindiğinde örneğin New York Times gibi marka kuruluşların internet haber siteleri arama çubuğu vasıtasıyla taranabilen arşiv, okuyucu yorumları bölümü, gazetenin yalnızca internet sürümüne özgü içerikler, deyim yerindeyse akraba blog sitelerine bağlantılar gibi interaktif özelliklere sahip olmuşlardı²²⁰.

Araştırmalar, internet kullanıcılarını bir blog kurmaya ve burada basın faaliyeti sürdürmeye iten nedenin bir gelir getirici uğraş beklentisinden ziyade; bir çeşit gazetecilik ürünü olarak gördükleri içeriklere sahip bloglarının yaratıcı ifade, kişisel görüş ve deneyimlerini aktarırken sosyal medya işleviyle de arkadaşlar ile iletişim halinde kalmayı sağlaması olduğunu göstermektedir²²¹.

Katılımcı yeni kitle iletişimi, kamuoyu oluşumuna çok sesli katılımı desteklemekte; bir yandan da kullanıcıların tercih ettikleri içeriklere istedikleri yer ve zamanda erişebilecekleri kişiselleştirilebilir nitelikte bir akış sağlamaktadır. Ne var ki bu kişiselleştirilmiş tercihler, bahsi geçen demokratik katılım potansiyelinin olumlu etkilerini zayıflatabilecektir. Yeni medya platformlarının algoritmalarının birer sonucu olan, deyim yerindeyse bu yankı odaları, çok sesli görüşlerin yayılımını sekteye uğratmaktadır. Twitter, Reddit, YouTube gibi kullanıcı temelli içeriğin devasa boyutlarda olduğu yeni medya platformlarındaki kamusal söylem zenginliği, adeta bir bumerang etkisiyle kullanıcıların salt kendi bakış açılarını tasdik eden içeriklere yönelmesine yol açabilecektir. Kullanıcılar baktıkları kaynaklarda ekseriyetle bu yankı odalarında dillendirdikleri fikirlerinin benzerleri söylemlerin aksetmesiyle karşılaşma tehlikesi içindedirler²²².

Bununla birlikte, yeni medya pratikleri haber toplama sürecini değiştirdikçe, ortaya çıkan bilginin doğruluk derecesi ve haber kalitesi konusundaki endişeler de artmaktadır. Yeni medyanın olanak tanıdığı haber üretim hızı, bir tür ilk haber veren olma yarışını da beraberinde getirmektedir. Sosyal medyanın getirdiği bir alışkanlık olan

²²⁰ JUST, Age, s. 112.

²²¹ FLEW ve SMITH, Age, s. 158.

²²² MILNER Ryan M., "Pop Polyvocality: Internet Memes, Public Participation, and the Occupy Wall Street Movement", **International Journal of Communication**, S: 7 (2013), s. 2362.

yaşanan hiçbir gelişmeyi kaçırmak istememe hali de bu yarışı beslemektedir. Bu durum bir haberi rakip habercilere fırsat vermeden ilk olarak yayımlama anlamına gelen atlatma haber kültürünü, teknolojiyle de beraber farklı bir boyuta taşımıştır. Ancak bu hızlı olma çabası, haberde özensizliğe yol açarak yanlış, eksik veya yanıltıcı bilgi verme tehlikesine de yol açabilmektedir²²³. Konvansiyonel medyada genellikle haber yayımlanmadan önce devreye giren teyit mekanizması, yeni medyanın dinamikleriyle beraber artık yayımlanan haberler üzerinde inceleme şeklinde işletilmektedir. Yeni medya evreninde teyit hususu üzerine özelleşmiş internet siteleri de bu sebepten artış göstermektedir.

Aynı sebepten konvansiyonel medya geçmişi olan medya kuruluşlarına ait ajanslar haber toplanması alanında halen hâkim konumdadırlar. Profesyonel kurumsal haber kaynakları toplumca aşinalık edinerek markalaşmış adlarıyla, amatör karakterli çoğu haber kaynağına karşı güvenilirlik kartını ellerinde tutmaktadırlar. Kişisel blogların yaşadığı kalite standardı ve güvenilirlik sorununa karşı, konvansiyonel medyadaki ana akım basın kuruluşlarının internet haber siteleri cazibesini korumaktadır²²⁴.

2.1.5. Yeni Basında Yakınsama

Yeni medyada mevcut olan yakınsama fenomeni doğal olarak yeni medyanın doğurduğu yeni basında da geçerlidir. Tıpkı konvansiyonel medya ile yeni medyanın aynı anda var olarak etkileşime girmesi gibi; geleneksel basın ve yeni kitle iletişimi düzlemindeki basın arasında da bir yakınsama durumu söz konusudur.

Zengin bir içerik deryası olan internet, izleyicilerin dikkatini cezbetmek için en güçlü araçlardan biridir. İnternet giderek daha fazla genişleyerek ve yaygınlaşarak, önceden tek bir haber sağlayıcısının vatandaşların oldukça büyük bir bölümünü etkisi altına aldığı dönemin kapısını kapatmaya devam etmektedir. Yine de günümüzde konvansiyonel medyadaki ana akım basın kuruluşlarının internet haber siteleri daha fazla ziyaret edilmektedir²²⁵. Benzer şekilde örneğin Yahoo ve Bundle gibi derlemeci internet haber sitelerinde de ağırlıklı olarak bu nitelikteki internet sitelerine bağlantı verilmektedir²²⁶.

²²³ JUST, Age, s. 106-107.

²²⁴ GRABER ve HOLYK, Age, s. 98.

²²⁵ Age, s. 94.

²²⁶ Age, s. 98.

Buna karşılık, yayın hayatını sürdüren konvansiyonel medya basını da Twitter, Facebook, YouTube gibi sosyal medya biçimindeki yeni kitle iletişimi platformlarını, kamuoyunu bilgilendirmek için hazırladığı haber bültenlerinde veya görüş bildirmek için yayınlanan tartışma programı yayınlarında gün geçtikçe daha fazla kullanmaktadır²²⁷. WhatsApp benzeri anlık mesajlaşma uygulamalarına bağlı ihbar hattı veya sosyal medya etiketine yorum yazmak gibi hibrit özellikler içeren yayınlara, izleyicilerin Twitter ya da Telegram anketlerinde oy kullanarak yayına katkı sağladığı haber bültenleri de eklenmiştir.

Ne var ki internetin getirdiği kolaylıklara bu yakınsama durumunun da eklenmesiyle birlikte ortaya çıkan amatör temelli pratikler, yeni medyada ve yeni basında profesyonel yetkinlik gerektiren yüksek teknoloji sektörlerin var olmadığı anlamına gelmemektedir. Örneğin sinema alanındaki animasyon ve özel efektler teknik açıdan oldukça karmaşık olduğu, profesyonel bilgi birikimi içerdiği ve özgülenmiş donanım ve yazılımları gerektirdiği için pahalı olmaya devam etmektedir. Yahut büyük haber medyası kuruluşlarına sahip şirketler bilgi işlem elemanları, sistem yöneticileri ve yazılım mühendislerine gereksinim duyan devasa veri tabanları barındırmaktadırlar²²⁸.

Bununla birlikte yeni medya tabanlı basın kuruluşları, kitlesele reklamcılar ve müzik, film gibi multimedya içeriklerinin dağıtım merkezleri olarak ele alındıklarında toplumda bıraktıkları etkinin ve toplumca tüketimlerinin konvansiyonel medyanın özelliklerini sergilemelerinden dolayı artık ana akımlaşmış birer kitle medyası olarak değerlendirilebilecektirler. Buna paralel olarak yeni basın platformlarının internet sitelerine yönelik kullanıcı davranışında, kitlesele olarak çok fazla sayıda kullanıcının birkaç adet çok meşhur internet sitesinde yoğunlaşması da gözlemlenebilecektir²²⁹.

²²⁷ FLANAGAN Anne, "Defining 'Journalism' in the Age of Evolving Social Media: A Questionable Legal Test", *International Journal of Law and Information Technology*, S: 21(1) (2013), s. 1.

²²⁸ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 109.

²²⁹ MCQUAIL ve DEUZE, Age, s. 197.

2.2. YENİ MEDYA ÖZNELERİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

2000’li yıllara değin haber ve eğlence içerikleri gazete, radyo ve televizyon gibi kurumsal kimlikli profesyonel medya kuruluşları tarafından sağlanmaktaydı. 21. yüzyılda ise en başından bugüne dek giderek artan bir ivmeyle, bireylerin medya içeriklerini eskiden olduğu gibi salt tükettikleri değil, aynı zamanda ürettikleri de bir ortam sağlayan bilişim teknolojilerini, medya platformlarını ve yepyeni biçimler ortaya çıkmaya devam etmektedir²³⁰.

2.2.1. Üretüketici

Yeni medya uygulamaları ile kişisel bilgisayarlar başkalarıyla iletişim kurmak, karşılıklı etkileşimli oyunlar oynamak ya da çalışmalar yapmak, bilgiye erişmek, erişilen bilgiyi düzenlemek, düzenlenen materyali kullanarak içerik üretmek, bu içeriği internette dolaşıma sokarak yaymak gibi çok çeşitli amaçlarla kullanılabilir. Dolayısıyla da günümüzde sahip olduğu kişisel bilgisayarı kullanan herkes bir nevi uygulayıcı olarak nitelenebilecektir²³¹.

Büyük ölçekli ana akım medya üretiminin organizasyonu bireysel girişim şeklindeki yeni medya üretiminden oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Konvansiyonel medyaya ait örneğin gazete veya televizyon içerikleri söz konusu olduğunda, üretim ve tüketim mefhumları arasında katı bir ayırım vardır. Konvansiyonel medya temelli kitle iletişimde editörler, gazeteciler, metin yazarları, kameramanlar, reji yönetmenleri, stüdyodaki set çalışanları gibi mesleki yetkinliklere sahip nispeten az sayıdaki profesyonelin ortaya koyduğu ürünleri, toplumdaki milyonlarca insan gazete okuyarak yahut televizyon izleyerek tüketmekteydi²³². Yeni medya tabanlı kitle iletişimde ise çoktan çoğa şeklinde ve üstelik de karşılıklı etkileşimli bir üretim ve tüketim durumu söz konusudur. İnternet aracılığıyla amatör de olsa herkes bireysel veya kolektif olarak içerik üretebilmekte ve yine herkes herkesin içeriğine erişerek tüketebilmektedir. Bazen bu tüketim süreci de başka bir içerik üretimi anlamına gelebilmekte ve bu şekilde karşılıklı ve iç içe geçmiş üretim ve tüketim döngüsel biçimde süregitmektedir.

²³⁰ ROLPH David, VITINS Matt, BANNISTER Judith, JOYCE Daniel, **Media Law: Cases, Materials and Commentary**, Oxford University Press, Melbourne 2015, s. ix.

²³¹ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 108.

²³² Age, s. 109.

Elbette yeni medyada da amatör uygulayıcılar yanında profesyoneller de mevcuttur. Ne var ki bu ayrımı yaparken konvansiyonel medyada geçerli olan şartları bir kenara bırakmak gerekecektir²³³. Konvansiyonel medya bağlamında mesleki eğitim ve yetkinliklere sahip profesyoneller vardı ve tabiri caizse sektörün alaylıları olan amatörler usta çırak ilişkisi içinde kurumsal meslek içi eğitimlerle profesyonelleşmek kaydıyla faaliyetlerini sürdürebilmekteydi. Yeni medyada ise bir boş zaman meşgalesi olarak dahi başlanılan amatör girişimler söz konusu olabilmektedir. Böylesi amatör uygulayıcıların zamanla oluşan uzmanlıkları ve artan gelirleri, eğitimle edinilen mesleki anlamda bir profesyonellikten ziyade kendi kendini yetiştirmeye ve takipçi sayısı, izlenme oranları gibi faaliyetlerinin pratikteki getirilerine dayanmaktadır.

Yeni medya kullanıcısı ve muhtemelen aynı zamanda uygulayıcısı olan kişiler kümesi, artık internetin ev içi kişisel kullanıcılarını da kapsayacak şekilde genişlediğinden, medya içeriği üreten profesyoneller ile ürünü tüketen kullanıcıları ayıran çizgi iyice silikleşmiştir. Kimilerine göre yeni medya uygulayıcısının isabetli bir tanımı, medya içeriği üretmeye yarayan donanımı tasarlayan ve yapan bilim insanları ve mühendisler ile bu donanımları profesyonelce kullanarak içerik üreten yaratıcı yazarlar, editörler, haberciler ve benzerleriyle sınırlı kalacak şekilde dar yapılmalıdır. Fakat yeni medyayı yeni medya yapan nitelikleri ve dinamikleri göz önüne alındığı zaman kullanıcı-üreticileri, sayılan profesyonellerin yanı sıra örneğin lise ve üniversite öğrencilerine, çevrimiçi oyunculara, internette gezinen sörfçülere, çevrimiçi alışverişçilere ve hatta o zamana kadar bunların hiçbirini aktif olarak yapmamış alelade bilgisayar sahiplerine kadar genişleyen bir skalada düşünmek mümkün olacaktır. Bu geniş yelpazede yer alan profesyonel bilgisayar bilimcisi ekranın arkasında ve kodların içinde yeni medya üretimini çıkış noktasından ele alırken, diğer tarafta söz gelimi YouTube platformuna yüklemek için çektiği videoya son dokunuşlarını yapmak üzere aynı yazılımla ekranın önünde çalışan kullanıcı-üretici bulunmaktadır. Video düzenleyen kişi grafiksel kullanıcı arayüzü vasıtasıyla ekranın yüzeyiyle ilgilenirken, yazılımcı taraf işletim sisteminin belki de milyonlarca satır kodları arasında meşguldür. İki uç arasında yer alan mühendis, tasarımcı, yaratıcı yazar, kameraman, kurgucu, fotoğrafçı gibi sayısız özne donanım ve

²³³ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 108.

yazılım araçlarını kullanarak yeni medyanın alametifarikalarından olan kolektif yapıdaki içerik üretimine birer tuğla koymaktadırlar²³⁴.

Kısacası yeni medya teknolojileri, medya içeriği üretme ve tüketme arasındaki ilişkiyi tümenden dönüştürmektedir²³⁵. Dolayısıyla yeni medya uygulayıcılarının kimlerden ibaret olduğu tartışması yapılırken, yeni medyanın konvansiyonel medyadaki tek yönlü iletim yapısını kökten değiştirme potansiyeline sahip olduğu ve hatta artık bu potansiyeli ortaya çıkararak pratiğe döktüğü gözden kaçırılmamalıdır. İletişim teknolojilerinin gelişiminin ve ardından ortaya çıkan yakınsama fenomeninin sonuçlarından biri, evvelce birbirinden tamamen ayırık olan üretici ve tüketici sıfatlarının yerini adeta bir alışım şeklindeki kullanıcı-üretici veya bazı yazarların İngilizce *prosumer*²³⁶ tabirine Türkçe karşılık olarak önerdiği şekliyle “üretüketici”²³⁷ sıfatını bir arada haiz öznelere almasıdır²³⁸.

Yeni medyada bilgi ve yorum setlerini dolaşıma sokarak kamuoyu oluşturma görevi, bir bakıma bütün olarak medyacılık faaliyeti, profesyonellerin tekelden çıkararak tabandaki kullanıcılara yayılmış durumdadır²³⁹. Yeni medyanın kullanıcıları, konvansiyonel medyanın izleyicileri, dinleyicileri, okuyucuları gibi yalnızca köşelerinde durup onlara ne verilirse pasif bir şekilde tüketme davranışını terk etmiştir. Kullanıcıların büyük çoğunluğu gerek kişisel zevkler için, gerekse muhtemel bir maddi kazanç elde etme amacıyla tükettikleri kadar içeriği aynı zamanda üretmektedirler²⁴⁰.

Yeni medyanın pasif kalmaya müsaade etmeyen karşılıklı etkileşimli doğası, tüm kullanıcıların aynı zamanda birer yeni medya uygulayıcısı olduğunu göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir. İnternet ortamı, kendi kendine yayıncılığa yepyeni bir

²³⁴ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 112.

²³⁵ FLEW ve SMITH, Age, s. 148.

²³⁶ İngilizce “üretici” anlamına gelen “*producer*” ve “tüketici” anlamına gelen “*consumer*” sözcüklerinin birleşiminden türetilmiştir.

²³⁷ DAĞTAŞ Erdal ve YOLDAŞ Cemgazi, “Üretüketici Emeğin Metalaşması: Twitter Örneğinde Eleştirel Ekonomi Politik Bir Çözümleme”, **İnsan&İnsan**, S: 7(26) (2020), s. 65-92; ÇETİN Beyzade Nadir, “Üretüketim Olgusu Bağlamında Örtülü Emek Olarak Dijital Üretüketici Emeği”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S: 77 (2019), s. 349-382; SARIBEK Merve Zeynep, “Sosyal Medyada Kimlik İnşası Bağlamında Düşman İmgesi”, **II. Uluslararası İletişim Bilimi ve Medya Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı** (Ed. Selma Koç Akgül ve Banu Küçüksaraç), İstanbul Ayvansaray Üniversitesi, İstanbul 2017, s. 238-255; TOROS Seçil, “Reklam İletişiminde Dönüşümler: Çevrimiçi Reklam ve Tüketici”, **İktisat ve Toplum**, S: 71 (2016), s. 24-33.

²³⁸ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 116.

²³⁹ MANOVICH, Age, s. 83.

²⁴⁰ FLEW ve SMITH, Age, s. 148.

mecra kazandırmıştır. İnsanların kişisel anlatılarını, biyografilerini ve üretimlerini oluşturdukları, açıkladıkları, sergiledikleri ve kurguladıkları sayısız kişisel internet sitesi mevcuttur. Bu tür internet siteleri tasarlanıp oluşturulduktan sonra, içi doldurulmalı, düzenlenmeli ve düzenli olarak güncellenmelidir. Bu tür faaliyetlerin her biriyle meşgul kullanıcılar, yeni medya uygulayıcılarının bu çalışmada benimsenen geniş tanımına dâhildir. Kullanıcıların bu içerikleri ne derece başarıyla oluşturdukları ile küresel iletişim ağı içerisindeki mevcudiyetleri birbirinden bağımsızdır. Kaldı ki konvansiyonel basın ve yayının aksine, yeni medyada hangi içeriklerin yayınlanmaya değer kabul edilebileceğini tartan profesyonel denetçiler çoğunlukla bulunmamaktadır. Bununla birlikte, internet ortamında editoryal bir kontrolün olmaması yeni medyanın tartışılmaya devam eden bir özelliğidir. Bu durum da üretilen kullanıcı üretimi içeriklerin kaynağı, kalitesi ve güvenilirliği sorunlarını gündeme getirmektedir²⁴¹.

2.2.2. Kullanıcı Üretimi İçerik

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi, özellikle son yıllarda demokrasiyle bağlantılı her alanın bu yeni teknolojilerle giderek daha fazla iç içe hale gelmesine yol açmıştır. Bu durum demokratik toplumların hem kendi içlerinde hem de hükümetleriyle iletişim olanaklarını arttırmaktadır²⁴². Sosyal medya başta olmak üzere yeni medya platformları, toplumsal tartışmalara dair kişisel yorumlar için adeta sanal bir forum alanı sağlamaktadır. Yeni medya, kullanıcılar ve medya içerikleri arasında karşılıklı etkileşime yol açarak bir anlamda diyalogu teşvik etmektedir. Bu bağlamda yeni medyanın kamusal alanı geliştirdiğini tespit etmek mümkündür²⁴³. Yeni medya kullanıcılarının aynı zamanda potansiyel birer içerik üreticisi rolüne sahip olmaları, kullanıcı üretimi içerik biçimini ortaya çıkarmıştır.

İlk örneklerden birisi, 1991 yılında sıradan bir vatandaş olan George Holliday tarafından kaydedilen bir videoydu. Bu kayıt, Los Angeles polislerinin bir diğer vatandaş Rodney King'e şiddet uyguladıklarını göstermekteydi. Herhangi bir haber ajansından veya profesyonel bir kameramandan kaynaklanmayan bu görüntü çeşidi yepyeni bir içerik biçimiydi. Bu ilk videonun ardından polis ihlallerinin vatandaşlar tarafından

²⁴¹ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 107.

²⁴² HALPERN ve GIBBS, Age, s. 1159.

²⁴³ ROLPH, VITINS, BANNISTER, JOYCE, Age, s. 11.

kaydedilip internette yayınlanması yaygınlaşmıştır. Aynı durum örneğin Belarus'ta oy pusulalarının çalınması, Hindistan'da yolsuzluk, Kiev'deki çatışmalar ve dünyanın dört bir yanında istismara ilişkin kamera görüntüleri için de geçerlidir²⁴⁴. Konvansiyonel medyaya ait haber bültenleri de sıklıkla bu tarz amatör kayıtlardan beslenir hale gelmiştir. Dahası ana akım medyanın görmezden gelemediği bu içerikler, kamuoyu oluşumuna da önemli katkı sağlamaktadır. George Holliday 1991'de çektiği videonun açtığı alan sayesinde, yıllar sonra başka bir vatandaşın kayda aldığı polis şiddetiyle ölen Eric Garner'ın "Nefes alamıyorum." nidalarının Black Lives Matter (Siyahların Yaşamları Değerlidir) toplumsal hareketine ön ayak olacağını muhtemelen tahmin edemezdi.

Kullanıcı üretimi içerik gün geçtikçe internette daha yaygın hale gelmektedir. Günümüzde giderek daha fazla yeni medya kullanıcısı yalnızca karşılaştığı içerikleri tüketmekten öte içerik yaratımına katılmaktadır. Artık internet sitelerindeki medya ürünlerin hatırı sayılır bir kısmı kullanıcılar tarafından üretilmektedir²⁴⁵. Bunları YouTube veya TikTok gibi video paylaşım sitelerindeki video içerikleri, Instagram veya VSCO gibi sosyal medya platformlarındaki fotoğraf gönderileri, tüm sosyal medya platformlarında yer alan sosyal medya etiketleri, bloglar veya artık daha yaygın olarak Twitter ve Threads gibi mikro bloglar gibi örnekleyici biçimde sıralamak mümkündür.

Dijitalleşme sürecinin içerik üretiminin maliyetini çok büyük ölçüde düşürmesi neticesinde, bilginin yayılması faaliyeti profesyonel medyanın özel alandan çıkmıştır. Teoride artık herkes içerik üreticisi olma olanağına sahiptir²⁴⁶. Dijital iletişim ağlarına bağlı düşük maliyetli elektronik aygıtların birlikte kullanımı da medya içeriği üretimi eşliğini büyük ölçüde düşürmüştür. Neticede üretici ile tüketici arasındaki geleneksel görev dağılımı bulanıklaşmıştır. Önceden içerik üretimi sınırlı sayıdaki profesyonel yetkinlik sahibine atfedilen oldukça pahalı bir uğraşken; bugün bir kameraya ve internet bağlantısına erişimi olan herkes hayli düşük maliyetlerle içerik üretebilme ve dağıtabilme yetisine sahiptir²⁴⁷. Söz gelimi akıllı telefonların video kayıt özellikleri, kullanıcılarının her yerdeki her olayı her zaman kaydedebilmelerini mümkün kılmaktadır. Anlık

²⁴⁴ DOCTOROW, Age, s. 140.

²⁴⁵ HALPERN ve GIBBS, Age, s. 1159.

²⁴⁶ LEFEVER Katrien, **New Media and Sport: International Legal Aspects**, T.M.C. Asser Press, Lahey 2012, s. 313.

²⁴⁷ Age, s. 17.

iletişimin gelişkinliği sayesinde de bu görüntüler anında internet ortamına aktarılarak yayılabilmektedir²⁴⁸.

1980'li yıllardan itibaren özel sermayeye ait televizyonların açılmasından bu yana medya içeriği üretimi genişleyerek tabana yayılmıştır. Teknolojik ve toplumsal yeni dinamikler, televizyonun yanı sıra gazete ve dergi endüstrisinde de eski tip kurumsal medya üretim yöntemlerinin dağılmasına yol açmıştır. Bu anlamda yeni medya içerikleri, medya devi kurumsal şirketlerde fazlaca mevcut olmasının yanı sıra; nispeten düşük maliyetli, bağımsız, bireysel girişimlerden de çıkmaktadır. Günümüzde kişisel bilgisayarda metin, ses ve görüntü işleme fonksiyonuna sahip oldukça başarılı ve kararlı sonuçlar elde eden düzenleme programları, profesyoneller için olduğu kadar amatör kullanıcılar için de erişilebilir noktadadır. Amatör düzeydeki dijital kameraların artık pazarda oldukça yaygın olmasının yanı sıra, profesyonel düzeydeki fotoğraf makineleri ve kameralar üniversite veya belediye depolarında sektöre meraklı öğrencilerin kullanımına açık durumdadır. İçerik üreticisi yeni medya kullanıcılarının evlerinin odaları günümüzün kayıt ve kurgu stüdyoları işlevini görmektedir. Yeni mezun bir sinema heveslisinin düşük bütçeli ekipmanları kullanarak çekim ve kurgu yapması ve ardından ürettiği içeriği örneğin Vimeo gibi yarı profesyonel video paylaşım sitelerinde yayınlaması ya da Google Drive, Microsoft OneDrive, WeTransfer gibi elektronik posta tabanlı bir bulut depolama teknolojisinden yararlanarak profesyonel bir yapım şirketine göndermesi mümkündür. Dolayısıyla söylenebilir ki; medya içeriği üretimi serbest çalışan amatör uygulayıcılardan büyük ölçüde beslenmektedir²⁴⁹.

Bilgisayarda grafiksel kullanıcı arayüzü denilen ve profesyonel olmayan sıradan kullanıcıların da bilgisayarda işlem yapabilmesinin önünü açan teknolojinin geliştirilmesi, bilgisayar kullanıcıları ve dolayısıyla geleceğe dönük olarak da günümüzün yeni medya katılımcıları için önemli bir ilerleme olmuştur. Çünkü grafiksel kullanıcı arayüzünün geliştirilmesinden evvel, bilgisayarda en basitinden nispeten karmaşığına kadar herhangi bir işlem yapabilmek, yalnızca bilgisayar teknolojileri alanında profesyonel düzeyde bilgi sahibi olan kişilerin kod yazarak verebileceği sayısal metin

²⁴⁸ DIETZ Kristine L., "Citizen Journalists & the Right to Gather News: Why Maryland Needs to Acknowledge a First Amendment Right to Record the Police", **University of Baltimore Law Forum**, S: 44(2) (2014), s. 135.

²⁴⁹ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 109.

tabanlı komutlar vasıtasıyla mümkündür. Fare ve klavye gibi donanımsal bilgisayar eklentilerinin geliştirilmesiyle birlikte, kullanıcıların bilgisayar ekranındaki nesnelere yönelik tutma, sürüklenme, kesme, yapıştırma, boyutunu değiştirme gibi işlemleri grafiksel kullanıcı arayüzü sayesinde imleç veya klavyedeki fonksiyon tuşları yardımıyla yapabilmeleri mümkün hale gelmiştir. Grafiksel kullanıcı arayüzü, aynı zamanda bilgisayardaki bir uygulamadan diğerine geçişi de görsel olarak temsil edilen menüler ve pencereler sayesinde kolaylaştırıp hızlandırmıştır. Dolayısıyla denilebilir ki grafiksel kullanıcı arayüzü teknolojisinin gelişimi bilgisayar kullanıcılarının sayısında hatırı sayılır bir artışa yol açmıştır. Özellikle de fotoğrafçılar, sinemacılar, dizgiciler, kurgucular, grafikerler gibi yeni medya uygulayıcıları için grafiksel kullanıcı arayüzü, görselleştirme sayesinde bilgisayar tabanlı öğeler üzerinde işlemlerin kolaylaşmasına ve çevikleşmesine olanak tanıyan kullanıcı dostu bir ilerleme anlamına gelmiştir²⁵⁰.

Grafiksel kullanıcı arayüzünün sağladıklarını sunum veya kurgu programları örnekleriyle somutlaştırmak mümkündür. Bilindiği gibi Microsoft PowerPoint okul tahtası, poster veya tepegöz cihazının dijital bir imitasyonudur. Çeşitli metin, video, fotoğraf, grafik ve ses biçimlerinin esnek bir şekilde bir araya getirilerek sunumlar hazırlanmasını sağlamaktadır. Programın grafiksel kullanıcı sayesinde grafik araçları ve köprülerden oluşan sadeleştirilmiş bir menü kullanılarak sunumlar kolaylıkla oluşturulabilir. Slaytlara metinsel, görsel, işitsel öğeler eklemek, çeşitli animasyonlar ve arka plan tasarımları oluşturmak oldukça basitleşmiştir. Dolayısıyla dizayn üzerine profesyonel bir yetkinlik sahibi olunmadan bile kullanıcı üretimi içerikler oluşturulabilmektedir. Grafiksel kullanıcı arayüzünün temel noktası, programların yazılım uzmanı olmak gerekmeksizin fare ve klavye gibi donanımlar aracılığıyla menüler ve butonlarla kolayca kullanılabilmesidir²⁵¹. Yahut video çekimi artık cep telefonu, dijital fotoğraf makinesi ve internet kamerası aracılığıyla o kadar yaygınlaşmıştır ki, yalnızca görüntüleme programlarındaki grafiksel kullanıcı arayüzü araçları bile kullanarak basitçe post prodüksiyon yapılmış çok sayıda video içerik üretmek mümkün hale gelmiştir²⁵². Adobe Premiere veya DaVinci Resolve programları bu konuda başka isabetli örnekler olarak gösterilebileceklerdir. Kullanıcı dostu menüler, butonlar ve ön ayarlı işlevsel

²⁵⁰ DEWDNEY ve RIDE, Age, s. 192.

²⁵¹ Age, s. 113-115.

²⁵² LISTER, DOVEY, GIDDINGS, GRANT, KELLY, Age, s. 227.

özellikler sayesinde profesyonel bir kurgucu olunmadan da yalnızca programın içinde gezinerek deneme yanılma yoluyla ya da kısa ve basit öğretici videolar izlenerek videolar düzenlenerek içerik üretilebilir.

Hâsılı artık kullanıcı üretimi içerikler oluşturmak eskiye kıyasla çok daha zahmetsiz hale gelmiştir. Örneğin artık Microsoft Word kullanarak yazı yazmak yeni medya kullanmaktır. Dijital fotoğraf makinesi ile fotoğraf çekmek yeni medya içeriği üretmektir. Adobe Photoshop programında tek tıkla tamamen otomatikleşmiş bir şekilde görsel üzerinde bulut benzeri bir doku oluşturan Bulutlar Filtresini uygulamak kullanıcı üretimi içerik oluşturmaktır²⁵³.

2.2.3. Katılımcı Medya

Yeni teknolojilerle güçlenen yeni medyanın ve onunla yakınsama sürecindeki konvansiyonel medyanın bir arada var olduğu bir alanda yer alan kullanıcılar, bu kültüre katılma talebini yükseltmektedirler²⁵⁴. Zira günümüz toplumsal yapısında vatandaşlığın etkileşimsel boyutu çok önemlidir. Demokrasi, sivil katılım ve kamusal tartışma ile güçlenmektedir. Şayet toplumdaki vatandaşlar kamusal meselelerini tartışmadığı veya tartışmadığı bir ortamda, bu durgunluk nihayetinde demokratik yaşamın altını oyacaktır. İletişim bilimci Ryan Milner'in ifade ettiği şekliyle, “[c]anlı bir kamusal söylem üretimi olmaksızın, sağlıklı bir kamusal alan için fazla umut yoktur”²⁵⁵. Yeni medya üretimine toplumdaki bireylerin katılımı işte bu ihtiyaca hizmet etmektedir.

Her ne kadar yeni medyaya dair çalışmalar için artık bir klişe haline gelse de Wall Street'i İşgal Et eylemleri yine de katılımcı medya bahsinde yerinde bir örnek teşkil edecektir. 2011 yılında ABD'nin New York eyaletinde, ülkenin finansal merkezi konumunda bulunan sokakta başlayan eylemlerde katılımcı medya anlayışı en başından beri kilit bir rol oynamıştır. 2010'lu yılların başında günümüze nazaran daha popüler olan Tumblr ve Reddit gibi blog sitelerinde sayısız kullanıcı Wall Street'i İşgal Et hareketi ekseninde birbirleriyle karşılıklı etkileşime geçmiştir. Bu etkileşimden doğan kullanıcı üretimi içerikleri karakteristik olarak yansıtan yeni medya biçimi “meme” idi. Sözcük olarak Türkçe karşılığı bulunmayan “meme”, görsellerin üzerine kısa sözler eklenerek

²⁵³ MANOVICH, Age, s. 141.

²⁵⁴ JENKINS, Age, s. 24.

²⁵⁵ MILNER, Age, s. 2361.

gündemin genellikle esprili bir şekilde yorumlandığı popüler kültür unsurları barındıran bir internet paylaşımı çeşidi olarak tanımlanabilir. Wall Street’i İşgal Et eylemlerine dair “*meme*”ler, çok sayıda kullanıcı tarafından tekrar tekrar paylaşılarak gündemin daha fazla kişiye yayılmasına yol açmıştır. Eylemler, başlangıçta konvansiyonel ana akım medyada kendine yer bulamamış; daha ziyade Twitter ve YouTube gibi sosyal medya sitelerinde paylaşılan içerikler aracılığıyla katılımcıların mesajını topluma yaymıştır. Bir süre sonra yeni medyanın tamamen eylemlere ilişkin içeriklerle meşgul olması, yeni medyadan da kaçınılmaz olarak beslenen konvansiyonel medya yayınlarının da Wall Street’i İşgal et hareketini görmesine yol açmıştır²⁵⁶.

Katılımcı medya sayesinde, Twitter'daki etiketler, Reddit'teki “*meme*”ler, Tumblr'daki blog sayfaları, YouTube'daki videolar gibi kullanıcı üretimi içeriklerle Wall Street’i İşgal Et eylemlerinin mesajı kamuya yayılarak destek aranmış ve bu destek hatırı sayılır ölçüde toplanmıştır. Elbette oluşan demokratik tartışma ortamında, hareketi eleştirerek eylemlere karşı çıkanlar da olmuştur. Böylelikle kamusal tartışma, katılımcı medya anlayışıyla yeni tartışmacılara açılmıştır. Savunulan çeşitli argümanların birbiriyle yarışması yahut iç içe geçmesiyle katılımcı medya, Wall Street’i İşgal Et hareketinin ne olduğu ve temel amaçları hakkında canlı bir kamusal tartışma ortaya çıkarmaya yaramıştır²⁵⁷.

İletişim araştırmaları, konvansiyonel medyada kitle iletişim araçları kullanıcılarının iletileri pasif biçimde kabul ettiklerini ve fakat içerdiği bilgilere seçici olarak katıldıklarını, algıladıklarını ve sakladıklarını tespit etmiştir. Ancak yeni medya aktif konumdaki kullanıcılarına, aynı zamanda seçici bir şekilde içerik arama, üretme, paylaşma, etkileşime girme imkânı sağlamaktadır. Yine de hâlihazırda mevcut olan içeriklerin sayıca çokluğu ve çeşitliliği, bunların gerçekliği, güvenilirliği, kalitesi ile ilgili endişeleri beraberinde getirmiştir. Bunun yanı sıra çevrimiçi deneyimin doğası ve karşılıklı etkileşimli yapısı, kullanıcı-üreticilerin genellikle anonim olmaları dolayısıyla kimlikleri hakkındaki soruları da beraberinde getirmiştir²⁵⁸.

²⁵⁶ MILNER, Age, s. 2357.

²⁵⁷ Age, s. 2359.

²⁵⁸ LIEVROUW ve LIVINGSTONE, Age, s. 25.

2.2.4. Vatandaş Gazeteci

Kullanıcı üretimi içerikler basın faaliyetine yönelmiş durumdaysa, bu kullanıcı-üreticilerin mensup oldukları yeni medya özneleri için vatandaş gazeteci tabiri kullanılmaktadır. Elbette vatandaş gazeteciliği, geleneksel gazetecilikten oldukça farklı dinamiklere sahiptir. Geleneksel gazeteciler konvansiyonel medyanın kurumsal haber gazeteleri, radyo istasyonları veya televizyon kanallarında katı editoryal prosedürlere tabiyken, vatandaş gazeteciliği yeni medyanın tabiatı gereği editoryal denetimin çok az olduğu ya da hiç olmadığı bir ortamda icra edilmektedir²⁵⁹. Bu yeni medya sahasının vadettikleri ise konvansiyonel medyanın hüküm sürdüğü zamanlara nazaran çok daha hür fikir ve içerik akışı beklentisini artırmaktadır²⁶⁰.

Bu çalışmada savunulmaktadır ki; geleneksel gazetecilik ve vatandaş gazeteciliği arasındaki farklılıklar, vatandaş gazetecilerin de geleneksel basın mensuplarının sahip oldukları hukuki ayrıcalıklardan yararlanmalarına dair gerekçeleri güçlendirmektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere yeni medyanın editoryal serbestlik, düşük maliyetler gibi niteliksel avantajları vardır. Bu sayede vatandaş gazetecilerin, konvansiyonel medyanın haberleştirmeye değer görmediği yerel veya daha spesifik konulara dair haberler ile görmekten kaçındığı veya bilinçli olarak görmezden geldiği olayları haberleştirmek gibi ana akım medyadaki önemli boşlukları doldurma potansiyeli mevcuttur. Bu sayede vatandaş gazeteciler kamuoyuna bilgi akışını çoğaltmak gibi mühim bir görevi üstlenmiş durumdadır. Dahası, vatandaş gazeteciler farklı ticari çıkar maksatları da olan kurumsal ana akım medya kuruluşlarına ve bunların benzer sebeplerden muhtemelen önyargılı hasletteki editörlerine bağlı olmadıkları için, toplumdaki daha çetrefilli endişeleri dile getirmeleri ihtimali daha yüksektir. Ayrıca vatandaş gazetecilerin şüpheli bir yaklaşımla bahsi geçen özelliklerdeki konvansiyonel medya içeriklerini inceledikleri çalışmalar da söz konusu olabilir²⁶¹. Bununla birlikte vatandaş gazeteciliğinin doğası gereği hızlı olması, teyit mekanizmasını işletmede güçlük gibi bir handikaba yol açsa bile; diğer bir yandan önemli bir avantaj olarak da değerlendirilebilecektir. Tanık olunan olayın anında kayda geçirilebilmesi ve içeriklerin

²⁵⁹ TURNER, Stephanie B., "Protecting Citizen Journalists: Why Congress Should Adopt a Broad Federal Shield Law", *Yale Law & Policy Review*, S: 30(2) (2012), s. 510.

²⁶⁰ JENKINS, Age, s. 18.

²⁶¹ TURNER, Age, s. 511-512.

yeni medya platformlarında hızlıca yayılabilmesi gibi, nitelikleri dolayısıyla konvansiyonel medyanın kadük kaldığı alanlarda bir boşluğu doldurmaktadır.

2.2.5. Vatandaş, Gazeteci Mi?

Vatandaş gazetecilerin, yahut bu sıfatı haiz olduğu iddiasını taşıyan kimselerin gerçekten birer gazeteci olup olmadıkları hususu tartışılmaktadır. Bu konuda farklı dönemlerde düzenlenmiş olan ve farklı etki düzeylerine sahip hukuki metinlerde de bir fikir birliği bulunmamaktadır. Örneğin, Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde²⁶² basın mensuplarından veya yayın kuruluşlarından ayrıca açıkça söz edilmemektedir²⁶³. Bu uluslararası temel hukuki metnin yaklaşımını uygulamaya yansıtıran belirleyici olan, lafzın basın mensuplarını kapsayacağı veya kapsamayacağı şekilde geniş veya dar yorumlanması olacaktır.

ABD Anayasası Birinci Değişiklik metnine göre²⁶⁴ basın mensupları ve vatandaşlar, kamuya açık her alanda aynı haklara sahiptir. Dolayısıyla vatandaşların erişimine açık yahut halkın görebileceği bir alanda gerçekleşen örneğin polis faaliyetlerini gözlemleme, fotoğraflama, video kaydına alma fiillerini gerçekleştirmek isteyen bir kimsenin basın kartına sahip olması aranmayacaktır²⁶⁵.

Ne var ki tüm hukuk sistemleri konuyu bu minvalde ele alıp basın mensubu olsun veya olmasın her kaynağa aynı korumayı sağlamamaktadır. Kıta Avrupası hukuk sisteminde basın mensuplarına birtakım hukuki ayrıcalıklar tanınmıştır. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 28. maddesine göre “[b]asin hürdür, sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır”²⁶⁶. Anayasa'nın aynı doğrultudaki “Basın Araçlarının Korunması” kenar başlıklı 30. maddesinde ise “[k]anuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.”²⁶⁷

²⁶² Resmî Gazete, 30/1/1953, S: 8322, Harb Felâketzedelerinin Himayesine Dair 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerinin Onanması Hakkında Kanun.

²⁶³ EKO Lyombe S., *New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy*, Lexington Books, Plymouth 2012, s.404.

²⁶⁴ Constitution of the United States, Amendment I, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CDOC-105sdoc11/pdf/CDOC-105sdoc11.pdf>, Erişim Tarihi: 30/06/2023. (Amerika Birleşik Devletleri Anayasası Birinci Değişikliği (First Amendment to the United States Constitution), bundan sonra kısaca Birinci Değişiklik şeklinde anılacaktır.)

²⁶⁵ DIETZ, Age, s. 140.

²⁶⁶ Resmî Gazete, 9/11/1982, S: 17863 (Mükerrer), 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 28.

²⁶⁷ Resmî Gazete, 9/11/1982, S: 17863 (Mükerrer), 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 30.

denilmektedir. Basın mensuplarına anayasal düzeyde tanınan bu koruma, bu statüye sahip olmayan içerik üreticilerini kapsamamaktadır. Söz gelimi kanunun tanıdığı biçimdeki bir basın işletmesine bağlı olmayan bireysel bir kullanıcı-üreticinin faaliyetlerinde kullandığı ekipman müsadere edilebilecektir. Yahut kullanıcı ürettiği içerikler, sansür rejimi söz konusu olduğunda basına göre daha savunmasız ve kırılgan kalacaktır.

İşte tam da bu noktada yeni medya öznesinin kendisi için çok önemli bir soru gündeme gelmektedir: Yeni basın sahasında faaliyet gösteren bir kullanıcı-üretici yasal düzlemde bir gazeteci olarak kabul edilebilecek midir? Aynı soruyu bir örnekle ifade etmek gerekirse; herhangi bir kullanıcı bir blog oluşturmuş ve buradaki gönderilerinin önem, amaç veya içerik itibarıyla haber değeri taşıyıp gazetecilik faaliyeti kapsamında olduğunu kendiliğinden takdir etmişse bir ayrıcalık talep edebilecek midir?

Bir kimsenin istihdam durumuna veya yayın ortamına bakılmaksızın, hangi durumda gazeteci olarak faaliyet gösterdiğini belirlemek için uygulanabilecek birtakım kabul edilebilirlik testleri öne sürülebilecektir. İlkin, kullanıcı-üreticinin içeriklerini üretirken alışlagelmiş gazetecilik meslek kurallarına riayet göstermesi beklenecektir. Bu test, kullanıcı-üreticinin içerikleri için bilgi toplamak, onları değerlendirmek ve teyit etmek, nihayetinde de yayınlamak için evrensel olarak kabul gören gazetecilik süreçlerini takip edip etmediğini ortaya koyacaktır. Hukuki güvenlik ilkesi doğrultusunda; gazetecilik faaliyeti yürüttüklerini iddia eden kullanıcı-üreticilerin, bahsi geçen gazetecilik etik ilkelerine uygun davranmalarının, hâlihazırda mevcut gazetecilik hukuki korumalarını kendileri için de uygulanabilir kılabileceğini bilmesi hukuki belirlilik ve öngörülebilirliğe katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda kullanıcı-üreticiler arasında gazetecilik etiğine bağlılığı teşvik etmeye de hizmet edecektir²⁶⁸.

Ayrıca içeriğe konu olan bilginin yayınlanmasındaki kamu menfaatinin niteliği de dikkate alınacaktır. Zira söz konusu yayının yapılmasında veya haberin toplanma aşamasında korunan kamu menfaati, haber kaynağının ifşasına ilişkin karşı menfaatle yarışacaktır. Neticede hangi menfaatin hukuken korunmasının yeğleneceği de vatandaş gazetecilerin hukuk düzeni karşısındaki gazetecilik vasfını belirlemede rol oynayacaktır. Kısacası vatandaş gazeteciler açısından; teyit mekanizmasını çalıştırmak gibi editoryal

²⁶⁸ FLANAGAN Anne, "Blogging: A Journal Need Not a Journalist Make", **Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal**, S:16(2) (2005), s. 399-426.

süreçleri işletmek ve mesleki etik kurallarına bağlı olmak, dolayısıyla da asılsız ya da dezenformatif içerik ortaya koymaktan kaçınmak, gazeteci ayrıcalıklarından yararlandırılmayı talep etme hakkına sahip olmaya yönelik değerlendirmede belirleyici olacaktır²⁶⁹.

2.2.6. Kararlar Işığında

ABD Yüksek Mahkemesi, her vatandaşın Birinci Değişiklik kapsamında bilgi toplama ve bu bilgileri kamuya duyurmak amacıyla kaydetme hakkını içtihadı aracılığıyla birçok kez teyit etmiştir. Yüksek Mahkeme vatandaşların ve basının bilgi toplama konusunda eşit haklara sahip olduğunu kabul etmektedir²⁷⁰.

Branzburg v. Hayes kararında²⁷¹ Yüksek Mahkeme, hiç kimsenin haber veya bilgi toplama sürecinde Birinci Değişiklik korumalarından yoksun olmadığını tespit etmiştir. Gizli kaynak bilgilerini ifşa etmeyi reddetme konusunda ise basın mensuplarına ait sınırlı bir ayrıcalığın varlığını kabul etmiştir. Bu ayrıcalığın talep edilebilmesi için söz konusu bilgiler haberle ilgili ve haberin yapılabilmesi için gerekli; açıklanabilir mahiyetteki muhtemel diğer kaynaklar ise tükenmiş olmalıdır²⁷².

Kıta Avrupası'nda gelindiğinde ise İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi²⁷³ basına yönelmiş koruma mekanizmalarını genişletme eğilimi göstermektedir. Társaság A Szabadságjogokért – Macaristan kararında İHAM, basının kamuoyu oluşturma işlevinin salt medya ile sınırlı olmadığını ve sivil toplum örgütlerince de üstlenilebileceğini kabul etmiştir²⁷⁴. Ayrıca İncal – Türkiye kararında da hükümetin eylem ya da ihmalleri söz konusu olduğunda yalnızca yasama ve yargı organlarının değil, aynı zamanda

²⁶⁹ FLANAGAN, Age, s. 399-426

²⁷⁰ DIETZ, Age, s. 143.

²⁷¹ SCOTUS, Branzburg v. Hayes et al., 408 US 665, 681 (1972), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep408/usrep408665/usrep408665.pdf>, Erişim Tarihi: 30/6/2023.

²⁷² Age, s. 404.

²⁷³ Bu çalışmada İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi adı ve İHAM kısaltması ile İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi adı ve İHAS kısaltması tercih edilmiştir. Gerekçesi için bkz: ŞİRİN Tolga, "İnsan Haklarının ve Temel Hakların Korunması İçin Sözleşme'nin Türkçe Çevirisi Sorunu", **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, S: 9(1) (2021), s. 35-40; DOĞRU Osman, **İnsan Hakları Uluslararası Mevzuatı**, Beta Basım Yayım, İstanbul 1998; ATAMER İlker, **AİHM Değil İHAM**, <https://ilkeratamer.com/aihm-degil-iham/#:~:text=%C5%9Eu%20durumda%20ifadenin%20do%C4%9Fru%20%C5%9Fekli,da%20A%C4%B0HS%20de%C4%9Fi%20%C4%B0HAS%20kullan%C4%B1lmal%C4%B1d%C4%B1r>, Erişim tarihi: 30/06/2023.

²⁷⁴ İHAM, Társaság A Szabadságjogokért – Macaristan, Başvuru No: 37374/05, Karar Tarihi: 14/4/2009, § 27.

kamuoyunun da titiz bir denetimi altında bulunmasının demokratik bir sistemin gereği olduğunu belirtmiştir²⁷⁵.

Benzer şekilde Türkiye’de de Anayasa Mahkemesine göre, sağlıklı işleyen bir demokraside hükümet sadece yasama veya yargı organları tarafından değil; aynı zamanda sivil toplum örgütlerinin yanı sıra medya, basın, siyasi partiler gibi siyasal alana etkileyen diğer taraflarca da denetlenmelidir²⁷⁶.

AYM, internet ortamının editoryal kontrol bağlamında konvansiyonel medyadaki basın kuruluşlarından ayrıldığını söylemiştir. Dolayısıyla internet, haber ve görüşlerin anında yayılmasına olanak tanımaktadır. İnternet tümüyle dağınık bir ağ sistemi olduğu için editoryal göreve talip hâkim bir konum bulunmamaktadır. Karşılıklı etkileşimli bir kitle iletişim aracı ve temel bilgi kaynağı olan internet, kullanıcılarının birbirleriyle haber ve bilgi paylaşımı yapmalarına ortam sağlamaktadır. AYM internetin önemini yadsımamakla beraber internet aracılığıyla yayımlanan haber ve düşüncelerin her birinin anayasal güvence altındaki basın hürriyeti kapsamına dâhil olmayabileceği görüşündedir. AYM, internet haberciliği faaliyetlerinin de basın hürriyeti kapsamında değerlendirilebilmesini ancak basının temel işlevi olan gözetleyici görevini yerine getirdikleri müddetçe kabul etmiştir²⁷⁷.

Dolayısıyla AYM’ye göre internet haber sitelerinde faaliyet gösterenler de basın hürriyetinin geleneksel gazetecilere sağladığı yasal korumalardan yararlanabilecektir. Söz konusu internet haber sitelerinin bir medya organı olarak tanınması için geleneksel gazeteciliğe uygun bir içeriğe sahip olmaları gerekmektedir. AYM nezdinde birer medya organı olarak tanınmak ise basın hürriyetinin sağladığı güvenceler kapsamına dâhil olmak anlamını taşıyacaktır. Ne var ki bunun için gereken şartın, internet haber sitelerinin geleneksel gazetecilik faaliyetiyle uyumlu yayın yapmaları olduğu kabul edilmiştir²⁷⁸.

²⁷⁵ İHAM, İncal – Türkiye, Başvuru No: 22678/93, Karar Tarihi: 9/6/1998, § 54.

²⁷⁶ AYM, Bekir Coşkun Kararı, Başvuru No: 2014/12151, Karar Tarihi: 4/6/2015, § 66; AYM, Tansel Çölaşan Kararı, Başvuru No: 2014/6128, Karar Tarihi: 7/7/2015, § 66; AYM, Ergün Poyraz (2) Kararı, Başvuru No: 2013/8503, Karar Tarihi: 27/1/2015, § 69.

²⁷⁷ AYM, Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A.Ş. Kararı, Başvuru No: 2013/2623, Karar Tarihi: 11/11/2015, §§ 33-36; AYM, Önder Balıkcı Kararı, Başvuru No: 2014/6009, Karar Tarihi: 15/2/2017, § 39; AYM, Hakan Yiğit Kararı, Başvuru No: 2015/3378, Karar Tarihi: 5/7/2007, § 44.

²⁷⁸ AYM, Gözde Yiğit Kararı, Başvuru No: 2014/16026, Karar Tarihi: 5/10/2017, § 23; AYM, Ali Kırdık Kararı, Başvuru No: 2014/5552, Karar Tarihi: 26/10/2017, § 43.

BÖLÜM 3: YENİ MEDYA VE İFADE HÜRRİYETİ

Medya ve iletişim alanında yaşanan tabiri caizse devrim, devletlerin bu alanlara yaklaşımını ve hükümetlerin de ilişkili alanlara dair politikalarını derinden etkilemiştir. Yeni medya sayesinde toplumdaki bireylerin birbirleriyle, siyasetçilerle ve yetkililerle olan ilişkileri karşılıklı etkileşim seviyesine atlamıştır. Çevrimiçi yetkinlikler, medyadaki haberlerin üretimi ve dağıtımında bireylerin rolünü yeniden şekillendirmiştir. Tüm bunların toplumsal müzakere, demokrasi ve ifade hürriyeti evreninde ortaya çıkardığı sonuçlar dikkate değerdir²⁷⁹.

Buradan hareketle, bu bölümde öncelikle, temel hak ve hürriyetlerin başlıcalarından olan ifade hürriyeti genel olarak incelenecektir (3.1.). Bu bağlamda temel hukuki metinler ışığında ifade hürriyetinin kapsamının ne olduğu (3.1.1.), sınırlama rejiminin ilkeleri (3.1.2.) ve ifadenin yöneldiği kesimin sınırlamaya etkisi (3.1.3.) ortaya konacaktır. Ardından ifade hürriyetiyle kol kola olan basın hürriyeti tanıtılacak (3.1.4.) ve ifade hürriyetinin internet ortamındaki durumundan söz edilecektir (3.1.5.).

Daha sonra, konvansiyonel medya döneminde ifade hürriyetinin nasıl ele alındığı açıklanacaktır (3.2.). İlk olarak medyanın temel etik ilkelerinden (3.2.1.) ve toplumda üstlendiği misyondan (3.2.2.) bahsedilecektir. Medyada ifade hürriyetinin uluslararası temel hukuki metinlerde nasıl ele alındığı ortaya konacak (3.2.3.); içerik temelli (3.2.4.) ve içerikten bağımsız (3.2.5.) olmak üzere iki temel hukuki yaklaşım tanıtılacaktır. Ardından medyada ifade hürriyetine ilişkin temel ilkeleri ortaya koyan önemli kararlar anlatılacaktır (3.2.6.).

Elbette ifade hürriyetinin bu çalışmanın ana eksenini oluşturan yeni medyadaki görünüşleri de incelenecektir (3.3.). Yeni medyanın ifade hürriyeti alanına getirdiği

²⁷⁹ JACOBS Lawrence R. ve SHAPIRO Robert Y., “Informational Interdependence: Public Opinion and the Media in the New Communications Era”, **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 4.

yenilikler (3.3.1.) ve bu yeniliklerle birlikte ortaya çıkan kendine has kavram ve terimler tanıtılacaktır (3.3.2.). Yeni medyanın ifade düzlemini nasıl genişlettiği açıklanacak (3.3.3.) ve bu durum somut örneklerle desteklenecektir (3.3.4). Yürürlükteki hukuki düzenlemelerin yeni medyaya uyarlanarak uygulanmasının yetersiz kaldığı ortaya konacak (3.3.5.) ve yeni medyaya özgü yasama faaliyetinin gerekliliği açıklanacaktır (3.3.6.). Son olarak doğrudan yeni medyada ifade hürriyetine ilişkin sayılı güncel kararlar incelenecek ve alana dair halen gelişmekte olan içtihat aktarılacaktır (3.3.7).

3.1. İFADE HÜRRIYETİ

En baştan en yalın biçimiyle vurgulamak gerekir ki; ifade hürriyeti demokratik bir toplum için çok önemlidir. Zira ifade hürriyeti, bireylerin bilgi paylaşımı, fikir teatisi, kanaat açıklaması, bilimsel, akademik, kültürel, sanatsal faaliyetler gibi vasıtalarla toplumda söz sahibi birer özne olarak var olmalarını sağlamaktadır. İfade hürriyeti, toplumdaki bireylerin kamusal tartışmaya katılım sağlamasını temin ederek, demokratik düzende kamuoyu oluşumu anlamında kilit bir yer tutmaktadır²⁸⁰.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesinde²⁸¹ “[h]er ferдин fikir ve ifade hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzuubahis olmaksızın malûmat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir” denilerek ifade hürriyeti temel hak ve hürriyetler arasında tanınmıştır.

İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin “İfade Özgürlüğü” başlıklı 10. maddesinin²⁸² ilk fıkrasında ise “[h]erkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir” denilmektedir.

3.1.1. İfade Hürriyetinin Kapsamı

Düşünür John Stuart Mill, “[ş]ayet bir tek kişi dahi insanlığın tüm geri kalanından farklı bir kanaate sahipse; nasıl ki o kişinin insanlığı susturmaya gücü yoksa, insanlığın da o kişiyi susturmaya hakkı yoktur”²⁸³ diyerek iki asır öncesinden ifade hürriyetinin maksut geniş kapsamını ortaya koymaktaydı. Gerçekten de hürriyetin kullanımı bakımından herkes ifade hürriyetinin öznesi olabilmektedir. Öznelerin gerçek veya tüzel kişiliği haiz olma, vatandaş olup olmama gibi nitelikleri hürriyeti kullanacak özneler

²⁸⁰ ERGÜN Reyda ve ÖZENC Berke, “Anayasa Mahkemesi'nin Barış Bildirisi Kararı: İfade Özgürlüğü Akademik Özgürlük ve Devlete Sadakat Kavramı Çerçevesinde Bir İnceleme”, **Toplum ve Hekim Dergisi**, S: 35(6) (2020), s. 421.

²⁸¹ Resmî Gazete, 27/5/1949, S: 7217, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Madde 19.

²⁸² Resmî Gazete, 19/3/1954, S: 8662, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme, Madde 10.

²⁸³ MILL John Stuart, **On Liberty (1859)**, Penguin Classics, Londra 1985, s. 76.

açısından bir önem arz etmemekte; ancak hürriyetin sınırlanması gündeme geleceği zaman farklılık yaratabilmektedir²⁸⁴.

Yerleşik İHAM içtihadının vurguladığı üzere, demokratik toplumun temelinde yer alan ifade hürriyeti, hem toplumun hem de bireylerin ilerleme ve gelişimleri için en gerekli unsurlardan biri olma özelliğini taşımaktadır²⁸⁵. Ayrıca yalnızca lehte olan, olumlu karşılanan, zararlı görülmeyen, insanların dikkatini çekmeyen bilgi, haber ve görüşler değil; belirli bir kesimi için çarpıcı, sarsıcı, şoke edici, rahatsız edici özellikte olanları da açık fikirlilik, çoğulculuk, hoşgörü gibi demokratik toplumun temel gerekleri olarak İHAM tarafından ifade hürriyeti kapsamında korunmaya değer görülmektedirler²⁸⁶. Kaldı ki bir toplumda ifade hürriyetinin tam anlamıyla varlığı, o toplumun çoğunluğuyla aynı düşünceyi paylaşmayan kimselerin ifadelerine sağlanan koruma derecesinden tespit edilebilecektir²⁸⁷. Şimdiye değin İHAM tarafından içerik olarak ifade hürriyeti kapsamında görülmeyen fikirler, ırkçılık ve Nazizmin doğrudan savunulması, Holokost inkârı ve ırk ayrımcılığının teşvik edilmesi hakkında olanlarla sınırlı kalmıştır²⁸⁸.

Medya yayımları özelinde ise içeriksel olarak serbestçe hareket etmenin katı biçimde kabul görmediği durum, yargı organlarınca cevap metni yayımlanmasına hükmedildiği hallerde ilgili metnin içeriğine müdahale edilmeden aynen yayımlanması gerekliliğidir²⁸⁹.

²⁸⁴ KARAN Ulaş, **İfade Özgürlüğü: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 2**, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara 2018, s. 4.

²⁸⁵ İHAM, Handyside – Birleşik Krallık, Başvuru No: 5493/72, Karar Tarihi: 7/12/1976, § 49; İHAM, Lingens – Avusturya, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 8/7/1986, § 41; İHAM, Thoma – Lüksemburg, Başvuru No: 38432/97, Karar Tarihi: 29/3/2001, § 43; İHAM, Maronek – Slovakya, Başvuru No: 32686/96, Karar Tarihi: 19/4/2001, § 52.

²⁸⁶ İHAM, Handyside – Birleşik Krallık, Başvuru No: 5493/72, Karar Tarihi: 7/12/1976, § 49; İHAM, Sunday Times – Birleşik Krallık, Başvuru No: 6538/74, Karar Tarihi: 26/4/1979 § 65; İHAM, Lingens – Avusturya, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 8/7/1986, § 41; İHAM, Thorgeirson – İzlanda, Başvuru No: 13778/88, Karar Tarihi: 25/6/1992, § 63; İHAM, Jersild – Danimarka, Başvuru No: 15890/89, Karar Tarihi: 23/9/1994, § 31; İHAM, Goodwin – Birleşik Krallık, Başvuru No: 17488/90, Karar Tarihi: 27/3/1996, § 39; İHAM, De Haes ve Gijels – Belçika, Başvuru No: 19983/92, Karar Tarihi: 24/2/1997, § 46; İHAM, Arslan – Türkiye, Başvuru No: 23462/94, Karar Tarihi: 8/6/1999, § 44; İHAM, Dalban – Romanya, Başvuru No: 28114/95, Karar Tarihi: 28/9/1999, § 46; Thoma – Lüksemburg, Başvuru No: 38432/97, Karar Tarihi: 29/3/2001, § 44; İHAM, Maronek – Slovakya, Başvuru No: 32686/96, Karar Tarihi: 19/4/2001, § 52.

²⁸⁷ ERGÜN ve ÖZENÇ, Age, s. 435.

²⁸⁸ MACOVEI Monica, **İfade Özgürlüğü: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, Strazburg 2010, s. 9.

²⁸⁹ AYM, Vural Nasuhbeyoğlu Kararı, Başvuru No: 2013/6146, Karar Tarihi: 17/2/2016, § 34.

3.1.2. İfade Hürriyetinin Sınırlama Rejimi

İfade hürriyetinin kullanımı kural; sınırlanması istisnadır. İHAS'ın ifade hürriyetinin düzenlendiği 10. maddesinin²⁹⁰ “[g]örev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir” şeklindeki ikinci fıkrasında hakkın sınırlama rejimi ortaya konmaktadır.

Söz konusu ikinci fıkra uyarınca, taraf devletler ancak ve ancak sayılan üç ana koşulun tümü birlikte olduğu takdirde ifade hürriyetinin kullanımına sınırlama getirebileceklerdir:

- Sınırlama, kanunilik ilkesi doğrultusunda yasa ile düzenlenerek öngörülebilir hale getirilmiş olmalıdır.
- Sınırlama, demokratik bir toplumun gereklerine uygun düşmelidir.
- Sınırlama, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması şeklinde sayılan sebeplerin en az birine dayanmalıdır.

İfadeler sınırlanıp sınırlanamayacakları testine tabi tutulurken, evvela yukarıda bahsedilen kapsam değerlendirilmesi yapılmalıdır. Zira örneğin ırkçı söylemler gibi bazı ifadeler zaten ifade hürriyetinin koruma alanı dâhilinde kalmamaktadır. Şayet bir ifade, ifade hürriyetinin norm alanı kapsamında kalıyorsa, bu kez sınırlama rejiminin uygulanabilirliği gündeme gelecektir. İfadenin içeriği, ifadenin kısıtlanabilirliği açısından önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin nefret söylemi içeren ifadeler ifade hürriyetinin

²⁹⁰ Resmî Gazete, 19/3/1954, S: 8662, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme, Madde 10.

istisnaları arasında sayılabilecektir. Nefret söylemi kategorisi İHAS lafzında doğrudan anılmamış olduğu halde düzenlemenin amaca uygun yorumlanması neticesinde ifade hürriyetinin koruma alanı dışında kalan kabul edilemezlik sebeplerinden biri olarak değerlendirilmektedir²⁹¹.

Ancak göz ardı edilmemelidir ki; ifade hürriyetinin sınırlanmasına yönelik müdahalelerin her biri, hürriyetin yalnızca o müdahaleye konu olan münferit kullanımında uygulama alanı bulabilecektir²⁹². Daha özlü bir ifadeyle, ifade hürriyetinin özüne dokunulamaz.

Bu noktada İHAS'ın "Hakları Kötüye Kullanma Yasağı" kenar başlıklı, "[b]u Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz." şeklindeki 17. maddesinin²⁹³ anılması yerinde olacaktır.

3.1.3. İfadenin Yöneldiği Kesimin Önemi

İfade hürriyetinin kapsamı bahsinde vurgulandığı üzere herkesin ifadeleri bu hürriyetin koruma alanında yer almaktadır. Ne var ki her ifade aynı koruma kalkanına sahip değildir. Söz gelimi sıradan vatandaşlara, özel hukuk kişilerine, yargı organlarına yönelmiş durumdaki ifadelerin değerlendirilme süreci daha katıyken; siyasi figürlere ve kamu görevlilerine karşı eleştirel içerikli ifadeler değerlendirildiğinde daha geniş bir korumaya sahip olabilmektedir.²⁹⁴

Örneğin, yapısı gereği medya, reytingleri artıracaklarını öngördüğü takdirde siyasetçiler ve diplomatların yanı sıra sanatçılar ve sporcular gibi toplumun ilgisini çekeceği tahmin edilen bir yaşamı seçen kişilerin kişisel hikâyelerine sıkça yer vermektedir. Sıradan insanlar ise genellikle medyaya daha az erişim hakkına sahiptirler ve haklarında medyada yer alan iddialara yeterince etkili yanıt verme imkanları

²⁹¹ KARAN, Age, s. 6-7.

²⁹² MACOVEI, Age, s. 35.

²⁹³ Resmî Gazete, 19/3/1954, S: 8662, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme, Madde: 17.

²⁹⁴ KARAN, Age, s. 8.

bulunmamaktadır. Dikkat ve özenden yoksun bir haber, hayatlarında geri dönülmez sorunlara yol açabilecek güce sahiptir. Öte yandan, kamuya mal olmuş kişiler, medyadaki iddialara yanıt verebilecek olanaklara sahiptirler. Toplumun ilgisini çeken bu meslekleri ve yaşam tarzını tercih eden kişiler, medyanın hayatlarına müdahalesinin kaçınılmaz bir yan etki olduğunun farkındadırlar. Dolayısıyla toplumsal bir figür olma potansiyelini seçen kişiler ile bir eylem veya konuşma sonucunda kamuoyunun dikkatini çeken ancak anonimliklerini korumak isteyen kişiler arasında ayırım yapılması gereklidir. Zira kendi kontrolleri dışında toplumun ve medyanın dikkatlerini üzerlerine çeken insanlar, daha sonrasında mahremiyetlerini yeniden kazanmak ve normal yaşamlarının rutinine dönmek isteyeceklerdir. Medya aygıtları bu kişilerin özel hayatlarına müdahale etmekten kaçınmak ve bazı detayların ortaya çıkmasının onulmaz zararlara yol açabileceği durumlarda ilgili kişilerin mahremiyetine saygı göstermek durumundadır²⁹⁵.

İHAM, önceden beri yerleşik olarak kabul etmektedir ki, siyasi figürlerin beyan ve davranışları söz konusu olduğunda, toplum tarafından inceleme ve eleştiriye daha fazla açık olunması demokratik toplum düzeninin gereklerinden biridir. Zira siyasetçiler, söz ve eylemlerinin hem basın mensupları hem de genel olarak kamuoyu tarafından yakından incelenmesine kendilerini bile isteye açık hale getirmektedirler. Bunun neticesinde de kendilerine yönelecek muhtemel ifadeler daha hoşgörülü olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla da İHAM, siyasi figürlere yönelik eleştirilerin sınırının diğer kişilere yönelik olanlardan daha geniş ele almaktadır²⁹⁶. İHAM, siyasi figürler arasında özellikle hükümet mensuplarının sadece yasama ve yargı organları tarafından değil; vatandaşlar ve medya güçleri tarafından da denetlenmeleri gerektiği görüşüne sahiptir²⁹⁷.

Türkiye’de de Anayasa Mahkemesi, siyasi figürlere yönelmiş ifadelerle ilişkin İHAM ile aynı doğrultuda bir tutuma sahiptir. AYM de düzgün işleyen bir demokratik sistemde, hükümetin salt yasama ve yargı organlarınca değil; sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler, medya ve özellikle de basın gibi toplumdaki diğer sivil kesimler tarafından

²⁹⁵ COHEN-ALMAGOR Raphael, **Speech, Media and Ethics The Limits of Free Expression: Critical Studies on Freedom of Expression, Freedom of the Press and the Public’s Right to Know**, Palgrave, New York 2001, s. 95-97.

²⁹⁶ İHAM, Lingens – Avusturya, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 8/7/1986, § 42; İHAM, Prager ve Oberschlick – Avusturya, Başvuru No: 15974/90, Karar Tarihi: 26/4/1995, §§ 57-59; İHAM, İncal – Türkiye, Başvuru No: 22678/93, Karar Tarihi: 9/6/1998, § 54; İHAM, Brasilier – Fransa, Başvuru No: 71343/01, Karar Tarihi: 11/4/2006, § 41; İHAM, Dabrowski – Polonya, Başvuru No: 18235/02, Karar Tarihi: 19/12/2006, § 35.

²⁹⁷ İHAM, Şener – Türkiye, Başvuru No: 26680/95, Karar Tarihi: 18/7/2000, § 40.

da denetlenmesi gerektiği görüşündedir²⁹⁸. AYM içtihadına göre de siyasi figürlere yöneltilen eleştirel mahiyetteki ifadeler, diğer sıradan kişilere yönelmiş ifadelere nazaran daha geniş bir koruma alanına sahiptir. Zira siyasi figürler, salt vatandaştan farklı bir şekilde, beyan ve davranışlarını diğer siyasetçiler de dahil olmak üzere tüm topluma açmış durumdadırlar. Bilinçli bir tercih olan bu aleniyetten ötürü de daha fazla toleransa sahip olmak zorundadırlar²⁹⁹.

Kaldı ki kamu yararını ilgilendiren ve kamuoyunca tartışılan hususlara ilişkin, hükümet yetkililerine, devlet görevlilerine yahut diğer siyasi figürlere yönelen eleştiri dozundaki ifadeler bağlamında, rahatsız edici boyutta tabirler ve hatta saldırgan bir ton tercih edilse dahi; böylesi sert bir eleştirel tutum beklenebilir olmalıdır³⁰⁰. Dolayısıyla da siyasi erk sahiplerinin kendilerine muhalif konumda olanların eleştirel ifadelerine karşı demokratik sınırlar dahilinde yanıt verme imkanları bulunup bulunmadığı özellikle sorgulanmalıdır. Politik bağlamda egemen konumda bulunan iktidar sahipleri, cezai soruşturma ve belki de kovuşturma, nihayetinde de yaptırım yoluna başvurdukları zaman, demokratik toplumun gereği olarak ölçülülük ilkesine uygun davranmak zorundadırlar³⁰¹. Siyasetçiler başta olmak üzere kamuya mal olmuş figürler, bu neviden ceza davalarının ifade hürriyeti ve özellikle de medya üzerinde oluşturacağı baskı ve caydırıcı etkinin farkında olmalıdırlar. Böylesi durumlarda dava yoluna başvurularken, çoğulcu demokrasinin olmazsa olmazı olan eleştirel ve muhalif görüşlere hoşgörü zemininin sağlanması için son derece ihtiyatlı davranmalıdırlar³⁰².

Zira ifade hürriyetini sınırlama söz konusu olduğu zaman, çatışan bir başka temel hürriyet olarak başkalarının şöhret ve haklarının korunmasına diğer sınırlama sebeplerine nazaran daha sıkça başvurulmaktadır. Dolayısıyla da İHAM içtihadında ifade hürriyetine, özellikle de devlet görevlilerine ve siyasetçilere yöneldiği zaman, geniş bir koruma

²⁹⁸ AYM, Bekir Coşkun Kararı, Başvuru No: 2014/12151, Karar Tarihi: 4/6/2015, § 66; AYM, Tansel Çölaşan Kararı, Başvuru No: 2014/6128, Karar Tarihi: 7/7/2015, § 66; AYM, Ergün Poyraz (2) Kararı, Başvuru No: 2013/8503, Karar Tarihi: 27/10/2015, § 69.

²⁹⁹ AYM, Bekir Coşkun Kararı, Başvuru No: 2014/12151, Karar Tarihi: 4/6/2015, § 67; AYM, Ali Rıza Üçer (2) Kararı, Başvuru No: 2013/8598, Karar Tarihi: 2/7/2015, § 56; AYM, Tansel Çölaşan Kararı, Başvuru No: 2014/6128, Karar Tarihi: 7/7/2015, § 67; AYM, Ergün Poyraz (2) Kararı, Başvuru No: 2013/8503, Karar Tarihi: 27/10/2015, § 70.

³⁰⁰ MACOVEI, Age, s. 27.

³⁰¹ İHAM, İncal – Türkiye, Başvuru No: 22678/93, Karar Tarihi: 9/6/1998, § 54.

³⁰² Avrupa Konseyi, **Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg'in 27 - 29 Nisan 2011 Tarihleri Arasında Türkiye'yi Ziyaretini Müteakiben Hazırladığı Rapor: Türkiye'de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü**, Strazburg 2011, s. 18.

tanınagelmiştir. İHAM, klasikleşmiş ifadesiyle şoke edici ve rahatsız edici olanların yanı sıra, dikkat çekmek amacıyla yerine göre renkli olarak nitelendirilebilecek söylemleri de ifade hürriyeti kapsamında değerlendirmektedir³⁰³.

Bu noktada, basında ve kamuoyunda Böhmermann Olayı olarak bilinen medyatik hadiseyi ve Almanya ulusal hukukunda katalizör işlevi gördüğü neticeyi anmak, iyi bir örnek teşkil edecektir. Gazeteci ve televizyon programcısı Jan Böhmermann'ın Almanya devlet televizyonuna bağlı ZDFneo kanalında yayınlanan haber-eğlence programında satirik bir şiir okuması ve ardından yaşananlar Böhmermann Olayı olarak adlandırılmaktadır. Böhmermann, yayında anayasal güvence altındaki ifade hürriyetine ve sanat hürriyetine atıfta bulunduktan sonra; nelerin yapılmasına izin verilmediğine dair bir örnek oluşturmayı amaçladığını söylediği bir şiir okumuştur. Stüdyonun arka planında Türk Bayrağı ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bir fotoğrafı yer alırken Türkçe altyazı eşliğinde okunan şiirde, Erdoğan'a yönelik siyasi eleştirilerin yanı sıra cinsel içerikli asılsız suçlamalar da yer almaktaydı³⁰⁴. Bunun üzerine Erdoğan, Böhmermann hakkında Almanya Ceza Kanunu'nun (StGB)³⁰⁵ “Yabancı Devletlerin Organlarına ve Temsilcilerine Hakaret” kenar başlıklı 103. maddesine dayanarak suç duyurusunda bulunmuştur. Ardından dönemin Almanya Başbakanı Angela Merkel, gerekli olan soruşturma iznini vermekle beraber ilgili maddeyi yürürlükten kaldırma niyetini de kamuoyuna açıklamıştır³⁰⁶. Aynı zamanda savcılık makamı ise insani özelliklerin abartılarak hicvedilmesinin, kişinin ciddi bir biçimde aşağılanmasını içermediği sürece hakaret niteliğinde olmadığı gerekçesiyle soruşturmanın düşürüldüğünü bildirmiştir³⁰⁷. Neticede Almanya Federal Meclisi ilgili yasa hükmünün

³⁰³ MACOVEI, Age, s. 96.

³⁰⁴ „Neo Magazin Royale mit Jan Böhmermann vom 31.03.2016 - Gelöschte unzensierte Fassung!“ (Çevrimiçi) <https://vimeo.com/161645485>, Erişim Tarihi: 3/7/2023. (Almanya devlet televizyonu ZDF, yayın ilkelerine uymadığı gerekçesiyle bu programı arşivinden çıkarmıştır. Ancak program sırasında yapılan açıklamalar ile yayının sesli ve görsel bütünlüğü bu çalışmadaki hukuki değerlendirmede önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle program kaydına Vimeo adlı yeni medya platformu üzerinden erişilmiş ve atıfta bulunulmuştur.)

³⁰⁵ „Strafgesetzbuch“, (Çevrimiçi) <https://www.bmjv.de/SharedDocs/ExterneLinks/DE/StGB.html>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.

³⁰⁶ Die Welt, „Erst bei Paragraf 103 findet Merkel ihren Rhythmus“, (Çevrimiçi) <https://www.welt.de/politik/deutschland/article154396485/Erst-bei-Paragraf-103-findet-Merkel-ihren-Rhythmus.html>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.

³⁰⁷ ZDF Heute, „Ermittlungen gegen Böhmermann eingestellt“, (Çevrimiçi) <https://web.archive.org/web/20161004135400/http://www.heute.de/beleidigung-von-erdogan-ermittlungen-gegen-boehmermann-eingestellt-45501234.html>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.

yürürlükten kaldırılmasına oybirliğiyle karar vermiştir³⁰⁸. Mülga 103. madde, yabancı devletlerin organlarına ve temsilcilerine hakaret suçunu işleyenlerin, Almanya Federal Hükümetinin oluruyla yürütülebilecek bir yargılama sonucunda hapis cezasına çarptırılabilmelerini öngörmekteydi³⁰⁹.

Buna karşın Almanya Federal Meclisi, hakarete ilişkin mevcut diğer ceza hukuku normlarının yabancı devlet temsilcilerinin ve organlarının şöhret ve saygınlık haklarını korumak için yeterli olacağı kanaatine varmıştır. Önceki durum, İHAM'ın siyasi figürlere yönelik eleştirilerin sınırını diğer kişilere yönelik olanlardan daha geniş ele alma eğilimi ile örtüşmemekte, hatta siyasetçilere ve devlet yetkililerine ayrıca bir katman daha koruma sağlamaktaydı. Yeni yasal vaziyet ise İHAM'ın yerleşik içtihadına yansıyan yaklaşımının ulusal hukuka da tezahürüne somut bir örnek teşkil etmektedir.

3.1.4. Basın Hürriyeti

*“İfade özgürlüğü, demokrasinin can suyudur”*³¹⁰ Mademki ifade hürriyeti demokrasi için bu denli hayati öneme sahiptir; ifade hürriyetinin basındaki görünümünün de demokratik toplumun gerekleri bağlamında sahip olduğu önem dikkate değer olmalıdır. İHAM içtihadına göre de hukukun üstünlüğünü ilke edinmiş bir devlette basın, ayrıcalıklara sahip olmalıdır³¹¹.

İfade hürriyeti ve basın hürriyeti birbirleriyle doğrudan ilintili olsalar da esasında birbirlerinden ayırırlar. Dolayısıyla bu hürriyetlerin temin ettikleri hukuki menfaatler zaman zaman birbirleriyle çatışıp yarışabilirler. Örneğin basın hürriyeti gazeteciler, editörler, sunucular, programcılar gibi basın mensupları kadar medya sahiplerinin ifade hürriyetleriyle de ilişkilidir. Buna binaen, medya sahiplerinin medya sektörü eksenindeki çapraz mülkiyet ağları kurarak oluşturabilecekleri tekeller vasıtasıyla kamusal tartışmayı

³⁰⁸ Deutscher Bundestag, „Bundestag streicht den Paragraphen zur Majestätsbeleidigung“, (Çevrimiçi) <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2017/kw22-d-majestaetsbeleidigung-508476>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.

³⁰⁹ „Strafgesetzbuch“, (Çevrimiçi) <https://www.bmjv.de/SharedDocs/ExterneLinks/DE/StGB.html>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.

³¹⁰ ÖZENC Berke, “Berke Özenc’in Beyanı”, (Çevrimiçi) <https://bianet.org/bianet/ ifade-ozgurlugu/208573-berke-ozenc-in-beyani>, Erişim Tarihi: 5/7/2023.

³¹¹ İHAM, Sunday Times – Birleşik Krallık, Başvuru No: 6538/74, Karar Tarihi: 26/4/1979, § 65; İHAM, Observer ve Guardian – Birleşik Krallık, Başvuru No: 13585/88, Karar Tarihi: 26/11/1991, § 59; İHAM, Castells – İspanya, Başvuru No: 11798/85, Karar Tarihi: 23/4/1992 § 43; İHAM, Prager ve Oberschlick – Avusturya, Başvuru No: 15974/90, Karar Tarihi: 26/4/1995, § 34.

yönlendirme veya baskılama gücünü orantısız elde etmelerini önlemek maksadıyla medya sahipliği yasaları yapılmıştır³¹².

İHAS'ın ifade hürriyetine ilişkin 10. maddesinde de basın hürriyetinden ayrıca açıkça söz edilmemekte; 10. maddenin ilk fıkrasının son cümlesinde ise “[b]u madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir” denilmektedir³¹³. Ne var ki İHAM, ilgili maddeye ilişkin içtihadını oluştururken basına da koruma statüsü sağlayan tutarlı ve devamlı bir tavır ortaya koymaktadır³¹⁴. Zira İHAS'ta kendine yer bulan ilgili cümle, metnin hazırlandığı dönemde televizyon yayıncılığı için kullanılan frekans sayısının sınırlı oluşu ve özellikle Kıta Avrupası televizyon yayıncılığının kamunun tekelinde olması ile ilintili olarak kaleme alınmıştı. Yıllar içerisinde yayıncılık tekniğindeki teknolojik gelişmeler bu duruma yol açan kısıtların ortadan kalkmasını sağlamıştır. Artık herhangi bir sınırlamanın frekans ve kanal imkânlarının yetersiz olması ile gerekçelendirilmesi mümkün görünmemektedir³¹⁵.

Medya, toplumun bilgiye erişimi ve bilginin toplumdaki yayılımı bağlamında kilit bir role sahiptir. Bir medya yordamı olarak basının işlevi toplumu alakadar eder nitelikteki kamu yararına sahip içerikleri derleyip iletme. Basına kamu bekçisi kimliğini kazandıran budur³¹⁶. İHAM basını kastederek, daha sonraları doktrinde iyice yer edinecek olan “kamu bekçisi (*public watchdog*)” tabirini ilk kez 1986 tarihindeki Lingens – Avusturya kararında kullanmıştı. Bu jenerik kararında İHAM, vatandaşların siyasetçilerin düşünce ve davranışlarından haberdar olması, bunların incelenmesi, tartışılması ve böylelikle kamuoyu oluşması sürecini temin eden en önemli aygıtlardan birinin basın olduğu görüşündedir. İHAM'a göre basın hürriyetinin sağladığı politik tartışma ortamı, demokratik bir toplum düzeninde merkezi öneme sahiptir³¹⁷. Basın yayın araçlarına getirilecek kısıtlamalar, toplumda bilginin yayılımını sekteye uğratacaktır. Bu da toplumdaki demokratik tartışma ortamının oluşumunu engelleme tehlikesini

³¹² ROLPH, VITINS, BANNISTER, JOYCE, Age, s. 37.

³¹³ Resmî Gazete, 19/3/1954, S: 8662, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme, Madde 10.

³¹⁴ MACOVEI, Age, s. 17.

³¹⁵ İHAM, Informationsverein Lentia ve Diğerleri – Avusturya, Başvuru No: 13914/88, Karar Tarihi: 24/11/1993, § 39.

³¹⁶ KARAN, Age, s. 47.

³¹⁷ İHAM, Lingens – Avusturya, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 8/7/1986, § 44.

içerecektir. Dolayısıyla basın hürriyetine yönelik sınırlamalar söz konusu olduğunda orantılılık, meşru amaç ve öngörülebilirlik testleri çok daha katı olmalıdır³¹⁸.

Basın kartı ve akreditasyon, gazetecilik faaliyeti için çalışma ruhsatı verilmesi, içeriğe yönelik editoryal denetimin devlet otoritesi basamağından geçmesi, içerik henüz yayınlanmadan yayın yasağı getirilmesi gibi uygulamalar da İHAM tarafından dikkatle incelenmektedir³¹⁹. İHAM, önüne gelen başvurularda yayınlanmadan önce yayın yasağı getirilmesi ile karşılaştığında ilgili tedbiri yerinde bulmamaktadır. İHAM içtihadına göre haber, bozulabilir mallardan sayılabilecektir; zira bir haberin yayınlanması az bir süre zarfında dahi geciktiğinde, bu durum haber değerini yitirmesine yol açabilmektedir³²⁰.

İHAM kendisine yapılan başvuruları incelerken, basında kullanılan ifadelerin kamunun genel yararını ve kamuoyu oluşumu sürecindeki tartışma safhasını mercek altına almaktadır³²¹. Bununla birlikte eleştirinin yöneldiği kişinin tanınmışlığı ve ilgili içeriğin özgülendiği amaç gibi unsurlar da değerlendirmede etkin rol oynamaktadır³²². Tıpkı ifade hürriyetinin genelinde olduğu gibi, basın hürriyeti özelinde de siyasi figürlere dair görüş, yorum ve haberlerdeki hoş görülebilir eleştirel ifade dozu, alelade kişilere ilişkin olanlardan daha yüksek olmalıdır³²³. Basına tanınması gereken hürriyet alanında, üretilen haberlerin de kamuoyunun dikkatini uyandırabilmek amacıyla belirli bir seviyede abartılı veya kışkırtıcı olabileceği İHAM tarafından karar altına alınmıştır³²⁴.

İHAS'ın diğer maddelerinde yer almayıp 10. maddesinde kendine yer bulan ayrık bir husus "görev ve sorumluluklar" ibaresidir. İfade hürriyeti heybesinde görev ve sorumluluklar da taşımakta; dolayısıyla basının da bu hürriyetten yararlanırken bu

³¹⁸ KARAN, Age, s. 47.

³¹⁹ MACOVEI, Age, s. 45.

³²⁰ İHAM, Observer ve Guardian – Birleşik Krallık, Başvuru No: 13585/88, Karar Tarihi: 26/11/1991, § 60.

³²¹ İHAM, Von Hannover – Almanya, Başvuru No: 59320/00, Karar Tarihi: 24/9/2004, § 65; İHAM, Standard Verlags GmbH – Avusturya, Başvuru No: 21277/05, 4/6/2009, § 53; İHAM, Axel Springer AG – Almanya, Başvuru No: 39954/08, Karar Tarihi: 7/2/2012, § 91.

³²² İHAM, Von Hannover – Almanya, Başvuru No: 59320/00, Karar Tarihi: 24/9/2004, § 63; İHAM, Minelli – İsviçre, Başvuru No: 14991/02, Karar Tarihi: 14/6/2005, § 55; İHAM, Standard Verlags GmbH – Avusturya, Başvuru No: 21277/05, 4/6/2009, § 47; İHAM, Petrenco – Moldova, Başvuru No: 20928/05, Karar Tarihi: 30/3/2010, § 55; İHAM, Axel Springer AG – Almanya, Başvuru No: 39954/08, Karar Tarihi: 7/2/2012, § 91.

³²³ MACOVEI, Age, s. 97-98.

³²⁴ İHAM, Radio France ve Diğerleri – Fransa, Başvuru No: 53984/00, Karar Tarihi: 30/3/2004, § 37.

doğrultudan ayrılmaması beklenmektedir. Aksi takdirde basın hürriyetine yönelik sınırlama zemini oluşabilecektir³²⁵.

Basının bu minvalde gündeme gelebilecek önemli görev ve sorumluluklarından biri nefret söyleminden kaçınmaktır. Basın, kamusal tartışmaya alan açarken bir yandan da siyasi gerilim ortamında nefret söyleminin yükselmesine sebep olabilmektedir. Dolayısıyla basının bu neviden ifadelere yer verirken üzerine düşen sorumluluk, yayının maksadının nefret söyleminin yayılması değil; toplumun var olan bu söylemden kamu yararına haberdar edilmesi olmalıdır. Bunu sağlamanın bir yöntemi, nefret söyleminin yöneldiği kişi veya toplulukların haklarını zedelemeyecek ve hatta koruyarak denge sağlayacak bir içerik ve üslubun benimsenmesidir. Yargı, nefret söylemini üreten ile haberleştirenin ayırımını yaparken, örneğin ırkçı bir söyleme, haberdar etme gayesi güderek mi yoksa söylemi benimseyip yayma işlevi üstlenerek mi yer verildiği değerlendirmesini yapacaktır³²⁶.

Aynı mantık çerçevesinde İHAM, şayet nefret söylemi içermeyen bir ifade söz konusuysa, hakaret suçu iddiasıyla açılan ceza davalarının caydırıcı etkisi tartışmasına girmekte; aksi takdirde ise kabul edilemezlik nedeniyle başvuruyu reddetmektedir. İHAM'a göre, basın mensubuna yönelik bir ceza soruşturması veya kovuşturmasının yol açacağı dolaylı sansür, ileriye dönük olarak bir otosansür eğilimi de ortaya çıkarabilecektir. Böylesi bir ceza davası, basın mensubunun eleştirel içerik üretimi yapma konusunda azim, istek ve cesaretini zedeleyici bir etkiye sahip olacaktır. İHAM içtihadına göre bir ceza yargılaması, gazetecileri toplumu ilgilendiren çetrefilli konularda haber yapmaktan ve kamusal tartışmaya katkı sağlamaktan caydırabilecektir. Dolayısıyla da bu neviden bir yargılama neticesinde hükmedilebilecek olası bir yaptırım, basının kamu bekçiliği işlevini görmesini tehlikeye sokabilecektir³²⁷.

Türkiye'de de AYM, zaman zaman ulaştığı sonuçlar farklı olan eleştiriye açık kararlar verse de, basın hürriyetinin kullanımı ve sınırlanması hususunda İHAM

³²⁵ KARAN, Age, s. 50.

³²⁶ Age, s. 32-33.

³²⁷ İHAM, Lingens – Avusturya, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 8/7/1986, §§ 45-46; İHAM, Barthold – Almanya, Başvuru No: 8734/79, Karar Tarihi: 25/3/1985, § 58; İHAM, Cumpănă ve Mazăre – Romanya, Başvuru No: 33348/96, Karar Tarihi: 17/12/2004, §§ 114-119.

içtihadında ortaya konan ilkeleri neredeyse birebir benimsemektedir³²⁸. AYM içtihadının bu şekilde oluşunda, ifade hürriyetine ilişkin anayasal statünün İHAS düzenlemesiyle paralellik göstermesi ve Anayasa'nın meşhur 90. maddesi³²⁹ bağlamında İHAS hükümlerinin ulusal mevzuat karşısında yeğ tutulması etkili olmuştur³³⁰. Türkiye'de basın hürriyeti Anayasa'da ayrıca düzenlenmiştir. Anayasa'nın 28. maddesinin ilk cümlesinde “[b]asın hürdür, sansür edilemez”³³¹ denilerek basın hürriyetine pozitifleşmiş öz unsuru³³² güvencesi sağlanmaktadır. Buna karşın basın hürriyetinin sınırlandırma sebepleri de Anayasa'nın 26 ila 32. maddeleri boyunca yayılmış durumdadır³³³.

3.1.5. İnternet Ortamında İfade Hürriyeti

İnternet ve bilişim teknolojilerindeki diğer gelişmeler, gerek bilgiye erişim gerekse edinilen bilgiyi yayma konusundaki imkânları artırmıştır³³⁴. İnternet ortamında ifade hürriyetine ilişkin içtihadını bu temel üzerine inşa eden İHAM, İHAS'ın ifade hürriyetinin düzenlendiği 10. maddesini geniş yorumlayarak internet ortamını da ifade hürriyetinin koruma alanına dâhil etmektedir.

İHAM, interneti başta bilgi saklama ve iletme kapasitesi özellikleri açısından basılı medyadan farklı bir bilgi ve iletişim aracı olarak kabul etmektedir. Elektronik ağ, konvansiyonel medya ile aynı düzenlemelere ve denetime tabi değildir ve İHAM'ın öngörüsüne göre muhtemelen hiçbir zaman da öyle olmayacaktır. Bu farklı niteliklerinden dolayı internet ortamındaki içerik ve iletişimin, özel hayata saygı başta olmak üzere, temel hak ve hürriyetlerin kullanımı bakımından ortaya çıkarabileceği zarar riski, konvansiyonel medyaya nazaran daha yüksektir. Bu nedenle, basılı medya içerikleri ve internet ortamındaki yeni medya materyallerinin dağıtımına ilişkin düzenlemeler farklılık gösterebilecektir. Temel hak ve hürriyetlerin korunması ve geliştirilmesini temin etmek için ilgili düzenlemelerin, teknolojinin kendine özgü niteliklerini göz ardı

³²⁸ AYM, Emin Aydın Kararı, Başvuru No: 2013/2602, Karar Tarihi: 23/1/2014, § 44; AYM, Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri Kararı, Başvuru No: 2014/4705, Karar Tarihi: 29/5/2014, § 50, AYM, Tuğba Arslan Kararı, Başvuru No: 2014/256, Karar Tarihi: 25/6/2014, §§ 51, 56, 60; AYM, Ali Rıza Özer ve Diğerleri Kararı, Başvuru No: 2013/3924, Karar Tarihi: 6/1/2015, §§ 115-119.

³²⁹ Resmî Gazete, 9/11/1982, S: 17863 (Mükerrer), 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 90.

³³⁰ ERGÜN ve ÖZENÇ, Age, s. 422.

³³¹ Resmî Gazete, 9/11/1982, S: 17863 (Mükerrer), 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 28.

³³² SAĞLAM Fazıl, **Temel Hakların Sınırlanması ve Özü**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s. 158-159.

³³³ Resmî Gazete, 9/11/1982, S: 17863 (Mükerrer), 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 26-32.

³³⁴ KARAN, Age, s. 53.

etmemesi gerekmektedir. Erişilebilirliği ve çok büyük miktardaki bilgileri depolayıp yayma kapasitesi dikkate alındığında internet, bilginin yayılımını kolaylaştırarak toplumun haberlere erişimini artırmaktadır. İHAM içtihadı uyarınca ifade ve basın hürriyetlerinin uygulama alanının böylesi bir bilgi bütünü kapsayıcı olması gerekmektedir. Aksi yöndeki yaklaşımlar ve uygulamalar, ifade hürriyetine İHAS'ın 10. maddesi anlamında haksız müdahalelere yol açabilecektir³³⁵.

İHAM içtihadında, gazetecilerin internetten elde ettikleri bilgileri yaptırma uğrama endişesi duymaksızın kullanmalarına izin veren yeterli yasal düzenlemelerin bulunmamasının ve kamuyu ilgilendiren bilgilere erişimi önlemek amacıyla ortaya konan diğer engellerin, basın mensuplarını bu özellikteki konuları irdelemekten caydırabileceğini ve dolayısıyla basını kamu bekçisi rolünden alıkoyacağını vurgulamaktadır³³⁶. Röportajlara ya da konuyla ilgili başkalarının görüşlerine dayalı haberler de basının kamu bekçiliği işlevini yerine getirebilmesinin en önemli araçlarından biridir. İHAM'a göre bir gazetecinin başka bir kişi tarafından yapılan açıklamaların aktarılmasına aracılık etmesi sebebiyle cezalandırılması, basının kamu yararına yönelik konuların toplumda tartışılmasına katkısını ciddi şekilde engelleyecektir. Bu kapsamdaki ceza tedbirleri özellikle güçlü nedenlere dayanmadıkça öngörülmemelidir³³⁷. Çağımızı nazara alarak amaca uygun bir yorumlama yapıldığında; İHAM'ın bu yöndeki içtihadını sosyal medya platformlarındaki, örneğin Twitter'da *retweet*, Instagram'da *repost* veya hikâyeye ekleme gibi alıntı ve yeniden yayınlama araçları ile yapılan vatandaş gazeteci aktarımlarını kapsayacak şekilde geniş yorumlamak mümkün olabilecektir.

Bu noktada Türk Ceza Kanunu'nun kamuoyunda "Dezenformasyon Yasası" olarak bilinen "Halkı Yanıltıcı Bilgiyi Alenen Yayma" kenar başlıklı 217/A maddesi aklı gelmektedir. İlgili maddede sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse için bir yıldan üç yıla

³³⁵ İHAM, Times Newspapers – Birleşik Krallık, Başvuru No: 3002/03, Karar Tarihi: 10/3/2009, § 27; İHAM, Editorial Board of Pravoye Delo ve Shtetel – Ukrayna, Başvuru No: 33014/05, Karar Tarihi: 5/5/2011, §§ 63-64.

³³⁶ İHAM, Társaság A Szabadságjogokért – Macaristan, Başvuru No: 37374/05, Karar Tarihi: 14/4/2009, § 38.

³³⁷ İHAM, Jersild – Danimarka, Başvuru No: 15890/89, Karar Tarihi: 23/9/1994, § 35; İHAM, Thoma – Lüksemburg, Başvuru No: 38432/97, Karar Tarihi: 29/3/2001, § 36.

kadar hapis cezası öngörülmektedir. Yine aynı maddede, örneğin sosyal medyadaki anonim hesaplar kast edilerek, failin gerçek kimliğini gizlemesi hâlinde verilen cezanın yarı oranında artırılacağı düzenlenmektedir³³⁸. Ne var ki buna ilişkin İHAM içtihadı, bir kimse anonim olsun veya olmasın, şayet ürettiği içerik kamu yararını ilgilendirir nitelikte ise o kişinin ifade hürriyetinin korunması gerektiği ve bir basın suçu için hapis cezası verilmesinin orantısız olduğu yönündedir³³⁹.

İHAM, yasal dayanağı ne olursa olsun, ceza ve güvenlik tedbirlerinin internetin erişilebilirliği üzerinde de etkiye sahip olacağı ve dolayısıyla uygulayıcı devletlerin İHAS'ın 10. maddesi kapsamında sorumluluğunu doğuracağı kanaatindedir. Örneğin erişimin engellenmesi tedbiri internetin toptan yasaklanması anlamına gelmese bile, neticede internet erişimine yönelik bir kısıtlama teşkil etmektedir. Söz konusu kısıtlamanın sınırlı etkiler doğursa dahi, internetin ifade hürriyeti ile bilgi edinme hakkının kullanımında artık başlıca araçlardan biri olduğu ve toplumsal tartışmaya katılım için temel araçlar sağladığı gerçeği dikkatten kaçmamalıdır³⁴⁰.

İHAM radyo yayınları eksenindeki içtihadında, yayıncı ile dinleyicilerin istedikleri taktirde birbirleriyle örneğin telefon bağlantısıyla doğrudan ya da dolaylı temas kurabileceklerini; devletlerin kamu otoritesi tarafından müdahale yoluyla bu iletişimin arasına girmemek şeklinde bir negatif yükümlülüğü olduğunu belirtmiştir³⁴¹. Yine teleolojik bir geniş yorumla, internet ortamındaki karşılıklı etkileşimli yapıda bulunan yeni medya biçimlerinde de hem üretici hem tüketici konumunda bulunan tüm tarafların birbirleriyle girdikleri etkileşime devletin müdahalesinin ifade hürriyetini zedeleyici olacağı söylenebilecektir.

³³⁸ Resmî Gazete, 12/10/2004, S: 25611, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, Madde 217/A.

³³⁹ İHAM, Fatullayev – Azerbaycan, Başvuru No: 40984/07, Karar Tarihi: 22/4/2010, §§ 103-105.

³⁴⁰ İHAM, Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs ve Gubi – Avusturya, Başvuru No: 15153/89, Karar Tarihi: 19/12/1994, § 27; İHAM, Ahmet Yıldırım – Türkiye, Başvuru No: 3111/10, Karar Tarihi: 18/12/2012, §48, 53-55.

³⁴¹ İHAM, Groppera Radio AG ve Diğerleri – İsviçre, Başvuru No: 10890/84, Karar Tarihi: 28/3/1990, §§ 15, 55.

3.2. MEDYADA İFADE HÜRRİYETİ

Tarih ilerledikçe bilginin ve bilgi sahibi olmanın önemi artmaktadır. İnsanlar eski çağlardan beri bilgiye ulaşmaya ve sahip olmaya önem vermişlerdir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler çoğalırken, bilgisayar tabanlı teknolojiler de giderek yaygınlaşmıştır. Bu durum bilgi üretimini oldukça hızlandırmış ve üretilen veri miktarı hayal edilemeyecek kadar artmıştır. Bilginin biçimleri zaman içinde değiştikçe, bilgiye erişim biçimleri de değişmiştir. Duman işaretleri, mağara duvarlarına çizilen resimler, güvercinler, ulaklar, atlı posta, telgraf ve nihayet radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarıyla iletişim kurmak, bilgi aktarımının en temel araçları olarak ortaya çıkmıştır. Önceleri kamu medya yayıncılığı yoluyla devlet otoritesinin hâkimiyetinde olan kitle iletişim alanı, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan liberal ekonomi politikaları nedeniyle özel teşebbüsün yaygınlaştığı ve etkili olduğu bir sektör haline gelmiştir. Medya alanında yaşanan tüm bu majör değişimler bir yana, güncellenip uyarlanma ihtiyacı saklı kalmak üzere her daim varlığının korunması gereken bileşenlerden biri ifade hürriyeti olmuştur.

3.2.1. Medyanın Temel İlkeleri

Köken olarak Latince orta, merkez gibi anlamlar taşıyan “*medium*” sözcüğünün çoğulundan türeyen medyaya zaman içinde toplumda yeni anlamlar ve yeni önemler atfedilmiştir. Toplumsal çatışmalarda, siyasi erk mücadelelerinde, uluslararası savaş durumunda medya adeta bir saldırı veya savunma aracına dönüşebilmektedir. Bu bağlamda medyanın kontrolü ve araçsallaştırılması, iktidar mücadelelerinin rotalarında öncelikli stratejik hedeflerden biridir. Bu olguya somut örnek teşkil eden pek çok sahneden biri bu noktada anılabilecektir. 1999 yılındaki Yugoslavya Savaşı sırasında NATO, Sırbistan Radyo Televizyonu’nun Belgrad’daki ofis ve stüdyolarının yanı sıra ülkedeki yayın ve telekomünikasyon altyapısının çoğunu bombalamıştır. Eyleminin gerekçesi olarak NATO, savaş suçu sanığı Slobodan Miloseviç’in savaştaki komuta kontrol sisteminin bir parçası olarak hizmet vermek üzere bu iletişim araçları ağının yeniden yapılandırıldığını ve medyanın etnik nefreti yayarak Kosova’da savaş ve etnik temizlik ateşini körüklemek için araçsallaştırıldığını iddia etmiştir³⁴².

³⁴² EKO, Age, s. 78.

Medyada etik, demokratik toplum düzenindeki normların dikkate alınmasını da içermektedir. Demokrasinin işlemlerini sağlayan bu normların korunması, habercilerin toplumda olan biteni olduğu kadar aynı zamanda kendilerini de özdenetim yoluyla kontrol etmelerini gerektirmektedir. Medyanın bu etik ilkeler çerçevesinde yerine getirmesi gereken yükümlülükleri vardır. Haberciler, haberlerinin sonuçlarını dikkate almalı ve bunun yüklediği sorumluluk bilinci ile hareket etmelidir. Nesnellik, habercilik faaliyetinin saygın bir ilkesi olarak kabul edilmektedir. Nesnel habercilik, gazetecilerin ürettikleri haberlerine meşruiyet ve güvenilirlik kazandırmak için başvurdukları bir yöntem olagelmıştır. Özellikle konvansiyonel medya döneminde habercilik yapanlar, siyaset bilimci Raphael Cohen-Almagor'un tabiriyle kendilerini adeta "*sosyal gerçekliğin hakemleri*" olarak nitelemekteydiler. Hakem kimliğinin olmazsa olmazı ise elbette tarafsızlık iddiasıdır. Medya, habercilik faaliyetine aracılık ederken; toplumdaki belirli bir soruna, kişiye, siyasi odağa, ideolojiye, ikileme dikkat çekmesi esnasında, o konunun dengeli bir tasvirini sunmayı ve haberlerinde objektif doğruluk için çaba göstermeyi ilke edinmelidir³⁴³.

Hülasa ifade hürriyeti ve medya alanlarında faaliyet gösterme hakkı, kamusal iletişimin medyatik altyapısını güvence altına alır. Basın hürriyeti kullanılırken rakip görüşlere açıklık ve çoğulcu temsil gibi çeşitliliği koruyucu bir yaklaşım benimsenmelidir³⁴⁴. Ne var ki medyadaki haberciler ve editörler her tür etkiye kapalı soyut insanlar değillerdir. Yine de ürettikleri haberlerde etik ilkeler ışığında mümkün mertebe sorumluluk göstermeleri beklenmektedir. Bu etik ilkeler, habercilik faaliyetine girişecek olanlara böylesi bir temel sorumluluk yüklemektedir³⁴⁵. Zira medya arenası, yalnızca tamamen tarafsız ve salt açıklayıcı olma iddiasında olanları değil; aynı zamanda örneğin köşe yazıları ve fıkralarla açıkça kendi yorum ve görüşlerini de dahil ederek haber içeriği oluşturanları da içermektedir³⁴⁶.

³⁴³ COHEN-ALMAGOR, Age, s. 69-74.

³⁴⁴ HABERMAS Jürgen, "Civil Society and the Political Public Sphere", **Contemporary Sociological Theory**, (Ed. Craig Calhoun, Joseph Gerteis, James Moody, Steven Pfaff, Indermohan Virk), Blackwell Publishing, Malden 2002, s. 364.

³⁴⁵ COHEN-ALMAGOR, Age, s. 123.

³⁴⁶ GAINES Brian J. ve KUKLINSKI James H., "A Possible Next Frontier in Political Communication Research: Merging the Old with the New", **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 51.

3.2.2. Medyanın Toplumdaki Misyonu

Kitle iletişim araçlarının modern demokratik toplumlarda merkezi bir rol oynadığı yaygın olarak kabul edilmektedir. Bir kitle iletişim düzlemi olarak medya, kamuya temel bilgi sağlayan başlıca kuruluşları içinde barındırır. Medya, kamuoyunun gündemini belirleyen bir güç ve bundan dolayı da katılımcı demokrasinin temel platformu haline gelmiştir³⁴⁷. Zira siyasi sistemin veya büyük kuruluşların dışında kalan bireysel veya kolektif özneler, şayet medyanın ses yükseltici etkisi olmaz ise, kamuoyuna sunulan içeriklere katkı sunmak ve görüşleri etkilemek için daha az fırsatla yetinmek durumunda kalacaklardır.³⁴⁸

Gerçekten de hür bir medya ortamı, demokrasinin temel direklerindedir. Medyanın başat görevlerinden birisi, hükümetin faaliyetlerini izlemek ve halka aktarmaktır. Medya, toplumun üyelerinin hayal kırıklıklarını dışa vurmalarını sağlayarak, taleplerini hükümetin dikkatine sunarak, geleceklerini ilgilendiren çeşitli gelişmelerden haberdar ederek, hükümetin eylemlerini eleştirerek, kamu otoritelerinin yolsuz davranışlarını ifşa ederek, nihayetinde bazen de eğlendirerek topluma hizmet etmektedir. Öz olarak medya, insanlara bilgi aktarır. Bu bilgilerin bir kısmı kamuoyu oluşumuna katkıda bulunarak toplumdaki bireylerin vatandaşlık görevlerini yerine getirmeleri için büyük önem taşımaktadır. Medyaya tanınan hür alan, toplumdaki sınıfların ve çeşitli alt kültürlerin kendilerini ifade etmesine, kamuoyunun sesini duyurmasına ve halkın seçilmiş temsilcilerine mesajlarını iletmesine imkân sunmaktadır³⁴⁹. Başka bir deyişle medya, toplumdaki çeşitli grupların kamuoyu tarafından tanınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Filozof Joseph Raz'ın da belirttiği gibi medya, toplumdaki çeşitli yaşam tarzlarını tasvir edip meşrulaştırarak onlara “*kamusal kabul edilebilirlik damgası*” vurduğu zaman çoğulcu demokrasiye katkıda bulunmaktadır³⁵⁰.

Gazete, radyo, sinema, televizyon, internet ve uydular gibi medya araçları, modern siyasi rejimlerin ayrılmaz parçalarıdır. Dolayısıyla medya, hükümet karşısında toplumun olduğu kadar; hükümet eden iktidarın da yardımcısı, hükümet işlevlerinin ve ideolojilerinin destekleyicisi, hükümet ile bağlantılı şirket ve bireylerin sesi de

³⁴⁷ COHEN-ALMAGOR, Age, s. 153.

³⁴⁸ HABERMAS, Age, s. 369.

³⁴⁹ COHEN-ALMAGOR, Age, s. 90-101.

³⁵⁰ RAZ Joseph, **Ethics in the Public Domain**, Clarendon Press, Oxford 1994, s. 140.

olabilecektir³⁵¹. Bu nedenle medya sahipliğinin daha önce de değinilen ilişkiler ağının³⁵² yanı sıra kamu yayıncılığı dönemi de oldukça önem taşımaktadır. Somutlaştırmak adına Türkiye’den Demokrat Parti döneminde radyonun araçsallaştırılarak Vatan Cephesi’ne katılımların anons edilmesi, 1980’li yıllarda Başbakan Turgut Özal’ın bizzat sunduğu “İcraatın İçinden” adlı televizyon programı, günümüzde TRT1 ekranlarında belirli siyasi çıkar gruplarının ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla³⁵³ hazırlanıp yayınlanan “Doğrusu Ne?” programı gibi çok çeşitli örnekler gösterilebilecektir.

3.2.3. Medyada İfade Hürriyetine İlişkin Uluslararası Temel Metinler

Ulusal düzeyde, medya ve iletişim hukukunun esasları anayasalarda yer almaktadır. Ne var ki bu anayasaların her birinde ifade hürriyetini teminat altına alan temel hak rejimleri mevcut olmayabilecektir. Zira ülkeler, siyasi ve kültürel niteliklerinin oluşturduğu karakteristik yapılarını, medya ve iletişimi düzenleyici rejimlerine kodlamışlardır³⁵⁴. Bundan dolayıdır ki ifade, düşünce, bilgi edinme temel hak ve hürriyetleri, dünyanın her ülkesinin hukukunda tam anlamıyla yerleşmiş kavramlar değillerdir. Çünkü uluslar, uluslararası insan hakları rejiminin bu bileşenlerinin önem ve sonuçları hususunda oldukça keskin tarihsel siyasi ve kültürel farklılıklara sahiptirler. Dünyanın farklı yerlerindeki birçok ülke, uluslararası hukukta kabul gören temel hak ve hürriyetlerin kapsamı ve uygulamaları konusunda dikkate değer sınırlamalar getirmektedir. Örneğin, Arap Birliği’nin 2008 tarihli Uydu Yayın Tüzüğü, “İslam’a saygısız olan ve siyasi ve dini otoriteleri eleştiren” televizyon içeriklerini yasaklamaktadır³⁵⁵.

Ulusal, bölgesel ve uluslararası sınırlar arasında bilgi ve iletişim teatisi anlamına gelen uluslararası iletişimin dinamikleri ise bu derin farklılıkları kaldıracak bir yapıda

³⁵¹ EKO, Age, s. 76.

³⁵² Bkz. Bölüm 1, Başlık 1.1.2.

³⁵³ <https://twitter.com/DogrusuNeTRT>, Erişim Tarihi: 9/7/2023. (İlgili televizyon programının Twitter adresindeki tanıtım yazısında “#DogrusuNe? hafta içi her gün 19:40’ta @TRT1’de @BosphorusGlobal’in katkılarıyla...” ifadeleri bulunmaktadır.)

³⁵⁴ EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 5.

³⁵⁵ EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 116-117. (Eserdeki atıfta tüzüğün 2. maddesi kaynak gösterilse de, ilgili yasağın 6. maddeye dayandığı tespit edilmiştir. Bkz. Arab League Satellite Broadcasting Charter, Art.6/10, <https://www.arabmediasociety.com/arab-league-satellite-broadcasting-charter/>, Erişim Tarihi: 23/3/2023).

değildir. Bu nispeten modern olgu, yenilikçi bilgi ve iletişim teknolojileriyle gelişmekte olan birbirine bağlı küresel telekomünikasyon ağlarına sahiptir. Kıtalar, coğrafi bölgeler, uluslar ve kültürler gün geçtikçe birbirleriyle daha fazla bağlantı kurarak küresel bilgi toplumunun birer parçası haline gelmektedirler. Bu bağlamda, uluslararası iletişimin çok taraflı ve temaları çeşitlenen düzenleyici rejimlere sahip olması bir gerekliliktir. Yeni teknolojilerin ve iletişim ihtiyaçlarının ortaya çıkardığı uluslar ötesi telekomünikasyon sorunlarına ve belirsizliklerine çözüm bulmayı amaçlayan BM, uluslararası iletişim hukukunun geliştirilmesi ve kodifiye edilmesinin başlıca kurumsal destekçisi olmuş; bu niyet ve çabasını çok taraflı uluslararası antlaşmalarla ortaya koymuştur³⁵⁶.

Evrensel düzeydeki insan hakları rejiminin medya ve iletişim hukukuna ilişkin bileşenlerinin önde gelenleri tüketici olmayacak biçimde aşağıdaki şekilde sayılabilecektir:

- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 18, 19 ve 20. maddelerinde belirtilen düşünce, kanaat, ifade, sınır ötesi iletişim, barışçıl toplanma hak ve hürriyetleri³⁵⁷;
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin düşünce, vicdan, ifade, toplanma hürriyetleri ile ilgili 18, 19, 20 ve 21. maddeleri³⁵⁸;
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de yer alan eğitim ve kültür bağlamındaki haklara ilişkin 13, 14 ve 15. maddeler³⁵⁹;
- Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nin muharip olmayan sivillere sağladığı özel koruma statüsü³⁶⁰;
- Uluslararası insan hakları hukukunun ifade hürriyetine dair hükümlerini televizyon yayını yapan uydulara uygulanabilir kılan 37/92 sayılı ve

³⁵⁶ EKO, Age, s. 8.

³⁵⁷ Resmî Gazete, 27/5/1949, S: 7217, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Madde 18-20.

³⁵⁸ Resmî Gazete, 21/7/2003, S: 25175, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 18-21.

³⁵⁹ Resmî Gazete, 11/8/2003, S: 25196, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Madde 13-15.

³⁶⁰ Resmî Gazete, 30/1/1953, S: 8322, Harb Felâketzedelerinin Himayesine Dair 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerinin Onanması Hakkında Kanun.

10/12/1982 tarihli Yapay Dünya Uydularının Devletler Tarafından Uluslararası Doğrudan Televizyon Yayını İçin Kullanımına İlişkin İlkeler Hakkındaki BM Genel Kurulu Kararı³⁶¹;

- Esas sözleşmenin 34. maddesinin³⁶² yanı sıra ek protokoller kapsamında çocuk pornografisinin düzenlendiği Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.

Konvansiyonel dönemden beri medya, hiçbir zaman siyasi coğrafyanın koyduğu hudutlar içinde kısılıp kalmamıştır. Gerçekten de telgraf, radyo, televizyon, sinema, uydular ve telekomünikasyon altyapıları alanındaki diğer teknolojik gelişmeler, zaman ve mekânı aşmak için tasarlanmıştır. Bu nedenle aslında iletişimin her zaman, internetten önce dahi, uluslarüstü boyutlara sahip olduğunu ve ulusal sınırları aştığını söylemek yerinde olacaktır. Uluslarüstü iletişim hukuku ve politika rejimleri, dünyanın belirli bir coğrafi bölgesinde ulusal sınırları aşan iletişim sistemlerini koordine etmek ve yönetmek için ulus devletler tarafından yapılan çok taraflı düzenlemelerdir. Başka bir deyişle, bu rejimler, söz konusu coğrafi alanda sınır ötesi iletişimi kolaylaştırmayı amaçlayan çok taraflı uluslararası antlaşmalara dayanmaktadır. Örneğin, Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin vatandaşları, kendi ülkelerindeki en yüksek yargı mercilerinin kararlarını, uluslararası insan hakları norm ve standartlarını İHAS'ın yargı yetkili mercisi İHAM'a götürebilmektedir³⁶³.

3.2.4. İçerik Temelli Düzenleyici Rejim

İfade hürriyeti hususunda içerik temelli ve içerikten bağımsız olmak üzere iki farklı düzenleyici rejim mevcuttur. İfade hürriyetinin sınırlanmasına yönelik bir değerlendirme yapılırken, ifadenin içeriğine dayanarak belirlenecek her türlü sınırlama artık kabul görmemektedir. Hürriyetin sınırlanmasına yönelik bir değerlendirmede daha ziyade, ifadenin bağlamıyla birlikte ifade sahibinin ve ifadenin yöneldiği kişi veya kişilerin kim oldukları ve kamu düzeninin bozulmasına yönelik çok açık ve yakın bir

³⁶¹ United Nations Office for Outer Space Affairs, "Resolution Adopted by the General Assembly: 37/92. Principles Governing the Use by States of Artificial Earth Satellites for International Direct Television Broadcasting", <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/principles/dbs-principles.html>, Erişim Tarihi: 9/7/2023.

³⁶² Resmî Gazete, 27/1/1995, S: 22184, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Madde 34.

³⁶³ EKO, Age, s. 6.

tehlikenin varlığı dikkate alınmaktadır. İfade hürriyetiyle somut olay özelinde yarışan diğer hak ve hürriyetler de göz önüne alınarak bir sonuca varılmaktadır³⁶⁴.

İçerik temelli sınırlamaya, yalnızca kaçınılmaz bir zaruriyet ortaya çıktığında ve o halde dahi mümkün mertebede asgari sınırlayıcı yöntemlerle başvurulmaktadır³⁶⁵. Bu anlamda, savaş suçlarını ve insanlığa karşı işlenen suçları övmek, bir kişiye veya bir gruba karşı ırk veya din temelli ayrımcılık yaparak nefreti körüklemek, şiddeti kışkırtmak ve Holokost inkârı gibi sadece çok sınırlı hallerde, insan onuru temelindeki hak ve hürriyetlerin korunması amacıyla ifadenin içeriğine dayalı inceleme yapılmaktadır. İçerik temelli düzenleyici rejimde, medya ve kamuya açık diğer alanlardaki ifadelerde nefret söylemine müsamaha gösterilmemektedir. Devlet, kamusal alanı bu neviden söylemlerden korumak amacıyla elinde bulundurduğu yasa gücünü kullanmaktadır³⁶⁶. İçerik temelli düzenleyici rejimde, devlet kamusal alandaki ifade hürriyeti üzerinde pozitif yükümlülüklerle sahiptir. İfade hürriyetinin devlet otoritesi tarafından denetlenmesinin amacı, demokratik düzenin gereklerini temin etmektir³⁶⁷.

İçerik temelli rejime yalnızca ulusal hukukta değil; uluslararası düzenlemelerde de rastlanmaktadır. AB'nin medya ve iletişim eksenindeki direktifler hukuku ve Arap Birliği'nin bu çalışmada daha önce de değinilen uydu yayıncılığı düzenlemeleri bunlara örnek olarak gösterilebilecektir. İHAS'ın 10. maddesi ve İHAM'ın buna müstenit ifade hürriyeti içtihadı, Avrupa'da ifade hürriyetinin kapsamını yadsınamayacak ölçüde genişletmekte olsa da, somut olay bağlamında değerlendirme yapılan bazı kararlarda içerik temelli bir yaklaşım olduğu söylenebilecektir³⁶⁸. Fakat ifade hürriyetinin içerik temelli sınırlandırılabilmesi için, mutlaka açık ve mevcut bir tehlikenin varlığı koşulu aranmaktadır³⁶⁹. Örneğin Refah Partisi kararında İHAM, amaçladıklarını gerçekleştirme erkini somut olarak elinde bulunduran ilgili partinin siyasi programında ve toplum

³⁶⁴ ÖZSOY Şule, "Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda Düşüncüyü Açıklama Hakkına İlişkin Standartlar", **TBB Dergisi**, S: 56 (2005), s. 34.

³⁶⁵ YILDIZ Ceren, "Sosyal Medya Özelinde Kamusal Alan Doktrini ve "Knight First Amendment Institute et al v. Donald J. Trump" Kararının Amerika Birleşik Devletleri Anayasası 1. Ek Maddesi Kapsamında Değerlendirilmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S: 69(4) (2020), s. 1676.

³⁶⁶ EKO, Age, s. 38.

³⁶⁷ EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 13.

³⁶⁸ EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 39.

³⁶⁹ YILDIZ, Age, s. 1683.

önündeki söylemlerinde savunduğu İslami şeriat hukukunun, insan hakları hukuku ile çatıştığına ve demokratik düzenin antitezi olduğuna hükmetmiştir³⁷⁰.

İçerik temelli yaklaşım, yasal aktarımlar yoluyla üye devletlerin vatandaşları üzerinde doğrudan yasama gücüne sahip olan AB'nin sosyal politikalarında kendini göstermekteydi. AB'nin güncel medya ve iletişim düzenlemeleri esasen serbest piyasa ekonomisi ve serbest rekabet temeline dayansa da³⁷¹; en önemli iletişim politikası aracı, Avrupa iletişim sahası için ortak pazar öngören kuralların yanı sıra genel bir düzenleyici çerçeve de oluşturan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi'dir³⁷². Bu direktif, Avrupa sathındaki ilk uluslar üstü televizyon girişimi olan ve 1989 yılında kabul edilen Sınır Ötesi Televizyon Direktifi'nin³⁷³ normlarının güncel kültürel ve teknolojik vaziyete uygun biçimde yeniden ifade edilerek genişletilmiş halidir. İçerik temelli düzenleyici rejimin tipik bir örneği olan önceki düzenleme, radyo ve televizyon yapımlarında ve reklamlarında Avrupa menşeli yayınlar için asgari kotalar oluşturarak başta ABD olmak üzere ithal filmler ve programları sınırlamaktaydı. Buradaki maksat, hem konvansiyonel hem de yeni medyada hukuki anlamda tek bir merkezden düzenlenen ortak bir Avrupa medya pazarını mümkün kılmaktır. Bu düzenleme 2007 yılında güncellenerek yerini Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi olarak adlandırılan düzenlemeye bırakmıştır. Güncel direktif, AB'nin kültürel çeşitlilik, küçüklerin zararlı medya içeriğinden korunması, tüketicinin korunması, medyada çoğulculuk gibi çağdaş hususlara ilişkin medya ve iletişim politikalarını içermektedir. İçerik temelli yaklaşımın mirası olarak ise hükümet yetkililerinin ırk ayrımcılığını, dini hoşgörüsüzlüğü ve nefreti teşvik ettiğine kani olduğu görsel, işitsel ve çevrimiçi içeriğe müdahalesini düzenlemektedir³⁷⁴.

İçerik temelli düzenleyici rejimin bir diğer karakteristik özelliği, devletin hakarete varan bazı durumlarda ifade hürriyetini sınırlamakla kalmayıp ceza kanunlarında

³⁷⁰ İHAM, Refah Partisi ve Diğerleri – Türkiye, Başvuru No: 41340/98, Karar Tarihi: 13/2/2003, §§ 40, 67, 72, 90-92, 96-99, 125.

³⁷¹ EKO, Age, s. 90.

³⁷² Directive (EU) 2018/1808 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive) in view of changing market realities, <http://data.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.

³⁷³ Council Directive 89/552/EEC of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities, <http://data.europa.eu/eli/dir/1989/552/oj>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.

³⁷⁴ EKO, Age, s. 91-92.

düzenlenmiş yaptırımlara da başvurmasıdır. Ne var ki hakaretin bir suç mu yoksa haksız fiil mi olduğunun tartışıldığı günümüzde, AB üyesi ülkelerin bazıları ceza öngören hakaret yasalarının yürürlükte kalmasına izin vermekte ancak bu yasaları deyim yerindeyse derin dondurucuda tutmaktadır. Örneğin, İsveç, Norveç, Danimarka, Fransa, Almanya ve Hollanda'da ceza kanunlarında hakaret suçu düzenlemeleri varlığını sürdürürken, bu hükümler nadiren medyaya karşı kullanılmaktadır³⁷⁵.

3.2.5. İçerikten Bağımsız Düzenleyici Rejim

İçerikten bağımsız bir düzenleyici rejim esasen ifade sahibinin bakış açısından bağımsızdır. Başka bir deyişle devlet, kamuya açık alanlarda ifade sahiplerine karşı bakış açıları temelinde ayrımcılık yapamayacaktır. Amerikan istisnacılığı olarak da anılan bu yaklaşımın pratikteki en bilinen örneği olarak, devleti ifadelere içerik veya bakış açısı temelinde müdahale etmekten alıkoyan Birinci Değişiklik gösterilebilecektir³⁷⁶.

Birinci Değişiklik çerçevesindeki ifade hürriyeti rejiminin temelinde yatan mantığa göre, ifade hürriyetine yönelik en büyük tehdit, hakkın kötüye kullanımına kalkışabilecek ifade sahipleri değil; hükümetin ta kendisidir. Birinci Değişiklik, ABD Kongresinin ve dolayısıyla federal, eyalet ve yerel düzeydeki yönetimlerin ifade hürriyetini ihlal etmesini açıkça yasaklamaktadır³⁷⁷.

Devlete ifade hürriyeti konusunda negatif yükümlülükler yükleyen düzenlemede, “[k]ongre, ... ifade hürriyetini, basın hürriyetini ya da halkın barışçıl bir şekilde toplanma ve şikâyetlerin giderilmesi için hükümete dilekçe verme hakkını kısıtlayan hiçbir yasa yapmayacaktır”³⁷⁸ denilmektedir. Bu anayasa hükmü haber medyasına yönelik her düzenlemeyi engellemekte; fakat hükümetin haber içeriğine müdahale etme kabiliyetini keskin bir şekilde sınırlandırmaktadır³⁷⁹.

³⁷⁵ MELKONIAN Harry, **Freedom of Speech and Society: A Social Approach to Freedom of Expression**, Cambria Press, New York 2012, s. 75.

³⁷⁶ EKO, Age, s. 38.

³⁷⁷ EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 12.

³⁷⁸ Constitution of the United States, Amendment I, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CDOC-105sdoc11/pdf/CDOC-105sdoc11.pdf>, Erişim Tarihi: 30/06/2023.

³⁷⁹ GRABER, Age, s. 90.

3.2.6. Kararlar Işığında

Medyada ifade hürriyeti bağlamında iki farklı anlayış mevcut olsa bile, her iki rejimin yüksek yargı organları oluşturdukları içtihat hukuku ile birbirine yaklaşılarak medyaya hürriyet alanı sağlamaktan yana tavır koymaktadırlar.

İçerikten bağımsız düzenleyici rejim düzleminde faaliyet gösteren ABD Yüksek Mahkemesi, ifade hürriyeti konusunda Amerikan istisnacılığını *Bartnicki v. Vopper* kararında³⁸⁰ teyit etmiştir. Yüksek Mahkeme'ye göre, bir kimsenin kendi fikirlerini başkalarına farklı derecelerde açıklaması, medeni bir toplumda yaşamın bir gereğidir. Bu durum, ifade ve basın hürriyetine birincil değer veren bir toplumda yaşamın temel bir parçasıdır.

Toplumun bir ifadeyi saldırgan bulabileceği gerçeği de o ifadeyi baskılamak için yeterli bir neden değildir. Aksine, eğer bir ifade diğerleri için rahatsız edici ise, bu niteliği o ifadenin anayasal korumaya sahip olması için bir neden teşkil etmektedir. Çünkü hükümetin, Yüksek Mahkeme'nin *Hustler v. Falwell* kararındaki özgün tabiriyle “*fikirler pazarında*” tarafsız kalma gerekliliği Birinci Değişiklik düzenlemesinin temel ilkelerinden birisidir³⁸¹. Buradan yola çıkarak, yasadışı yollardan elde edilen bilgiler dahi, şayet kamuyu ilgilendiren bir konu içeriyorsa, Birinci Değişiklik tarafından korunacaktır³⁸².

İHAM ise başvuruçuların şikâyet ettikleri âkit Avrupa devletlerinin ifade hürriyetini ihlal edip etmediklerini karara bağlamak için öncelikle ifade hürriyetinin başvuruçunun dava ettiği devlet tarafından gerçekten sınırlanıp sınırlanmadığını denetleyerek kabul edilebilirliği incelemektedir. İHAM, daha sonra ise İHAS'ın 10. maddesine işlenmiş olan testleri uygulamaktadır. Bu kapsamda sınırlamanın yasa ile düzenlenerek öngörülüp öngörülmediğini, demokratik bir toplumun gereklerine uygun olup olmadığını ve İHAS'ta sayılan meşru amaçlar uğruna yapılıp yapılmadığını belirlemektedir. Şayet bu testlerden en az birinde hukuka aykırılık tespit edilirse, içerik temelli rejim dolayısıyla müdahaleci olan devlet, ifade hürriyetini ihlal etmiş demektir.

³⁸⁰ SCOTUS, *Bartnicki et al. v. Vopper*, 532 U.S. 514, 534 (2001), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep532/usrep532514/usrep532514.pdf>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.

³⁸¹ SCOTUS, *Hustler Magazine, Inc., et al. v. Falwell*, 485 U.S. 46, 56 (1988), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep485/usrep485046/usrep485046.pdf>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.

³⁸² EKO, Age, s. 125.

Observer ve Guardian – Birleşik Krallık kararında İHAM, eski bir İngiliz istihbarat çalışanının ABD ve Avustralya’da yayınlanan anı kitabının tamamının veya bazı bölümlerinin Birleşik Krallık’taki bütün medya kuruluşları tarafından yayınlanmasını ve dağıtımını kalıcı olarak yasaklayan devletin medyada ifade hürriyetini ihlal ettiğine hükmetmiştir. İHAM, ilgili kitabın halihazırda başka ülkelerde yayınlanmış ve erişilebilir olmasını dikkate alarak, Birleşik Krallık’a ithalinin engellenmesi şeklindeki kısıtlamanın demokratik bir toplumda gerekli olmayan bir müdahale teşkil ettiğine karar vermiştir. İHAM, basının ulusal güvenlik çıkarlarını veya yargının otoritesini korumak için belirlenen sınırları aşmaması gerektiğini kabul etmektedir. Fakat yine de kamu yararını ilgilendiren konularda toplumu bilgilendirmek haber medyasının asli yükümlülüklerinden biridir. Aksi takdirde basın, hayati önem taşıyan kamu bekçiliği işlevini yerine getirmeyecektir³⁸³.

İHAM’ın Castells – İspanya kararına konu olan olayda, İspanya devleti yetkilileri Bask milliyetçisi bir siyasetçi olan Miguel Castells’i, bir dergiye yazdığı makalede hükümete ve kamu görevlilerine hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklamış ve ardından da aynı suç isnadından mahkûm etmiştir. Önüne gelen bu şikâyette İHAM, Castells’in medya aracılığıyla kullandığı ifade hürriyetinin İspanya devleti tarafından ihlal edildiğine karar vermiştir. Zira İHAM içtihadınca, ifade hürriyeti salt olumlu karşılanan, kayıtsız kalınan, zararsız görülen bilgi veya fikirler için değil; aynı zamanda yöneldiği kişiyi rencide eden veya toplumun bir kesimini şoke eden, rahatsızlık veren ifadeler için de geçerliliğe sahiptir. Bu tür ifadeler toplumda hoşgörünün, açık fikirliliğin ve çoğulcu anlayışın emareleri olmaları hasebiyle demokratik toplum düzeninin olmazlarıdır³⁸⁴.

İHAM, Cumpănă ve Mazăre – Romanya kararında ise gazetecilerin kamu yararını ilgilendiren konularda haber içerikleri ürettikleri için hapis cezasına çarptırılmalarının haklı bir dayanağı olamayacağı görüşünü ortaya koymuştur. İHAM içtihadı uyarınca, kamu yararını ilgilendiren meşru bir konuda yapılan toplumsal bir tartışma bağlamında bir kişiye yönelik hakaretimiz ifadeler kullanılması, hapis cezası verilmesi için hiçbir makul ve yeterli gerekçe oluşturmamaktadır. Kaldı ki böylesi ağır bir yaptırımın ilgili

³⁸³ İHAM, Observer ve Guardian – Birleşik Krallık, Başvuru No: 13585/88, Karar Tarihi: 26/11/1991, §§ 49, 59-60.

³⁸⁴ İHAM, Castells – İspanya, Başvuru No: 11798/85, Karar Tarihi: 23/4/1992 §§ 42, 46.

basın mensubunun müstakbel faaliyetleri üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olması kaçınılmazdır. Ayrıca başvuru gazetecilerin devlet yetkililerince meslekten menedilmiş olmaları da basının demokratik bir toplumda üstlendiği kamu bekçiliği rolünü yerine getirebilmesi önünde engel teşkil edecektir³⁸⁵.

Görüldüğü üzere, içerik temelli yaklaşımı benimsemiş bir rejimin yargı organı olan İHAM'ın, medyada ifade hürriyetine yönelik içtihadı eksenindeki eğilimi giderek daha hürriyetçi bir kimlik kazanmıştır. İHAM, basını baskılamaya yönelik çeşitli hükümet girişimlerine karşı medyada ifade hürriyetini yeğlediğini güncel kararlarında da defalarca³⁸⁶ teyit etmiştir. Böylelikle şekillenen içtihat hukuku, özel olarak medyada ifade hürriyetini, genel olarak ise insan hakları hukukunu bu yönde etkilemeye devam etmektedir.

³⁸⁵ İHAM, Cumpănă ve Mazăre – Romanya, Başvuru No: 33348/96, Karar Tarihi: 17/12/2004, §§ 25-37, 116, 119.

³⁸⁶ İHAM, Pricope – Romanya, Başvuru No: 60183/17, Karar Tarihi: 30/5/2023, § 60; İHAM, Halet – Lüksemburg, Başvuru No: 21884/18, Karar Tarihi: 14/2/2023, §§ 106-107; İHAM, Marcinkevičius – Litvanya, Başvuru No: 24919/20, Karar Tarihi: 15/11/2022, §§ 94-95; İHAM, Stancu ve Diğerleri – Romanya, Başvuru No: 22953/16, Karar Tarihi: 18/10/2022, § 149; İHAM, Sergey Sorokin – Rusya, Başvuru No: 52808/09, Karar Tarihi: 30/8/2022, § 64; İHAM, Drousiotis – Kıbrıs, Başvuru No: 42315/15, Karar Tarihi: 5/7/2022, §§ 61-62; İHAM, Azadlıq ve Zayidov – Azerbaycan, Başvuru No: 20755/08, Karar Tarihi: 30/6/2022, §§ 50-51; İHAM, Bumbleş – Romanya, Başvuru No: 18079/15, Karar Tarihi: 3/5/2022, §§ 101-102; İHAM, Memo – Rusya, Başvuru No: 2840/10, Karar Tarihi: 15/3/2022, §§ 49-50.

3.3. YENİ MEDYADA İFADE HÜRRİYETİ

Bilgisayar teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte internet kullanımının yaygınlaşması sonucunda bilgi kanalları da çevrimiçi hale gelmiştir. İnternetin doğası gereği bilgi kanalları bireylerin daha fazla dâhil olduğu bir alana dönüşmüştür. Ancak iletişim kuramcısı Marshall McLuhan'ın da dediği gibi “*araç mesajdır*”³⁸⁷. Dolayısıyla bilgi kanallarının tüm nitelikleri, insanların erişebileceği ve kullanabileceği bilginin kapsamı ve sınırları üzerinde doğrudan etkilidir. Bu nedenle bugün var olan ve gelecekte ortaya çıkma potansiyeli olan veriye erişim ya da en azından verinin yönetimine sahip olmak çok değerlidir. Bu bağlamda hem hükümetler hem de özel şirketler bilgi kanalları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmak istemektedir. Ancak hem mevcut ekonomik sistem hem de internetin kendine has özellikleri, büyük medya ve teknoloji şirketlerinin bu kanallar üzerinde etki ve hâkimiyet kurma eğilimini körüklemektedir. Öte yandan devletler de enformasyon kanalları üzerindeki egemenliklerini sürdürmeye çalışmaktadır.

Bu girişimlerin sonucu olan yönetim politikaları araştırmacıları dijital otoriterlik ve dijital egemenlik kavramlarına yönlendirmektedir. Dünya siyaset sahnesindeki popülist rejimler, bu enformasyon kanallarını kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde gündem belirlemek için kullanmaktadır. Bilgi edinme konusundaki akademik araştırma ve tartışmaların, bilgi sahipliğinin çok önemli olduğu günümüzde ve öneminin artacağı yakın gelecekte hem güncel hem de çok daha önemli hale gelme potansiyeline sahip olduğu sonucuna varılabilir.

3.3.1. Yeni Medyanın İfade Hürriyeti Alanına Getirdiği Yenilikler

Telgraf, buhar makinesi, telefon, bant film, radyo, televizyon, videokaset, bilgisayar, uydular, fiber optik kablo, mikroçipler ve kablosuz iletim gibi süregelen teknolojik adımların her biri, iletişimde dünya çapında büyük atılımlar yaratmıştır. İfade hürriyetine ilişkin en dinamik yenilikler, internet ağının varlığını sağlayan bilgisayar teknolojisinden ileri gelmiştir. Teknoloji tarihinde hiçbir iletişim ağı bu denli hızlı gelişmemiş ve kısa sürede dünya nüfusunun bu kadar büyük bir kısmını etkilememiştir.

³⁸⁷ MCLUHAN Marshall, *Understanding Media: The Extensions of Man*, The MIT Press, New York 1994, s. 7-23.

Bu değişimler, köklü bir temel ilke olan ifade hürriyetinin uyumlaştırılarak yeniden şekillendirilmesi ihtiyacını doğurmaktadır³⁸⁸.

İnternet, dünyanın pek çok köşesini ve buralardaki çok çeşitli kültürleri birbirlerine bağlamıştır. Önceleri birbirlerinden ayrı olan müzik, kitap, gazete, dergi, sinema, radyo, televizyon gibi medya endüstrilerinin bilgisayarlar aracılığıyla birleşmesine yol açmıştır. Dijital ve dijitale aktarılmış medya içeriklerinin üretilmesi, geliştirilmesi, depolanması ve paylaşılmasını sağlayan, ağa bağlı çok sayıda yeni medya platformu ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmelerin toplumsal yaşamdaki sonucu, sınırları aşan ölçüde bilgi ve fikir alışverişini mümkün kılan küresel bir bilgi toplumu olmuştur³⁸⁹. İnternet sayesinde medya yakınsaması, konvansiyonel medyadan miras kalan tüm medya biçimleriyle beraber yeni medya araçlarının da tüm üretimlerinin arşivlemesini, erişilebilmesini ve dağıtılabilmesini mümkün kılmıştır³⁹⁰.

İnternet ve özellikle sosyal medya, vatandaşların kamu politikalarına ilişkin tartışmalara katılımına daha fazla ortam sağlamaktadır. Böylelikle internette, yalnızca olan bitene maruz kalan pasif bireyler yerine, sürekli görüş bildirme imkânına sahip aktif bireylere alan tanınmaktadır. Yeni medyanın ortaya çıkardığı bu durum, demokrasi için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilecektir³⁹¹. Zira internet, bireysel ve toplumsal düzeylerde ifade hürriyeti açısından, geleneksel medya aracılığıyla bu imkânı bulamayan bir kimsenin veya kesimin sesini duyurabilmesi, görüşlerini geniş kitlelere yayabilmesi için birçok yeni fırsat getirmektedir³⁹². Bununla birlikte mobil bilgi teknolojilerindeki gelişmeler de ortaya çıkardığı hareketlilik sayesinde bilgi ve farkındalık düzeyi yüksek bireylerden oluşan toplumların var olması için gereken unsurları sağlamaktadır³⁹³.

Toplumdaki bireyler bu kapsamda, yeni medya platformlarında ön kontrol olmaksızın içerik oluşturup bunları kamuya açık hale getirebilmektedir. Zira yeni medya platformlarındaki içeriklerin akışı, ekseriyetle karşılıklı etkileşim ağı içerisinde bulunan

³⁸⁸ MAGEE, Age, s. 275-276.

³⁸⁹ EKO, Age, s. 131.

³⁹⁰ EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 139.

³⁹¹ AKSOY Abdulkadir ve TÜRKÖLMEZ Onur, "Dijital Çağa Demokrasiyi Çağırarak: Cambridge Analytica Skandalı", **Journal of Political Administrative and Local Studies**, S: 3(1) (2020), s. 56.

³⁹² VELTMAN, Age, s. 208.

³⁹³ KAHN ve KELLNER, Age, s. 711.

kullanıcılar ve şayet varsa moderatör rolünü üstlenmiş bulunan kullanıcılar tarafından düzenlenmektedir.

Teknolojik gelişmeler ve internet aracılığıyla, ifade hürriyeti ve karşısında duran mahremiyetin ihlali söz konusu olduğunda, konvansiyonel medya döneminde benzeri görülmemiş hukuki ihtilaflar ortaya çıkarmaktadır. Teknolojik gelişmeler, sivil toplumun sosyal medyayı çevrimiçi aktivizm aracı olarak değerlendirmesini sağlamaktadır. Buna mukabil, telekomünikasyon altyapılarının bilgi kontrolü ve sansür amacıyla araçsallaştırılmasını da kolaylaştırmaktadır³⁹⁴.

3.3.2. İfade Hürriyeti Bağlamında Yeni Medyaya Özgü Kavramlar

Yeni medya sayesinde artık, demokratik taleplerin aktarımı ve eylem alanı değişerek çevrimiçi ortama taşınmıştır³⁹⁵. Örneğin, önde gelen sosyal medya platformu Twitter'daki “*hashtag*” adı verilen etiketler, kamuoyu oluşumuna o denli yoğun ve derinden nüfuz etmektedir ki; bir dizi toplumsal etkileşime yol açmasının yanı sıra yasama faaliyetini yahut mahkeme kararlarını dahi etkiler hale gelmiştir. Toplumdaki adalet anlayışına uygun düşmeyen, belki de gerçekten hukuki açıdan tutarsız birinci derece mahkeme kararları sık sık sosyal medya etiketlerine konu olmakta; bu vesileyle oluşan toplumsal tepkinin, istinaf veya temyiz kademesi mahkeme kararlarına etki ettiğine dair yoruma açık sonuçlar doğabilmektedir. Bazen de toplumun tepkisini çeken bir konudaki sosyal medya yorumları, etiketleri, görüntüleri, video kesitleri ve diğer biçimdeki yeni medya girdileri o kadar çoktur ki; yasa yapıcılar bu toplumsal tepki ifadelerini göz ardı edemeyerek yasa teklifini veya mevcut yasal durumu yeniden ele almak zorunda kalmaktadırlar. Siyasi ve hukuki alan, yeni medya ortamıyla mevcut politika akışının seyrini değiştirecek ölçüde kesişmektedir³⁹⁶. Yasama, yürütme ve yargı erkleri, her zaman olduğu gibi medyanın etkisindedirler; fakat bu kez çevrimiçi, anlık ve daha etkili bir kitlesel etkileşim söz konusudur.

İlk akla gelen sosyal medya platformlarının yanı sıra, bu minvalde çok sayıda yeni medya biçimi, bu etkileşim merkezlerine örnek olarak gösterilebilecektir. Bunlar, toplumdaki bireylerin birer yeni medya öznesi olarak dijitalleştirilmiş ifadelerini hür bir

³⁹⁴ EKO, Age, s. 103.

³⁹⁵ DELAGE, GOODRICH, WAN, Age, s. 27.

³⁹⁶ Age, s. 15-16.

biçimde dolaşıma soktuğu, ilgili konularda dosya paylaşımı yaptığı ve fikir teatisinde bulunduğu ağa bağlı ifade hürriyeti düzlemleridir³⁹⁷.

Yeni medya kullanıcıları tarafından oldukça rağbet gören sözlük siteleri, bu şekildeki yeni medya biçimlerinin popüler birer örneğidirler. Klasik anlamdaki sözlükten esinlenme olan karşılıklı etkileşimli sözlük siteleri, kullanıcılarının gündemdeki olaylar, kişiler ve kavramlar üzerine yorumlarını içeren öznel tanımlarını yazdıkları internet siteleridir³⁹⁸. Belirli bir tematik amaçta iş birliği içerisindeki kullanıcıların oluşturma ve düzenleme yapabildiği birbirine bağlı açık kaynak kodlu yazılım altyapısına sahip internet sayfalarından oluşan vikiler, günümüzde ansiklopedik kapsam ve genişlikte bilgi paylaşımı yapılan birer yeni medya biçimi haline gelmişlerdir. Herhangi bir yeni medya kullanıcısı, vikilerdeki verilerin içeriğini değiştirme, düzenleme, silmenin yanı sıra verileri birbirlerine köprü oluşturarak bağlama gibi yapısal organizasyonu da editoryal denetime tabi olmaksızın değiştirebilir. Hawaii dilinde hızlı anlamına gelen viki sözcüğüyle adlandırılan katılımcı ve kolektif tasarımlı bu yeni medya biçiminin en bilinen örneği Wikipedia'dır³⁹⁹. İfade hürriyetine alan sağlayan diğer yeni medya araçlarından biri de çeşitli internet sitelerinde yer alan kullanıcı yorumları bölümleridir. Bu bölümlerin gelişip bağımsızlaşmasıyla ayrı bir yeni medya biçimini alan internet forumları ise kullanıcıların herhangi bir konuda fikirlerini beyan ettikleri, başkalarının fikirlerini öğrenmek için sorular sordukları ve fikir teatisinde buldukları internet siteleridir. Bir diğer yaygın yeni medya biçimi olan bloglar, kişilerin günlük mantığıyla çeşitli konularda profesyonel uzmanlık sahibi olmasalar dahi fikir hürriyetlerini kullanabildikleri içerikler üretilip paylaştıkları internet siteleridir.

Teknik yetkinlikleri bulunmayan yeni medya kullanıcıları için bile oluşturulması ve sürdürülmesi standart bir internet sitesine nazaran daha kolay olan bloglar, bu nedenle oldukça yaygın yeni medya biçimlerinden biridir. Bloglar, toplumda süregelen tartışma, diyalog ve yorumlardan oluşan bir müzakereyi dinamik bir ağ ortamında canlandırmakta ve böylelikle yalnızca hâkim zihniyete ait olanların değil; alternatif bilgi ve düşüncelerin de yayılabilmelerine katkı sağlamaktadırlar. Mobil teknolojilerin gelişimiyle birlikte

³⁹⁷ KAHN ve KELLNER, Age., s. 714.

³⁹⁸ ÜNGÜREN Engin, "Yeni Medya İletişim Kanalı Olarak Katılımcı Sözlük Sitelerine Yönelik Bir Değerlendirme", **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, S: 18(11) (2019), s. 2884.

³⁹⁹ KAHN ve KELLNER, Age., s. 718.

giderek artan bir şekilde, blog yazarları masaüstü bilgisayarlara bağlı kalmamakta ve cep telefonlarından anında metin, ses, görsel ve video yayınlatabilmektedirler. Dünya Ekonomik Forumu ve G8 Zirvesi gibi büyük siyasi etkinliklerin hemen hepsinde kablosuz ağa bağlı mobil altyapılı blog yazarları, gerçek zamanlı yayın sağlamaktadırlar⁴⁰⁰. Özellikle aktivist grupların alternatif haber bildirimlerini içeren bu tür blog yazarlığı, zamanla Twitter ve Threads gibi mikro blog türündeki sosyal medya platformlarına kaymıştır.

İfade hürriyeti konusunda duyulan endişelerin bir yansıması olarak kullanıcıların anonim olarak içerik üretme isteği yükselişe geçmiştir. Üretimlerini sahiplenme açısından özgüven yoksunluğu gibi tamamen bireysel nedenlerin yanı sıra, ifade hürriyetinin varlığının şüpheli olduğu ülkelerde olduğu gibi toplumsal kaygılar da yeni medya kullanıcılarının bu ihtiyacına dayanak oluşturmaktadır. Bu ihtiyacı gidermek için tamamen izlenemez olmasa da sosyal medya platformlarına anonim şekilde üye olunacağı gibi; İngilizcede görünmez anlamına gelen “*invisible*” sözcüğünden öykünülerek adlandırılmış *invisiblog* gibi açık kaynak kodlu yazılımlar da geliştirilmiştir.⁴⁰¹ Yazılımcı Richard Matthew Stallman, açık kaynak kodlu yazılımlar için, İngilizcede “*free*” sözcüğünün eş sesli olarak ücretsiz ve özgür anlamlarını karşılamasından yola çıkarak, düşünce ve ifade hürriyetini çağrıştırıp simgelemesi adına “özgür yazılım” terimini önermektedir⁴⁰². Buradan hareketle söylenebilecektir ki; yeni medya, sahip olduğu yapısal karakter özellikleri gereği ifade hürriyetini beslemektedir.

Bloglar, vikiler, sözlükler, forumlar ve sosyal medya platformları gibi yenilikçi iletişimsel tasarımlara sahip yeni medya biçimlerinde üretim yapan kullanıcılar, internetin yüklendiği anlamları ve nasıl kullanılabileceğini değiştirip genişletmekte; basın faaliyetinin çerçevesini ve buna ilişkin ifade hürriyetinin sınırlarını sorgulamaktadırlar⁴⁰³.

⁴⁰⁰ KAHN ve KELLNER, Age, s. 715-718.

⁴⁰¹ Age, s. 716.

⁴⁰² STALLMAN, Age, <https://www.gnu.org/philosophy/free-sw.en.html>, Erişim Tarihi: 14/2/2023.

⁴⁰³ KAHN ve KELLNER, Age, s. 717.

3.3.3. Yeni Medyanın Ortaya Koyduğu İfade Düzlemi

Önceden haber ve eğlence ağırlıklı olarak gazete, radyo ve televizyon gibi kurumsal medya kuruluşları tarafından sağlanmış olsa da, 21. yüzyıl kişilerin medya içeriğinin yalnızca tüketicisi değil, aynı zamanda üreticisi de olmalarını sağlayan teknolojilerin ve medya biçimlerinin ortaya çıkışına tanıklık etmiştir. İnternetin geliştirilmesi ve yaygınlaşması, neredeyse kesintisiz biçimde küresel ağa bağlı bir toplum bütünü ortaya çıkarmıştır. Bu da toplumlarda iletişim kurma hakkının gelişmesine ve ifade hürriyetine sağlanan alanın genişlemesine yol açmıştır⁴⁰⁴.

İzleyiciyi pasif durumda tutan dışlayıcı kitle iletişim araçlarına karşı bir yanıt niteliğindeki yeni medya, aktif ve katılımcı yeni bir tür vatandaşlık biçimi ortaya çıkarmıştır. Yeni medya vesilesiyle, daha önce ifade hürriyetini yeteri kadar kullanamayan kişi ve kesimlerin bilgiye ulaşma ve kamusal tartışmaya daha eşit şartlarda katılma imkânları doğmuştur. Yeni medya araçlarının kullanım kolaylığı, erişilebilirliği ve katılımı teşvik eden yapısı, internetin kamusal tartışmayı tesis işlevini artırmaktadır⁴⁰⁵.

Her geçen gün daha fazla internet aktivisti yerel ve küresel ölçekteki sorunları ele almakta; bunlara yalnızca dikkat çekmekle kalmayıp çözüm önerileri de inşa etmeye çalışmaktadır. Bu yeni ifade hürriyetini düzlemini mümkün kılan en önemli etmen yeni medya mecralarının katılımcı doğasıdır⁴⁰⁶. Dolayısıyla yeni medya, çevrimiçi aktivist grupların bir araya gelerek siyaset üretmelerine ve demokratik katılım göstermelerine destek sağlayan hayati bir ifade hürriyeti alanı olarak nitelenebilecektir⁴⁰⁷.

Gelişmekte olan teknoloji, azınlık ve kimlik politikalarını dillendirmek için alan sağlarken, internet ortamı aynı zamanda emek, cinsiyet, cinsel yönelim, çevre gibi çeşitli mücadele gruplarını birbirine bağlayarak demokratik bir dayanışma düzlemine temel oluşturmaktadır. Ne var ki sol tandanslı çoğulcu ve hürriyetçi fikirlerin savunucuları kadar; elbette demokratik düzene karşıt odaklar da interneti kendi siyasi gündemlerini yaygınlaştırmak ve desteklemek için kullanabilmektedirler. Örnek olarak internet üzerindeki sayısız aşırı sağcı Neonazi internet siteleri, forumlar ve sosyal medya hesapları

⁴⁰⁴ EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 2.

⁴⁰⁵ MILNER, Age, s. 2361.

⁴⁰⁶ KAHN ve KELLNER, Age, s. 710.

⁴⁰⁷ Age, s. 721.

gösterilebilecektir⁴⁰⁸. Günümüzde, hem konvansiyonel hem de yeni medya içerikleri sürekli olarak üretilip paylaşılmaktadır. Bu içerik bombardımanına maruz kalan insanların zihin dünyaları da kaçınılmaz olarak buna göre şekillenmektedir⁴⁰⁹.

Hızla gelişen medya ve iletişim teknolojileri, katılımcı demokratik siyaset kültürünü yeniden yapılandırmaktadır. Dolayısıyla internet, hem ana akım hem de alternatif siyasi kültürlerin kendi gündemlerini ve çıkarlarını topluma ifade etmek için kullandıkları vazgeçilmez bir araç haline gelmiştir. Yeni medya araçları, günümüzde ve gelecekte ifade hürriyetinin kullanımının yanı sıra diğer siyasi eylem biçimleri için de yepyeni alternatif alanlar açmaktadır⁴¹⁰.

3.3.4. Yeni Medyada İfade Hürriyetinin Gerçek Mekâna Etkisi

Fransa'da öğrencilerin internet benzeri Minitel sistemi üzerinden ulusal bir grevi organize ettikleri 1986 gibi nispeten erken bir yıldan bu yana, toplumdaki bireylerin yeni medyanın nimetlerini kendi siyasi ajandaları doğrultusunda kullandıkları ve böylece daha katılımcı bir toplum tahayyülünü hayata geçirdikleri pek çok örnek yaşanmıştır. 1990'ların ortalarından itibaren internet tabanlı yeni medya, çeşitli siyasi hareketler tarafından katılımcı demokrasi ekseninde giderek artan bir ivmede etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Çok sayıda vatandaş, aktivist ve siyasi grup alternatif bilgi ve iletişim kanalları geliştirmeye çalışmış, bunun sonucunda da hiç olmadığı kadar fazla sayıda insan internet ve bilişim teknolojilerini kullanarak demokratik katılıma eklenmiştir⁴¹¹.

İnternetin gücü ise ilk olarak 1996 yılında Fransa'da yargıya karşı bir eylemle hissedilmiştir. Paris Bölge Yüksek Mahkemesi'nin eski Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın sağlık durumuna ilişkin iddialar içeren⁴¹² bir kitabı yasaklamasının ardından, bir internet kafe sahibi yasaklanan kitabı tarayarak internete yüklemiştir. Böylelikle yüz binlerce kişi, yasaklı kitabın bulunduğu internet sitesine girerek kitabı ücretsiz olarak okumuş ya da indirmiştir. Yetkililer, şüpheyle yaklaştıkları ve kurallara

⁴⁰⁸ KAHN ve KELLNER, Age, s. 712.

⁴⁰⁹ SAKRANI Raja, "The Aesthetics of Convivencia: Visualising a Mode of Living Together in Al-Andalus", **Law and New Media: West of Everything**, (Ed. Christian Delage, Peter Goodrich, Marco Wan), Edinburgh University Press, Edinburgh 2019, s. 34.

⁴¹⁰ KAHN ve KELLNER, Age, s. 720.

⁴¹¹ Age, s. 705.

⁴¹² New York Times, "World News Briefs: French Court Bans Book on Mitterrand's Health" (Çevrimiçi), <https://www.nytimes.com/1996/01/21/world/world-news-briefs-french-court-bans-book-on-mitterrand-s-health.html>, Erişim Tarihi: 11/7/2023.

tabi olmayan bu yeni mecrada, mahkemece hükmedilen yasağı uygulamak konusunda yetersiz kalmıştır⁴¹³.

Benzer düşünen insanlardan kaynaklanan içerikleri bir arada sunmaya yönelik tasarlanmış algoritması sosyal medyayı, belirli bir konu etrafında şekillenen destek mekanizmasını harekete geçirmek ve bunun sonucunda gerçek mekânda ortaya çıkabilecek siyasi eylemi koordine etmek için iyi bir araç haline getirmektedir⁴¹⁴.

2011 yılında Arap coğrafyasındaki tüm ülkeleri saran ve “Arap Baharı” adı verilen ayaklanmalar sırasında çevrimiçi aktivistler, Tunus, Mısır, Libya ve Suriye’deki hükümetlere karşı giriştikleri eylemlerde interneti ve özellikle sosyal medyayı etkin biçimde kullanmışlardır. Dönemin Libya lideri Muammer Kaddafi rejimine karşı NATO öncülüğünde yürütülen bombardıman da sivil göstericilerin haberdar edilerek zarar görmelerinin önlenmesi amacıyla sosyal medya etkin bir haberleşme aracı işlevi görmüştür. Buna karşılık, deyim yerindeyse medya araçlarının ana şalterini ellerinde bulduran hükümetler de gösterilere karşı sosyal medyanın kullanımında kısıtlamalara giderek, hatta kimi zaman internet bağlantısını tamamen kapatarak yeni medyayı farklı bir açıdan araçsallaştırmışlardır⁴¹⁵. Karşıt araçsallaştırma girişimlerinin çarpışmasına güncel bir örnek olarak, Fransa’da süregelen sokak protestoları nedeniyle İçişleri Bakanlığınca “[e]ylemleri koordine etmek ve şiddeti kışkırtmak için sosyal medyanın ve çevrimiçi platformların kullanılmasını önlemek amacıyla 3 Temmuz 2023’ten itibaren belirli yer ve saatlerde internete erişimin kısıtlanacağı” hakkındaki sahte belgenin internette yayılması gösterilebilecektir⁴¹⁶.

Arap Baharı örneği, yeni medyanın olumlu veya olumsuz siyasi ve toplumsal değişimler için bir katalizör görevi görme gücüne işaret etmektedir. Yeni medyanın bu tür toplumsal hareketlerde ifade hürriyetinin kullanımını kolaylaştırma ve yaygınlaştırma özelliği belirginleşmektedir. Hükümetlerin konvansiyonel medya araçları üzerinde uygulamaya koyduğu karartmalar karşısında internet siteleri, bloglar, Facebook, Twitter,

⁴¹³ EKO, Age, s. 90.

⁴¹⁴ ROLPH, VITINS, BANNISTER, JOYCE, Age, s. 11.

⁴¹⁵ EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 79.

⁴¹⁶ KOSKAS Noemie, “Violences urbaines: non, la Police nationale n'a pas annoncé de restrictions à Internet dans certains quartiers”, (Çevrimiçi) <https://www.tflinfo.fr/justice-faits-divers/violences-urbaines-non-la-police-nationale-n-a-pas-annonce-de-restrictions-a-internet-dans-certains-quartiers-2262316.html>, Erişim Tarihi: 12/7/2023.

YouTube gibi sosyal medya platformları; yaşananlara dair videoların yayınlandığı, paylaşıldığı ve tartışıldığı yegâne ortamlar olmuşlardır. İnternet tabanlı yeni medya, aktivistlerin bilgi ve fikir paylaşımının odak noktası haline gelmiştir. İnternet engellendiğinde dahi, yeni medya metinlerinin bir türü olan cep telefonlarındaki kısa mesajlar toplama çağrılarının araçları olarak kullanılmışlardır⁴¹⁷.

Bununla birlikte 21. yüzyılda terör örgütleri de bilişim teknolojilerini yakından izleyen, mobil aygıtlar vasıtasıyla içerik üreten, sosyal medya propagandasıyla üye ve sempatan eden, özetle yeni medyayı araçsallaştırmasını bilen bir hale bürünmüşlerdir⁴¹⁸. Terör örgütleri önceden beri medyayı bir propaganda ortamı olarak kullanmaktaydılar. Fakat günümüzde faal olan terör örgütleri, yeni medyaya da uyum sağlamış durumdadırlar. Örneğin sosyal medyayı aktif bir biçimde kullanan IŞİD terör örgütü, ürettiği içerikleri Telegram, Twitter, Facebook, Tumblr, YouTube gibi karşılıklı etkileşimli platformlar aracılığıyla yaymaktadır. Bu sayede yalnızca kendi paylaşımlarıyla yetinmeyip diğer kullanıcıların yeniden yayınlamaları sayesinde daha geniş bir kitleye ulaşabilmektedirler. Kendilerine ait çok dilli blogların ve internet sitelerinin yanı sıra cep telefonu uygulamalarına, haber ajanslarına, dijital ortamda düzenli olarak yayınlanan dergilere ve hatta bir bilgisayar oyununa bile sahiptirler. Gerçekten de Grand Theft Auto adlı aksiyon türündeki popüler video oyununa öykünerek üretilmiş Salil al-Sawarem adında bir oyun internette dolaşıma sokulmuştur⁴¹⁹. Kısacası ifade hürriyetinin yeni medya vasıtasıyla kullanımı, yeni medyanın sivil toplum ve çevrimiçi aktivistlerin yanı sıra hükümetler, telekomünikasyon şirketleri ve hatta terör örgütleri tarafından araçsallaştırılması yoluyla gerçek mekâna doğrudan etki etmektedir.

3.3.5. *Mutatis Mutandis*

Ağ bağlantılı küresel iletişim, kültürleri birbirlerine bağlamakta etkin bir role sahiptir. Bunun sonucunda oluşan çok kültürlü hukuk evreni ise yeni medyaya ilişkin çevrimiçi ortamda ifade hürriyeti, nefret söylemi, fikri mülkiyet, çocuk pornografisi, özel hayatın gizliliğinin korunması, siber güvenlik gibi konularda kültürel, siyasi ve hukuki

⁴¹⁷ EKO, Age, s. 129-159.

⁴¹⁸ ORHAN GÖNÜL Canan, **Uluslararası İlişkilerde Bir Şiddet Tezahürü Olarak Uluslararası Terörizm ve IŞİD Örneği**, İstanbul 2023, s. 37-38.

⁴¹⁹ Age, s. 140-142. Orijinal oyunda bir gangster ABD şehirlerine benzer kurgusal bir ortamda çoğunlukla silahlı kriminal görevler tamamlarken; IŞİD versiyonunda bir militan benzer nitelikte görevleri Ortadoğu coğrafyasına benzer bir oyun haritasında yapmaktadır.

çelişkilere sebebiyet vermiştir. Bu nedenle ülkeler, ulusal hukuklarında bu durumla başa çıkabilmek için gerçek mekân için tasarlanmış eski kültürel, siyasi ve mevcut hukuki düzenlemeleri çevrimiçi ortam için yeniden çerçeveselendirme yoluna gitmişlerdir. Bu gelişmeler BM Genel Kurulu, BM İnsan Hakları Konseyi, AB, Avrupa Konseyi gibi uluslararası niteliği haiz yapılar başı çekmek üzere, uluslararası insan hakları rejiminin iletişimsel yönlerinin yeniden incelenmesine neden olmuştur. Çoğu hukuk sistemindeki mevcut yasal düzenlemeler, çevrimiçi yeni medya ortamına *mutatis mutandis*, bir başka deyişle gerekli değişikliklerin yapılması koşuluyla uygulama alanı bulmaktadır⁴²⁰.

Konvansiyonel medya için tasarlanmış mevcut medya yasalarının, yeni medyaya ve bilişim teknolojilerinin dinamizmine uyarlanıp deyim yerindeyse bitkilerde olduğu gibi aşılınarak ıslahı gerekmiştir. Bu durum, ifade hürriyeti gibi temel evrensel ilkelerin yeniden yorumlanmasını, fikri mülkiyet gibi ilintili hukuki alanların uyumlaştırılmasını, medya ve iletişim alanında yeni uluslararası hukuki yapıların oluşturulmasını teşvik etmeyi amaçlayan siyaset üretme girişimlerine yol açmıştır⁴²¹.

Bu süreçte yeni medya, teknolojik yeniliklere ayak uydurmak için sürekli çaba göstermesi gereken hukuku şekillendirmektedir. Ulusal hukuk düzenleri ve uluslararası örgütler, bahsi geçen ihtilafların üstesinden gelebilmek için, konvansiyonel medyaya ilişkin düzenleyici rejimleri, değişen başarı dereceleriyle, çevrimiçi ortamdaki yeni medyaya uygulamaya çalışmaktadırlar⁴²².

Örneğin ABD Anayasası'nda yer alan Birinci Değişiklik, yüzyıllardan beri ortaya çıkan çok çeşitli teknolojiler ve medya platformları vasıtasıyla yürütülen iletişim biçimlerinin her birinin kendine özgü doğasına ve koşullarına uygulanagelmiştir. Ayrıca salt doğrudan ifadelerle yetinmekle kalmayıp giyim-kuşam, eylem ve bazen de eylemsizlik gibi dolaylı ifade edici davranışların tamamına yayılan geniş bir uygulama alanı bulmaktadır. Bu nedenle Birinci Değişiklik metnindeki hukuki ibareler, zaten en başından beri oldukça esnek yorumlanmaktadırlar. Bu esnek karakteri sebebiyle Birinci

⁴²⁰ EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 16-17.

⁴²¹ EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 36.

⁴²² EKO, *Age*, s. 103.

Değişiklik metninin konvansiyonel medyaya olduğu kadar internet tabanlı yeni medyaya da aynı düzeyde ifade hürriyeti koruması sağlaması güç olmamaktadır⁴²³.

Ne var ki böylesi uyarılama çabaları her zaman istenen neticeyi vermemekte, hatta çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. Bu da hukuk düzenlerini yeni durumla yeni yasa yapma yoluyla başa çıkmaya itmektir.

3.3.6. Yeni Medya, Yeni Yasa

Farklı hukuk sistemleri ifade hürriyetine yaklaşımları bakımından birbirlerinden önemli ölçüde farklılık göstermektedirler. Bu farklılıklar, internet tabanlı yeni medya vasıtasıyla küreselleşme düzeyi artmış bir dünyada kolaylıkla çatışabilmektedir. İnternet teknolojilerinin ülkeler arasındaki yargısal sınırları aşma kabiliyeti, ifade hürriyetinin düzenlenmesine yönelik farklı yaklaşımlara sahip hukuk sistemlerinin teması geçmesi ve kaçınılmaz olarak da hukuken çatışması için ihtimalleri artırmaktadır.⁴²⁴ Toplumların birbirlerine anlık olarak bağlanabildiği bu çağda, halkın bilgi edinme hakkına vurgu yapan kamu bekçisi rolünü şiar edinmiş gazetecilerin, bu değerlerin evrensel olmadığı ve hatta pek çok ülkede özel hayatın gizliliğinin ihlali nedeniyle kovuşturmalara yol açabileceğinin farkında olmaları elzemdir.⁴²⁵

Temel hak ve hürriyetleri önceleyen hukuk düzenleri, yeni medyada ifade hürriyetine dair söz konusu hukuki boşlukları yasama faaliyeti yoluyla gidermeye çalışmaktadırlar. Ulusal düzeyde bir örnek olarak Fransa, başından beri ifade hürriyetine ilişkin yasal düzenlemelerin cari olabileceği yetki alanını erişilebilen tüm internet içeriğini kapsayacak şekilde genişletmektedir. Bunun pratik sonucu, konvansiyonel medyada ifade hürriyetini düzenleyen yönetmeliklerin interneti de kapsamı olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren internet alanını düzenlemek üzere bir dizi kamu kurumu kurulmuştur. Örneğin, Fransa'da var olan tüm internet sitelerinin, Ulusal Bilgi Teknolojisi ve Özgürlükler Komisyonu adlı devlet kurumuna resmi olarak kaydedilmesi gerekliliği getirilmiştir⁴²⁶.

⁴²³ EKO Lyombe, *American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law*, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 11.

⁴²⁴ ROLPH, VITINS, BANNISTER, JOYCE, Age, s. 23.

⁴²⁵ EKO, Age, s. 125.

⁴²⁶ Age, s. 89.

Uluslar üstü yasama faaliyetlerine örnek olarak ise AB'nin yürürlüğe koyduğu medya endüstrisinin düzenlenmesi, dijital veri tabanlarında bireysel bilgilerin toplanması, saklanması ve paylaşımı gibi çetrefilli konularla ilgilenen bir dizi direktif ve diğer yönetim tedbirleri anılabilecektir. Bu tedbirler, değişen teknolojik ortamı göz önüne alarak AB'nin konvansiyonel medyaya uyumlu sektör düzenleme ve veri koruma kurallarını yeni medya ekseninde yeniden düzenleme çabasını yansıtmaktadır⁴²⁷. İnternet çağında kişisel verilerin korunmasına ilişkin ilk AB direktifi, Kişisel Verilerin İşlenmesine İlişkin Olarak Bireylerin Korunması ve Bu Verilerin Serbest Dolaşımına İlişkin Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi'dir⁴²⁸. Bu düzenleme daha sonra güncellenerek yerini literatürde oldukça popüler olan Genel Veri Koruma Tüzüğü'ne⁴²⁹ bırakmıştır.

Yeni medya evrenine uyum sağlamak için yürütülen yasama faaliyetlerinin ortak noktası, konvansiyonel medyada olduğu gibi yeni medyada da, ifade hürriyetinin temin edilmesi ile hakkın kötüye kullanılması yoluyla özel hayatın gizliliğinin ihlali ve özellikle nefret söyleminden zarar görebilecek kişi veya grupların korunması arasında bir denge kurmaya çalışmalarıdır⁴³⁰.

3.3.7. Kararlar Işığında

Ahmet Yıldırım – Türkiye kararı, yeni medyada ifade hürriyeti hususunda İHAM tarafından verilmiş en bilinen kararlardan biridir. Başvuruda, Mustafa Kemal Atatürk'ün itibarını zedeleyici içeriklere sahip olan tek bir internet sitesi sebebiyle, bu siteyi barındıran Google Sites adlı alan sağlayıcı platformun tamamına erişimin engellenmesi konu edilmiştir. İHAM içtihadı uyarınca, bu denli çok miktarda veriye erişimi engelleyen bu tür bir tedbir, kullanıcılarının engellenen içeriğe belirsiz bir süre boyunca erişimini engellediği için önceden kısıtlama niteliğindedir. Bu nedenle, sadece suç işleyen internet

⁴²⁷ EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 93.

⁴²⁸ Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, <http://data.europa.eu/eli/dir/1995/46/oj>, Erişim Tarihi: 11/7/2023.

⁴²⁹ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>, Erişim Tarihi: 11/7/2023.

⁴³⁰ EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013, s. 171.

sitesine yönelik tedbir almanın teknik olarak mümkün olduğu durumlarda, somut olaydaki gibi orantısız uygulamalardan kaçınılmalıdır. Zira büyük miktarda veriyi saklama ve dağıtma kapasitesi nedeniyle internet, toplumun haberlere erişimini artırmada ve genel olarak bilginin yayılımını kolaylaştırmada önemli bir rol oynamaktadır. İHAM, söz konusu tedbirin internete yönelik toptan bir yasaklama teşkil etmediğini kabul etmektedir. Bununla birlikte, internetin toplumdaki bireylerin ifade hürriyetlerini ve bilgi edinme haklarını kullandıkları başlıca araçlardan biri haline geldiği ve siyasi kamusal tartışmalara katılım için temel araçlar sağladığı göz önüne alındığında, Google Sites sağlayıcısının erişime engellenmesi şeklinde uygulanan tedbir de orantısız kalacaktır. Bu durum, İHAM’ı, başvuranın ifade hürriyetine kamu otoritesinin müdahalesini içeren tedbirin, hürriyeti ihlal ettiği sonucuna götürmektedir. İHAM ayrıca, söz konusu tedbirin Google Sites çatısı altında bulunan internet sitelerinin toptan engellenmesini içerdiğinden keyfilik ortaya çıkardığını gözlemlemektedir. Dolayısıyla İHAM, internet sitelerine erişimin bir bütün olarak engellenmesini ifade hürriyetinin ihlali olarak görmektedir⁴³¹.

ABD Yüksek Mahkemesi, yeni medyada ifade hürriyeti hususunda konvansiyonel medyadaki korumaların geçerli olması gerektiği görüşündedir. Zira, yeni medya kullanıcılarının paylaşarak, beğenerek, yanıt vererek, yeniden yayınlayarak karşılıklı etkileşime girebildikleri internet ortamı, esasında Birinci Değişiklik metninde yer bulan kamusal alan kapsamına dahildir⁴³². İçerikten bağımsız yaklaşım bağlamında, yeni medyadaki ifadelerin içeriğinden ziyade muhtemel hukuki zararına bakılarak sınırlama yoluna gidilmektedir. İHAM’ın Google Sites adlı alan sağlayıcısına ilişkin yukarıdaki örnek kararında olduğu gibi, Yüksek Mahkeme de internet alan sağlayıcılarının barındırdıkları içeriklerden sorumlu tutulamayacağı kanaatindedir⁴³³. Bu doğrultuda, bir kitapçının dükkanında bulundurduğu tüm kitapların içeriğini bilmesini bekleyerek cezai sorumluluğuna gitmenin hukuka uygun olmayacağı yönündeki Smith v. Kaliforniya kararı⁴³⁴ referans alınabilecektir.

⁴³¹ İHAM, Ahmet Yıldırım – Türkiye, Başvuru No: 3111/10, Karar Tarihi: 18/12/2012, §§ 43-44, 48, 54-55, 68.

⁴³² YILDIZ, Age, s. 1688.

⁴³³ ÖZSOY, Age, s. 43.

⁴³⁴ SCOTUS, Smith v. California, 361 US, 147, 153 (1959), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep361/usrep361147/usrep361147.pdf>, Erişim Tarihi: 13/7/2023.

Bir diğer İHAM başvurusuna konu somut olayda, maddi kaynak yetersizliği nedeniyle internet de dâhil çeşitli kamu kaynaklarından elde edilen içerikleri yeniden basan düşük tirajlı yerel gazete Pravoye Delo, bir internet haber sitesinden indirdiği, Ukrayna istihbaratının bir çalışanı tarafından yazıldığı iddia edilen isimsiz bir mektup yayınlamıştır. Mektupta, üst düzey kamu yetkililerinin yolsuz faaliyetlerde buldukları ve organize suç gruplarının üyeleriyle bağlantılı oldukları iddiaları yer almaktaydı. Bunun üzerine, Ukrayna Ulusal Thai Boks Federasyonu Başkanı haberin kendisiyle ilgili olduğu ve itibarını zedelediği iddiasıyla başvuru aleyhine dava aarak manevi tazminat ödenmesini ve tekzip yayınlanmasını talep etmiştir. Başvurucular, başka bir yerde yayınlanmış bir içeriği kaynak göstererek ve herhangi bir değişiklik yapmaksızın yeniden yayınladıkları için, ilgili içerikte yer alan bilgilerin doğruluğundan sorumlu olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Başvurucular ayrıca, talep edilen tazminatın ödenmesi halinde, gazetenin iflas ederek kapanmak zorunda kalacağını ileri sürmüşlerdir. Birinci derece mahkemesi, içeriğin iftira niteliğinde olduğunu kabul edip başvuru aleyhine manevi tazminat ödemelerine ve tekzip yayınlamalarına karar vermiřtir⁴³⁵.

Başvurucular, ilgili davada verilen hükmün temyizde onanması nedeniyle ifade hürriyetlerinin ihlal edildiğinden bahisle İHAM önünde şikâyetçi olmuşlardır. Başvurucular, internette zaten yayınlanmış olan bir içeriği, toplumu ilgilendiren önemli konuların daha fazla tartişılmasını teşvik etmek amacıyla yaydıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, ödemeleri gereken tazminat miktarının, gazetenin yıllık geliri göz önüne oldukça orantısız olduğunu ve bu nedenle gazetenin basımını durdurmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir⁴³⁶.

İHAM, söz konusu yayının kamuya açık bir internet haber sitesinden indirilen ve kaynağına atıfta bulunulan bir içeriğin tıpkıbasımı olduğunu gözlemlemektedir. Ne var ki, birinci derece ve temyiz mahkemeleri, Ukrayna ulusal hukukuna göre Basın Kanunu uyarınca kayıtlı olmayan internet kaynaklarından içerik üreten kişilerin basın mensuplarına sağlanan hukuki korumalardan yararlanamayacakları kanaatinde dir. Bu bağlamda İHAM, Ukrayna ulusal hukukunda internet tabanlı yeni medyanın devletçe tesciline ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmadığını, yürürlükteki Basın Kanunu ve iç

⁴³⁵ İHAM, Editorial Board of Pravoye Delo ve Shtetel – Ukrayna, Başvuru No: 33014/05, Karar Tarihi: 5/5/2011, řş 5-9, 11-14.

⁴³⁶ Agk, řş 33, 40.

hukuktaki ilgili diğer mevzuatın Ukrayna’da yeni medyanın statüsüne ilişkin herhangi bir hüküm içermediğini gözlemlemektedir. Fakat İHAM’a göre internet, özellikle bilginin depolanması ve yayılması bakımından basılı medyadan farklı bir iletişim aracıdır. Dünya çapında milyarlarca kullanıcıya hizmet veren elektronik ağ, konvansiyonel medya ile aynı düzenlemelere ve denetime tabi olmayacaktır. Bu nedenle internetteki materyallerin çoğaltılmasına ilişkin düzenlemeler, konvansiyonel basılı medyadan farklılık gösterebilecektir. Bu düzenlemelerin, temel hak ve hürriyetlerin korunması ve geliştirilmesini güvence altına almak için teknolojinin kendine has özelliklerine göre ayarlanması gerekmektedir⁴³⁷.

Bu noktada oldukça önemli bir değerlendirme yapan İHAM, internetin profesyonel medya faaliyetleri bağlamında oynadığı rolü ve genel olarak ifade hürriyetinin kullanılması açısından önemini göz önünde bulundurarak; yeni medyada faaliyet gösteren basının da kamu bekçisi işlevine sahip olduğunu düşünmektedir. Ne var ki Ukrayna ulusal hukukunda, yeni medyadaki basın mensuplarının yaptırıma maruz kalma endişesi olmaksızın internetten elde ettikleri bilgileri kullanmalarına izin veren yeterli bir yasal çerçeve bulunmamaktadır. Bu nedenle İHAM, başvuruçuların söz konusu yayının yol açabileceği sonuçları yeteri kadar öngöremediklerini tespit etmektedir. İHAS’ın 10. maddesindeki yasayla öngörülme şartı yerine getirilmediği için, somut olayda ifade hürriyetinin sınırlanması hukuka uygun değildir⁴³⁸.

İHAM’ın konuya dair önem taşıyan bir diğer kararında başvuruçucu, Azerbaycan Türkçesi ve Rusça dillerinde yayınlanan, hükümeti ve kamu görevlilerini sert bir şekilde eleştiren makaleleriyle tanınan iki gazetenin kurucusu ve genel yayın yönetmenidir. Başvuruçucu, daha önce çeşitli zamanlarda tehditler aldığını iddia etmekte ve kamu görevlilerine hakaretten mahkûm edildiğini belirtmektedir. Gazeteci kimliğiyle kısıtlamaların olduğu bir dönemde Dağlık Karabağ bölgesini ziyareti sırasında başvuruçucu, bazı yetkililer ve vatandaşlarla görüşmüştür. Bu ziyaretin ertesinde Rusça dilindeki gazetesinde, “Karabağ Günlüğü” adlı bir makale yayınlamıştır. Ardından, bu makaleyle bağlantılı olarak başvuruçucu aleyhinde ceza davaları açılmıştır. Daha sonra, bir internet forumunda Fatullayev kullanıcı adıyla konuya ilişkin bir dizi paylaşımda bulunulmuştur.

⁴³⁷ İHAM, Editorial Board of Pravoye Delo ve Shtetel – Ukrayna, Başvuru No: 33014/05, Karar Tarihi: 5/5/2011, §§ 60-63.

⁴³⁸ Agk, §§ 64-66.

Paylaşım yapan kişi, internet forumunda “Hocalı sakinlerine Azerbaycan birlikleri tarafından da ateş açıldığı” yönünde ifadeler kullanmıştır. Başvurucu, gazete makalelerinde ve internet forumlarında kullandığı ifadeler nedeniyle aldığı ceza mahkûmiyetlerinin ifade hürriyetine haksız bir müdahale teşkil ettiği gerekçesiyle İHAM önünde şikâyetçi olmuştur. Başvurucu, internet forumunda kullanılan ifadelerin anonim olduğu ve kendisi tarafından yapılmadığı beyanında bulunmuştur. Kaldı ki öyle olsa bile, Azerbaycan ulusal hukukunda Hocalı katliamına dair şüpheyle yaklaşma veya inkârın suç olmadığını vurgulamıştır. Ne var ki başvurucuya karşı bu nedenle değil; internet forumundaki ifadelerde hakaret ettiği iddiasıyla ceza davası açılmıştır⁴³⁹.

Makaleyi inceleyen İHAM, söz konusu içeriğin açıklayıcı bir üslupla toplumu bilgilendirmek amacıyla yazıldığını gözlemlemektedir. İHAM’a göre, başvurucu internet forumundaki ifadeleri kullananın kendisi olduğunu reddetse dahi, kendisi olduğuna dair makul şüphenin ötesinde deliller bulunduğunu belirtmektedir. Yine de internet forumunda yapılan açıklamaların basın hürriyetinin kullanılmasında izin verilen abartı derecesi dâhilinde olduğu gözlemlenmektedir. Meşhur bir gazeteci olan başvurucu, kullanıcı adı olarak gerçek adını seçerek yaptığı paylaşımları, günümüzde konvansiyonel basından daha etkili olan bir internet forumunda yayınlamıştır. İHAM, bu ifadelerde başvurucunun davacı kamu görevlilerine hakaret ettiğine yönelik ikna edici bir bulguya rastlamamıştır. Bu koşullar altında İHAM, başvurucunun hakaret suçlamasıyla mahkûmiyetinin acil bir sosyal ihtiyacı karşılamadığını tespit etmiştir. İHAM, bir basın suçu için hapis cezası verilmesinin, orantısız olduğu kanaatindedir. Zira başvurucu aynı somut olay özelindeki bir hukuk davasında zaten önemli miktarda tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir. Bir basın suçu için hapis cezası verilmesi, nefret söylemi veya şiddete teşvik durumlarında olduğu gibi diğer temel hakların ciddi şekilde zarar gördüğü istisnai durumlarda ifade hürriyetini ihlal anlamına gelmeyecektir. İHAM, mevcut koşulların, başvurucuya hapis cezası verilmesini haklı kılacak hiçbir gerekçe ortaya koymadığı görüşündedir. Dolayısıyla İHAM, başvurucunun yeni medyada ifade hürriyetini kullanmasına yönelik müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli olarak değerlendirilemeyeceğini tespit etmektedir⁴⁴⁰.

⁴³⁹ İHAM, Fatullayev – Azerbaycan, Başvuru No: 40984/07, Karar Tarihi: 22/4/2010, §§ 7-10, 13-14, 63, 72-73, 77.

⁴⁴⁰ Agk, §§ 89, 93-95, 100, 103-105.

Delfi AS – Estonya kararında ise başvuru şirket, sahibi olduğu internet haber sitesindeki okuyucu yorumlarından sorumlu tutulmasının ifade hürriyetini ihlal ettiğinden şikâyetçi olmuştur. Başvuru, günümüzde yeni medya içeriklerinin giderek artan bir şekilde kullanıcıların kendileri tarafından oluşturulduğunu savunmuştur. Haberlere yapılan yorumlar gibi kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikler sayesinde herkesin kamusal tartışmaya katkıda bulunabilmesinin demokrasiyi geliştirdiğini belirtmiştir. Başvuru ayrıca, internette ifade hürriyeti için anonimliğin demokratik katılımı teşvik bağlamındaki önemini vurgulamıştır⁴⁴¹.

İHAM, internette kullanıcı tarafından oluşturulan içeriklerin ifade hürriyetinin kullanılması için eşsiz bir fırsat olduğunu kabul etmektedir. Ancak bu önemli faydanın yanı sıra bazı tehlikeler de ortaya çıkabilmektedir. Örneğin nefret söylemi ile şiddete teşvik eden, hakaret içeren ve açıkça hukuka aykırı diğer söylem türleri de internet sayesinde daha önce hiç olmadığı kadar kısa bir süre içinde dünya çapında yayılabilmekte ve bazen sürekli olarak çevrimiçi ortamda kalabilmektedir. İHAM, yayınlanan içeriklere kullanıcılar tarafından yapılan yorumlar için alan sağlandığında, anonim olsun veya olmasın bazı kullanıcıların başkalarının kişilik haklarını ihlal ederek nefret söylemi ve şiddete teşvik anlamına gelen açıkça hukuka aykırı söylemlerde bulunmalarının, İHAS'ın 10. maddesi kapsamındaki görev ve sorumlulukları doğuracağı kanaatindedir⁴⁴².

Bu noktada İHAM başvurunun, yayınladığı makaleler hakkında okuyucularını yorum yapmaya davet eden, ticari bir temelde işletilen, profesyonelce yönetilen büyük bir internet haber sitesi ile ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla ilgili internet haber sitesinin, kullanıcıların bir konudaki fikirlerini moderatörün herhangi bir müdahalesi olmaksızın ortaya koyabildikleri bir internet forumundan farklı değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca İHAM, başvuru şirketin sahip olduğu internet haber sitesinin ülkedeki en büyük yeni medya platformlarından biri olarak geniş bir okuyucu kitlesine sahip olduğunu; dolayısıyla da nefret söylemi ve doğrudan şiddet eylemlerini savunan ifadeler içeren kullanıcı yorumları konusunda görev sorumluluk sahibi olduğunu karara bağlamıştır. İHAM içtihadına göre, yeni medyadaki içeriklerin, başta özel hayatın gizliliği olmak üzere, temel hak ve hürriyetlerden yararlanılmasına

⁴⁴¹ İHAM, Delfi AS – Estonya, Başvuru No: 64569/09, Karar Tarihi: 16/6/2015, §§ 59, 66, 79.

⁴⁴² Agk, §§ 110-116.

verdiği zarar riski, konvansiyonel medya basınının verdiği zarardan daha yüksektir. İnternetin herkesin sesini duyurabilmesi için geniş imkânlar sunduğuna dikkat çeken İHAM, böylesi büyük bir internet haber sitesinin nefret söylemi ve şiddete teşvik eden ifadelerin yayılmasını sınırlandırmak için etkili tedbirler alma yükümlülüğünün bulunduğu kanaatindedir⁴⁴³.

Yine ifade hürriyetinin kullanımına ilişkin İHAS'ta bahsi geçen görev ve sorumluluklar hususunda, yeni medya alanındaki bir karar olmasa da yeni medya ile ilgili bir tartışmaya rehber olabilecek Hachette Filipacchi Associés – Fransa kararını anmak yerinde olacaktır. İlgili İHAM kararına konu olayda, öldürülen bir kamu görevlisinin cansız bedeni yerde yatarken yüzü kısmen kameraya dönük bir şekilde renkli fotoğrafının konvansiyonel medya biçimindeki basılı bir haber dergisinde yayınlanması söz konusudur. İHAM, dergiye yönelik olarak ilk derece ve temyiz mahkemelerince uygulanan yaptırımların ifade hürriyetini ihlal anlamına gelmeyeceği yönünde karar vermiştir. Zira İHAM, ilgili fotoğrafın insan onuru ile bağdaşmadığı ve maktulün ailesinin rızası dışında yayınlanmasının da hukuka aykırı olduğu hususlarında ulusal düzeydeki mahkemelerle hemfikir⁴⁴⁴. Bu konudaki İHAM içtihadı dikkate değerdir; çünkü yeni medya araçlarıyla kaza afet ve felaket bölgeleri ile cinayet ve diğer suç mahallerinden yapılan sosyal medya canlı yayınları bu anlamda oldukça tartışma yaratmaktadır.

Son ve oldukça önemli olarak İHAM, Vladimir Kharitonov – Rusya kararında yeni medyada ifade hürriyeti konusunun, yeni medyaya özgü dinamikler çerçevesinde ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Daha önceki içtihadında bu alandaki yasal boşluğun açtığı sorunlara değinmiş olan İHAM, yeni medyada ifade hürriyetinin ulusal hukuklar bağlamında da yasal zemine oturtulması çağrısını bu kez açıkça yapmaktadır⁴⁴⁵. İHAM içtihadında, temel hak ve hürriyetlere ilişkin başvuruların ekseriyetle ulusal hukuk sistemlerindeki yetersizliklerden kaynaklandıkları ve bunun önlenmesi için tedbirler alınmasına ihtiyaç olduğu birçok defa belirtilmiştir. Aynı doğrultuda İHAM, kendi temel hukuki belgesi olan İHAS'ı da yaşayan bir hukuki aygıt olarak değerlendirip yenilik ve

⁴⁴³ İHAM, Delfi AS – Estonya, Başvuru No: 64569/09, Karar Tarihi: 16/6/2015, §§ 117, 133, 157.

⁴⁴⁴ İHAM, Hachette Filipacchi Associés – Fransa, Başvuru No: 71111/01, Karar Tarihi: 14/6/2007, §§ 9, 12-20, 26, 29, 36-38, 46-53, 58-59.

⁴⁴⁵ İHAM, Vladimir Kharitonov – Rusya, Başvuru No: 10795/14, Karar Tarihi: 16/11/2020, §§ 37-39, 46.

değişimler dikkate alınarak güncel koşullara uygun biçimde yorumlamak gerektiğini vurgulamıştır. Zira İHAS'ın amacı, temel hak ve hürriyetleri kâğıt üstünde değil; etkin bir biçimde gerçek hayatta garanti altına almaktır⁴⁴⁶.

⁴⁴⁶ İHAM, Tyrer – Birleşik Krallık, Başvuru No: 5856/72, Karar Tarihi: 25/4/1975, § 31; İHAM, Marckx – Belçika, Başvuru No: 6833/74, Karar Tarihi: 13/6/1979, § 41; İHAM, Airey – İrlanda, Başvuru No: 6289/73, Karar Tarihi: 9/10/1979, § 24; İHAM, Artico – İtalya, Başvuru No: 6694/74, Karar Tarihi: 13/5/1980, § 33; İHAM, Soering – Birleşik Krallık, Başvuru No: 14038/88, Karar Tarihi: 7/7/1989, § 87; İHAM, Lozidou – Türkiye, Başvuru No: 15318/89, Karar Tarihi: 23/3/1995, § 71; İHAM, Kress – Fransa, Başvuru No: 39594/98, Karar Tarihi: 7/6/2001, § 70; İHAM, Kreuz – Polonya, Başvuru No: 28249/95, Karar Tarihi: 19/6/2001, § 57.

SONUÇ

Bugün yeni medya yalnızca televizyon, canlı yayın, oyun, yazılım gibi medyayla doğrudan ilgili alanlarda değil; eğitim, kültür, sanat, hukuk ve gündelik yaşama dair diğer alanlarda da hatırı sayılır biçimde etki sahibidir. Dolayısıyla yeni medya okuryazarlığı yetisine vakıf olmak bugün daha önce hiç olmadığı kadar önem taşır hale gelmiştir. Çünkü bugünün medya evreni, yakınsama halinde aynı anda varlık gösteren yeni medya ile konvansiyonel medya araç ve biçimlerinden oluşmaktadır. Ancak, bilişim teknolojilerinin ve özellikle internetin medya ve iletişim alanına damga vuran etkililiği, yeni medyayı daha hâkim kılmaktadır.

Bu nedenle bu çalışmada yeni medyanın ardında yatan anlayışın tarihsel köklerinin alternatif ve çağdaş medya çalışmalarına kadar dayandığı ortaya konmuştur. Bilişim teknolojileri ve internet olgusu da göz ardı edilmeden, yeni medya kuramlarıyla da desteklenerek; aslında bu alanın ilk akla gelenden çok daha kapsayıcı bir nitelikte olduğu doğrulanmıştır. Karşılıklı etkileşimlilik, yakınsama, kişiselleştirilebilme ve eşzamanlılık gibi kendine has özelliklere sahip olan yeni medya; kullanıcı uygulayıcılarıyla, teknolojik yöntemleriyle ve yaydığı söylemleriyle de yenidir. Toplumların ve bireylerin karşılıklı etkileşiminde başat unsur olan medya ve iletişim bünyesinde gerçekleşen mütemadi yenilenme ve değişim silsilesi, kaçınılmaz olarak bireyin algılayışını ve toplumun yapısını da farklılaşmaya zorlamaktadır. Bu çalışmada sarf edilen çaba da yeni medya kaynaklı bu dönüşümün hukuktaki yansımalarına dikkat çekmek olmuştur.

Gelişim ve yayılım gösterdikçe ana akımlaşan yeni medya, bu tez çalışmasında incelenen çapraz mülkiyet ağlarının gösterdiği üzere sektördeki sahiplik ilişkilerini değiştirmiştir. Aynı şekilde, gelecekte icadı muhtemel medya ve iletişim teknolojilerini lafzına geçiren yasal düzenlemelerde görüldüğü gibi fikri mülkiyet hukukunu da derinden etkilemiştir. Bu çalışma sonucunda gözlemlenmiştir ki; yeni medya doğası gereği çok

hızlı biçimde ve durmaksızın yenilikler doğururken, hukuk da dâhil diğer toplumsal alanlar bu dinamizm karşısında fazlasıyla yavaş kalmaktadır. Hukukun bu hızlı değişimlerin gerisine düşmesinden ötürü, yeni hukuki ihtilafların karşısında çözümsüzlük tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Yeni medya biçim ve araçlarının yaygınlaşması, hukuk sisteminin bu yepyeni hukuki sorunlarla mücadele etmesini güçleştirmektedir. Bu aralıksız değişimler yürürlükteki yasal düzenlemelerin ihtiyacı tam anlamıyla karşılayamamasına neden olmaktadır.

Yürürlükteki hukukun yeni medya ile uyumlaştırılması hususunda esas zorluk ise, konvansiyonel medya bağlamında düşünülerek hazırlanmış düzenlemelerin temelinde yatan yaklaşımın, çağımızın yeni medya anlayışından bir hayli uzağa düşmesidir. Zira internet tabanlı yeni medya düzleminde yer alan içeriklerin, konvansiyonel medyadan oldukça farklılaşmış kendine özgü nitelikleri vardır. İşte bu özellikteki bir alan, evvelce geçerli fakat artık geçerliliğini yitirmekte olan bir hukuk anlayışıyla düzenlenmemelidir.

Her şeyden önce, yeni medyanın getirdikleri, hâlihazırda cari olan yasal düzenlemelerin öngöremediği kadar çok yeniliğe sahiptir. Bu alanlar ya tamamen düzenlenmesiz kalmakta ya da uyarılma çalışmaları isteneni tam karşılamamaktadır. Bu anlamda yürürlükteki hukuk, yeni medyanın getirdiği yeniliklerden bir hayli geride kalmaktadır. Mevcut mevzuatın uyarlanması yerine; bilgisayar oyunlarına dair yasal düzenlemelerde çığır açan Güney Kore örneğinde olduğu gibi, ulusal hukukta yeni medyanın yapısına uygun ve alana özgülenmiş bir yasama faaliyeti tercih edilmelidir.

Dolayısıyla mesele yalnızca hukukun teknolojiden geride kalmasına indirgenmemelidir. Aslında en başından beri hukuk, teknolojiyi takip eder konumda olmuştur ve muhtemelen gelecekte de bu şekilde olacaktır. Esas eksiklik, uyumlaştırma çabalarının çoğunun kısa vadede yine yenilerek hakkındaki düzenlemeleri kadük bırakacak bir sonuca varmasıdır. Bu tez çalışmasında Türkiye, Almanya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri ve Güney Kore'deki ulusal hukuk sistemlerinin yeni medya alanındaki gelişmeleri içeren yahut gözden kaçırılan düzenlemeleri örneklenmiştir. Bu kapsamda yukarıda incelenen, Türkiye'de bilgisayar kütüklerine ilişkin bulut bilişim teknolojisini öngöremeden hayata geçirilmiş düzenlemeler çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Güçlük çıkararak bir diğer durum da evrensel niteliğe sahip internet tabanlı yeni medyanın, birbirinden epeyce farklılaşan ulusal ve bölgesel hukuki metinlerle

düzenlenmeye çalışılıyor oluşudur. Dini değerlere saygısız ve siyasi otoritelere eleştirel yaklaşan içerikleri açıkça yasaklayan ile kişisel verileri önemseyerek anonim içerik üretimine cevaz veren bölgesel düzenlemeler aynı anda var olmaktadır. Tüm bu vaziyet, temel hak ve hürriyetlerin kullanımını noktasında daha da önem kazanmaktadır. Çünkü ortaya çıkan bu hukuki uyumsuzluk ve bazen de boşluktan en çok etkilenen alanlardan biri kuşkusuz temel hak ve hürriyetlerdir.

Yüksek yargı önündeki temel hak ve hürriyetlere ilişkin ihlal iddialar da ekseriyetle, bahsi geçen hukuki boşluklardan kaynaklanmaktadır. İctihadında temel hak ve hürriyetlere ilişkin başvuruların bu alanlardaki yetersiz hukuki düzenlemelerden ileri geldiğini belirten İHAM, buna karşı alınacak tedbirin ilgili temel hak ve hürriyetlere ilişkin ulusal hukuklarda sağlam düzenlemeler yapılması olduğunu vurgulamaktadır. Aynı çözüm önerisi pek tabii yeni medyada ifade hürriyeti bağlamında da geçerli olabilecektir. İctihadında İHAS'ı yaşayan bir hukuki belge olarak niteleyen İHAM, bu tez çalışmasında da hemfikir olduğu üzere, hukuki düzenlemelerin toplumdaki değişimler dikkate alınarak güncel koşullara uygun biçimde yorumlanmasını önermektedir.

Temel hak ve hürriyetler arasında özellikle de ifade hürriyeti, günümüzde internet ve bilişim teknolojileri eksenindeki yeni medyadan ayrı düşünülemez. Bu tez çalışmasının odağında da ifade hürriyetinin yeni medyadaki görünümleri yer almaktadır. Yeni medya sayesinde gelişmelerin ifade hürriyeti alanına sağladığı kendine has yepyeni kavram ve terimler alana dair literatürden faydalanılarak okuyucuya tanıtılmıştır. Aynı şekilde yeni medyanın Arap Baharı, Wall Street'i İşgal Et, Siyahların Yaşamları Değerlidir gibi çevrimiçi aktivizm kaynaklı ve bunun gerçek mekâna yansımalarını da içeren geniş ifade hürriyeti düzlemi de ortaya konmuştur.

Bu insicamda ifade hürriyetinin önemli bileşenlerinden biri olan basın hürriyeti konusu da üzerine düşünmeye değerdir. Zira basın faaliyeti de yeni medya sayesinde değişip dönüşmektedir. Yeni medya yapısı gereği genellikle bireysel çapta ve amatör temelde içerikler üreten kullanıcılara sahiptir. Dolayısıyla yeni medya araçlarıyla icra edilen basın faaliyeti de internetin kolaylaştırıcı etkisiyle, kullanıcı üretimi içeriklerden beslenen yepyeni bir kitle iletişim modeline sahiptir.

Bu noktada, üretüketici niteliğini haiz ilgili kullanıcıların üretimlerini basın faaliyetine özgülediklerinde basın mensubu sayılıp sayılmayacakları sorusu gündeme gelmektedir. Yeni medyada ifade hürriyetine ilişkin bu çalışma kapsamında incelenen gelişmekte olan içtihat, yeni medya öznelerinin ifade hürriyetlerini kullanırken, şayet somut olaydaki durum gerektiriyorsa mümkün mertebe basın mensuplarına sağlanan hukuki korumalardan da faydalandırılmaları yönündedir. İlgili hukuki koruma statüsü, kamu bekçiliği rolünü üstlenirken kilit önemde olan haber kaynağını ifşa etmeme, başkasından doğrudan aktarımda külfet altına girmeme gibi basına özgü ayrıcalıklar tanımaktadır.

Bu anlamda, yeni medyadaki öznelerin hukuki niteliğinin ne olduğu büyük önem arz etmektedir. Doğası gereği yeni medya kullanıcıları, aynı anda hem üretici hem de tüketici niteliğini haiz katılımcılardan oluşmaktadır. Bir diğer deyişle *prosumer* veya bu tez çalışmasında da benimsenen literatürdeki Türkçe karşılık önerisiyle üretüketici konumundadırlar. Bu özellikteki kullanıcılara tipik bir örnek olarak vatandaş gazeteciler gösterilebilecektir. Bu çalışmada, vatandaş gazetecilerin de kamu yararına faaliyet yürüten birer gazeteci oldukları ve basın faaliyeti karakterli kullanıcı üretimi içerikleri bağlamında basın mensuplarına sağlanan ifade hürriyetine yönelik hukuki koruma statüsünden yararlandırılmaları gerektiği savunulmaktadır.

Doğrudan yeni medyada ifade hürriyetine ilişkin olan güncel İHAM ve ABD Yüksek Mahkemesi kararları da bu tez çalışmasında savunulan yaklaşımı desteklemektedir. İHAM, internetin toplumdaki bireylerin ifade hürriyetlerini kullanımı ve kamusal tartışmalara katılımı için temel bir araç olduğu görüşündedir. Dolayısıyla İHAM, internetin ifade hürriyetinin kullanılması bakımından önemini teslim ederek; yeni medyada faaliyet gösteren basının da kamu bekçisi işlevinde olduğunu belirtmektedir. Aynı doğrultuda ABD Yüksek Mahkemesi, konvansiyonel medyadaki korumaların kamusal alana dâhil olan yeni medyada ifade hürriyeti konusunda da geçerli olması kanaatindedir.

Yine alana özgü hukuki düzenleme ihtiyacı hususuna vurgu yapan İHAM, yeni medyada ifade hürriyeti konusunun, yeni medyaya özgü dinamikler çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca nefret söylemi veya şiddete teşvik gibi istisnai uçlar haricinde bir basın suçu için hapis cezası verilmesini yerinde

bulmamaktadır. Ancak aksi takdirde İHAS'ın 10. maddesi kapsamındaki görev ve sorumlulukların ortaya çıkacağı görülmektedir. Çünkü böylesi içerikler internet sayesinde oldukça hızlı yayılıp çok uzun süre, belki de daima çevrimiçi ortamda kalabilmektedir. Benzer şekilde İHAM, hak sahibinin rızası dışında insan onuru ile bağdaşmayan içeriklerin yayınlanmasını da hukuka aykırı bulmaktadır. Sonuç olarak İHAM, bu tez çalışmasında da savunulduğu gibi, basın mensubu olarak kabul ettiği yeni medya kullanıcılarına hukuki korumalar kadar görev ve sorumluluklar da kuşandırmaktadır.

Bu noktada Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi'nin internetin önemini yadsımamakla beraber internet aracılığıyla yayımlanan haber ve düşüncelerin her birinin basın hürriyeti kapsamına dâhil olmayabileceği anlayışına katılmak ise mümkün görünmemektedir. AYM, internet ortamının konvansiyonel medyadaki aksine editoryal denetimden yoksun olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle de internet haberciliği faaliyetlerinin basın hürriyeti kapsamında değerlendirilebilmesini, söz konusu internet haber sitelerinin geleneksel gazeteciliğe uygun bir içeriğe sahip olmalarına bağlamaktadır. AYM'nin ilgili içtihadı İHAM'ın konuya yaklaşımından ayrılmaktadır. Ne var ki Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 90. maddesinin son fıkrası hatırdan çıkarılmamalıdır. Zira temel hak ve hürriyetlere ilişkin usulüne uygun biçimde yürürlüğe konmuş milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümlerinin yeğlenmesi anayasal bir ilke olarak mevcudiyetini korumaktadır. Buna binaen AYM içtihadının İHAM ile uyumlu hale gelmesi beklenmektedir.

Yeni medyanın editoryal denetimden yoksunluğu, dezenformatif içerik üretimi tehlikesini akla getirebilecektir. Ancak konvansiyonel medyanın çapraz medya sahipliği ağı içindeki ana akım kitle iletişimi kanallarında görünürde editoryal denetime tabi sözde uzmanların ortaya çıkardığı bilgi kirliliğini de gözden kaçırmamak gerekir. Noam Chomsky'nin de altını çizdiği üzere, “[b]asin hürriyeti, yalnızca güçlü kurumlara hizmet ediyorsa çok az şey ifade eder”⁴⁴⁷. Ayrıca ifade hürriyeti gibi kırılabilir bir alanda, devlete daha fazla sınırlama alanı açılmasındansa, hürriyetin kapsamının yeni medya öznelerine doğru genişletilmesi yeğdir. Aksi halde geniş çaplı bir internet sansürüne doğru giden

⁴⁴⁷ CHOMSKY Noam, *Necessary Illusions: Thought Control in Democratic Societies*, Pluto Press, Londra 1989, s. 174-175.

istenmeyen neticeler ortaya çıkabilecektir. Kaldı ki yeni medya özneleri basın mensubu olarak değerlendirildiklerinde, basının sahip olduğu hukuki korumaların yanı sıra yüklendiği görev ve sorumluluklardan da mesul olacaklardır. Bu da etik ilkelere yeteri kadar özen göstermeyen birtakım yeni medya öznelerini bu konuda sorumlu davranmaya itecektir. Nihayetinde ifade hürriyeti yeni medyanın karakteriyle uyumlaştırıldığında, pek çok yönden beslenerek daha geniş ve sağlam uygulama alanı bulacaktır.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR ve MAKALELER

- [1] ADORNO Theodor W., **Culture Industry**, (Ed. J. M. Bernstein), Routledge, Londra 2001.
- [2] ADORNO Theodor W., **Kültür Endüstrisi - Kültür Yönetimi**, Çev.: Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- [3] AKSOY Abdulkadir ve TÜRKÖLMEZ Onur, “Dijital Çağa Demokrasiyi Çağırarak: Cambridge Analytica Skandalı”, **Journal of Political Administrative and Local Studies**, S: 3(1) (2020), s. 41-59.
- [4] ATALAY Gül Esra, “Dijital Çağda Marshall McLuhan’ı Yeniden Düşünmek: Bir Uzantı ve Ampütasyon olarak Yeni Medya Teknolojileri”, **Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi**, S: 6 (2018), s. 27-48.
- [5] ATTON Chris, **Alternative Media**, SAGE Publications, Londra 2002.
- [6] AYDOĞAN Filiz ve KIRIK Ali Murat, “Alternatif Medya Olarak Yeni Medya”, **Akdeniz İletişim Dergisi**, S: 18 (2012), s. 58-69.
- [7] BAILEY Olga Guedes, CAMMAERTS Bart, CARPENTIER Nico, **Understanding Alternative Media**, McGraw-Hill Open University Press, Berkshire 2008.
- [8] BENJAMIN Walter, **Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit: Drei Studien zur Kunstsoziologie**, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 2003.
- [9] BULUNMAZ Barış, “Holdingleşme Ekseninde Türk Medyasında Tekelleşme Sorunu”, **Öneri Dergisi**, S: 9(36) (2012), s. 237-246.
- [10] CALABRESE Andrew, “Stealth Regulation: Moral Meltdown and Political Radicalism at the Federal Communications Commission”, **New Media & Society**, S: 6(1) (2004), s. 106-113.
- [11] CASTAÑEDA Michelle, “Virtual Judges in Immigrant Detention: The Mise-en-scène of No-show Justice”, **Law and New Media: West of Everything**, (Ed. Christian Delage, Peter Goodrich, Marco Wan), Edinburgh University Press, Edinburgh 2019, s. 169-196.
- [12] CHOMSKY Noam, **Necessary Illusions: Thought Control in Democratic Societies**, Pluto Press, Londra 1989.
- [13] COHEN-ALMAGOR Raphael, **Speech, Media and Ethics The Limits of Free Expression: Critical Studies on Freedom of Expression, Freedom of the Press and the Public’s Right to Know**, Palgrave, New York 2001.
- [14] ÇETİN Beyzade Nadir, “Üretüketim Olgusu Bağlamında Örtülü Emek Olarak Dijital Üretüketici Emegi”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, S: 77 (2019), s. 349-382.

- [15] DAĞTAŞ Erdal ve YOLDAŞ Cemgazi, “Üretüketici Emegın Metalaşması: Twitter Örneğinde Eleştirel Ekonomi Politik Bir Çözümleme”, **İnsan&İnsan**, S: 7(26) (2020), s. 65-92;
- [16] DEFLEUR Melvin L., **Mass Communication Theories: Explaining Origins, Processes, and Effects**, Routledge, Oxfordshire, 2016.
- [17] DELAGE Christian, GOODRICH Peter, WAN Marco, “Introduction: West of Everything”, **Law and New Media: West of Everything**, (Ed. Christian Delage, Peter Goodrich, Marco Wan), Edinburgh University Press, Edinburgh 2019, s. 1-28.
- [18] DEWDNEY Andrew ve RIDE Peter, **The New Media Handbook**, Routledge, Oxfordshire 2006.
- [19] DIETZ Kristine L., “Citizen Journalists & the Right to Gather News: Why Maryland Needs to Acknowledge a First Amendment Right to Record the Police”, **University of Baltimore Law Forum**, S: 44(2) (2014), s. 135-159.
- [20] DOCTOROW Cory, **Information Doesn’t Want to Be Free: Laws for the Internet Age**, McSweeney’s, San Francisco 2014.
- [21] DOĞRU Osman, **İnsan Hakları Uluslararası Mevzuatı**, Beta Basım Yayım, İstanbul 1998.
- [22] DOVEY Jon ve KENNEDY Helen W., **Game Cultures: Computer Games as New Media**, Open University Press, Berkshire 2006.
- [23] EKO Lyombe S., **New Media, Old Regimes: Case Studies in Comparative Communication Law and Policy**, Lexington Books, Plymouth 2012.
- [24] EKO Lyombe, **American Exceptionalism, the French Exception, and Digital Media Law**, Lexington Books, Plymouth 2013.
- [25] ERGÜN Reyda ve ÖZENÇ Berke, “Anayasa Mahkemesi’nin Barış Bildirisi Kararı: İfade Özgürlüğü Akademik Özgürlük ve Devlete Sadakat Kavramı Çerçevesinde Bir İnceleme”, **Toplum ve Hekim Dergisi**, S: 35(6) (2020), s. 419-455.
- [26] FLANAGAN Anne, “Defining ‘Journalism’ in the Age of Evolving Social Media: A Questionable Legal Test”, **International Journal of Law and Information Technology**, S: 21(1) (2013), s. 1-40.
- [27] FLANAGAN Anne, “Blogging: A Journal Need Not a Journalist Make”, **Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal**, S:16(2) (2005), s. 395-427.
- [28] FLEW Terry ve SMITH Richard, **New Media: An Introduction**, Oxford University Press, Ontario 2018.
- [29] GAINES Brian J. ve KUKLINSKI James H., “A Possible Next Frontier in Political Communication Research: Merging the Old with the New”, **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 43-58.
- [30] GRABER Doris A. ve HOLYK Gregory G., “The News Industry”, **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 89-104.
- [31] GRAMSCI Antonio, **Hapishane Defterleri Cilt 1** (Ed. Joseph A. Buttigieg), Çev.: Ekrem Ekici, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2011.

- [32] GRAMSCI Antonio, **Hapishane Defterleri Cilt 2** (Ed. Joseph A. Buttigieg), Çev.: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2012.
- [33] GRAMSCI Antonio, **Hapishane Defterleri Cilt 3** (Ed. Joseph A. Buttigieg), Çev.: Barış Baysal, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2012.
- [34] HABERMAS Jürgen, “Civil Society and the Political Public Sphere”, **Contemporary Sociological Theory**, (Ed. Craig Calhoun, Joseph Gerteis, James Moody, Steven Pfaff, Indermohan Virk), Blackwell Publishing, Malden 2002, s. 358-376.
- [35] HABERMAS Jürgen, **Strukturwandel der Öffentlichkeit: Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft**, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1990.
- [36] HABERMAS Jürgen, **The Divided West** (Ed. Ciaran Cronin), Çev.: Ciaran Cronin, Polity Press, Cambridge 2006.
- [37] HABERMAS Jürgen, **Theorie des kommunikativen Handelns, Band 2: Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft**, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main 1988.
- [38] HALPERN Daniel ve GIBBS Jennifer, “Social Media as a Catalyst for Online Deliberation? Exploring the Affordances of Facebook and Youtube for Political Expression”, **Computers in Human Behavior**, S: 29 (2013), s. 1159-1168.
- [39] HELDT Amélie, “Reading Between the Lines and the Numbers: An Analysis of the First NetzDG Reports”, **Internet Policy Review**, S: 8(2) (2019), s. 1-18.
- [40] HERMAN Edward S. ve CHOMSKY Noam, **Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media**, Pantheon Books, New York 2002.
- [41] HERMES Jeffrey P. ve SELLARS Andrew F., **The Legal Needs of Emerging Online Media: The Online Media Legal Network After 500 Referrals**, The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University, Cambridge 2014.
- [42] HJORTH Larissa, **Games and Gaming: An Introduction to New Media**, Berg, Oxford 2011.
- [43] HORKHEIMER Max ve ADORNO Theodor W., **Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar**, Çev.: Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul 2014.
- [44] JACOBS Lawrence R. ve SHAPIRO Robert Y., “Informational Interdependence: Public Opinion and the Media in the New Communications Era”, **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 3-21.
- [45] JENKINS Henry, “Digital Cinema, Media Convergence, and Participatory Culture”, **Rethinking Media Change: The Aesthetics of Transition** (Ed. David Thorburn ve Henry Jenkins), The MIT Press, Cambridge 2003, s. 281-313.
- [46] JENKINS Henry, **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**, New York University Press, New York 2006.
- [47] JUST Marion R., “What’s News: A View from the Twenty-First Century”, **The Oxford Handbook of American Public Opinion and the Media**, (Ed. Robert Y. Shapiro ve Lawrence R. Jacobs), Oxford University Press, Oxford 2011, s. 105-120.
- [48] KAHN Richard ve KELLNER Douglas M., “Oppositional Politics and the Internet: A Critical/ Reconstructive Approach”, **Media and Cultural Studies:**

- KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 703-725.
- [49] KARAN Ulaş, **İfade Özgürlüğü: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 2**, Avrupa Konseyi Ankara Program Ofisi, Ankara 2018.
- [50] KELLNER Douglas M. ve DURHAM Meenakshi Gigi, “Adventures in Media and Cultural Studies: Introducing the KeyWorks”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. ix-xxxviii.
- [51] KELLNER Douglas M. ve DURHAM Meenakshi Gigi, “Introduction to Part III”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 197-200.
- [52] KELLNER Douglas M. ve DURHAM Meenakshi Gigi, “Introduction to Part V”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 447-452.
- [53] KELLNER Douglas, “Critical Theory and the Culture Industries: A Reassessment”, **Telos**, S: 62 (1984), s. 196-206.
- [54] KLINE Stephen, DYER-WITHEFORD Nick, DE PEUTER Greig, **Digital Play: The Interaction of Technology, Culture, and Marketing**, McGill-Queen’s University Press, Montreal 2003.
- [55] KUYUCU Mihalıs, “Türkiye’de Çapraz Medya Sahipliği: Medya Ekonomisine Olumsuz Etkileri ve Bu Etkilerin Önlenmesine Yönelik Öneriler”, **Selçuk İletişim Dergisi**, S: 8(1) (2013), s. 144-163.
- [56] LEFEVER Katrien, **New Media and Sport: International Legal Aspects**, T.M.C. Asser Press, Lahey 2012.
- [57] LENİN Vladimir İlyiç, **Ne Yapmalı?**, Çev.: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara 2004.
- [58] LEVINE, Sheen S. ve PRIETULA, Michael J., “Open Collaboration for Innovation: Principles and Performance”, **Organization Science**, S: 25 (2013), s. 1414-1433.
- [59] LIEVROUW Leah A. ve LIVINGSTONE Sonia, **Handbook of New Media**, SAGE Publications, Londra 2006.
- [60] LIEVROUW Leah A., “What’s Changed About New Media? Introduction to the Fifth Anniversary Issue of New Media & Society”, **New Media & Society**, S. 6(1) (2004), s. 9-15.
- [61] LIPPMANN Walter, **Public Opinion**, Transaction Publishers, New Brunswick 1998.
- [62] LISTER Martin, DOVEY Jon, GIDDINGS Seth, GRANT Iain, KELLY Kieran, **New Media: A Critical Introduction**, Routledge, New York 2009.
- [63] MAGEE James, **Freedom of Expression**, Greenwood Press, Westport 2002.
- [64] MANOVICH Lev, **Cultural Analytics**, The MIT Press, Cambridge 2020.
- [65] MANOVICH Lev, **Software Takes Command**, Bloomsbury Academic, New York 2013.
- [66] MANOVICH Lev, **The Language of New Media**, The MIT Press, Cambridge 2001.
- [67] MCLUHAN Marshall ve FIORE Quentin, **The Medium is the Massage: An Inventory of Effects**, Random House, New York 1967.

- [68] MCLUHAN Marshall, **Gutenberg Galaksisi: Tipografik İnsanın Oluşumu**, Çev.: Gül Çağalı Güven, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.
- [69] MCLUHAN Marshall, **The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man**, University of Toronto Press, Toronto 1962.
- [70] MCLUHAN Marshall, **Understanding Media: The Extensions of Man**, The MIT Press, New York 1994.
- [71] MCQUAIL Denis ve DEUZE Mark, **Mcquail's Media & Mass Communication Theory**, SAGE Publications, Londra 2020.
- [72] MCQUAIL Denis ve WINDAHL Sven, **Communication Models for the Study of Mass Communications**, Routledge, New York 2013.
- [73] MELKONIAN Harry, **Freedom of Speech and Society: A Social Approach to Freedom of Expression**, Cambria Press, New York 2012.
- [74] MILL John Stuart, **On Liberty (1859)**, Penguin Classics, Londra 1985.
- [75] MILNER Ryan M., "Pop Polyvocality: Internet Memes, Public Participation, and the Occupy Wall Street Movement", **International Journal of Communication**, S: 7 (2013), s. 2357-2390.
- [76] ORHAN GÖNÜL Canan, **Uluslararası İlişkilerde Bir Şiddet Tezahürü Olarak Uluslararası Terörizm ve IŞİD Örneği**, İstanbul 2023.
- [77] ÖZSOY Şule, "Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda Düşünceyi Açıklama Hakkına İlişkin Standartlar", **TBB Dergisi**, S: 56 (2005), s. 29-47.
- [78] POHLE Julia ve THIEL Thorsten, "Digital Sovereignty", **Internet Policy Review**, S: 9(4) (2020), s. 1-19.
- [79] POSTMAN Neil, **Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business**, Penguin Books, New York 2006.
- [80] PRENSKY Marc, "Digital Natives, Digital Immigrants Part 1", **On the Horizon**, S: 9(5) (2001), s. 1-6.
- [81] RAZ Joseph, **Ethics in the Public Domain**, Clarendon Press, Oxford 1994.
- [82] ROLPH David, VITINS Matt, BANNISTER Judith, JOYCE Daniel, **Media Law: Cases, Materials and Commentary**, Oxford University Press, Melbourne 2015.
- [83] SAĞLAM Fazıl, **Temel Hakların Sınırlanması ve Özü**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.
- [84] SAID Edward W., **Culture and Imperialism**, Vintage Books, New York 1994.
- [85] SAID, Edward W., **Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World**, Vintage Books, Londra 1997.
- [86] SAID, Edward W., **Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?**, Çev.: Aysun Babacan, Metis Yayıncılık, İstanbul 2008.
- [87] SAKRANI Raja, "The Aesthetics of Convivencia: Visualising a Mode of Living Together in Al-Andalus", **Law and New Media: West of Everything**, (Ed. Christian Delage, Peter Goodrich, Marco Wan), Edinburgh University Press, Edinburgh 2019, s. 31-55.
- [88] SARIBEK Merve Zeynep, "Sosyal Medyada Kimlik İnşası Bağlamında Düşman İmgesi", **II. Uluslararası İletişim Bilimi ve Medya Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı** (Ed. Selma Koç Akgül ve Banu Küçükşaracı), İstanbul Ayvansaray Üniversitesi, İstanbul 2017, s. 238-255;
- [89] SHANNON C. E., "A Mathematical Theory of Communication", **The Bell System Technical Journal**, S: 27 (1948), s. 379-423, 623-656.

- [90] SHANNON Claude E. ve WEAVER Warren, **The Mathematical Theory of Communication**, The University of Illinois Press, Urbana 1964.
- [91] SREBERNY Annabelle, “The Global and the Local in International Communications”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 604-625.
- [92] ST. LAURENT Andrew M., **Understanding Open Source and Free Software Licensing**, O'Reilly Media, Sebastopol 2004.
- [93] STRAUBHAAR Joseph, “(Re)Asserting National Television and National Identity Against the Global, Regional, and Local Levels of World Television”, **Media and Cultural Studies: KeyWorks (Revised Edition)** (Ed. Meenakshi Gigi Durham, Douglas M. Kellner), Blackwell Publishing, Malden 2006, s. 681-702.
- [94] ŞAHİN Muzaffer ve ŞAHİN Gökçe, “Geleneksel Medyanın Yeni Rakibi: Yeni Medya ve Canlı Yayınlar”, **Yeni Medya Hakemli, Akademik, E-Dergi**, S: 1 (2016), s. 50-63.
- [95] ŞİRİN Tolga, “İnsan Haklarının ve Temel Hakların Korunması İçin Sözleşme'nin Türkçe Çevirisi Sorunu”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, S: 9(1) (2021), s. 1-64.
- [96] THOMPSON John B., **The Media and Modernity: A Social Theory of the Media**, Polity Press, Cambridge 1995.
- [97] THORBURN David ve JENKINS Henry, “Introduction: Toward an Aesthetics of Transition”, **Rethinking Media Change: The Aesthetics of Transition** (Ed. David Thorburn ve Henry Jenkins), The MIT Press, Cambridge 2003, s. 1-16.
- [98] THORBURN David, BARRETT Edward, JENKINS Henry, “Series Foreword”, **Democracy and New Media** (Ed. Henry Jenkins ve David Thorburn), The MIT Press, Cambridge 2003, s. ix-x.
- [99] TOROS Seçil, “Reklam İletişiminde Dönüşümler: Çevrimiçi Reklam ve Tüketici”, **İktisat ve Toplum**, S: 71 (2016), s. 24-33.
- [100] TURNER, Stephanie B., “Protecting Citizen Journalists: Why Congress Should Adopt a Broad Federal Shield Law”, **Yale Law & Policy Review**, S: 30(2) (2012), s. 503-519.
- [101] ÜNGÜREN Engin, “Yeni Medya İletişim Kanalı Olarak Katılımcı Sözlük Sitelerine Yönelik Bir Değerlendirme”, **OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi**, S: 18(11) (2019), s. 2880-2907.
- [102] VELTMAN Kim H., **Understanding New Media: Augmented Knowledge & Culture**, The University of Calgary Press, Calgary 2006.
- [103] YILDIZ Ceren, “Sosyal Medya Özelinde Kamusal Alan Doktrini ve “Knight First Amendment Institute et al v. Donald J. Trump” Kararının Amerika Birleşik Devletleri Anayasası 1. Ek Maddesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S: 69(4) (2020), s. 1665-1704.
- [104] **Yuhanna 1:1**

İÇTİHAZ

- [1] AYM, A Dokuz Televizyonu Dijital Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş. Kararı, Başvuru No: 2017/28986, Karar Tarihi: 6/10/2022.
- [2] AYM, Ali Kıdık Kararı, Başvuru No: 2014/5552, Karar Tarihi: 26/10/2017.

- [3] AYM, Ali Rıza Özer ve Diğerleri Kararı, Başvuru No: 2013/3924, Karar Tarihi: 6/1/2015.
- [4] AYM, Ali Rıza Üçer (2) Kararı, Başvuru No: 2013/8598, Karar Tarihi: 2/7/2015.
- [5] AYM, Bekir Coşkun Kararı, Başvuru No: 2014/12151, Karar Tarihi: 4/6/2015.
- [6] AYM, Cihat Aydoğmuş Kararı, Başvuru No: 2019/3078, Karar Tarihi: 3/11/2022.
- [7] AYM, Emin Aydın Kararı, Başvuru No: 2013/2602, Karar Tarihi: 23/1/2014.
- [8] AYM, Ergün Poyraz (2) Kararı, Başvuru No: 2013/8503, Karar Tarihi: 27/1/2015.
- [9] AYM, Gözde Yiğit Kararı, Başvuru No: 2014/16026, Karar Tarihi: 5/10/2017.
- [10] AYM, Hakan Yiğit Kararı, Başvuru No: 2015/3378, Karar Tarihi: 5/7/2007.
- [11] AYM, Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A.Ş. Kararı, Başvuru No: 2013/2623, Karar Tarihi: 11/11/2015.
- [12] AYM, Önder Balıkçı Kararı, Başvuru No: 2014/6009, Karar Tarihi: 15/2/2017.
- [13] AYM, Tansel Çölaşan Kararı, Başvuru No: 2014/6128, Karar Tarihi: 7/7/2015.
- [14] AYM, Tuğba Arslan Kararı, Başvuru No: 2014/256, Karar Tarihi: 25/6/2014.
- [15] AYM, Vural Nasuhbeyoğlu Kararı, Başvuru No: 2013/6146, Karar Tarihi: 17/2/2016.
- [16] AYM, Youtube LLC Corporation Service Company ve Diğerleri Kararı, Başvuru No: 2014/4705, Karar Tarihi: 29/5/2014.
- [17] İHAM, Ahmet Yıldırım – Türkiye, Başvuru No: 3111/10, Karar Tarihi: 18/12/2012.
- [18] İHAM, Airey – İrlanda, Başvuru No: 6289/73, Karar Tarihi: 9/10/1979.
- [19] İHAM, Arslan – Türkiye, Başvuru No: 23462/94, Karar Tarihi: 8/6/1999.
- [20] İHAM, Artico – İtalya, Başvuru No: 6694/74, Karar Tarihi: 13/5/1980.
- [21] İHAM, Axel Springer AG – Almanya, Başvuru No: 39954/08, Karar Tarihi: 7/2/2012.
- [22] İHAM, Azadlıq ve Zayidov – Azerbaycan, Başvuru No: 20755/08, Karar Tarihi: 30/6/2022.
- [23] İHAM, Barthold – Almanya, Başvuru No: 8734/79, Karar Tarihi: 25/3/1985.
- [24] İHAM, Bumbuş – Romanya, Başvuru No: 18079/15, Karar Tarihi: 3/5/2022.
- [25] İHAM, Castells – İspanya, Başvuru No: 11798/85, Karar Tarihi: 23/4/1992.
- [26] İHAM, Cumpănă ve Mazăre – Romanya, Başvuru No: 33348/96, Karar Tarihi: 17/12/2004.
- [27] İHAM, Dalban – Romanya, Başvuru No: 28114/95, Karar Tarihi: 28/9/1999.
- [28] İHAM, De Haes ve Gijels – Belçika, Başvuru No: 19983/92, Karar Tarihi: 24/2/1997.
- [29] İHAM, Delfi AS – Estonya, Başvuru No: 64569/09, Karar Tarihi: 16/6/2015.
- [30] İHAM, Drousiotis – Kıbrıs, Başvuru No: 42315/15, Karar Tarihi: 5/7/2022.
- [31] İHAM, Editorial Board of Pravoye Delo ve Shtekel – Ukrayna, Başvuru No: 33014/05, Karar Tarihi: 5/5/2011.
- [32] İHAM, Fatullayev – Azerbaycan, Başvuru No: 40984/07, Karar Tarihi: 22/4/2010.
- [33] İHAM, Goodwin – Birleşik Krallık, Başvuru No: 17488/90, Karar Tarihi: 27/3/1996.
- [34] İHAM, Groppera Radio AG ve Diğerleri – İsviçre, Başvuru No: 10890/84, Karar Tarihi: 28/3/1990.

- [35] İHAM, Hachette Filipacchi Associés – Fransa, Başvuru No: 71111/01, Karar Tarihi: 14/6/2007.
- [36] İHAM, Halet – Lüksemburg, Başvuru No: 21884/18, Karar Tarihi: 14/2/2023.
- [37] İHAM, Handyside – Birleşik Krallık, Başvuru No: 5493/72, Karar Tarihi: 7/12/1976.
- [38] İHAM, Informationsverein Lentia ve Diğerleri – Avusturya, Başvuru No: 13914/88, Karar Tarihi: 24/11/1993.
- [39] İHAM, İncal – Türkiye, Başvuru No: 22678/93, Karar Tarihi: 9/6/1998.
- [40] İHAM, Jersild – Danimarka, Başvuru No: 15890/89, Karar Tarihi: 23/9/1994.
- [41] İHAM, Kress – Fransa, Başvuru No: 39594/98, Karar Tarihi: 7/6/2001.
- [42] İHAM, Kreuz – Polonya, Başvuru No: 28249/95, Karar Tarihi: 19/6/2001.
- [43] İHAM, Lingens – Avusturya, Başvuru No: 9815/82, Karar Tarihi: 8/7/1986.
- [44] İHAM, Lozidou – Türkiye, Başvuru No: 15318/89, Karar Tarihi: 23/3/1995.
- [45] İHAM, Marcinkevičius – Litvanya, Başvuru No: 24919/20, Karar Tarihi: 15/11/2022.
- [46] İHAM, Marckx – Belçika, Başvuru No: 6833/74, Karar Tarihi: 13/6/1979.
- [47] İHAM, Maronek – Slovakya, Başvuru No: 32686/96, Karar Tarihi: 19/4/2001.
- [48] İHAM, Memo – Rusya, Başvuru No: 2840/10, Karar Tarihi: 15/3/2022.
- [49] İHAM, Minelli – İsviçre, Başvuru No: 14991/02, Karar Tarihi: 14/6/2005.
- [50] İHAM, Observer ve Guardian – Birleşik Krallık, Başvuru No: 13585/88, Karar Tarihi: 26/11/1991.
- [51] İHAM, Petrenco – Moldova, Başvuru No: 20928/05, Karar Tarihi: 30/3/2010.
- [52] İHAM, Prager ve Oberschlick – Avusturya, Başvuru No: 15974/90, Karar Tarihi: 26/4/1995.
- [53] İHAM, Pricope – Romanya, Başvuru No: 60183/17, Karar Tarihi: 30/5/2023.
- [54] İHAM, Radio France ve Diğerleri – Fransa, Başvuru No: 53984/00, Karar Tarihi: 30/3/2004.
- [55] İHAM, Refah Partisi ve Diğerleri – Türkiye, Başvuru No: 41340/98, Karar Tarihi: 13/2/2003.
- [56] İHAM, Sergey Sorokin – Rusya, Başvuru No: 52808/09, Karar Tarihi: 30/8/2022.
- [57] İHAM, Soering – Birleşik Krallık, Başvuru No: 14038/88, Karar Tarihi: 7/7/1989.
- [58] İHAM, Stancu ve Diğerleri – Romanya, Başvuru No: 22953/16, Karar Tarihi: 18/10/2022.
- [59] İHAM, Standard Verlags GmbH – Avusturya, Başvuru No: 21277/05, 4/6/2009.
- [60] İHAM, Sunday Times – Birleşik Krallık, Başvuru No: 6538/74, Karar Tarihi: 26/4/1979.
- [61] İHAM, Şener – Türkiye, Başvuru No: 26680/95, Karar Tarihi: 18/7/2000.
- [62] İHAM, Társaság A Szabadságjogokért – Macaristan, Başvuru No: 37374/05, Karar Tarihi: 14/4/2009.
- [63] İHAM, Thoma – Lüksemburg, Başvuru No: 38432/97, Karar Tarihi: 29/3/2001.
- [64] İHAM, Thorgeirson – İzlanda, Başvuru No: 13778/88, Karar Tarihi: 25/6/1992.
- [65] İHAM, Times Newspapers – Birleşik Krallık, Başvuru No: 3002/03, Karar Tarihi: 10/3/2009.
- [66] İHAM, Tyrer – Birleşik Krallık, Başvuru No: 5856/72, Karar Tarihi: 25/4/1975.

- [67] İHAM, Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs ve Gubi – Avusturya, Başvuru No: 15153/89, Karar Tarihi: 19/12/1994.
- [68] İHAM, Vladimir Kharitonov – Rusya, Başvuru No: 10795/14, Karar Tarihi: 16/11/2020.
- [69] İHAM, Von Hannover – Almanya, Başvuru No: 59320/00, Karar Tarihi: 24/9/2004.
- [70] SCOTUS, Bartnicki et al. v. Vopper, 532 U.S. 514, 534 (2001), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep532/usrep532514/usrep532514.pdf>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.
- [71] SCOTUS, Branzburg v. Hayes et al., 408 US 665, 681 (1972), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep408/usrep408665/usrep408665.pdf>, Erişim Tarihi: 30/6/2023.
- [72] SCOTUS, Hustler Magazine, Inc., et al. v. Falwell, 485 U.S. 46, 56 (1988), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep485/usrep485046/usrep485046.pdf>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.
- [73] SCOTUS, Smith v. California, 361 US, 147, 153 (1959), <https://tile.loc.gov/storage-services/service/ll/usrep/usrep361/usrep361147/usrep361147.pdf>, Erişim Tarihi: 13/7/2023.

KURUMSAL RAPORLAR ve MEVZUAT

- [1] „Strafgesetzbuch“, <https://www.bmjv.de/SharedDocs/ExterneLinks/DE/StGB.html>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.
- [2] 17 U.S.C. 102 - Subject Matter of Copyright: In General (1976), <https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2021-title17/pdf/USCODE-2021-title17-chap1-sec102.pdf>, Erişim Tarihi: 30/06/2023.
- [3] Avrupa Konseyi, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Thomas Hammarberg’in 27 - 29 Nisan 2011 Tarihleri Arasında Türkiye’yi Ziyaretini Müteakiben Hazırladığı Rapor: Türkiye’de İfade Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü, Strazburg 2011.
- [4] Bundesministerium der Justiz, Gesetz zur Verbesserung der Rechtsdurchsetzung in sozialen Netzwerken, <https://www.gesetze-im-internet.de/netzdg/BJNR335210017.html>, Erişim Tarihi: 9/3/2023.
- [5] Constitution of the United States, Amendment I, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CDOC-105sdoc11/pdf/CDOC-105sdoc11.pdf>, Erişim Tarihi: 30/06/2023.
- [6] Council Directive 89/552/EEC of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities, <http://data.europa.eu/eli/dir/1989/552/oj>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.
- [7] Deutscher Bundestag, „Bundestag streicht den Paragraphen zur Majestätsbeleidigung“,

- <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2017/kw22-d-majestaetsbeleidigung-508476>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.
- [8] Directive (EU) 2018/1808 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 amending Directive 2010/13/EU on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive) in view of changing market realities, <http://data.europa.eu/eli/dir/2018/1808/oj>, Erişim Tarihi: 10/7/2023.
- [9] Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, <http://data.europa.eu/eli/dir/1995/46/oj>, Erişim Tarihi: 11/7/2023.
- [10] European Commission Community Research and Development Information Service, Intellectual Multimedia Property Rights Model and Terminology for Universal Reference, <https://cordis.europa.eu/project/id/20676>, Erişim Tarihi: 6/3/2023.
- [11] European Patent Organisation, Europäisches Patentübereinkommen, [https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/C990DDA768AB6170C12589480044BCEA/\\$File/EPC_17th_edition_2020_en.pdf](https://documents.epo.org/projects/babylon/eponet.nsf/0/C990DDA768AB6170C12589480044BCEA/$File/EPC_17th_edition_2020_en.pdf), Erişim Tarihi: 6/3/2023.
- [12] MACOVEI Monica, İfade Özgürlüğü: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü, Strazburg 2010.
- [13] POWELL Michael K., "Written Statement of Michael K. Powell Chairman Federal Communications Commission on Broadcast Ownership Biennial Review before the Committee on Commerce, Science, and Transportation United States Senate", <https://docs.fcc.gov/public/attachments/DOC-235127A1.pdf>, Erişim Tarihi: 21/11/2022.
- [14] Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>, Erişim Tarihi: 11/7/2023.
- [15] Regulation (EU) 2022/1925 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2022 on contestable and fair markets in the digital sector and amending Directives (EU) 2019/1937 and (EU) 2020/1828 (Digital Markets Act), <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/1925/oj>, Erişim Tarihi: 8/3/2023.
- [16] Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act), <http://data.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>, Erişim Tarihi: 8/3/2023.
- [17] Resmî Gazete, 11/8/2003, S: 25196, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.
- [18] Resmî Gazete, 12/10/2004, S: 25611, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu.
- [19] Resmî Gazete, 13/12/1951, S: 7981, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu.
- [20] Resmî Gazete, 17/12/2004, S: 25673, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.
- [21] Resmî Gazete, 19/3/1954, S: 8662, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme.

- [22] Resmî Gazete, 21/7/2003, S: 25175, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.
- [23] Resmî Gazete, 23/5/2007, S: 26530, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun.
- [24] Resmî Gazete, 27/1/1995, S: 22184, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.
- [25] Resmî Gazete, 27/5/1949, S: 7217, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.
- [26] Resmî Gazete, 30/1/1953, S: 8322, Harb Felâketzedelerinin Himayesine Dair 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerinin Onanması Hakkında Kanun.
- [27] Resmî Gazete, 9/11/1982, S: 17863 (Mükerrer), 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
- [28] Statutes of the Republic of Korea, Game Industry Promotion Act, https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=54546&type=sogan&key=8, Erişim Tarihi: 3/3/2023.
- [29] Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, FATİH Projesi, <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/about.html>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [30] Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, Eğitim Bilişim Ağı, <https://www.eba.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [31] U.S. Government Publishing Office, Digital Millennium Copyright Act, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-105publ304/pdf/PLAW-105publ304.pdf>, Erişim Tarihi: 8/3/2023.
- [32] United Nations Commission on International Trade Law, UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce with Guide to Enactment 1996 with additional article 5 bis as adopted in 1998, United Nations Publication, New York 1999.
- [33] United Nations Office for Outer Space Affairs, “Resolution Adopted by the General Assembly: 37/92. Principles Governing the Use by States of Artificial Earth Satellites for International Direct Television Broadcasting”, <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/spacelaw/principles/dbs-principles.html>, Erişim Tarihi: 9/7/2023.

İNTERNET KAYNAKLARI

- [1] „Neo Magazin Royale mit Jan Böhmermann vom 31.03.2016 - Gelöschte unzensierte Fassung!“, <https://vimeo.com/161645485>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.
- [2] AKALIN Şükrü Haluk, “İnternet mi, İnternet mi?”, Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, <https://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/7.php>, Erişim Tarihi: 1/12/2022.
- [3] ATAMER İlker, AIHM Değil İHAM, <https://ilkeratamer.com/aihm-degil-iham/#:~:text=%C5%9Eu%20durumda%20ifadenin%20do%C4%9Fru%20%C5%9Fekli,da%20A%C4%B0HS%20de%C4%9Fil%20%C4%B0HAS%20kullan%C4%B1lmal%C4%B1d%C4%B1r>, Erişim tarihi: 30/06/2023.
- [4] British Library, Arundel manuscripts, <https://www.bl.uk/collection-guides/arundel-manuscripts>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

- [5] British Library, Printed copy of the Diamond Sutra, <https://www.bl.uk/collection-items/the-diamond-sutra>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [6] CERF Vinton G., “Internet Access Is Not a Human Right”, The New York Times, <https://www.nytimes.com/2012/01/05/opinion/internet-access-is-not-a-human-right.html>, Erişim Tarihi: 1/6/2023.
- [7] DAKSS Jon, AGAMANOLÍS Stefan, CHALOM Edmond, BOVE V. Michael, HyperSoap, <https://www.media.mit.edu/hypersoap/>, Erişim Tarihi: 2/1/2023.
- [8] Die Welt, „Erst bei Paragraf 103 findet Merkel ihren Rhythmus“, <https://www.welt.de/politik/deutschland/article154396485/Erst-bei-Paragraf-103-findet-Merkel-ihren-Rhythmus.html>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.
- [9] Duden, “Flak, die”, <https://www.duden.de/node/48244/revision/531836>, Erişim Tarihi: 17/10/2022.
- [10] Duden, “Flugabwehrkanone, die”, <https://www.duden.de/node/49013/revision/532774>, Erişim Tarihi: 17/10/2022.
- [11] Elephant Robotics, MarsCat Live With Future: The World’s First Bionic Pet Cat, <https://www.elephantrobotics.com/en/mars-en/>, Erişim Tarihi: 6/2/2023.
- [12] Grande Experiences, A Fresh Approach to Experiencing Art, <https://grande-experiences.com/van-gogh-alive/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [13] <https://twitter.com/DogrusuNeTRT>, Erişim Tarihi: 9/7/2023.
- [14] KOSKAS Noemie, “Violences urbaines: non, la Police nationale n'a pas annoncé de restrictions à Internet dans certains quartiers”, <https://www.tflinfo.fr/justice-faits-divers/violences-urbaines-non-la-police-nationale-n-a-pas-annonce-de-restrictions-a-internet-dans-certains-quartiers-2262316.html>, Erişim Tarihi: 12/7/2023.
- [15] Mülksüzleştirme Ağları, “Türkiye Medya Sahipleri Ağı”, <https://mulksuzlestirme.org/turkiye-medya-sahipleri-agi/>, Erişim Tarihi: 17/10/2022.
- [16] New York Times, “World News Briefs: French Court Bans Book on Mitterrand's Health”, <https://www.nytimes.com/1996/01/21/world/world-news-briefs-french-court-bans-book-on-mitterrand-s-health.html>, Erişim Tarihi: 11/7/2023.
- [17] ÖZENÇ Berke. “Berke Özenç’in Beyanı”, <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/208573-berke-ozenc-in-beyani>, Erişim Tarihi: 5/7/2023.
- [18] Pera Müzesi, Osman Hamdi Bey’in Dünyasına Yolculuk: Sanal Gerçeklik Deneyimi, <https://www.peramuzesi.org.tr/sergi/osman-hamdi-bey%E2%80%99in-dunyasina-yolculuk-sanal-gerceklik-deneyimi/260>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [19] Refik Anadol Studio, About Refik Anadol, <https://refikanadolstudio.com/studio/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023;
- [20] Refik Anadol, Information, <https://refikanadol.com/information/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [21] STALLMAN Richard Matthew, What Is Free Software?, <https://www.gnu.org/philosophy/free-sw.en.html>, Erişim Tarihi: 14/2/2023.
- [22] Turning the Pages, Gallery, <http://ttp.onlineculture.co.uk/versions/gallery/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.

- [23] Turning the Pages, History, <http://ttp.onlineculture.co.uk/history/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [24] Turning the Pages, Online, <http://ttp.onlineculture.co.uk/versions/online/>, Erişim Tarihi: 10/2/2023.
- [25] Türk Dil Kurumu, “genel ağ”, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 1/12/2022.
- [26] Türk Dil Kurumu, “internet”, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 1/12/2022.
- [27] World Intellectual Property Organization’s The WIPO Lex Database, Convention Establishing the World Intellectual Property Organization, <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/283854>, Erişim Tarihi: 6/3/2023.
- [28] ZDF Heute, „Ermittlungen gegen Böhmermann eingestellt“, <https://web.archive.org/web/20161004135400/http://www.heute.de/beleidigung-von-erdogan-ermittlungen-gegen-boehmermann-eingestellt-45501234.html>, Erişim Tarihi: 3/7/2023.